D. ERASMI

ROT. IN EPIST. PETRI APOSTOLI PRIOREM PARAPHRASIS.

ETRVS *ille quondam discipulus & co̅uictor, nunc legatus & apostolus Iesu Christi, omnibus qui sparsim habitãt in minoris Asiæ regionibus, Põto, Galatia, Cappadocia, eaq; parte, quæ est Ephesioru̅, ac propriè sibi nomen Asiæ uendicat. Bithyniaq;, quos uel olim belloru̅ procellæ alios aliò dispulerunt, uel nuper eorum sæuitia, quibus Christi nomẽ erat inuisum, patris sedibus exegit innoxios, atq; ideo nunc extorres inter peregrinas nationes uelut exulant, exclusi quidem hominum metu à solo natali, at nõ ideo semoti, nec exules aut abdicati ab Euangelij munere, quod deus omnium princeps ita largitus est primùm terræ gentiq; Iudaicæ, ut tamen omnibus uelit esse commune, quoscunq; delegerit ipse. Nam ut frustra nati sunt ac uiuunt Hierosolymis, qui Iesu Christi doctrinam aspernantur: ita nulli futurum est fraudi, quòd inter gentes incircuncisas ac profanas habitat, si modo pro lege Mosaica gratiã euangelicam amplectatur. Neq; enim legis obseruatio qua tumet Iudæoru̅ uulgus, præstat uerã salutẽ, neq; genus, aut locus, sed gratuita numinis electio. Ille uerè Iudæus est, qui quodcunq; solu̅ incolens, quocunq; genere natus, Iesum Christum agnoscit ueræ salutis autorem, qui non uni gẽti mortuus est, sed orbi terraru̅ uniuerso. Vt autẽ hunc*

Electis aduenis.

agnoscamus, nō debemus obseruatæ legis merito, sed gratuitæ dei bonitati, qui ex omni natione deligit, uocatq; ad Euangelij munificentiā, quoscunq; ipsi uisum est asciscere. Neq; enim hoc illi temere nuper uenit in mentē, ut hac ratione seruaret uniuersum genus mortalium: neq; nostris benefactis impulsus, hoc ceu præmiū nobis ita meritis reponit: sed æterno cōsilio fuerat hoc Deo patri decretū, ut nō Iudæis tantū, sed uniuersis gētibus aperiret portā salutis: nō per circuncisionē, neq; per sabbatismos, neq; per ciborum delectum, neq; per alias Mosaicæ legis cæremonias, quæ corporales sunt, & rerū spiritualiū umbræ duntaxat quædā, ad tempus datæ sunt: sed per uerā sanctificationē spiritus, quē nobis impartit lex euāgelica spiritualis, qua uere purgamur ab omnibus peccatis nostris, non ex eo quod obseruauimus legis ueteris præscripta, sed quòd simpliciter prompteq; fidimus euāgelicis promißis, nō ex asperso arituli sanguine, quēadmodū hactenus iuxta legis ritū factitari consueuit, sed ex aspersione pretiosi sanguinis illibatæ, deo'que gratißimæ uictimæ Iesu Christi, cuius immerita mors nobis semel omnia uitæ ueteris cōmißa delet, ac per baptismū uelut in ipsum renatos, nouæ uitæ restituit. Quos quoniā baptismus exemptos huic mundo cœlesti municipio inseuit, nō precabor ea bona, quibus parandis & accumulādis sibi felices uidentur mundi cultores, sed ea potius, quæ nos à terrenis cōtagijs purgatos cœlesti principe Christo dignos reddunt: uidelicet gratiam, ut uestris ipsorū meritis diffisi, diffisi etiā legis cærimonijs, è sola gratuita dei munificentia fiduciaq; Euangelij, ueram expectetis salutē, ad hoc, pacē, ut deo per Christi sanguinem reconciliati gratis, concordiā & inter uos habeatis, & cū cæteris omnibus, non solū neminē lædentes, uerum etiam

Secūdū præscientiam.

In obediētiā & aspersionem.

etiam aliorũ admiſſa cõdouantes,& malefacta benefactis repenſantes:quorũ bonorũ ſortem, ut gratis accepiſtis à deo,ita pijs ſtudijs adnitẽdũ eſt uobis,ut bonorum operum uſura magis ac magis diteſcatis,non modo perſiſtentes in eo quod cœpiſtis, uerumetiam in dies in melius progredientes,donec ille uenerit dies,quo præmiũ immortalitatis exhibebitur,cuius nunc certã ſpem hauſiſtis ex Euãgelio Chriſti,ne quid hinc laudis nobis arrogemus. Ob hoc tam immenſum beneficiũ laudanda benignitas eius, à quo nobis per Chriſtũ proficiſcitur,quicquid uere beatos reddit. Is eſt nõ Moſes,ſed Deus ipſe, & idẽ pater domini noſtri Ieſu Chriſti,qui parũ feliciter natos ex Adã,nimirũ natos peccato,natos morti,denuo genuit nos innocentiæ,genuit immortali uitæ,nullis meritis noſtris prouocatus,ſed ultro ſua miſericordia,qua ſummus eſt, extimulatus : idq; fecit nõ præſidio legis Moſaicæ,ſed impendio proprij filij Ieſu Chriſti:quẽ mortem ſubire uoluit,ut nos alioqui deploratos,à peccati mortisq; tyrãnide liberaret:quẽ mox à morte reuocauit ad uitã,ut interim mortui cupiditatibus mundanis,& ad illius exẽplum morũ innocẽtia reſurrectionẽ ueluti meditantes,certã,& alacrẽ ſpem habeamus fore,ut nos quoq; aliquando his exẽpti malis,unà cũ Chriſto pertingamus ad æternã illam hæreditatem:quã ut aſſequutus eſt ille caput noſtrũ,ita cõſequemur omnes,quicũq; Chriſti membris inſiti,illius imitatione meremur illius dici fratres,& eiuſdẽ patris filij : ut quemadmodum afflictiones ſunt nobis cum illo communes, ita ſit & cum illo commune præmium. Quandiu fuimus filij peccatoris Adæ, manebat nos infelix hæreditas. Poſteaquã facti ſumus filij dei, ad cœleſtem hæreditatem properamus. Decet enim ut è cœlo nati, cœleſtia ſpectemus: ut ex deo nati, non niſi

Multiplicetur.

Benedictus deus & pater.

Secundũ miſericordiam ſuam.

Incorruptibilem. diuina sectemur. Qui mundo militant, caduca præmia fluxamq; mercedem ambiunt: nos post has temporarias afflictiones manet illa fœlix hæreditas, quæ neq; morte possit corrumpi, neq; tædio molestia'ue contaminari, neq; senio situ'ue marcescere. Non est quod metuamus, ne quis hanc tam opimam hæreditatem nobis interuertat. Habemus certæ fidei promissorem: apud illum nobis in tuto est, cõseruaturq; in cœlis, sed ita, ut interim certa spes ac ueluti pignus quoddã sit penes homines in terris, nõ penes quoslibet homines, sed penes uos, uestriq; similes, quibus Christi spiritus arrhabonis uice datus est, quiq; licet interim uarijs malorum procellis undiq; tundamini, quibus humana imbecillitas prorsus ex se sit impar, tamen dei præsidio, qui nihil non potest, seruamini, nõ uestris meritis, sed fide, fiduciaq;, qua nõ dubitatis quin deus, etiam si patiatur uos interim uelut opprimi, tamen incolumes uos sit exhibiturus in extremo tempore, post quod non erit amplius ista rerũ humanarum confusio, sed mali addicti suis supplicijs, neminem lædere poterũt, & boni ab omnibus malorũ incursibus tuti, æterno fruentur otio. Nunc enim latent præmia, & sæpe iuxta uulgarem æstimationem peius habẽt, qui meliores sunt, & perire uidentur, qui maximè sunt incolumes, & florere uidentur, qui maximè pereunt. Hic exercendæ pietatis tempus est, præmio suum præscriptum est tempus, quod non oportet anteuertere. Nobis interim sit satis, quòd æterna fœlicitas nobis est in tuto, quam nullus hominũ aut dæmonum possit intercipere, modo ne nos deficiat fides, qua neglectis rebus mortalium, toti pendeamus è cœlo. Sint interim feroces, qui deo rebelles, fidunt mundi præsidijs: insultent interim quasi uictis ac destitutis: cæterũ ubi uenerit ille dies, uersis in diuersum rerum

Qui uirtute dei custodimini.

uicibus

uicibus affligentur illi, uos exultabitis uictores, imò nunc etiam exultare debetis indubitata tantæ felicitatis expectatione. Neq; enim debet uobis uideri magnum aut graue, si per breues ac mox desituras afflictiones, molestiasq; peruenitis ad nunquam interituram beatitudinem. Forsitan & persequutionum harum aliquando finis erit, quæ tamen quoties ingruunt, spe uitæ futuræ magno infractoq; animo ferendæ sunt ob dei gloriã. Sic enim permittit sapiẽtia dei, uestris consulens cõmodis, ut fidei uestræ synceritas constantiaq; uarijs malorum incursibus exploretur. Etenim si aurum, res alioqui & perdita & peritura, non solum exploratur per coticulam, uerumetiam per ignem examinatur, ut eo magis deinde sit in pretio, quo fuerit exactius repurgatũ: multò magis deus uult fidẽ uestram uarijs experimentis probari, cui tantum honoris debetur, ut cum ex his malorum & afflictionum incendijs emicuerit, longè purior ac fulgẽtior quouis auro purgatißimo, pretiosa sit apud deũ, resq; omnis tãdẽ in diuersum exeat: nimirum ut quod hic uidebatur illatum ad dedecus, cedat in laudem: quod ad ignominiam, uertatur in gloriã: quod ad dehonestandum uos, uertatur in cumulum honoris eo die, quo Iesus Christus, cuius uis nunc agit in uobis occultis rationibus, palàm sese proferat omnibus, suum cuique præmium pro meritis rependens. Quid enim gloriosius, quàm ore Christi laudari? cùm audietus: Venite benedicti patris mei. Quid honorificentius quàm à deo patre recipi in consortium regni cœlestis unà cum filio? Hæc autem gloria, quanquam erit omnium piorum communis, tamen copiosior continget ijs, qui maiora pro Christo paßi sunt in terris. Quæ præmia si nunc apparerent, non esset admirabile fidei robur. Nunc in hoc est præcipua laus bonorũ,

Modicũ nũc si oportet.

Auro quod per ignem probatur.

Inueniatur in laudem.

Quem cùm nō uideritis, diligitis.

De qua salute exquisiue runt.

quòd Christum,quem corporeis oculis nunquam uidistis, tamen oculis fidei conspectum amatis:cumq; dolorum uis palàm ac præsens urgeat,præmia uerò,quæ sunt in diem, nondum appareant,tamen illius promißis fisi,nō alio animo toleratis ista,quàm si coràm adesset parata gloria: nec toleratis modo fortiter, uerumetiam in medijs afflictionibus exultatis inenarrabili gaudio,pleni gloriæ apud deū, uidelicet bene sperantis conscientiæ, pleni certa fiducia, quòd ista præter meritum tolerantes,uolente deo, reportabitis abundè magnum fructum fidei uestræ, nimirum æternam salutem animarum uestrarum.Ingens enim lucrū est,cùm iactura caduci corporis seruatur immortalis anima.Sic uisum est æterno consilio dei,ut his rationibus salutem consequerentur homines, quibus & Christus ipse peruenit ad æternam beatitudinem. Neque enim hæc fortuitò geruntur,sed quod nos factum uidimus,id prophetæ ueteres,qui multò ante nos uaticinati sunt fore, ut per fidem euangelicam gratiam absque legis Mosaicæ præsidio seruaremini,diligenter exquisierunt ac scrutati sunt, non contenti tanquam per nebulam uidere, quod esset futurum,sed illud etiam pia curiositate sciscitati sunt à spiritu Christi, qui iam tum illis arcano afflatu significabat, quid esset passurus Christus, ac mox ad quantam gloriam euehendus,tum quo uel quali tempore id esset futurum:siquidem ingenti desiderio salutis huius tenebātur illorum animi.Quibus & illud patefactum est, quod hæc quæ futura præsagiebant,ipsorū temporibus non essent exhibenda,sed uestris:quæq; suis uaticinijs prodebant,uobis prodderent,non sibi.Optassent quidem illi uidere, quod uobis uidere contigit:sed ideo præcesserunt illorum uaticinia, quò certior esset fides nobis apostolis,qui nūc eadem nobis

bis annunciamus facta, quæ prædixerũt illi futura. Quoq; minus dubitetis, idem Christi spiritus tacitis afflatibus illos docuit olim, quid facere decreuisset, qui nos nuper in igneis linguis è cœlo delapsus instruxit, ut eorum quæ gesta sunt, in toto terrarum orbe simus præcones. Prædicamus enim Christum nostræ omnium salutis causa factum hominem, uersatum in terris, probris & cruciatibus afflictum, deniq; cruci suffixum, pro nobis obisse mortem, mox reuocatum ad uitam, subuectum in cœlum, ubi nunc cum patre præfulget maiestate gloriaq;, qui prius uidebatur in terris uilis & abiectus, eodẽ subuecturus & suos. Hæc tam ineffabili Dei cõsilio gesta, non mirũ si prophetæ cõcupiscebãt cernere, cùm ipsis etiam angelis sit admodum iucundum gratumq; spectaculum, cuius contemplatione non queũt expleri. Quò maius est beneficium quod uobis offertur, hoc auidius est uobis amplectendum, ne uestro uitio fiat, ut non assequamini. Certum est præmium, sed interim uestræ partes sunt, ita uos gerere, ne uideamini indigni promissis. Aderit ille dies inexpectatus, qui proferret in apertũ piorum & impiorum præmia. Is quandocunq; ueniet, lætus & felix ueniet ijs, quos paratos offenderit: contrà formidabilis ijs, quos diffidentia torpentes repererit & oscitantes. Quoniam autem Christus incertum esse nobis uoluit diem illum, non oportet uos unquam esse securos, sed semper accinctos animi lumbis, ceu paratos in occursum aduentantis domini, uigilantes ac sobrios, certa firmaq; semper erectos ac suspensos expectatione felicitatis æternæ, quæ nunc offertur omnibus qui obtemperãt Euangelio, sed tunc demũ possidebitur, cùm palàm ostendet maiestatem suam cunctis hominibus & angelis ac dæmonibus dominus noster Iesus Christus. Verum ad eam

immor

Per eos qui euangelizauerũt nobis.

Desiderant angeli.

Propter q̃d succincti lũbos.

immortalitatem non peruenient, nisi qui hic eam quodammodo fuerint meditati, atq; ad exemplum Iesu mortui cupiditatibus huius mundi, cum illo reuixerint ad innocentiam, atq; in ea constanter perstiterint, tanquam legitimi ueriq; filij, fidentes promißis dei patris, & illius praescriptis obtemperantes, nec unquã relabentes in ueterem uitam, tum ob ignorantiam euangelicae doctrinae mundanis obnoxiam cupiditatibus. Conuenit enim, ut à quibus dißidetis profeßione, ab ijsdem dißideatis affectibus ac moribus. Mundus malus est, à quo iam pridem estis exempti, Christo iusto sanctoq; & innocenti insiti, ad hoc delecti uocatiq; à patre sanctitatis omnis fonte, ut uos quoq; quẽadmodum estis sancti profeßione, ita sitis & omni uita factisq; puri, integri, & inculpati. Non enim agnoscet pater filios, nisi sui similes. Nimirum hoc sensit, cùm loqueretur maioribus nostris, Leuitici capite XIX. Sancti estote, quia ego sanctus sum, dominus deus uester. Non uobis sufficerit Mosaica puritas, ut abstineatis à contactu cadauerum, ut lotos habeatis pedes, ut abstineatis à cõcubitu, totam uitã ac totum pectus nostrũ deus uult procul abesse ab omnibus uitiorum inquinamentis. Siquidem haec sunt, quae nos uerè reddunt impuros coram oculis dei. Quem etiam si patris nomine compellatis, in omnibus implorantes opem illius, non est tamen quod impurè uiuentes speretis illum uobis fore propitium, aut pro filijs agniturũ, qui non aestimat quẽquam ex genere, aut fortuna, sed tantum ex uitae meritis. Nec enim ille purus erit Iudaeus, si uita, si animus fuerit inquinatus: nec hic erit impurus praeputiatus, si piam, si innocentem uitam egerit. Superest igitur, ut qui patrem hunc cupitis habere propitium, illius ineuitabile iudicium semper habentes prae oculis, donec agitis in

Non configurati prioribus ignorantiae.

Et si patrem inuocatis.

hoc

hoc exilio, sic moderemini uitam uestram, ne sit ob quod offensus pater, uos ceu degeneres parumq; morigeros filios ab hæreditate patriæ cœlestis meritò secludat. Quò maius est pretiũ quo uos Christus gratis redemit, hoc magis cauendum est, ne uolentes & ingrati in pristinam seruitutem reuoluamini. Nulla seruitus miserior, quàm mãcipium esse uitiorum. Qui pauculo ære liberantur à seruitute heri, & ex seruis fiunt libertini, modis omnibus aduigilant, ne ob ingratitudinem possint in relictam retrahi seruitutem: & uos committetis, ut in ueterem tyrannidẽ recidatis, ut denuo Mosaicæ legis uelitis esse mancipia, malitisq; seruire uanis obseruatiũculis à maioribus uobis per manum traditis, quàm obtemperare Euangelio dei, cùm sciatis uos ab illis semel esse liberatos, nõ pretio uulgari, uelut auro argento'ue, sed hostia longè sacratiore quàm norit lex Mosaica? Non enim asperso sanguine uituli purgati estis, sed pretioso cruore Iesu Christi, qui uelut agnus omnis maculæ nescius, purus ac illibatus ab omni uitiorũ inquinamento, pro nostris peccatis immolatus est in ara crucis. Neq; uerò id factum est fortuitò, sed ab æterno & ante conditum mundum destinatus est huic sacrificio dei filius, ut sua morte nobis reconciliaret patrem. Cæterum diuinæ mentis consilium ac decretum, quod multis seculis orbi fuit incognitum, nunc tandem his extremis temporibus patefactum est, & oculis hominum exhibitum nouum spectaculum, quod in mente diuina nouum non erat. Exhibitum est autem uestræ salutis gratia, quibus Christus homo factus, mortuus ac prædicatus hoc præstat, ut qui antè frustra fidebatis legis cæremonijs, nunc uobis diffisi, fidatis deo patri: qui ut eum mori uoluit expiandis peccatis uestris, ita suscitauit ex mortuis, proq; toleratis huius uitæ

In timore incolatus uestri tẽpore.

Præcogniti quidem ante mundi.

Vt fides ue- uitæ laboribus dedit immortalitatis gloriã:ut quod credi-
stra spes es- distis ab illo factũ æmulantes,speretis & uobis idem præ
set in deo. miũ,uidelicet autore deo freti:qui quod in filio præstitit,
haud dubiè præstaturus est in omnibus,qui sic uixerint,ut
inter Christi membra numerari mereãtur,in cuius corpus
estis insiti,posteaquã per baptismũ in eum fuistis renati.
Antehac obtẽperastis cupiditatibus uestris,utpote carna-
les umbras rerum pro ueris amplectẽtes:nũc posteaquam
purificastis animas uestras,non obseruatione lustrationũ
Mosaicarũ,sed ex eo,quòd per fidẽ obedistis euangelicæ
ueritati,quæ spiritu Christi purgauit animos uestros,ad-
nitendũ est,ut innocentia uitæ capiti Christo,& uehemẽ
ti planeq; fraterna,minimeq; fucata inter uos charitate,
concordiæ corporis respõdeatis,ut quẽadmodum Christus
uos dilexit non amore uulgari,neq; carnali,ita uos inuicẽ
spirituali charitate prosequamini. Noua cognatio nouum
Simplici cor desiderat affectum. Antehac Iudæi Iudæos diligebatis affe
de. ctu carnali,nunc longè alio modo renati, non ex semine
mortali terrenoq; iuxta corpus, sed ex semine immortali
cœlestiq; per sermonẽ dei uiuẽtis ac permanentis in æter-
num,cuius Euãgelio credidistis, fratres cœlesti charitate
prosequimini. Mosi lex ad tempus erat data. Sermo Dei
nobis prodidit euangelicam legem nunquam desituram.
Quod ab hominibus profectũ est,temporarium est:quod è
cœlo uenit,æternum est,quemadmodum prædixit Esaias:
Omnis caro uelut fœnum,& omnis hominis gloria quasi
flos agri. Exaruit fœnũ,& flos eius decidit:at uerbũ Do-
mini manet in æternũ. Hic est sermo Dei patris æternus
æterni,quẽ olim legis prioris umbræ uobis deliniarũt,cæ
terũ nũc per Euãgelij præcones apertè prædicatur,nõ uo
bis solũ,sed omnibus,qui Christum syncera fide recipiũt.

CAPUT II.

QUoniam nuper estis per euangelicā doctrinā cœlesti generatione renati, prorsus abiectis omnibus ueteris uitæ uitijs, si quid erat maliciæ, si quid doli, si quid simulationis, si quid inuidentiæ, si quid obtrectationis aut maledicentiæ, posthac uelut infantes recens nati, auidè cōcupiscite lac illud non corporis, sed animi, lac doli nesciū, & aptum ætati uestræ innoxiæ magis, quàm robustæ, lac institutionis euāgelicæ. Habet enim euangelica doctrina sua rudimenta, habet infantiam suā, habet pabulum accommodum imbecillæ ætati, habet & profectus suos, demum habet ætatem perfectam. Non sunt illa prima fastidienter haurienda, sed auidè, sed sitienter, nec in his tamen persistēdum, sed ab his usq; proficiendum ad perfectiora. Siquidē & absurdum fuerit, si quis è matre natus semper infans nihil aliud quàm lac expetat. Oportet & uos grandescere, donec adolescatis ad perfectam salutem, neq; semper hærere in fundamentis, sed paulatim assurgere ad perfectam structurā domus: siquidem iuxta Psalmographi consilium gustastis, quòd suauis sit dominus Iesus, oportet hoc gustu accendi ad appetenda maiora. In humanis ædificijs lapides nec commutant locum suum, nec accrescūt: in hoc ædificio (quod constat uiuis lapidibus, cuius præcipuus & omnia continens lapis est Iesus Christus, uiuus & æternus, pridē iuxta Psalmographi uaticinium ab hominibus reiectus, nimirum à pharisæis qui suo templo perituro freti, structuram hanc cœlestem non nouerant, sed dei iudicio selectus, multoq; in pretio habitus) nihil obstat quò minus paulatim ad structuræ perfectionem proficiatur. Igitur ad Christum lapidem uiuum, lapidem electum, lapidem in oculis dei pretiosum, oportet uos uirtutum profectibus accedere

Deponentes igitur.

Ad quem accedentes.

accedere,ut ipsi quoq; tali fundamento nixi, paulatim superstruamini,donec efficiamini templa spiritualia, longè sacratiora templo,quo gloriantur Iudæi, & in quibus sacerdotium exerceatur multò sanctius,quàm in illo consueuit.Siquidem in illo leuitæ & sacerdotes pecudes immolabant:in his spiritualibus templis uos ipsi spirituales hostias offertis longè gratissimas deo,qui ut spiritus est, non corpus,ita spiritualibus hostijs delectatur, ne quid desideretis Mosi ritus per Euangelium Christi iam antiquatos, pro uarijs animantium generibus mactatis,affectus mundanos brutosq;,libidinem,superbiam,iram,inuidiam, uindictæ cupiditatem,luxum,auaritiam:pro thymiamate puras preces,è synceri pectoris ara subuolantes in cœlum. Hæc sunt sacrificia,quæ nunquam non immolantur in tẽplo spirituali,quæ nunquam non sunt grata deo.Iam pridem enim Mosaica illa in nauseam abierunt, ut testatur Esaias propheta.Horum iugis est gratia per Iesum Christum,cuius commendatione grata sunt patri Christianorum obsequia.Non est quod diffidatis, donec inhæseritis capiti uestro,donec innixi fueritis eximio & immobili lapidi Christo.De quo dixit olim deus per os Esaiæ: Ecce pono in Sion lapidem in summo collocandũ angulo, probatum,electum,pretiosum.Et qui fisus illi fuerit, non pudefiet.Quod prædixit ille,iam uidemus exhiberi.Idem ille lapis alijs pretiosus fuit ac salutaris,alijs noxius ac pestilens.Vobis meritò pretiosus est,qui illi innitimini, qui fiditis,aduersus omnes tempestatum procellas tuti eius præsidio.Cæterum ijs,qui Mosi maluerũt inniti, quàm huic, qui hunc reiecerunt, nolentes eum poni in ædificio quod ipsi parabãt ædificare,uersus est in probrũ ac perniciem. Etenim quem illi suo ædificio dignati nõ sunt,hũc deus in suo

Per Iesum Christum.

Iis qui offendunt uerbo.

suo ædificio uoluit esse caput anguli, quo ceu parietem utrunq;, hoc est populum utrunq;, Gentium ac Iudæorum, complecteretur & contineret, cuius munimento tuta esset aduersus omnes insultus structura, & in quem suo malo impingerēt, & incurrerent, quicunq; aduersarentur huic nouo ædificio. Impingunt autem quoscunq; offendit sermo euangelicus, neq; credunt illi, cum huc eos præpararit lex Mosaica, ut crederēt Euangelio, simul atq; uere præstaretur, quod adumbrasset illa. Proinde qui reprobauerunt Christum, hos uicißim reprobauit Deus. Vos autem quos illi cum Christo reijciunt, fecit genus illud electum, de quo locutus est olim Moses, gentem illam sanctam, populum peculiarem, quem sibi Deus eximio pretio uindicauit: ut quemadmodum olim populus Hebræorum duce Mose liberatus ab Aegyptia tyrannide, perq; tot rerum discrimina perductus ad terram diu speratam, diuinam erga se beneficentiam orbi prædicauit: ita & uos memores illius erga uos gratuitæ benignitatis, celebretis apud omnes admirabilem dei potentiā: qui noua ratione deuictis hostibus salutis uestræ, eruit uos ab ignorantiæ uitiorumq; tenebris, in admirabilem lucem suam euangelicæ ueritatis, per quam omnes & gentium errores, & Iudæorum umbræ discutiuntur. Vobis igitur contigit hoc honoris, quod illi sibi promiserant, qui Christum persequebantur, ac uersis rerum uicibus euenit, quod Osee futurum prædixit: Populus qui prius erat abiectißimus, utpote à Deo alienus, nunc est populus Deo peculiaris. Et populus quem Deus reiecerat ut indignum sua misericordia, nunc expertus est Dei misericordiam absq; circuncisionis, aut legis adminiculo, per solam fidem euangelicam receptus in consortiū filij Dei. Posteaquam igitur agnoscitis Dei singularē erga uos be-

In quo & positi sunt.

Populus acquisitionis.

Qui aliquā do non populus.

neficentiam, quos sanguinis pretio redemerit, quos filij morte sibi reconciliarit, quos unigeniti sui membra, quos cœlestis structuræ lapides uiuos esse uoluerit, quos in filiorum ius adoptatos, ad immortalitatis hæreditatem uocarit, obsecro uos charißimi, ut uitæ sanctimonia & dignitati uestræ, & benignitati diuinæ, & tanto præmio respondeatis. Cœlo renati estis, hic uelut hospites ac peregrini: cò properate ubi uobis est patria, ubi reposita est cœlestis hæreditas: ne quid ab hoc studio uos auocet terrenæ craßæq; cupiditates, quæ machinis omnibus militant ac belligerantur aduersus spiritum rebus cœlestibus inhiantem. Congruat uita professioni, ut uestri mores & alios alliciant ad Christum quos habet paganismus, inter quos uiuitis: quibus in tantum non oportet ullam præbere ansam, ut iure male sentiant de doctrina euangelica, si conspexerint uos ad communem uitæ consuetudinem nihilo meliores cæteris, ut obtrectationem illorum qua de uobis maledicunt odio Christi quem ignorant, & odio religionis, quam existimant esse maleficam seperstitionem, refellat integritas morum uestrorum, atque in omnes beneficentia: quibus rebus compertis resipiscent & illi, agnoscentes errorem suum, afflati misericordia dei, cùm illi uisum fuerit & illos attrahere, qui uos delegit, iamq; glorificent eum ex uestris pijs operibus, quem antè ignotum detestabantur. Habet & hic mundus ordinem suum, qui per occasionem religionis turbandus nõ est, quatenus id licet, incolumi Christi gloria. Ita Christus uos uoluit esse liberos à peccatis, ut tamen ultro nihil non feratis, ob Euangelij negotiũ obtemperantes ac submittentes uos non modo Christianis, uerumetiam ethnicis magistratibus: siue rex sit ille, obediendum est tanquã autoritate publica præeminenti: siue præsides,

Charißimi obsecro uos.

Subiecti igitur estote.

sides, per quos in prouinciam missos rex administrat resp. obtemperandum est. Neq; uos moueat quòd ethnici sunt, quòd idololatræ sunt, sed agnoscite functionem illorum necessariam reipub. quæ constat è diuersis hominum ac religionum generibus. Præsident enim isti cum autoritate, ut nocentes ac scelerosos suppliciorum metu coërceant, ac probos præmijs inuitent ad officium. Non est uobis opus illorum metu, qui sponte præstatis plus quàm exigunt leges humanæ: non est opus humana laude, quos inflammat cœleste præmium, sed tamen oportet & hos cum cæteris agnoscere. Sic enim uult Deus summus ille princeps uester, ne quam ansam præbeatis illorum imprudentiæ, qua possint probabiliter in crimen uocare professionem euangelicam, si senserint suam autoritatem à uobis negligi. Quod alij præstant metu legum, id uos ultro ex animo præstate, cumulatius etiam quàm alij, quo uos uerè liberos declaretis. Nam liber est is, qui sponte ac uolens rectè facit. Absit enim, ut euangelicæ libertatis prætextu abutamini ad licentius peccandum. Non debetis seruitutem hominibus, sed quoniam estis serui Dei, ob huius gloriam submittetis uos omnibus lubentes ac uolentes. Si quid igitur officij, si quid honoris debetur etiam ethnicis, uel ob munus publicum quod gerunt, uel ob affinitatem, id persoluite omnibus, ne quid offensi reddantur alieniores ab Euangelij professione: peculiari tamen charitate par est prosequi, quos communis professio fratres uobis reddidit. Deum timete, cuius oculos nemo fallit: regem non est cur metuatis, qui non est formidabilis, nisi maleficis, sed tamen autoritatem illius agnoscite in ijs, quæ citra iacturam pietatis exigit à uobis. Exposcit uectigal, soluite. Exigit tributum, date. Quod ibe ri præstare debent magistratibus, licet ethnicis, hoc

Ad uindict. malefactorũ

Fraternitatem diligite.

serui præstare debent heris suis, à quorum obsequio non liberat illos baptismus. Imò hoc maiore cum reuerentia debent illos agnoscere, non solùm si boni sint ac modesti, uerumetiam si difficiles & asperi, ne fortè offensi moribus uestris incommodioribus, incusent professionem, & ab ea reddantur alieniores, ad quam oportebat illos uestra probitate pellici magis & inuitari. Dicet aliquis: Durum est ferre principum tyrannidem, durum est perpeti sæuitiam dominorum: illi spoliant, exigunt, affligunt: hi flagris ac colaphis conscindunt innoxios. Rectè uiderentur hæc non ferenda, si hoc illis tribueretur, ac non potius Deo. Non meretur hoc illorum impietas, ut tolerentur, sed ita est Dei uoluntas, ut uestra bonitas illorum malitiam uertat in gloriam Christi. Nam ita demum deo grata est uestra patientia, cùm præter meritum afflicti, tamen æquanimiter toleratis, non metu hominum, sed ob Dei gloriam. Vulgò nihil est impatientius contumeliæ, quàm innocentia. At inter Christianos longè secus est, apud quos, ut quisq; est optimus, ita Deo cupit esse gratissimus. Atq; hunc quo diligit impensius, hoc alacrius perpetitur, quicquid ad illius pertinet gloriam. Quid autem laudis fuerit, si, cùm ob malefacta colaphis cædimini, sufferetis? Docet hoc mali conscientia, ut quisq; commeritas pœnas tacitus ferat. Verùm cùm pro benefactis illata mala patienter toleratis, gratiam initis apud Deum, cuius causa uolentes perpetimini. Indignetur innocentia uestra, nisi Christus innocens grauiora passus est pro nobis. Hæc est uestra professio, hac lege asciti estis in corpus illius, ut exemplum tolerantiæ, quod ille uobis reliquit, sequamini, & iisdem uestigiis ingressi, grassemini ad æternã gloriam, quà ille peruenit. Quid ille malorum non pertulit, qui cum latronibus crucifixus est? Quid eodem innocentius? qui

Verumetiã discolis.

Hæc est enim gratia.

In hoc enim uocati estis.

qui adeò nullum admiſit facinus, ut nec in lingua illius ſit ullus unquam repertus dolus. Cùm in illum congererent acerba conuitia, non regeßit maledicta, quin potius patrem obſecrauit, ut illis ignoſceret. Cùm uinciretur, cùm cæderetur, cùm crucifigeretur, non minitabatur uindictam, ſed omnem uindictam reliquit patri, qui non ex affectu, ſed iuſtè iudicat: ipſe deprecatorem interim agens, non inſtigatorem. Nos tametſi nunc ſequimur innocentiam, tamen ſceleribus noſtris commerueramus olim ultionem Dei. At Chriſtus cùm ipſe nulli peccato eſſet obnoxius, tamen ſarcinam peccatorum noſtrorum, quò nos oneratos ſubleuaret, ſuſtulit in proprio corpore, & in ligno crucis uelut holocauſtum pro noſtris ſceleribus immolatus eſt: ſuaq; morte immerita nobis debitam mortem depulit, ut illius mortem ac reſurrectionem interim imitemur, ac mortui priſtinis peccatis cupiditatibusq́; quibus addicti ſeruiebamus, poſthac uiuamus innocentiæ: cui nos ille conſecrauit omnis innocentiæ fons, qui noſtram impietatem in ſe tranſtulit, ut nobis ſuam conferret iuſtitiam. Nos offenderamus, ille uapulauit: noſtra erat culpa, in illum ſæuijt animaduerſio. Proinde iuxta uaticiniũ Eſaiæ, nos illius liuore ſanati ſumus. Huic igitur acceptum ferre debetis innocentiam ueſtram: quòd priſtinæ uitæ peccata non imputat Deus, huius uinculis, huius plagis, huius uulneribus, huius cruci, huius morti debetis. Nam antè uelut oues palantes abſq; duce, alij aliò aberrabatis, quò quenq; ſua ducebat cupiditas, exiſtimantes licere, quicquid liberet: ſed ab errore priſtino nunc conuerſi eſtis ad Chriſtum Ieſum, paſtorem & curatorem animarum ueſtrarum. Hunc ſi ſequamini ferendis præter meritum afflictionibus malorum, illo duce peruenietis ad immortalitatis gloriam.

Tradebat autem iud.

CAPVT III.

Similiter & mulieres.

IAm quemadmodum liberi, principes ac magistratus publicos, serui dominos priuatos debent obsequio, quod ubique parit beneuolentiam, ad Euangelij fauorem pellicere, aut certè per occasionem non irritare, si fortè sanabiles non sunt: ita debent & uxores maritis suis morigeras præbere sese, non modò Christianis, uerumetiam ijs, qui doctrinam euanglicam nondum sunt amplexi. Siquidem fieri potest, ut quos non commouet nostra prædicatio, eos uxoris integritas, pietas, modestia, temperantia, castitas, tolerantia peruincat, atque permolliat, ac denique Christo lucrifaciat. Etenim cùm conspexerint eas à baptismo commutatis esse moribus, cùm in eis uiderint exemplar ueræ uirtutis, fortaßis inflammabuntur, huc etiam nonnihil appellente affectu maritali, ut qui thori consortes sunt, uelint & professionis esse socij. Habet enim perquàm acres stimulos syncera probitas, quæ sæpenumero propius animaduersa facit, ut carnalis amor uertatur in spiritualem. Illum excitat formæ uenustas, & formæ gratiam adiuuans cultus: hunc excitat mentis integræ pulchritudo relucens in moribus.

Quarũ non sit extrinsecus capillat.

Quamobrem uxoribus, quæ Christum professæ sunt, non oportet hoc esse studium, ut iuxta uulgatam consuetudinem compositis arte capillis, ut additis gemmis auro'ue, & purpureo amictu, reliquoque corporis cultu, qui foris exhibetur, sese commendent oculis uirorum. Quid enim aliud fiat hisce rebus, nisi ut corpus uxoris adament ad libidinis usum? At quota portio hominis est corpus? Illud magis debet esse studio, ut morum ornatu prouocati, mentem animumque latentem adament, si eam conspexerint purã, nulloque uitiorum næuo contaminatam, si præter morem cõmunem nihil uiderint in muliere muliebrium affectuum, nibil

intemperantiæ, nihil iracundiæ, nihil inuidiæ, nihil ambitionis, nihil arrogantiæ, nihil procacitatis, sed spiritum mitem, placidum, tractabilem, ac mansuetũ. Hic est cultus magnificus ac splendidus in oculis Dei. Hoc ornatu potissimum demerendus est maritorum animus. Hoc lenocinio locuples & olim sanctæ mulieres aliquot, quæ spem suam fixerunt non in rebus fluxis atq; caducis, sed in deo, commendabant se uiris suis, non auro gemmis'ue, aut pupura, sed modestia, & obsequio, quò facillimè lenitur uirilis ingenij ferocitas. Sic Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans, cùm uxor esset illius, non ancilla, modestiæ causa semet illi subijciens. Nam quanquã non competit uiro dominatus in uxorem, est tamen autoritas, qua etiam sicubi abutatur, est tamen modestiæ muliebris, obsequundare in loco. Porrò sicut Abrahæ germani uerìq; filij sunt, qui fidem illius sequuntur, ita uos estis Saræ filiæ, quæ mulieris optimæ mores & masculum animi robur refertis, bonis operibus ornantes uosmetipsas, ac fiduciam omnem collocantes in Deo, cuius præsidio fretæ, non est quod quicquam expauescatis imbecillitate muliebri. Atq; ut matronarum officiũ est obsequio casto sanctisq; moribus, ac mansuetudine deuincire maritos suos: ita uestræ partes sunt, ò uiri, nequaquam abuti uestra autoritate, ueluti tyrannidem agẽtes in uxores uestras, quòd uobis se submittãt, imò hoc minus sitis in illas domini, quòd se faciunt ancillas. Sociæ sunt fortunarum ac rerum omnium. Sentiant uos commodos coniuctores, uestraq; sapientia subueniat imbecillitati sexus fœminei. Quò plus ualetis animi corporisq; uiribus, hoc magis oportet opitulari mulierũ infirmitati, ut uestra institutione uestraq; moderatione reddantur meliores, ac ueluti sexu posito, masculescant ad euangelicam pietatem. Neq; enim

Qui est in cõspectu dei locuples.

Cuius estis filiæ benefa.

Viri similiter.

Cohæredibus gratiæ uitæ. enim Christiani mariti sunt, qui uxores tantùm habent ad usum coitus: imò magis adnitendum est, ut sociæ fiant ieiuniorum, eleemosynarum, uigiliarum, precationum, quò, quæ uocatæ sunt ad commune præmium æternæ uitæ, communibus etiam studijs huc contendant. In Christiano coniugio nihil, aut certè quàm minimum dandum est uoluptati, pietati plurimũ. In qua si consensus erit, & subinde temperabitis à coitu, non interrumpentur uestræ precationes, quo sacrificio oportet quotidie litare deo. Vt igitur sunt aliorum alia peculiaria officia, ita sui quenque hoc magis decet meminisse, quòd qui Christum professus est, debet in his, quæ probitatis sunt, cæteris antecellere. Cæterum illud

In fide autẽ omnes. est omnium commune officium, ut quemadmodum eadẽ omnibus est professio, sicut per baptismum eidem estis insiti corpori, ita per concordiam sit idem omnium animus. Non uos ætas, fortuna, conditio, patriáue diuersa disiungat, quæ res apud alios sæpenumero ministrant odiorum ac dissidiorum seminaria. Vos oportet esse coniunctissimos, quos idem batismus regenuit deo, qui patrem in cœlis habetis eundem, qui pendentes ab uno capite Christo, estis eiusdem corporis membra, quos euangelica professio fratres ex æquo reddidit, & ob id ad idem immortalitatis præmium absq; discrimine pater ille cœlestis uocauit omnes, siue pauperes siue diuites, siue seruos siue dominos, siue maritos siue uxores, siue Iudæos siue gentes. In hac parte nullũ est discrimen, ideo non debet esse dissensio, neque supercilium. Multò plus impetrabit Christiana charitas sese submittens, quàm autoritas exigẽs. Neq; enim cõuenit inter arrogantes, feroces, suiq; amantes. Si in corpore animantis mẽbra sibi uicissim subsidio sunt, & si quid uni cuipiam accidit commodi aut incommodi, id singula suum

esse du

esse ducunt: si quos sanguinis propinquitas coniungit, cognatorum commodis atq; incommodis pariter gaudēt & indolescunt, quantò magis conuenit uos tot modis coniunctos hunc præstare consensum, ut alienis bonis ac malis non minus tangamini, quàm proprijs? Ita demum præstabitis uerè fraternam charitatem, si qui feliciores sunt non fastidiant infortunatos, sed malis illorum indolescentes, pro uiribus opitulentur: si qui potentia præeminent & autoritate, non premant ac despiciant humiliores, sed consuetudinis comitate affabilitateq; semel inferioribus accommodent, ut sit æqualitas, & quos fortuna separauit, coniungat Christiana charitas. Absit autē à uobis uindictæ libido, quorum est alere concordiam, non solùm cum pijs ac fratribus, uerumetiam, si fieri poßit, cum omnibus. Cum bonis oportet officijs certare, cū malis tolerantia, aut etiā beneficentia, qua ut uincuntur & feræ, ita mollescit aliquoties deplorata hominum malicia. Ne uelitis igitur iniuriā iniuria retaliare, aut conuitium conuitio. Sic enim fiet, ut & ipsi mali sitis qui malos imitemini: quin potius iniuriā officio, maledicentiam benedicendo pensate, ut uestra insuperabili bonitate uincatis & obruatis illorum maliciam. Neq; enim in hoc uocauit uos deus, ut malefactis ac maledictis superetis, sed benefaciendo omnibus, bene loquendo cunctis, mercamini audire uocem illam optabilem: Venite benedicti patris mei, poßidete regnum. Bonis malefacere plus quàm ferinum est, in benedicos esse maledicum, plus quàm scurrarum. De male merentibus benemereri, de maledicentibus & obtrectantibus bene loqui, Christianæ uirtutis est. Hoc si cui durum uidetur, audiat psalmographū diuino afflatum spiritu idem præcipientem: Quid uult, inquit, uitam diligere & dies uidere bonos, coërceat linguā

Fraternitatis amatores.

Quia in hoc uocati estis.

suam à malo: cohibeat labia sua, ne loquantur dolum: declinet à malo & faciat bonũ: quærat pacem, & persequatur eam. Quoniam oculi domini super iustos, & aures illius intentæ sunt ad preces eorum. Rursus aspectus domini super eos, qui faciũt mala. Proinde si Deum uolumus in nos esse beneficum, simus ipsi benefici in omnes: si uolumus illius ultionẽ effugere, ne quem omnino lædamus. Nec audio quod hic forsitan obmurmurabit affectus humanus: Ni propulsaro iniuriam, impunitas inuitabit plurimos ad lædendum. Imò nihil uos reddet tutiores ab iniuria, quàm si uel toleretis, uel officio pensetis etiam. Nullus est læden di finis, quoties mutua uicissitudine cõuitium conuitio, iniuria conduplicatur iniuria. Si nemo repugnet, conquiescet, aut certè languescet improbitas. *Quis enim cupiat uos lædere, si studueritis omnibus benefacere,* lædere nemi nem? Quòd si qui reperiuntur adeo cæci, ut odiò uirtutis, aut errore uos persequantur, quæso qua in re possunt lædere? Auferant pecuniam mox alioqui relinquendam, affligant corpus, occident breui alioqui morituros. Hæc omnia quoniam ob pietatem inferuntur, adeò nullum damnũ adferunt, ut lucro etiam augeant. His malis augent uobis æternæ felicitatis præmium. Qui bonæ mentis afficitur dispendio, is uerè læditur, ea incolumi lucrum est, quicquid mundus putat esse damnum. Beatitudo est, quicquid istis uidetur calamitas. In uobis igitur situm est efficere, ne qua uis malorum uobis noceat. Quicquid hominum improbitas ademerit, id diuina largitas immenso cũ fœnore restituet. Proinde Deo fretos nihil est quod terreant hominum minæ, aut perturbet malorum uiolentia. Ne in medijs quidem afflictionum procellis animo turbemini, tanquam ope diuina destituti. Neq; maledicatis hominibus, qui uos per igno

Et quis est q nobis noceat.

Sed & si qd patimini.

Timorẽ autem eorum.

ignorantiam affligunt, quin potius glorificate dominum Deum in cordibus uestris, qui suis famulis omnia uertit in bonum, siue læta accidunt, siue aduersa. Semper itaq; laudandus est, si uoce non semper licet, certè cordis affectu nusquam non licet. Huius hostes non sunt exacerbandi conuitijs, uerùm ubicunq; offeret se spes aliqua posse illos ad Christum pertrahi, sitis faciles promptiq; ad respondendum quibuslibet cupientibus cognoscere, qua fiducia, quaq; spe contemnatis huius uitæ commoda, & incommoda toleretis. Idq; facite non indignabundi, non contumeliosè, uelut illis infensi, sed cum omni masuetudine ac reuerentia, freti nimirum uestra conscientia bona, etiam si non poßitis illis persuadere. Neq; enim satis est Christianis, ut uera loquantur, & Christo digna, sed ita loquantur, ut ipsa sermonis ratio declaret, uos non uestrum negotium agere, sed Christi gloriam, & illorum quibus loquimini spectare salutem. Hoc erit certißimum argumentum, quo pudefiant ij, qui uitam uestram, quam agitis iuxta Christi doctrinam, calumniantur ut fucatam ac maleficam. Nam fucata uirtus quanquam aliâs fallit præstigio, tamen ubi uentum est ad afflictiones, erumpit ac prodit sese. Sola mens sibi bene conscia, totaq; pendens à deo, potest alacriter ferre omnia, & adeò non moliri uindictam, ut ijs etiam benefacere conetur, à quibus affligitur. Neq; uos moueat, quòd innocentes nocentium supplicia patimini, imò hoc nomine leuius ferendum est quicquid infertur. Præstat enim uobis, ut si deo uisum fuerit ista uos pati, benefacientes perpetiamini, quàm malefacientes. Etenim qui pro malefactis punitur, tantùm luit quod commeruit: uestræ afflictiones cedunt in gloriam Christi, uestræq; fælicitatis cumulum. Gloriosum est uobis imitari principem uestrum.

Dominũ autem Christũ.

Confundantur qui calumniantur.

Melius est enim ut bene facientes.

Sic

Sic ille gloriam dei patris illustrauit, totus innocens captus est, uinctus est, cæsus est, consputus est, crucifixus est, pro nostris peccatis mortuus est, cùm ipse nullum haberet peccatum. Iustus pro iniustis, insons pro sontibus pœnas dedit, libenter obediens uoluntati paternæ, quò nos, qui peccatores eramus, puros & illibatos exhiberet patri, ut & ipsi sequentes illius exemplum, inter nocentes uiuamus innoxij, ac boni pro malorũ salute patiamur. Semel ille duntaxat mortuus est, pro temporaria afflictione uita donatus æterna, ne nos semel exempti à peccatis, ad eadem relaberemur. Expiauit autem nos Christus, morti traditus ob imbecillitatem humani corporis quod assumpserat, sed reuocatus est ad uitam uirtute spiritus, qui nullis afflictionibus uinci poterat. Siquidem eo tempore quo corpus illius exanime sepulchro claudebatur, spiritus uiuens penetrauit ad inferos: & quemadmodum apud homines mortali corpore circundatos, ipse corporeus prædicauit euangelicam doctrinam, cui qui crediderunt, salutem sunt assequuti, qui credere recusarunt, damnationis æternæ cumulum sibi accersierunt: ita corpore posito adijt eos spiritus, qui & ipsi corporibus exuti degebant apud inferos, eisq; prædicauit iam adesse tempus, quo præmium caperent suæ pietatis, quod olim ueriti iustitiam dei, nec se sint ulti de malis, & innoxij uixerint inter nocentes: ac denuntiauit, eos se digna passuros, qui temporibus Noë, cùm appararetur arca, & expectaretur diluuium immittendum à deo mortalium sceleribus irritato, non crediderunt, sed abusi sunt lenitate diuina, cùm uiderent id quod minitabatur, in annos aliquot proferri. Itaq; diluuium irruens perdidit omnes, exceptis perpaucis, nimirum octo duntaxat, qui se iuxta Noë consilium commiserunt arcæ, nec absorpti sunt diluuio. Et illis

Quia & Christus semel pro pec.

Locus durus.

itaq;

itaq; temporibus fides non caruit suo præmio, nec enim siuit deus perire sibi fidentes toto pectore. Nec increduli possunt effugere uindictam dei, etiam si uos non sitis ultores. Vobis enim satis est quòd obeditis Deo, cæterùm impiorum ultionem illi relinquite. Iam quod fuit illis arca Noë, hoc uobis est baptismus, quod illis diluuium, hoc impijs æternum supplicium, prædicatum ijs, qui non obediunt Euangelio. Satis erat Noë denuntiasse uenturum diluuium, satis erat ostendisse quo pacto liceret effugere periculum, si pœnitentia placassent iram dei, quàm in se suis sceleribus prouocarant. Vobis quoq; satis sit innocentia uestra, satis sit alijs denuntiasse, quod præmium paratum sit credentibus Euangelio, quæ pœna maneat incredulos. Si pauci seruantur per fidem, uobis non imputabitur. Si bona pars hominum perit incredulitate, suopte uitio perit. Sic deo uisum est, aperire discrimen bonorum ac malorum. Baptismus rite acceptus, seruat ab exitio, ac diluit sordes, non corporum, sed animorum. Repudiatus perdit inæternum, ac scelerum grauioribus undis inuoluit. Itaq; quod alijs saluti est, accedente fide, hoc incredulis ac rebellibus adfert exitium. Neq; tamen uobis satis est, quòd per baptismi diluuium periere prauæ cupiditates pristinæ uitæ, nisi adsit conscientia, per omnem deinde uitam respondens beneficio diuino. Mortuus est Christus, sed semel duntaxat, resurrexit, nunquam moriturus, ac nobis per baptismũ ita semel occiduntur scelera uitæ prioris per Christi mortem, ut pòst in illo rediuiui innocentiæ, nunquam relabamur in peccata, quod quidem in nobis est. Id fiet si ueluti deposita mortalitate, totus animis ad cœlestem illam uitam aspiremus, cuius hæreditas manet obedientes Euangelio. Sic enim resurrexit Iesus Christus, ut deinde non sit moratus in terris, sed à mortalium

Per resurrectionem Iesu Christi.

consort

cõsortio sese subduxerit in cœlum, atq; illhic fruens immortalitatis gloria, aßidet patri dexter, non quidem sine corpore, sed in quod iam nullum ius habet mors, quæ dum absorbere conatur innocentem, prorsus absorpta est, dumq; sibi prædam opimam pollicetur, ipsa præda fuit. Porrò Christi uictoria, nostra est uictoria, & quod in illo præceßit gloriæ, nobis ostenditur, si modò perseueremus in eo quod cœpimus, & illius uestigijs inhæreamus. In illum nihil ualuerunt improborũ afflictiones: imò his tolerandis uicit, triũphat, ac regnat sublimis sedens in cœlis, superior angelis omnibus, aut quicquid est alioqui uirtutum ac potestatum. Vobis aperuit uiam in cœlum, ut eadẽ uia qua ille ingressus est, uos quoq; eõdem graßemini. Parata certaq; est hæreditas, cuius ille pro uobis quoq; poßeßionem adijt, si modò uos ea præstetis dignos: hoc est, si innocentiæ, quam ille gratis donauit, iunxeritis studium benemerendi de omnibus, etiam de malis & affligentibus uos, quod quidem sit in uobis.

CAPVT. IIII.

Christo igitur passo. CVM igitur Christus princeps & caput uestrum non obsequutus sit huius uitæ uoluptatibus, sed per temporarias corporis afflictiones peruenerit ad cœlestem gloriam, cumq; tolerantiæ armis deuicerit aduersarios, æquum est, ut qui profitemini uos illius discipulos, simili animi proposito uosipsos armetis. Tutißima est armatura, uitæ innocentia. Inexpugnabile munimentum est, patientia Christiana. Hac quisq; cinctus est, non potest à quoquam lædi. Quisquis Christo commortuus fuerit iuxta carnem, sic destitit à peccatis uitæ prioris, ut humanis cupiditatibus planè sit mortuus, ut iam non titilletur auiditate gloriæ, non irritetur uindicandi libidine, sed quicquid est reliquum ætatis, quod datur in hoc corpusculo, id totum uiuat

uoluntati Dei, cui uni placere desiderat, à quo expectat bonæ conscientiæ præmium, cui relinquit improborum uindictam. Quisquis ad martyrium paratus est, non tangitur huius mundi uoluptatibus. Sic enim apud se cogitat: Absit ut semel cum Christo meo suffixus in crucem, descendam ad relicta uitia: semel destinatus æternæ felicitati, reuoluar ad huius mundi non minus breues quàm insanas delicias. Abunde satis est, quòd præteritum tempus adhuc alienus à Christo impenderim insanis cupiditatibus, quibus gentes profanæ turpiter seruiunt, addictæ deditæq; lasciuijs, concupiscentijs, uinolentijs, comessationibus, ac nefarijs simulachrorum cultibus. Hæc gaudemus à tergo reliquisse Christi beneficio, & quoties respicimus, inhorrescimus tantam uitæ fœditatem, tantam ignorantiæ caliginem. Nunc pro libidine placet castitas, pro luxu frugalitas, pro uinolentia sobrietas, pro superstitioso simulachrorum cultu uera pietas religiosusq; cultus dei uiui, cui gratissimum sacrificium est animus ab omni uitiorum inquinamento purus & illibatus. Quos adhuc habēt suæ tenebræ, mirantur istam tantam in uobis animorum ac uitæ mutationem, & indignantur uestra frugalitate damnari luxum ipsorum, uestra integritate notari uitam ipsorum omni intemperantiæ genere superfluentem. Amarent socios turpitudinis suæ, nunc ob uitæ dissimilitudinem obtrectant uobis, sed non est quod horū conuitijs cōmoueamini, nec sunt uicissim conuitijs insectandi. Vobis satis sit mens sibi bene conscia apud Deum. Si quà potestis illos ad meliora cōuertere, conandum est, sed ita, ut à uestra synceritate non recedatis. Si resipiscunt, gratulandum est: si obdurati conuitijs etiā insectantur bene uolentes, relinquite uindictam Deo, cuius iudicium nullus mortaliū potest effugere. Is enim suo

Sufficiat enim præteritum tempus.

In quo admirantur non.

tempo

tempore iudicabit omnes, non uiuos tantùm, uerumetiam mortuos: uiuos, quos aduentus Christi deprehenderit uiuentes in corpore: mortuos, qui ante Christi aduentũ, iam excesserint è uiuis. Quanquam non uerè uiuit, nisi qui uiuit pietati. Qui seruiunt uitijs fœdisq; cupiditatibus, deo mortui sunt. Huic iudici reddituri sunt rationem isti uerè mortui, si nolint à suis uitijs resipiscere. Ille pro uobis pœnam sumet de illis, uobisq; uestræ tolerantiæ præmia persoluet æquißimus iudex. Cupit ille quidem omnes reuiuiscere ad pietatem euangelicã, & hac gratia uoluit Euangelij gratiam prædicari, non modo Iudæis, iuxta Moysi legem religiosè uiuentibus, non solùm gentibus, iuxta naturæ legem probè degentibus, uerumetiã mortuis, omniq; uitiorum genere prorsus sepultis. Et horum tenebris uoluit ingeri lucem euangelicam, hos uoluit cum omni mansuetudine tolerantiaq; doceri, ut ipsi tandem expergiscentes, contemptis his, in quibus nunc cæci collocant felicitatem suam, apud homines quidem habeantur ueluti corpore mortui, quòd nullis corporis affectibus tangantur, sed apud deum uiuant spiritu. Non enim uerè uiuit iudice deo, nisi qui sic mortuus est. Nihil autem hic diuturnum, & omnium rerum breui finis aderit. Et illos citò relinquẽt suæ uoluptates, & uestræ afflictiones mox finientur. Deinde uos manet æterna felicitas, illos æternũ supplicium. Proinde modis omnibus aduigilandum, ne uos ille dies offendat dormitabũdos, & oscitantes crapula, socordiaq;. Quin magis perpetuò præparetis uosmeipsos aduersus eum diem, sobrij acuigilantes in aßiduis precationibus. Veniet enim inexpectatus (sic Christo uisum est) sed in his si deprehenderit, non poterit non uenire felix. Grata est Deo sobrietas, tutũ est uigilare, libens audit Deus preces tẽperatia uigiliaq;

Propter hoc enim et mor.

Omniũ autẽ finis appropinquabit.

liaq; cõmendatas. Sed illud multò omnium gratißimum, ut iugi uehemẽtiq; charitate uos inuicẽ cõplectamini, mutuis officijs inuicem subleuantes: ut qui uigilantior est, expergefaciat oscitantem: qui doctior, erudiat indoctiorem: qui attentior, admoneat cessantem: qui feruentior, extimulet frigentem: qui perfectior est, condonet per infirmitatem errati. Nam hæc charitas ardens in proximũ, operit multitudinem peccatorum, quibus obnoxij sumus deo. Quod in illum deliquimus, optimè diluitur collocandis in proximum beneficijs. Vt cuique facultas obtigit, ita hac studeat prodesse fratri. Cui res est, hospitalem sese præbeat, ac largiatur ijs, quibus opus est, non grauatè, neq; cum murmure, sed libens & alacer, existimans se beneficium accipere cùm dat, & huiusmodi facultatum dispendium, ingens esse compendium apud deum, omnia cumulatißimè remetientẽ. Quin & illud cogitate, quicquid in iuuãdo proximo impenditis, dei beneficium esse in hoc donatum, ut hac ueluti sorte credita ditescatis usura piorum operum. Alijs alias dotes distribuit deus. Nemo sibi uindicet, quod habet, cogitet dei munus esse quod per uos distribui uult in alios, ut ex mutuis officijs magis ac magis adglutinetur inter uos mutua charitas, & singulis per occasionem crescat præmium pietatis. Nemo sibi displiceat, quòd hac aut illa dote non sit præditus. Nemo sibi placeat, quòd dotibus præcellat alios. Sic uisum fuit diuiti benignoq; deo, uariè partiri sua munera. Nemo dominus est eius, quod accepit. Dispensator est tantùm: domini res est quam dispensat. Id si bona fide, si alacriter, si solicitè facit, ne mercedẽ expectet ab homine, quum sit recepturus à deo. Si cui contigit doctrina sacra, si cui donũ eruditæ linguæ, non abutatur ad quæstum, ad fastũ, aut inanem gloriam,

Ante omnia mutuam in nosmet.

Vnusquisq; sic accepit.

sed ad proximi salutem, Christiq; gloriam. Sentiant auditores esse dei sermones, non hominũ, & eum qui loquitur nihil aliud esse, quàm organũ diuinæ uocis. Si quis magis ualet functione, quàm doctrina, sic administret dotẽ suã, ut nõ sibi uindicet autoritatẽ, sed deo trãscribat, qui uim & robur suppeditat, ut efficaciter obeat, quod agit. Ita fiet, ut & dotibus uariè distributis, ex munijs uariè obitis, undiq; glorificetur deus, à quo ceu fonte nobis fluunt omnia, non per Mosen, sed per Iesum Christũ, per quẽ, ut unicũ filiũ nobis largitur, quicquid largitur pater. Huic igitur acceptũ referet, qui officio fratris adiutus est: huic gratias aget, qui suo ministerio gaudet adiutum fratrem. Summa igitur omnis gloriæ undiquaq; ad deũ patrẽ redit ac filium, cui iugis est gloria & imperiũ, nullo æuo finiendum. Amen. Nobis nõ est hic quærẽda gloria, tantũ oportet officij nostri meminisse, quo placeamus Deo. De præmio uiderit ille, cui fidimus. Ille persequentium maliciã uobis uertet in bonum, cruciatus mutabit in gaudium, ignominiam in gloriam. Proinde charißimi, ne interim, ceu re noua perturbemini, si cœlestis regni consortes futuri, temporarijs afflictionibus exploramini: uelut aurũ igni. Nouum uobis uiderĩ nõ debet, quod olim præceßit in probatis prophetis, quod nuper in Christo. Leuius ferẽdum est, quod uidetis cũ omnibus deo probatis uiris uobis esse cõmune. At quòd hac in parte discipuli præceptorem, membra caput refertis Iesum Christum, gaudere etiã ac uobis gratulari debetis, quòd ut nũc uos habet dignos, quos uelit esse socios afflictionũ, ita pòst cùm aperuerit omnibus maiestatem suam, pudefactis & attonitis, qui illũ & illius odio uos afflixerũt, exultabitis ineffabili gaudio, quod sentiri poteſt, uerbis exprimi non poteſt. Interim si probris

Charißimi nolite peregrinari.

uos

nos afficiunt homines, nō ob uestra flagitia, sed ob professionē Christi, quātumuis affligimini corpore, tamē hoc nomine estis beati, quòd in medijs etiam cruciatibus, in medijs ignominijs gloriosus ille spiritus dei refocillatur in uobis ob animum innoxium, sibiq; bene conscium. Dulce est pati cū Christo, gloriosum est pati pro Christo. Nā quod in ipsis est, probro afficiunt Christum, sed uestra innocentia, uestra tolerantia facit, ut id cedat in illius gloriā. Absit autē, ut quisquam uestrū affligatur ob homicidium, aut furtū, aut conuitiū, aut curiositatē eorū, quæ nihil ad uos pertinent. Non enim cruciatus martyrem facit, sed causa. Quisquis autē patitur nō ob aliud, nisi quòd Christianus dicitur, non est quod pudeat supplicij. Furē appellari turpe est: Christianū appellari gloriosum est. Beati sunt quibus uel sic licet effugere supplicia gehennæ, quibus per momētarias afflictiōes datur aditus ad æterna gaudia. Ad hæc nō admittit deus, nisi multa malorū tolerantia spectatū probatumq;. Olim exercebit formidabile iudiciū, ubi misericordiæ tempus fuerit exactum, ubi pro meritis sua cuiq; reddentur præmia. Interim mitius est iudicium, cùm temporarijs cruciatibus ad purum examinati, reddimur idonei consortio Christi, qui nihil admittet nisi purgatissimum, ac defæcatissimum. Iam tempus est, ut hoc iudicium exerceatur, quò magis sit euidens, qui uerè fidant deo, qui uerè diligant Christum. Res prosperæ tranquillæq; nō arguunt ueram pietatem. Mosaicas cæremonias seruare potest & hypocrita: at iacturam rerum, probra, carceres, flagra, mortem, nemo fert æquo animo, nisi qui fidē inuictam cum euangelica charitate cōiunxerit. Ad hæc se parent, qui uolunt olim regnare cum Christo. Iudicium hoc incipiet à domo dei, quæ est ecclesia. Quòd si tanta pur-

Secundum uos autē glorificatur.

Si autem ut Christianus.

Tempus est ut incipiat iudicium.

Si autem primū à uobis.

gatione nobis opus est, qui credimus Euangelio, & uiuimus innocenter, quis finis, quod iudicium, quæ pœna manet illos, qui diffidentes Euangelio dei, persistunt in suis flagitijs? Si sic examinantur, qui simpliciter obedientes Euangelio, relictis omnibus huius mundi delicijs, tradiderunt sese studio pietatis, quid futurum est ijs, quos Euangelij prædicatio reddidit etiam deteriores? Et si qui iustè uiuunt, nullius mali sibi conscij, non sine periculo negotioq; perueniunt ad portum æternæ salutis, qua spe comparebunt impij ac scelerosi in iudicio tam exacto tamq; formidando? Itaq; tantum abest, ut illhic sibi sperēt ullam salutem, ut hi quoq;, qui non ob malefacta, sed ob uoluntatem dei crucientur in hoc mundo, non debeant sibi fidere, sed pro uiribus exercentes opera pietatis, hoc pacto deponant animas suas apud deum conditorem, cuius bonitas nō sinet perire, quod condidit, si benefactis immoriantur, siq; suis diffisi meritis, ab illius benignitate præmiū expectent.

Itaque & si qui patiuntur.

CAPVT V.

HOc agite fratres, & seorsum singuli, & in commune omnes, ut Christi uestigia sequentes, ad illius consortium perueniatis. Sed par est, ut qui præcellunt ætatis autoritate, præcellant & studio pietatis. Ab horum exemplo, ab horum doctrina, ab horum autoritate pendet reliquus grex, quibus haudquaquam satis est, si suam tueantur innocentiam, ni multitudinis etiam curam agāt. Nam his autoritatem addit canicies, prudentiam rerum usus, fidem integritas diu probata spectataq;. Vos igitur appello seniores populi custodes, senior & ipse, qui quod doceo, re factisq; præstiti, quippe pro Christi nomine carceres & flagra perpessus, ad crucem etiam paratus, ubi uolet deus, atq; idem optimam spem habens fore, ut quem ille

Gloriæ communicatur.

dignum

dignum habuerit, ut pro ipso perpeteretur, eundem sit ad gloriæ cœlestis consortium admissurus, simulatq; uenerit ille dies, quo declarabit orbi maiestatem suam, & finitis certaminibus proferentur præmia. Obsecro uos per Christo pro uobis toleratos cruciatus, per meas afflictiones, quibus dominum meum pro uirili sequor, præbete uos uerè pastores multitudinis, quæ cuiq; sorte obtigit, uigilate, obambulate, dispicite, curate, ne quid desit gregi, pro quo mortuus est Christus, ne consolatio sancta, ne doctrina salutaris, ne uitæ euangelicæ exemplum. Episcopi uocamini, re præstate, quod appellamini. Pascite, curate, regite, custodite, ne quid pereat, ne quid aberret. Idq; facite, non grauatè, ueluti coacti metu, aut pudore, aut officij necessitate, sed promptè, sed libenter, sed ex animo, nihil aliud spectantes, quàm quid deo sit gratum. Illius negotiũ agitis, ab illo recepturi mercedẽ æternã. In hac uita, ne quærite præmium. Turpe est, quæstus gratia curare populum Christianum, quod nemo cũ laude facit, nisi qui sponte & gratis facit. Excidit à præmio cœlesti, qui uenatur hic officij mercedem ab hominibus. Huic proximum est, si quis lucri quidem contemptor est, sed tamen ambit honorem ac dignitatẽ, gaudet imperare, gaudet coli, nec huic erit præmium apud deum. Tulit hic mercedem suam. Multũ abest episcopi munus à dominatu, non est tyrannis, sed administratio. Ideo præsidet episcopus, nõ ut plus auferat lucri, non ut regnet, utq; illi plus liceat, sed ut plus prosit. Memineritis igitur seniores officij uestri, sic gerite uos in omnibus, ut uestra uita populo sit exemplar uitæ euangelicæ. Discant ex uestris moribus lucrum negligere, discant aspernari fastum, discant officiorũ suorum à Christo sperare mercedem, nec aliud interim spectare, nisi quia sic

Non coactè sed spõtaneè

est honestum, sic deo gratum. Interim uel gratis agite bonos pastores. Quanquam id quidem haud fiet gratis: imò cùm die præfinito proferet sese princeps pastorum Iesus Christus, qui semet totum impendit ouibus suis, quarũ custodiam nobis concredidit, tunc pro uili mortaliq; præmio lo percipietis gloriosam officij uestri coronam, quæ nunquã marcescet. Nolite igitur uobis sumere, quod oportet à principe uestro expectare, nolite diem anteuertere, quẽ ille nobis incertum esse uoluit. Quemadmodum autẽ seniorum partes sunt, ut sese patres præbeãt iunioribus, ita iuniores uicißim oportet se morigeros & obsequẽtes præbere senioribus: & quemadmodum seniores sese submittunt per euangelicam charitatem omnibus, quò magis prodesse queant, ita iuuenes non debent abuti modestia facilitateq; seniorum, imò hoc promptius conuenit illis obsequi, quò minus abutũtur autoritate sua. Vbi uera charitas est, ibi nec autoritas habet fastidium, nec iuuentus ferociam. Qui dignitate præeminet, hoc tantũ agit, ut alijs sit usui: qui subditus est, ultro plus præstat, quàm ille exigit. Sit igitur omnibus penitus infixa animi modestia, ea faciet, ut neq; grauis senioribus sua solicitudo, neq; iuuenibus molesta sit illorum autoritas. Odit deus in hominibus animi ferocitatem, delectatur animis submißis ac deijcientibus sese, his libẽter impartit suas dotes, qui sibi nihil tribuũt: elatos repellit & auersatur, ut indignos suo beneficio. Qui sese dimittunt, hos euehit: qui semet efferunt, hos deijcit: qui suis fidunt uiribus, hos non dignatur ope sua: qui suis præsidijs diffisi, toti pendent ab illius nutu, hos fouet ac tuetur. Submittite igitur uosmetipsos, nõ ob metum hominum, sed freti potenti manu dei. Non est periculum, ne cõculcemini perpetuò, ille uos euehet in altũ, & attollet, cùm

Marginalia: Et cũ apparuerit princeps. — Similiter adolescentes. — Humilitatẽ insinuate. — Sub potenti manu dei.

cum uenerit dies ille præmiorũ. Ne circunspicite, ne diffidite, nolite metuere, ne malorũ undis indefensi neglectiq; inuoluamini, quoniam ille, qui nihil non potest, nihil non uidet, curæ nos habet, nec patietur quicquam uestri perire. Solet ætas iuuenilis esse propensa ad uoluptates, ad luxum, ad lasciuiam. Vos autem estote sobrij, uigilate animis, semper attenti, semper circunspecti. Non enim dormit ille uestræ salutis aduersarius sitiẽs hominũ exitium, sed obambulat ueluti leo famelicus ac rugiens, undiq; captans, quem deuoret: nullum non aditum tentans in uos, nunc insidians per uoluptates, nunc oppugnans persequutionibus. Ne date locum illi, sed infractis animis obsistite. Dicetis: Vnde uires aduersus tam potentem? Potentior est qui curam habet uestri. Illi modo fidite totis animis, nihil poterit aduersarius. Erga diffidentes robur habet, erga fidentes imbellis est. Si hunc aut illum impeteret, fortassis esset iure grauis afflictio, nunc uniuersum piorum gregẽ pari impugnat odio. Christum in uobis persequitur, inuidet saluti omnium, quò leuius erit ferenda communis omnium afflictio, & concordibus animis standum aduersus hostem communem. Ista breui finem habitura sunt. Nec interim uos destituet deus, unde proficiscitur omnis beneficentia: imò quod cœpit in uobis, perficiet. Dedit istos animos, ut ob amorem ipsius non dubitetis adire cruciatus, per quos uocauit uos ad æternam gloriam suam. Non sinet uos excidere à palma: si fortiter certetis, aderit certantibus, uosq; fulciet, roborabit ac stabiliet, ut ad breue tempus afflicti, perueniatis ad coronam immortalitatis. Illius præsidio uincimus, illius munificentia capiemus præmium. Non est quod nobis arrogemus laudem. Soli deo debetur omnis gloria, non solum in hoc mundo, uerum & etiam

Sobrij estote & uigil.

Fortes in fide.

Deus omnis gratiæ.

Ipsi gloria & imperiũ.

etiam in omnia secula. Amen. In præsentia non agam uobiscum pluribus: nam hac ipsa de re uobis, opinor, nuper scripsi, licet paucis, per Syluanum fratrem fidelem, qui nõ dubito, quin epistolam bona fide reddiderit. In ea uos obsecrabam & obtestabar, ut in eo, quod cœpistis, perseueretis, ne qua res dimoueat animum uestrum. Verißimã ad salutem uiam estis ingreßi. Huc usq; progreßi estis dei beneficio. Persistite fortiter eiusdem præsidio, donec pertingatis ad palmam uitæ immortalis. Saluere uos iubet cõgregatio Christianorũ, quam unà uobiscum deus sibi delegit Babylone, quæ in medio impiorum idololatrarum euangelicam sequitur pietatem, in medio corruptißime uiuẽtium amplectitur uitæ puritatẽ. Soli non estis, ubiq; habet deus suos electos: pauculos quidem illos, sed exquisita seminaria olim latius propagandæ ecclesiæ. Salutat uos Marcus, qui mihi filij est uice. Salutate uos inuicem osculo non uulgari, quod ex more datur, non ex animo, sed sancto, puro, uereq; Christiano, quod ab animo non dißideat, quod castè synceréq; amantis sit non mendax symbolum. Atque (ut epistolam ibidem finiam unde sum exorsus) gratia & pax uobis omnibus semper adsit, qui insiti corpori Iesu Christi, illius spiritu uiuitis, ut illa deo uos copulet, hæc uos mutua conglutinet concordia: quod fixit deus optimus maximus.

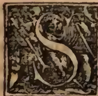
IN EPISTOLAM PETRI apostoli posteriorem argumentum per Desid. Erasmum Rot.

HAnc, ut apparet, scripsit admodũ senex et iam morti uicinus, quandoquidem de obitu suo meminit. Scribit autem promiscuè Christianis omnibus, adhortans ad

uitæ

uitæ puritatem, & ueterum exemplis ac terrore iudicij extremi deterrens à turpibus, uehementer insectans eos, qui simplicium animos peruersa doctrina corrumperent, negantes aduenturum Christum.

IN EPISTOLAM
PETRI APOSTOLI
posteriorem per Des.Erasmum Rot.*Paraphrasis.*

YMEON *Petrus, quondam Mosaicæ legis cultor, nunc seruus ac legatus* Iesu Christi, *cuius* Euangelium, *uelut lux discutit ac dispellit omnes umbras ueteris testamenti, absq; delectu, seu gentis seu religionis, seu sexus, seu status, aut conditionis, omnibus scribo. Omnes enim nobis cognatos ac cõiunctißimos ducimus, quicunq; nobis æquari meruerunt in euangelicæ fidei profeßione: per quam nobis contigit uera iustitia, non per circuncisionẽ, aut legis hostias, sed per bonitatem dei nostri, perq; mortem seruatoris nostri* Iesu Christi, *qui gratis condonauit nobis uetera peccata: ut posthac sequamur iustitiam euangelicã, quæ sita est non in cæremonijs, sed in uera animi pietate, & habet quiddam longè perfectius iustitia* Iudaica, *quæ ueræ iustitiæ umbra duntaxat est.* Precor *autem, ut quemadmodũ hactenus abundè profecistis in euangelica gratia, semper aliquid addentes pietatis incrementis, & in dies arctius astringentes fraternam inter uos concordiam, ita cõsummare dignetur diuina benignitas in uobis sua munera: quæ bona hoc magis uobis accrescunt, quò magis promouetis in agnitionem* Gratia & pax.

 dei

dei patris,& huius filij domini nostri Iesu Christi,quos uerè agnoscere uita est æterna.Est enim caput salutis autorē salutis agnoscere,ne quid hinc arrogemus meritis ac uiribus nostris,aut præscriptis Mosaicæ legis,cùm quicquid ad uerā uitā,quicquid ad uerā pietatē pertinet,illius diuina uirtus nobis largita sit absq; præsidio circuncisionis,tantū per fidem,qua agnoscimus deū patrē,à quo proficiscuntur omnia,& Iesum Christum,per quē unum nobis donantur omnia.Nō hæc præstantur meritis nostris, sed illius gratuita munificentia,quæ ultro uocauit nos ad beneficium salutis: & inglorijs ac uirtute uacuis impartiuit suam & gloriam & uirtutem, ut qui nostris uitijs addicti,ueluti sordida fœdaq; mancipia seruiebamus idolis,insiti Christo,redderemur & puri & gloriosi,sublatis sceleribus quibus fœdabamur. Nostram ignominiam in se transtulit,ut ultro in suæ gloriæ consortium cooptaret:nostra commissa in se recepit,ut nos illius innocentia gauderemus. Iam hæc ipsa maxima sunt,at longè maiora magnificentioraq; sunt,quæ nobis promittuntur in posterum non per Mosi legem,ut sæpe iam diximus,sed per agnitionem Iesu Christi. Quid autem promittitur? Nimirum ut etiam si ad genus Iudaicum non pertinetis,tamen efficiamini pariter consortes diuinæ naturæ,allecti in numerum filiorum dei,possessuri hæreditatem immortalis uitæ, si modo hic interim incorrupta uita quandam immortalitatem meditemini,ac refugeritis ab omni corruptione uitiorum & cupiditatum,quibus infectus animus ad mortem tendit æternam.Innocētiam semel gratis largitus est deus,eam non satis est tueri,sed omni studio adnitentes satagite, ut benefactis locupletemini, ne fides sit otiosa, sed hanc comitetur probitas,ne quid agatur dicatur ue, nisi

Propria gloria & uirt.

Per quā maxima & preciosa.

Vos autē curam omnē.

nisi quod honestum est. Probitatem excipiat scientia, ut non solùm sequamini quae recta sunt, uerumetiam perspiciatis, quid, quo loco, apud quos, quatenus, & qua ratione sit agendum. Scientiam comitetur temperantia, ut animus inuictus aduersus omnes illecebras mundi, sine deflexu constanter sequatur id, quod optimum esse iudicauit. Temperantiae iungatur patientia, ut dum benefacitis, mala fortiter toleretis. Nam quos blandimenta mundi non emolliunt, hos aliquoties frangit impatientia malorum. Patientiae adsit pietas, ut quicquid agitis, aut patimini, ad dei gloriam referatis. Pietatem comitetur fraterna charitas, ut quemadmodum deū amatis propter ipsum, ita illius gratia diligatis omnes, qui deum profitentur. Fraternam charitatem augeat cumuletq; dilectio, quae benemereri studeat de omnibus, non solum de pijs & Christianis, uerumetiam de impijs. Hi sunt fructus euangelicae fidei, qui si uobis adsint, atque etiam exuberent, efficient, ut quòd per fidem agnouistis dominum nostrum Iesum Christum, non fuerit uobis inutile, atque infrugiferum, etiam si sitis à circuncisione alieni. Siquidem in his sita est summa Christianae pietatis, quae si cui defuerint, is frustra Christum professus est, cùm ab euangelica luce relabatur in ueteres tenebras: nec aliter, quàm caecus manu uiam tentans, per ambages cupiditatum mundanarum circumagitur, neq; cernit uiam, qua perueniatur ad Christi consortium, ingratus etiam Christi beneficio, à quo cū sit semel gratis purgatus à pristinus commißis, tamen uelut oblitus huius tantae clementiae, rursus in eadē relabitur. Quapropter fratres, ne uos securos & oscitantes reddat, quòd diuina bonitas uos nihil promeritos uocauit ad profeßionem euangelicam, semel condonatis prioris uitae peccatis omnibus

Cui enim nō praesto sunt haec.

omnibus:imò tantò magis adnitamini,ne dei bonitas, quæ uocauit uos,quæ delegit, uobis uertatur in perniciem & cumulum damnationis, si benignitatis illius immemores, eò reuoluamini,unde uos sua morte redemit. Quin potius ambite beneficiis,ne deus uos uideatur frustra uocasse ac delegisse.Huius rei nonnulla pars in uobis quoq; sita est.

Certā uocatione uest. etenim si cogitaueritis unde uos uocarit deus, ad quæ uocarit,quæ præmia proposuerit,& si ad hæc ijs rationibus contenderitis,quas paulò antè commonstraui, nusquam à recto pietatis cursu prolabemini. Siquidem hàc cōtendentibus,aderit abunde diuinū auxilium, suppeditabitq; uobis opem suam,ut tandem uictores huius mundi peruenia tis in æternum regnum domini & seruatoris nostri Iesu Christi,potituri cum illo bonis cœlestibus,cuius amore terrena contempsistis. Amplissimū est præmium, sed summo

Propter qd' uos incipiā. conatu ambiendū.Quapropter nō cessabo uos unquam hisce rebus commonefacere,tametsi non arbitror esse necesse,cùm & faciatis & memineritis,quid uobis sit agendū: iamq; longo progressu pietatis cōfirmati etiam sitis, iam diu cognita ueritate, quam hucusq; constanter sequimini semel amplexi : sed tamen quò magis ac magis uigiletis in eo,quod cœpistis,partes meas arbitror,ut memor præcepti domini mei, qui iußit ut ipse conuersus, confirmarem fratres meos:quandiu uobiscum uersor hospes super terram in huius corpusculi tabernaculo, expergefaciam atq; extimulē studium pietatis in uobis, atq; eo sanè magis,quòd sciam breui futurum,ut exutus huius corpusculi domicilio,terræ exilium, cœli municipio cōmutem. Nam id mihi significauit dominus noster Iesus Christus, cui hactenus milito in hoc tabernaculo. Nunc igitur dabo operam,ut hæc interim sic infigantur animis uestris crebra admon

admonitione, ut positis & post obitum meum meminisse, cùm non licebit uos admonere uoce. Cùm enim certissimũ sit, quod à nobis accepistis, non oportet ab eo deflectere. Neq; enim doctrina nostra talis fuit, qualis philosophorum, qui fabulis arte cõpositis, & humanis argutijs persuadere conãtur, quod ipsi non intelligunt, inter se quoq; dissentientes. Nos haudquaquam ista sequuti, patefecimus uobis potentiam & aduẽtum domini nostri Iesu Christi, & illius maiestatem, quam his oculis conspeximus, uobis prædicamus. Dignatus est enim suis aliquot ante mortem suam specimen aliquod exhibere, quanta cum potentia, quantaq; cũ gloria sit olim uenturus, iudex uiuorũ ac mortuorũ, & quàm admirabilem felicitatẽ sit largiturus ijs, qui illum costanter diligunt. Cũ enim deus pater illum totum gloria ac decore conuestisset, adeò, ut uultus illius solis instar luceret, ac uestimenta niuis candorem superarent, in tantũ, ut humanus obtutus non ferret cœleste spectaculum, accessit & paternæ uocis multò honorificẽtissimum testimonium, quæ ad hunc delata est è sublimi à magnifica maiestate patris. Erat autẽ huiusmodi: Hic est filius meus dilectus, qui cõplacuit animo meo, ipsum audite. Nullum poterat edi testimonium, neq; plenius, neq; magnificentius. Atq; id proditum est, non à propheta quopiam, sed ab ipsa patris maiestate. Hæc oculis nostris aspeximus, hæc auribus hausimus, cùm præsentes essemus illi in monte sancto Thabor. Si maximum pondus apud uos habent prophetarum oracula, qui per ænigmatum inuolucra uaticinabantur de Christo, grauius esse debet ipsius patris de filio tam euidens præconium. Prophetæ cum patris uoce cosentiunt, si modo quis rectè interpretetur. Hi suis promissis ueluti præparant animos ad ueritatẽ euangelicam

Sed spectatores.

Et habemus firmiorem.

gelicam, dum adumbrant, ac ueluti deliniant, quod palàm exhibet euangelica prædicatio. Proinde non improbo, quòd Iudæi uehementer intenti uaticinijs prophetarum scrutantur illhic aduẽtum Meßiæ. Est enim nonnullus gradus ad fidem euangelicam, credere Christum uenturum. Nam citius credet uenisse, cui iam certò persuasum fuerit uenturum esse. Bona spes est igitur de eo, qui nondum illustratus euangelica luce, prophetis attendit, ceu lucernæ apparẽti in obscuro loco. Præstat enim habere qualecunque lumen, quàm nullũ, donec aduentante sole, dies illucescat, qui dispellat omnem caliginem, & obscuret etiam ipsam lucernam, iamque exoriatur in cordibus uestris lucifer ille prædicationis euãgelicæ, qui solem ipsum adesse nunciat. Prophetarum uaticinia ita demum erunt usui, si qui legũt meminerint scripturam propheticam figurarum inuolucris obscuram esse, nec intelligi posse absque interpretatione. Ea interpretatio non est cuiuslibet, nec arbitraria cuiuis. Siquidem prophetæ qui uaticinia prodiderunt, non è suo sensu, animique arbitrio prodiderũt, sed cũ essent homines sancti puríque ab omnibus humanis cupiditatibus: spiritus sanctus afflauit illorum animos, ac uelut organis abusus, per illos nobis suã mentẽ utcunque significauit. Quod homines humano sensu protrũt, id potest humano ingenio percipi. Cæterũ quod afflatu diuini spiritus proditũ est, id requirit interpretem, simili afflatum spiritu. Qui quod de Christo dictũ est, ad mundanũ aliquẽ regem accõmodãt: quod de cœlesti uita, ad huius mũdi fcelicitatẽ trahũt: quod de bonis animi dictũ est, interpretantur de cõmodis huius seculi, multũ aberrãt à mystico sensu prophetiæ. Nec his facile persuadetur uenisse Christũ, cùm ex falsa prophetiæ interpretatione terrenum quendam Meßiam sibi finxerint

xerint,qualem ille non præstitit. Et ideo non agnoscunt illum,non quia dissideat ab imagine spirituali prophetiæ, sed quòd discrepet ab idolo falsæ interpretationis.

CAPVT II.

Quisquis ex sui animi affectu,uaticinatur,falso nomine propheta dicitur. Quisquis prophetæ uaticiniū ad suas cupiditates interpretatur,falsus est interpres. Fuerunt & olim apud Iudæos pseudoprophetæ, qui uel ad principis gratiam,uel ad quæstum,uel in odiū aliorum uaticinabātur,nō quod dictabat spiritus dei,sed quod ipsi sibi confinxerant. Hi se pro ueris prophetis gerentes decipiebant stultos, ac ueris prophetis obstrepebant suis mendacijs. Sic & post obitum meū exorientur qui se falso nomine iactabunt esse doctores euangelicos, cùm futuri sint magistri falsitatis. Hi deflectentes ab euangelica doctrina,inducent hominum commenta,pro salutari ueritate ingerent sectas perniciosas, ad suum quæstum, ad suam gloriam ac tyrannidem spectantes potius,quàm ad negotium Christi:atque eò uesaniæ progredientur,ut ingrati dominum suum Iesum, cuius sanguine redempti sunt,cui semel dedere nomen,non uereātur abnegare,sceleratiores etiam ethnicis, qui Christum nunquam professi sunt. Quibus factis iritabunt in se diuinam ultionem,& non solum nihil eis proderit semel fuisse Christū professos,uerū etiam accersent sibi celerē interitum à uindice deo. At parum erat,si soli perirent,qui iam perditi sunt,multos etiā secum pertrahent in exitium. Inueniet enim falsa doctrina suos discipulos,his freti audebunt obtrectare euangelicæ ueritati,quam à nobis accepistis,neq; synecrè tractabunt sermonem euangelicum,quem uident ad suas cupiditates nihil conducere,sed intenti priuatis lucris suis,fictis

Fuerunt uerò & pseudoproph.

Et multi sequentur.

De uobis negotiabūtur.

serm

sermonibus imponent simplicitati uestræ, non hoc agentes, ut uos lucrifaciant Christo, sed ut ex uobis sibi quàm plurimum auferant lucri. Vident enim euãgelicam doctrinam parũ esse plausibilem ijs qui capiuntur huius mundi delicijs, uident nõ esse rem delicatam, id quod nos facimus, per omnes mortes cõstanter aduersus impios tueri synceritatem Euangelicæ doctrinæ. Proinde uitiabũt illi ueram Christi doctrinam: proq; hac docebunt, quæ sunt crassis auditoribus blanda magis, quàm salutifera: quæq; ipsis rem & gloriam cõcilient apud mundum, nõ apud deum. Mallent enim ob temporariam gloriam ac uoluptatem, æternum exitium & sibi parare & alijs, quàm per momentarias afflictiones corporis ad immortalem felicitatem eluctari. Cauete ne hos duces sequamini, nisi rectà uelitis abire in exitiũ. Neq; uos fallat quòd hic fastu præeminent, quòd ditescunt, quòd suauiter uiuunt. Haud diu fruentur hac usura falsæ felicitatis. Vt enim pijs breui contingent præmia sua, iam olim apud deũ decreta: ita his sua decreta pœna prorsus accelerat, neq; dormitat illorum pernicies, subitò securos & oscitantes oppressura. Hominum iudicijs poterunt imponere, deum fallere nõ poterunt. Vt illis ignoscant homines, apud quos ualent autoritate, deus non ignoscet, qui nullius magnitudinem ueretur. Cur enim his nunc parcat, qui olim nec ipsis pepercit angelis, qui peccarant, sed è cœlo præcipitatos, uinctos æternæ noctis catenis, in tartari carcerẽ detrusit: seruatos in hoc, ut extremo iudicio damnati, dedantur æternis supplicijs? An in hominibus feret impunè superbiam, qui non tulit in angelis? An his erit impunè quod faciunt post euangelicam lucem patefactam, post tot beneficia gratis collata: qui nec rudi ac prisco mundo pepercit, sed offensus hominum uitijs,

Quibus iudicium iam olim non cess.

Si enim deus angelis peccantibus.

orbi

orbi sceleribus inquinato diluuium induxit, deletis omnibus, excepto Noë, quem octauum ex tam immensa mortalium multitudine uoluit esse incolumem, quòd cæteris contempta Dei lenitate, solus extructa arca testaretur sese metuere uindictam omnipotentis. An hos non puniet, qui tot ciuitates, ac tam florentem regionem Sodomorum & Gomorreorum sulphurea pluuia redegit in cineres, atque ita funditus euertit, ut nihil supersit præter horrendũ ac pestilentem lacum, qui testetur, quæ pœna maneat illos, qui similibus flagitijs in se prouocarint iram Dei? Atq; ut illis sua impietas fuit exitio, ita Loth sua innocẽtia saluti fuit: cui cùm homines nefarij uim pararent, & abominandis libidinibus suis castum ac iustum uirum opprimerent, Deus illum eripuit è commercio sceleratorum, inter quos erat illi grauißimum uiuere. Cùm enim esset ipse & oculis, & auribus purus castusq;, graue supplicium erat animo pio audire quotidie, uidere quotidie, quæ toto pectore detestabatur. Ex his satis declaratum est, nunquam committere Deum, ut cuiquam sua innocentia sit frustra, aut ut cuiquam sua impietas sit impunita: etiamsi ad tempus leniter fert aliquos, ut aliquando resipiscant: etiam si patitur suos ad tempus aliquando tentari, tamen cùm tẽpus adest, nouit ab afflictionibus eripere pios: contrà nouit impios reseruare puniẽdos æternis supplicijs in diem extremi iudicij. Nullum genus iniustitiæ sinetur impunitum. Sed præcipuè pœnas daturi sunt, qui ceu diffisi promißis Euangelicis, hic sequuntur, quicquid corpori collubitum sit, seruientes fœdis libidinibus, quibus undique conspurcant omnem uitam. Quóque sceleratiores sint, turpitudinem uiolentia conduplicant, contemnunt autoritate publica præditos, audaces, præfracti, qui dignitate præeminentes

Magis autẽ eos qui.

Dominationem contemnunt.

Ppp non

non uerentur conuitijs incessere. Et *hæc audent homunculi, cùm angeli longè præstantes uiribus ac robore, licet aliàs impij, non tamen eò sint audaciæ progreßi, ut sustinuerint deo maledicere: & qui in cæteris neglexerunt dei uoluntatem, in hoc tamen ueriti sunt illum offendere, deferentes autoritati diuinæ.* At *isti spiritibus impijs sceleratiores, ceu bruta pecora, nata in hoc ipsum, ut capiantur ac perdantur, cùm non uereantur præfectis suis obtrectare ac maledicere: ignorantes interim illud ipsum, cuius gratia de illis maledicunt: quemadmodum corruptis suis moribus accersunt sibi perniciem, ita pecudum ritu peribunt, percipientes impiæ uitæ dignam mercedem: qui quidem existimant suauem ac magnificam esse uitam, si prorsus exuto omni pudore, luci quoque, luxui, fœdisq; uoluptatibus indulgeant.* Nam *nonnullus adhuc pudor habet illos, qui hæc noctu faciũt.* Quis *istos credat homines?* La*bes sunt uerius et maculæ, qui in illis suis comessationibus, in quibus miserabili errore ponunt summam felicitatis, uobis insultant, uelut insanis, qui præsentis uitæ commodis*

Delicijs affluentes.

non fruamini. Atq; *interim luxus inuitat libidinem, cumq; uino madent, oculos habent libidinantes, neq; quicquam aliud cogitantes, quàm adulterium, aut alia flagitiorum genera.* Neq; *enim semel excussa ratione, semel inflammati uino, norunt à peccando cessare, sed à flagitio properatur in flagitiũ, adeò, ut non sat habeant, si ipsi perditè uiuant, ni & aliorum animos nondum uirtute confirmatos, ad suam turpitudinem pelliciant atq; inescent.* Iam *fortasse tolerabilius sit, si tantum luxu libidineq; peccarent.*

Cor exercitatum in auaricia.

Nullum *uitij genus abest.* Vt *turpiter prodigunt, quod habent, ita turpiter parant, quod profundant, habentes animum & ingenium ad auariciam, ad fraudem, ad rapinam*

exercita

exercitatum, quæstus gratia nihil non faciẽtes, ob lucrum male precantes pijs ac bonis, & pecunia corrupti deflectunt à uia recta, & in hoc referentes patrem suum Balaam *filium* Bosor, *qui cùm sciret optima, tamen iniqua mercede corruptus, maledicere studuit ijs, quibus propitius erat deus: eoq; cæcitatis illum perduxit auaritia, ut ab asina corriperetur, & cùm homo uesanus mentem exuisset humanam, brutum animal humana uoce loquens, coërcuit prophetæ demẽtiam, plus cernens corporeis oculis, quàm ille cernebat oculis animi, uidelicet exoculatus pecuniæ cupiditate.* Hi *sunt qui miram quãdam ac nouam doctrinam pollicentur, cùm nihil adferant dignum euangelica professione, similes fontibus aqua carentibus, ad quos si sitiens accurras, præter sordes ac lutum nihil reperias, similes nebulis, quæ huc & illuc impelluntur procella uentorum, ac spem faciunt pluuiæ terræ sitienti, cùm interim ne gutta quidem ab illis destillet doctrinæ salutiferæ.* Promittunt *euangelicæ doctrinæ lucem, & inuoluunt tenebris errorum, quos æternæ manent tenebræ apud inferos.* Cũ *enim uerbis mendacibus magnifica quædam professi sint, atq; hac spe pellexerint & inescarint eos, qui cœperunt ad meliorem frugem resipiscere, deceptos inuoluunt carnis cupiditatibus, & huius uitæ uoluptatibus, pollicẽtes se liberaturos alios ab errore, cùm ipsi uersentur in summis erroribus, promittentes alijs libertatem à uitijs, cùm ipsi serui sint turpitudinis.* Etenim *à quo quisq; superatus est, cuius arbitrio uiuit, huic iure seruus dicitur.* Neq; *enim illis prodest semel gratis ereptos fuisse à uitiorũ seruitute, si suapte sponte eòdem relabuntur: imò hoc fœdior est seruitus, hoc miserior, quia post gustatam libertatẽ ultro accersita.* Quod *cõmissum est ante prædicatum* Euangeliũ,

Quibus cali go tenebrarum.

Si enim refugientes.

magna ex parte datur errori, datur ignorãtiæ. At qui semel agnito per Euangelij prædicationem domino & seruatore nostro Iesu Christo, per baptismum aufugerũt ab inquinamentis huius mundi, ac uitam puram cœlestemq́; professi sunt, si rursus superati cupiditatibus, inuoluantur pristinis sordibus, ijs non solùm nihil opitulatur baptismus, ueramet iam peiore in statu sunt quàm fuerint, antequàm Christum agnoscerent. Leuius enim peccat, cuius peccatum subleuat ignorantia. Grauius damnabuntur, qui crimen impietatis ingratitudinis uitio cumularunt. Itaque præstiterat illis omnino non nouisse doctrinam euangelicam, quæ docet innocentiam ac puritatem, quàm post cognitam & acceptam desciscere à sancto præcepto, quod illis semel traditũ fuit. Quid enim aliud istis accidit, quàm quod uerè solet prouerbio dici: canis resorbens id quod semel euomuit, & sus lota reuertens ad uolutationem in cœno. Frustra canis repurgauit uomitu stomachum, si repetit quod eiecit. Frustra sus limpidis aquis abluit cœni fœtorem, si mox à lauacro redit ad sordes relictas.

CAPVT III.

Hanc ecce uobis charissimi.

PLuribus uerbis hæc inculco charissimi, atq; adeò iam alteris hisce literis eadem de re uos commonefacio, non quòd dubitẽ de synceritate mentis uestræ, sed ut quod scitis ac tenetis, magis ac magis memineritis, & quod facitis faciatis alacrius constantiusq́;. Minus erit periculi ab illorum scelerata doctrina, si memores fueritis hoc prædictum olim à sanctis prophetis, qui monuerunt hoc hominum genus esse cauendum. Siq́; memineritis, idem esse præceptum à nobis, qui sumus apostoli domini & seruatoris Iesu Christi, qui uetuit, ne quis huiusmodi, qui pro ueritate euangelica perniciosam adferũt doctrinam, aures

præbeat. Illud igitur in primis scitote, uenturos olim non prædicatores, sed illusores instructos præstigijs & imposturis, quibus fallant incautos, qui non sequentur ea, quæ nos docuit Christus, sed ut uiuent pro cupiditatibus animi sui, ita etiam pro libidine sua docebunt, quæ tali uitæ congruent. Quoniam illis turpiter uiuentibus, non erit optabilis aduentus domini, idcirco persuadebunt tum sibi, tum alijs, nunquam rursus aduenturum, dicentes: Vbi est promissa resurrectio? ubi iudiciũ? ubi præmia diuersa pro uitæ meritis? ubi aduentus eius in dies singulos frustra expectatus? Existimabunt enim nunquam futurum, quod aliquandiu differtur. Quod, inquiunt, uestigium resurrectionis? Mortem obierunt alij post alios patres nostri, neque quisquam adhuc reuixit. Et quemadmodum ab orbe condito, morientium ac nascentium uicibus propagãtur omnia, ita huc usq; manet idem cursus naturæ: cùm ex mutatione mundi, quæ præcessit, colligere liceat nouationem futuram. Et ut illa accidit, non expectantibus ijs, qui pro sua libidine uiuebaut: ita hæc eueniet, siue credimus, siue non credimus. Nam illud latet istos, aut (quod magis reor) scire se dissimulãt, quòd olim cõditi sunt cœli, simulq; terra, quam aliqua ex parte nudabãt aquæ, quibus prius operiebatur, magna item aquarũ ui in sublimi pendente. Cumq; genus humanũ passim esset inquinatum uitijs, deus offensus, immisso diluuio perdidit illius temporis mundum, seruatis octo duntaxat, qui coluerant innocentiam. Hoc uniuersale iudicium deus tum exercuit, per aquam purgans terram & innouans. Porrò cœli sicut conditi sunt hactenus perseuerant, qui reseruãtur incẽdio, per quod & ipsi purgabuntur in die iudicij, cùm per ignem perdentur impij, quemadmodum olim per aquam perierũt. Cùm igitur

Vbi est promissus aduentus eius.

Latet enim eos hoc uolentes.

Vnum uero hoc non lateat uos.

certißimum sit uenturum diem illum,non refert admodũ, serius an maturius ueniat. Illud tantum curandum nobis, ne quandocunq; uenerit,offendat nos imparatos. Nobis pro nostro animo quædam longa uidẽtur,quædem breuia. At deo nihil est neq; breue,neq; longum.In suis promißis non sequitur cupiditatem nostram, sed suum æternum & immutabile consilium,cui nihil est neq; præteritum, neq; futurum,sed omnia præsentia. Nobis autẽ quicquid promisit,exhibet tempore,quod ipse sibi præscripsit. Alioqui nihil apud illum interest,siue intercesserit unus dies, siue mille anni.Eadem fide præstat quod serius præstat, qua quod maturius.Iam enim quod ad ipsum pertinet,præstitit quicquid decreuit præstare. Non enim mutato consilio hominum contatorum more recrastinat, ac prorogat sua promissa,quemadmodum falsò opinantur quidam, deum è suis moribus metientes:sed aliquando spatium longius præscribit uestra causa,pro lenitate ac mansuetudine sua nolẽs quenquam perire,quod quidem in ipso est, sed cupit omnes aliquando resipiscere,ne qui pereunt, causari possint sibi temporis spatium defuisse mutandæ in melius uitæ.Aderit autem ille dies inexpectatus,nec aliter obrepet mortalibus,quàm fur nocturnus obrepit dormientibus. In eo tanta uis erit incendij, ut cœli magno impetu transituri sint in aliam speciem.Cæterum elementa, quibus inferior hic mundus constat,æstu soluantur.Porrò terra,quæq; in ea continentur, exurentur igni,totaq; rerum natura purgabitur. Quòd si tunc oportet usq; adeò omnia esse pura,ut hæc etiã dissoluenda sint,quæ non peccant:quantopere uobis adnitẽdum est, ut dies ille uos omni uitæ san ctimonia,omnibus pietatis studijs integros ac purgatos re periat? Id interim agendum magna celeritate,quo semper

Vnus dies apud dominũ.

parati sitis, quandocunq; uenerit ille dies dei, cuius exactum iudicium nemini licebit effugere, qui usq; adeò nihil feret impurum, ut cœli ardentes soluendi sint, ut elementa æstuantia colliquiscere cogenda. Posthæc iuxta promissum illius expectamus cœlos nouos, ac terram nouam, quæ nihil habeāt corruptionis, nihil noxæ, ut nos, in quibus nihil erit corruptæ mentis, fruamur illis incorruptis. Quapropter fratres charissimi, iudicium hoc tam rigidum semper præ oculis habentes, date operam, ut dominus adueniens uos reperiat puros & inculpatos, nō apud homines tantùm, quorum iudicia sæpenumero falluntur, uerumetiā apud ipsum. Nam is demum purus est, qui deo iudici purus est. Et si fortè dies ille serius aduenerit, nolite sic interpretari, quasi uenturus non sit, sed hanc domini lenitatem, qua facit omnibus spatium ad pœnitentiam, existimate consulere saluti hominum. Quibus de rebus scripsit uobis charissimus frater et collega noster Paulus, hoc copiosius, quo donum uberius sapientiæ donauit illi deus, & in omnibus ferè epistolis hortatur ad huius dei expectationem, nonnunquam ita loquens, quasi iam instet dies domini, quo magis extimulet studium pietatis, cùm dies ille (quoniā incertus est) sic expectandus sit, quasi hodie uenturus, sed ita, ut nemo certum præscribat tempus. Hæc atq; alia quædam Paulus pro sua sublimi sapientia admiscuit epistolis suis, quæ cùm ab ipso rectissimè dicta sint, tamen imperiti parumq; firmi, peruersa interpretatione detorquent, quemadmodū & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perniciem, ut quod bonis est saluti, id ipsorum uitio uertatur istis in uenenum. Vos igitur fratres tot modis præmoniti, tam à me, tum à Paulo, cauete ne fraude nefariorum hominum unà cum cæteris seducti, excidatis à

Sicut & charissimus frater noster.

Paulus.

uestra firmitate fidei, quam hactenus præstitistis: quin potius date operam, ut assiduè crescatis ac progrediamini in donis & agnitione domini nostri & seruatoris Iesu Christi, cui gloria & nunc in hac uita, & in æuum omne. Amē.

F I N I S.

IN EPISTOLAM IVDAE
argumentum per Des. Erasmum
Roterodamum.

MVltis uerbis destomachatur in eos, qui cupiditatibus suis excæcati, aduersabantur Euangelio, quod tamen nouum uideri non debeat, cùm iam olim in hoc destinati sint, & ab apostolis prædictum sit, id genus homines irrepturos in gregem Christianorum. Aduersus hos sic armat eos, ut studeant & illos uel increpatione coërcere, uel admonendo seruare. Quod si non queant, certè ipsi sese parent in aduentum Christi.

D. ERASMI
ROT. IN EPISTOLAM IVDAE APOSTOLI PARAPHRASIS.

IVDAS Thadæus, Iesu Christi seruus, frater Iacobi hanc epistolam scribo non solùm Iudæis, aut Proselytis, sed in cõmune omnibus, quos clementia Dei patris ultro sanctificauit, & citra legis adminiculum, ex impijs pios, ex idololatris ueræ religionis cultores fecit, quos in hoc ipsum diuina benignitas seruarat Iesu Christo, ne cum cæteris abirēt in barathrum æternæ damnationis, quos eosdem nunc sua gratuita munificentia uocauit ad salutem Euãgelicam. Nihil uobis precari queã in hac uita felicius, quàm ut diuina bonitas sua munera semper in uobis multiplicet, misericordiam, pacem & charitatem: Misericordiam, ut in dies magis ac magis absitis à uitæ pristinæ uitijs: Pacem, ut pietate uitæ concordiam alatis, quam habetis cum Deo: Charitatem, ut mutua concordia sitis unanimes, & alij in alios benefici. Charissimi, quoniam Euangelica charitas facit omnia cõmunia, siue quid accidit boni, siue quid mali, præsertim in his, quæ ad æternam salutem pertinent, tantum mihi studium fuit scribendi uobis de uestra salute, quæ me non aliter habet solicitum, quàm si mea esset, huc uidelicet extimulante fraterna charitate, ut mihi non quiuerim temperare, quin hac epistola uos exhortarer, ut pro tuenda syncera fide, quæ semel ab apostolis tradita est sanctis,

Misericordia uobis.

Omnem solicitudinem faciens.

aduersus pseudapostolos decertetis. Neque solum in hoc laborate, ut persistatis in fide uestra, uerùm etiam ut alijs opitulemini, ne seducantur ab impostoribus. Inæstimabilis est fidei thesaurus, eoq; impensius aduigilandum, ne uobis interuertatur. Cum enim uobis purè synceréq; tradiderimus Euangelicam doctrinam, sicut accepimus à Christo, tamen sub prætextu religionis obiter admiscuerũt se quidam impij, ac ceu lupi in ouile domini irrepserunt, pietatis specie uenditantes sese, cum hostes sint ueræ pietatis. Ne quid autẽ hæc res ceu noua perturbet animos uestros, sic olim decretum est arcano Dei consilio, sic prædictũ est, exorituros qui suis flagitijs & uestram exercerent pietatem, & sibi condemnationem accerserent: gratuitam beneficentiam Dei nostri, qua nobis semel gratis peccata cõdonauit, & à legis asperitate liberos reddidit, uertunt in occasionẽ lasciuiæ, cùm illius beneficio magis inuitari debuerint, ut innocentiã gratuito datam, pijs studijs & tuerentur, & ornarent, atq; inflammati charitate Euãgelica copiosiorem etiam atque exactiorem iustitiam præstarent uolentes, quàm Mosaica lex præscripserat. Nunc isti data libertate abutuntur ad turpitudinem, ad peccandi licentiam, & ultro recidunt in ueterem seruitutẽ, unde suo sanguine redemerat illos Iesus Christus, abnegantes Deum, quem semel professi sunt, cùm solus sit herus omnium, quæ in cœlo sunt, & quæ in terra, abnegantes & dominũ nostrum Iesum Christum, qui nos sibi sacri cruoris sui pretio asseruit. Nihil profuerit esse redemptos, nisi perseueremus in his, ad quæ sumus uocati. Non opinor opus, ut uos doceam, cùm nihil uos fugiat, tantùm illud in memoriam redigã, ne quod scitis excidat. Olim nihil profuit Hebræis, quos Iesus typum horum temporum è dura miseraq; seruitute

Gratiã trãsferẽtes in lu.

Commonere autẽ uos uolo.

uitute Aegyptiorum per mare rubrum traduxit in libertatem. Imò quos ad se clamantes miseratus seruauit, hos in deserto diffidentes & obmurmurantes deo, denuo peius perdidit. Quod illis erat seruitus Aegyptia, hoc nobis erat seruitus uitiorū: quod illis erat Pharao, durus & intolerabilis dominus, hoc nobis erat diabolus, cuius tyrannidi nostris uitijs eramus obnoxij. Illi fisi deo, per medias maris undas incolumes euaserunt in libertatem: nos credētes Euangelio, per baptismum euasimus ius satanæ. Sed quemadmodum ex illis quidam non eadem fide properabant ad terram promissam, quibus dei beneficium adeò nihil profuit, ut etiam uerteretur in cumulum damnationis: ita nobis nihil profuerit in baptismo semel deposuisse peccata, nisi constantibus animis semper proficientes ad meliora, tendamus ad hæreditatem uitæ cœlestis. Quin & illud meminisse uos uolo, quòd ne angelis quidē profuit sic conditos esse, ut diuinitatis essent consortes: uerum simul atq; felicissimam naturam sua prauitate mutassent, neque persisterent in sua cōditione, præcipites dedit è cœlis, ac luce cœlesti priuatos, æternis tenebris damnauit apud inferos. Vbi uinculis insolubilibus seruantur in diē iudicij supremi, quo damnati meritis pœnis addicentur. Iam Sodoma & Gomorra, reliquæq; ciuitates his finitimæ, quum omni rerum opulentia florerent, quoniam dei benignitate abusi sunt ad luxum & libidinem, inquinantes sese nefandis & abominandis turpitudinum generibus, subitò ira diuina extinctæ sunt, cœlesti igne consumptæ, quò uidelicet alijs essent exemplo, quæ Christi beneficijs ad uitæ turpitudinem abutuntur. Neq; enim effugient similem pœnam, qui similiter peccauerint. An non similiter peccant, qui delusi insomnijs falsarum uoluptatū, nō solū corpora sua

conspur

conspurcant, uerumetiam præfectos suos, & autoritate præditos aspernantur, & in eos, quibus ob potestatē, qua præeminent, debebant reuerentiā, non uerētur maledicta congerere? At Michaël archāgelus, cùm illi esset disceptatio cum diabolo de corpore Mosi, tamen ueritus est illi, licet turpißimo dæmoni, palàm dicere conuitium. Sed cùm illius impium sermonē ferre non posset, moderatus est maledictum, hunc in modū: Increpet (inquiens) te dominus. Si Michaëli religio fuit maledicere diabolo, quantò intolerabilius faciunt, qui uiris autoritate dignitateq; præeminentibus non uerentur maledicere? At istorū tanta est peruersitas, ut cùm nullam habeant causam, tamen ea maledictis insectentur, quæ non intelligunt. Contrà adeò luxu libidineq; corrupti, ut in his rebus, in quibus animantia rationis expertia, probè moderateq; degunt, ueluti cibo, potu, coituq;, in his perdiißimè se gerāt. Sed uæ illis, quibus continget præmium cōmune cum his, quorum scelera imitantur. Neq; enim sibi proponunt Iesum Christum, sed Caim fratricidam, cui primo liuor inuidiæ persuasit homicidium: sed Balaam, qui corruptus quæstu, conatus est maledicere populo, cui benedixerat deus: sed Chore, qui conspiratione facta coortus in Moysen, cum suis coniuratis horrendo exemplo extinctus est. Ii sunt, qui uobis purè casteq; uiuentibus, & euangelicam amplectentibus charitatem, ueluti maculæ sunt, dehonestantes gregē uestrum, ac uobis ieiunantibus, luxuriosis comessationibus inter sese indulgentes. Nec ullius reuerentia metu'ue à turpitudinis licentia cohibentur, quicquid animo collubitum est, id temere sequentes. Et cum his factis profitentur sese doctores euangelicos, ac duces ad ueram uirtutem. Verùm isti nubibus similes sunt, quæ in sublimi pendentes, cùm terræ sitienti

Nubes sine aqua.

sitienti uideantur polliceri pluuiam, tamen aridæ sunt, nec aquam habent, qua telluri subueniant, sed inanibus cupiditatibus suis huc atq; illuc temere circumaguntur: similes arboribus, quæ sub finem autumni proditis floribus mendacem fructus spem faciunt, cùm mox emarcescāt, non solùm infrugiferæ, sed bis mortuæ: qui nec ipsi uitā habeant ad euangelicam pietatem, & alios secum in perniciē trahāt, neq; secus deplorati, quàm arbores radicitus euulsæ, quibus iam nulla spes est reuirescendi. Qui cùm irrequieti sint ac factiosi, semper aliquo nouo tumultu turbant ecclesiæ tranquillitatē: similes peruicacibus undis maris, sese subinde in altum tollentibus, nec aliud interim efficiunt, nisi ut sua probra, sua dedecora, alijs quantum in ipsis est aspergant: similes stellis, quæ cùm lucis specie promittant se fore uiæ duces, tamen quoniam erraticæ sunt, neq; constanter sequuntur quod rectum est, sed affectibus suis nunc huc nunc illuc abducūtur, simplices & incautos adducunt in naufragium. Hæ stellæ quæ nunc falsa luce sese uēditant apud homines, non effugient iudicē deum, etiamsi in præsentia non punit illos, sed seruat eos æternæ tartari caligini. Isti quanquam nostris temporibus exorti sunt, tamē ne quid noui uobis accidere uideatur, de his olim uaticinatus est Enoch, qui fuit ab Adam septimus, deq́; horum supplicio, quo sunt olim afficiendi. Loquitur enim hūc in modū: Ecce uenit dominus cum innumera multitudine sanctorū suorum, ut exerceat iudicium aduersus omnes ex eis qui sunt impij, de factis omnibus, quæ impiè patrarunt, deq́; omnibus, quæ durè ac ferociter loquuti sunt aduersus ipsum, non solùm peccatores malè uiuentes, uerumetiā impij & cōtumeliosi in deum. Siquidē hi, quoniā huius uitæ felicitatem corporis uoluptate metiuntur, impotenter ferunt

Quibus procella tenebr.

runt

runt, si quid incidat afflictionis aut incõmodi, neq; uerentur obmurmurare deo suis querimonijs, quòd sic condiderit hominẽ, ut breuis esset æui, ut morbis obnoxius, optantes hanc uitam esse quàm maxime longam, minimeq; malis obnoxiam, uidelicet de futura uita diffidẽtes. Hæc tam sordida atq; abiecta cùm sentiant in animis suis, tamen os illorum loquitur magnifica quædam, ac mirabilem quandam philosophiam profitetur, cùm non solùm abiectißimè seruiant uoluptatibus, uerumetiam quæstui, quæ res cum primis uitiat doctrinam Christi. Neq; enim loquuntur ea, quæ docet euangelica ueritas, sed quæ blanda grataq; sint his unde sperant aliquid compendij. In pauperes tyranni, erga diuites agũt palpones. Horũ malicia hoc minus turbabit uos charißimi, si memineritis, id olim uobis esse prædictum ab alijs apostolis domini nostri Iesu Christi, nominatim à Paulo Petroq;. Dixerũt enim uobis, extremis temporibus exorituros illusores, qui suis prauis cupiditatibus uitiarent purißimam Christi doctrinam, haudquaquã uiuentes iuxta regulam euangelicam, sed iuxta affectus suos impios ac nefarios. Hos agnoscere licebit hac nota. Cæteris, qui iuxta Christi spiritum uiuunt, & contemptis terrenis curant cœlestia, concorditer agentibus, isti mouent dißidia, eò quod animales sint, & obseruientes mundanis affectibus, ac uacui spiritu uenentur uoluptates, ambiant regnum, captent lucrum. His rebus qui student, non sunt apti Christianæ concordiæ. Malunt enim turbare gregis tranquillitatem, quàm in ordinem cogi. Vos autem charißimi fratres, qui spirituales estis, date operam, ut magis ac magis ceu uiui lapides coagmentemini in structuram dei, innitentes solido fundamento sanctißimæ fidei uestræ. Semel uobis persuasum est, non defutura pijs sua præmia,

quan

quantumuis hic affligātur, ne mercedem requiratis in hoc ſeculo: non defutura impijs merita ſupplicia, ne uos uelitis ulciſci. Proinde *puris ac ſpiritualibus precibus iugiter implorantes opem dei, uos inuicem mutua concordia, mutua charitate ſeruate.* Non *enim audit deus niſi cōcordes,* Neq; *diffidatis, ſi hic pro Chriſto, uarijs modis affligimini, ſed expectetis dei miſericordiam, exhibendam non in hac uita, ſed in uita æterna.* Vos *interim modis omnibus habita ratione perſonarum, date operam, ut ſeruetis omnes, alios leniter & clementer reuocantes ad meliorem mentem: alios uerò metu adhibito ſeruate, uelut ex incēdio rapientes, odio habentes non homines ipſos, ſed corpus hoc terrenis affectibus inquinatū, qua ceu tunica polluta, grauatur & inquinatur humanus animus.* Et *hoc clementius decet alienis erratis mederi, quòd nemo uerſatus in hoc corpuſculo non poßit inquinari.* Nam *id humanarum uirium non eſt, ne quis ſibi gloriam arroget: ſed omnis gloria, magnificentia, imperium, ac poteſtas ſit ſoli deo ſeruatori noſtro, per* Ieſum *Chriſtum dominum noſtrum, non ſolum in hoc ſeculo, ſed ante omnia ſecula, & futuris ſeculis omnibus in æternum.* Siquidem *ſolus deus poteſt hoc præſtare conantibus, ut quanquam fragili corpuſculo circūdatos, undiq; mundus tot rebus auocet à propoſito pietatis, tamen perpetuam innocentiam ſeruetis uſque in finem: ut non ſolùm homines nihil reperiant in moribus ueſtris, quod reprehendant, uerumetiam tales ſtatuamini in cōſpectu maieſtatis dei, ut illi nihil in uobis diſpliceat, qui uidet intimos mentium receſſus.* Quod *cùm fiet, exultabitis & gaudebitis in aduentu domini noſtri* Ieſu, *mœrentibus alijs, qui interim uidentur ſuauiter uiuere.* Quod *ut fiat, uotis omnibus comprecandum eſt.*

Et hos quidē arguite.

FINIS.

REVERENDISS. DOMINO D. MATTHAEO Cardinali Sedunensi, Com. Valesij, Erasmus Rot. S. D.

AM uidebar ad huius curriculi metam peruenisse, & ipse mihi ferias destinabam in hoc duntaxat genere studiorum, propterea quòd omnes epistolas explicuissem, quas Pauli germanas esse iudicabam: quibus adiunxi Petri duas & Iudæ unam, quòd hæ non solum consentirent cum Paulinis in uigore doctrinæ Euangelicæ, uerum maioribus etiam tenebris, quàm illæ, essent inuolutæ. Siquidem quæ fertur ad Hebræos præterquam quòd multis argumentis conijci potest non esse Pauli, cum stylo rhetorico uerius, quàm apostolico sit scripta, non perinde multum habet difficultatis: quemadmodum nec eæ, quæ Iacobo Ioanniq; tribuuntur. Nam Ioannes ipsa sermonis copia ueluti sui ipsius interpres est, & Iacobus ferè uersatur in locis cõmunibus: quod genus sunt, ob Christum fortiter tolerãdas res aduersas, & in his Dei præsidijs maximè nitendum: homines non naturæ Dei'ue uitio, sed suaptè culpa fieri malos, siue sæuiat fortuna, siue blandiatur. Non temerè loquendum, aut iræ indulgendum. Non satis esse uerbo tenus tenere professionem Euangelicam, nisi factis & affectibus exprimamus. Inanem esse religionem, quæ cum intemperantia linguæ sit coniuncta: ueram pietatem sitam esse in officijs, quibus proximum egentem misericorditer subleuamus. Neminem æstimãdum è bonis externis, sed è ueris animi bonis: fidei professionem inutilem esse, ni pijs factis comprobetur: nemini temerè

suscip

ſuſcipiendam docendi prouinciā: præcipuam uitæ peſtem naſci ex lingua effræni, quemadmodum contrà, bona moderataq; lingua nihil utilius. Plurimū intereſſe inter mundanam & Chriſtianam ſapientiam: non conſtare pacem, niſi ſubmotis ex animo cupiditatibus humanis: nihil conuenire huic mundo cum deo: à deo deſtitui, qui elati ſuis fidunt opibus, cùm ijs faueat ille, qui ſibi diffiſi ab ipſo pendent. Deo facere iniuriam, qui condemnat ac iudicat proximum: euanidam ac fugacem eſſe præſentis uitæ felicitatem: potentes quibus hic impune licet quodlibet, pòſt acerbiſſimas daturos pœnas: uindictam malorum deo iudici relinquendam eſſe: preces piorum hominum plurimum ualere apud deum: hoc officio maxime flecti deum, ut noſtris peccatis ignoſcat, ſi nos fratri in nos peccanti condonemus, & ſi aberrantē amāter in uiam reuocemus: aliaq; id genus, in quibus non poteſt admodum eſſe multum difficultatis in explicando, cùm plurimum ſit in præſtando, & tamen incidunt loca quædam, in quibus erat nonnihil luctandum, uelut in illo, in quo hæret Auguſtinus: Quiſquis offenderit in uno, factus eſt omnium reus. Item quòd negat fidem ualere abſq; factis, cùm Paulus ex aduerſo contendat, Abrahæ non ex factis, ſed ex fide contigiſſe, ut iuſtus haberetur apud deum, & amicus dei diceretur. Iam quædam etiam hiare uidentur, ut in cōnectendo nonnihil fuerit negocij. Sed hæc utcunq; habēt, cùm primum hanc operam ſuſciperem, non erat animus hoc honoris impendere, niſi duobus illis apoſtolorum & euangelicæ Philoſophiæ principibus Paulo & Petro. Et ecce iam metam amplexum, iam ſpectantem otium tua uox me reuocat ad ſtadium, etiam atq; etiam hortans, ne quam huius laboris portionem alijs relinquam: nō ſolū ob hoc quòd iudicares

Qqq ſtudium

studium hoc uel præcipuam utilitatem allaturum euangelicæ philosophiæ candidatis, uerumetiam quòd cùm his temporibus penè nihil sit intactum à sycophantarum morsibus, tamē hoc unū opus adhuc Momis omnibus ἄμωμος, ut ita loquar fuerit. Sequor quò tua uocat autoritas reuerendissime D. Non me clàm est, quàm ex animo faueas doctrinæ uerè Christianæ, in qua tu non paucos annos feliciter es uersatus, quàm non fictè faueas Erasmo, quàm sis ingenio perspicaci, quàm certo, quàm non uulgari iudicio. Quales si cōplures haberet ecclesia catholica, multò florentiores & aliquantò tranquilliores essent res Christianæ. Quis autem spiritus agitet istos, qui suæ quoq; famæ & autoritatis dispendio, cum iniuria sacrarum etiam concionum, tam pernicibus studijs conantur, ut è nostris lucubrationibus minus fructus redeat ad studiosos, ipsi uiderint. Me magis mouet aliorū iudicium, quos & eruditio non uulgaris, & morum integritas ab omni suspicione liuoris ac maleuolentiæ uindicat. Ego nullius obscuro gloriā, neminem è cathedra sua depello, nullius obstrepo studijs, non ambio dignitates, non uenor quæstum, sed qualecūq; talentulū meū in cōmune profero. Cui mea non placēt, liberū est abstinere: nos hæc gratis largimur. Si quis uolet dare meliora, fauebimus utroq; pollice. Nulli me factioni unquā admiscui, nemo meis scriptis uel pilo factus est nigrior. Nullo seculo nō licuit alicubi dissentire à quālibet probatis autoribus. Si à solo Thoma dissentirem, uideri possim in illū iniquior. Nunc & ab Ambrosio & ab Hieronymo & ab Augustino nō raro dissentio, sed reuerenter, in Thomam etiā candidior, quàm ut multis bonis & eruditis uiris gratū sit: sed hanc reuerentiā nō opinor me debere Hugonibus aut Lyranis omnibus, etiamsi Lyrano

rano nõnibil debemus. Nullum fuit seculum tam felix, quin optima paucioribus placuerint. Sed haud scio an ullo plus licuerit inscitiæ, audaciæ, impudentiæ, stoliditati, linguæq; petulantiæ. Libris diffidũt, qui tacita doctorũ hominũ iudicia subire coguntur, res geritur linguis ueneno tinctis, idq; apud imperitam plebem, apud credulas mulierculas. In horum simplici credulitate, tota uictoriæ spes illis sita est. O fortes uiros, qui hoc uno telo formidabiles sunt, quo metuuntur & scurræ. Et postea nobis imputant, si qui peius de ipsis sentiant, pauciores sese adiungãt sacrosancto ipsorum gregi, cùm ipsi publicitus etiam declarẽt ipsa re, quantò propius absint ab impijs sycophantis, quàm à ueræ pietatis cultoribus. Sed illis continget aliquando sua Nemesis, uidelicet ipsis suo sibi iumento malum accersentibus, & cõtinget alicũde malo nodo malus cuneus. Neq; enim consultum arbitror, dimicare cum uentribus coniuratis, qui nec aures habent, nec mentem. Et uiro Christiano dignius est ferre scurras, quàm imitari. Nos tuo tuiq; similium hortatu, sed in primis auspice Christo, pergemus & nosipsos & alios huiusmodi uigilijs ad meliora prouocare. Bene uale patrone cum primis colende. Louanij XVII. Calend. Ianuarias. Anno M. D. XX.

IN EPISTOLAM IACOBI argumentum per Des. Erasmum Roterodamum.

IAcobus, quoniam erat Hierosolymitarum episcopus, scribit & cæteris Iudæis, qui per omnes nationes sparsi habitabant, uarijs præceptis uitam illorum formans, atq; instituens.

D. ERASMI ROT. IN EPISTOLAM IACOBI CANONICAM PARAPHRASIS.

IACOBVS quondã Mosaicæ legis cultor, nũc cultor & seruus dei patris, qui post Euangelium proditum, spiritualem requirit cultum, huiusq; filij Iesu Christi domini nostri, scribit hanc epistolam cũ omnibus, qui Christiana professione censentur, tum peculiariter ijs, quos ex omnibus Iudaicæ gentis tribubus persequutionis, quæ sub Stephani mortẽ coorta est, procella alios aliò dispersit, propulsos à patrijs sedibus, at nõ depulsos ab Euangelij consortio: eiectos ædibus suis, at nõ eiectos ab ecclesia Christi, precãs ijs uerã salutem, nõ hanc corporis tantũ, quã mũdus optat, sed eã, quã Christus suis etiam in medijs exitijs ac mortibus largitur.

Omne gaudium. Cùm communis Euangelij professio, cùm idem baptismus nos fratres efficiat, atque inter uerè fratres oporteat lætorum pariter ac tristium esse societatẽ, uehementer discruciaret animum meũ ista uestra calamitas, ni de uestra pietate confiderem. Neque enim nescio ijs, qui felicitatem huius uitæ commodis metiuntur, exilium esse morte grauius, miserrimũ uideri à charißimus diuulsos ac possessionibus auitis excussos, agere peregrè. Vos autem qui in uno Christo beatitudinis puppim ac prorã collocastis, qui felicitatem uestram non in hoc mundo, sed in futuro seculo expectatis, oportet ab horum sententia longißimè abesse.

Siquidem iſta non immittuntur à deo irato, ſed maximè propitio: nimirum hoc agente, ut temporarijs afflictionibus, quas immerentes patimini, & patientia ueſtra reddatur ſpectatior, & præmium ueſtrum cumulatius: ut quoties uarijs malorum procellis undiq; tundimini, non ſolùm intelligatis uos non oportere conſternari animis, quaſi deſtitutos à deo, ſed potius toto pectore gaudendum eſſe, quòd hoc argumento deo chari curæq; ſitis, exploranti tolerantiam ueſtram: quæ ſi perſtiterit, nec ceſſerit ullis malorum aſſultibus, nimirum liquebit eſſe ſolidum euangelicæ fidei fundamẽtum. Nam *niſi uobis penitus perſuaſum eſſet, immortalitatis præmium eſſe paratum ijs, qui hic pro Chriſti gloria malis affliguntur, non tantum malorũ uolentes & alacribus animis toleraretis.* Porrò *cùm deus noſtram ſalutem fidei potiſsimum uelit acceptam ferri, pertinet hoc ad* Euangelij *gloriam, ut certis argumentis homines intelligant, ueſtram fiduciam non eſſe uulgarem, aut uacillantem, ſed firmam & inuictam.* Etenim *quod fucatum eſt, aut uanum, aut imbecille, ad ingruẽtem malorũ procellam loco dimouetur.* Verum *ac ſolidum ſit oportet, quod nec exilio, nec inopia, nec ignominia, nec carceribus, nec flagris, nec morte deniq; uincitur, aut expugnatur.* Admirabilis *animi conſtantia habetur, ſi quis aduerſam fortunam infracto toleret animo.* Cæterùm *ubi conſpicient uos res per ſe graues & acerbas, alacribus etiam & gaudentibus animis pérpeti: ignominiã ob Chriſti profeſsionem inflictam, pro ſumma gloria ducere: facultatum iacturam, pro lucro opimo habere: moleſtos corpori cruciatus, æternæ uoluptatis pignus exiſtimare: mortẽ qua nihil horribilius, nihil aliud arbitrari, quàm limen & ingreſſum immortalitatis futuræ: nimirum intelligẽt ſpem*

uestram,qua fulti ista cõtemnitis,non esse uulgarẽ, nec ab humana duntaxat persuasione profectam, sed afflatu numinis confirmari. Cæterum ut fides nondum est probata, nisi sese per uitæ pietatem & officia erga proximos exerat,ita tolerantia nõ habebit laudẽ absolutam,nisi quẽadmodum in malis tolerãdis fortis est & alacris,ita in bonis operibus exercendis sibi constet. Magnum est mala libenter perpeti,sed ob Christi gloriam duntaxat:at perfectum est,cum ipse malis affiiciaris,omnibus benefacere,nõ solùm his,qui promerentur,uerumetiam his à quibus affligeris. Sic enim fiet, ut membra respondeatis capiti, discipuli præceptori,filij patri,si sitis undiq; perfecti & integri,neq; quicquã in uobis desideretur, quod ad absoluendum euangelicæ pietatis orbem pertinet. Hoc fateor, non exigebat Mosi lex,hoc stultum etiam uidetur huius mundi sapientibus,sed hanc nouam sapientiam nos docuit noua philosophia,quam Christus cœlestis doctor inuexit orbi.In ea si quis nondum satis confirmatus est, non est cur confugiat ad huius seculi philosophos, quorum doctrina dilutior est, quàm ut ad rem tantam præstandam sufficiat. Supra uires mortaliũ est quod præscribitur.Cœlesti opus est præsidio.Proinde cœleste præmium paratum est. Qui res suas omnes huius mundi bonis ac malis metiuntur, si quando premuntur malis,ab hominibus cõsilium petunt, ab hominibus implorant auxilium.Vobis sapientiæ cœlestis præsidium à deo poscẽdum est. Is enim impartit omnibus,non modò Iudæis,uerumetiam gentibus, & impartit pro sua benignitate affluenter, nec exprobrat cuiquam suum beneficium. Non reposcit à nobis gratiam, nec eget ullius officio. Natura bonus est, ultrò cupiens omnibus benefacere. Ab hoc quisquis petet, non petet frustra. Vult

Opus perfectũ habeat.

Si quis autẽ uestrum indigeat sap.

omnibus benefacere,& potest quicquid uult. Nihil mora tur merita nostra,tantum fiduciam erga se requirit. Phari saica uox est,Domine fac quod peto,quia ieiuno bis in sab bato. Vere pius sic orat, Indignus sum tua munificentia, dignus ira,sed tamen respice famulum tuum, quoniam natura bonus es ac misericors. Proinde si quis ab hoc uelit impetrare quod petit,petat nihil diffidens, nihil hæsitans. Ne circunspiciat afflictionum moles, ne uires expendat suas,tantùm cogitet optimum ac potentißimum esse deum à quo pendet. Qui totus fidit opi diuinæ,solidus est ac firmus. Porrò quisquis hæsitat ac circunspectat,sic à deo pendens,ut interim respiciat humana præsidia, neq; toto pectore credit promißis diuinis, sed uelut ex parte diffidẽs, argutationibus humanis secum disputat de rebus diuinis, is haudquaquam stabilis est,sed quẽadmodum undæ maris nunc huc,nunc illuc uoluuntur ac reuoluuntur uentorum & æstus arbitrio,ita hic rationibus humanis, & opinioni bus uarijs circũagitur inæqualis,ac dißimilis sui. Itaq; qui talis est,fallitur,si credit se quicquam impetraturum à domino, cùm male sentiat de eo, cuius auxilium implorat, diffidens ei,quasi aut parum bene uelit hominibus,aut parum poßit,aut parum uerax sit in promißis. Simplex est Christiana fiducia,nec usquam uacillat,semper illũ unum respiciens,qui neminem sibi fidentem destituit,siue uiuere contingat,siue mori. Porrò cuius animus bifariam diuisus est,hac parte deum respiciens, illa mundum, is inæqualis est & inconstans,non tantùm in precibus suis, sed in omni bus etiam quæ agit,aliud habens in ore, aliud in pectore, proq; tempore, nunc hoc, nunc illo affectus modo. Non oportet pro flatu reflatuq; fortunæ uertere animũ,quemadmodum uulgus hominũ facit. Quin potius Christianus

Vir duplex animo inconstans est.

humilis, ac uarijs malorum molibus pressus, erigat animū, & hoc nomine glorietur, quòd mundo contemptus, nō sit contemptus apud deum, qui nihil offensus humilitate conditionis aut fortunæ, dignatus sit illum consortio sanctorum, nec excludat ab hæreditate regni cœlestis. Contrà diues hoc nomine sibi gratuletur, quòd qui ob falsa huius mundi bona magni fiebat apud mundi cultores, nunc ob Christi professionem spretus sit, & contemptus: & quem antè tumidum inanibus bonis fastus agitabat, nunc apud homines deiectus & calcatus, ueris bonis ditescat apud deum. Hoc pacto fiet, ut nec pauperem sua deijciat humilitas, nec diuitem insolentem reddat sua fortuna, maximè si cogitet uterq;, & mala, quibus grauātur inopes, & bona, quibus sibi placent diuites, non esse diuturna, sed celeriter euanescere non aliter quàm herbarum flosculos, qui ut blandiēte Fauonio, ad uernum rorem subitò proferunt sese, ita mox ad Boreæ flatum, ac solis ardorem emarcescunt atq; emoriuntur, adcò ut flosculum, qui natus ad solis exortū gratissimo colore blandiebatur oculis hominū, sol occidens uideat morientem. Arbores quoniam altis nituntur radicibus ac solido robore fulciuntur, diu uirent, quædam etiam perpetuò, nec uentorum iniuria, nec brumæ rigore uiroris gratiam ponentes. At herba quoniam ijsdem rebus non fulcitur, mox ubi sol efferbuit, succo suo destituitur, quo temporariam illam floris gratiam alebat. Itaque caulis languescens, iam florem suum nec alit, nec sustinet, sed arescit, senescit, emoritur, collabitur, quod paulò antè tanta gratia blandiebatur oculis hominum.

Et decor uultus eius.

Ne quis igitur in his, quæ nec solida sunt, nec diutina, Christianus glorietur: magis ea spectet, quæ sunt æterna, quæ blandiuntur oculis dei: magis studeat esse palma sem

per

per uirens, quàm herba mox ad leuem iniuriam emoritura. Vides modò natum florem, qui decor, quæ species, quæ coloris, quæ odoris gratia? quæ foliorum uirentium pompa, qui nitor, qui succus, quæ iuuentus? At mox ad Austri flatum, ad solis æstum, qui languor, quod senium, quis interitus? Idem dies & nascentem conspicit florem, & pubescentem, & adultum, & senescentem, & mortuum. Huic adsimilis est diuitũ felicitas. Qui nunc purpura cõspicuus, auro lucens, gemmis refulgens, magnifico famulitio stipatus, supinus uehitur, ac ueluti numen quoddã inter homines colitur, si reflauerit fortuna, aut exutus bonis omnibus, mendicabit exul, aut plorabit in carcere, aut sublatus in crucem pascet coruos, & si nihil horum acciderit, certè mors inopina subito strepitum omnẽ auferet. Gentium est huiusmodi bonis metiri felicitatẽ, quæ præterquã quòd à fortunæ pendent arbitrio, præterquam quòd (ut nihil aliud) unà cũ hac uita nos deserũt, nisi cõtemnantur, perniciem adferunt. Christianorum est ea sequi, quibus æterna parantur bona, in quæ neq; fortuna, neque senium, neque mors ullum ius habet. Non enim ideo beatus quisquã est, quia diues, sed ita demum beatus erit, si ob Euangelij professionem spoliatus ijs quæ possidebat, si spretis uoluptatibus huius uitæ, quibus affatim fruebatur, pro Christo suffert cruciatus & carceres: si eius amore in malis omnibus ad mortẽ usq; perdurat infracto pectore, sic interpretãs, quò pluribus huius umndi malis premitur, hoc se chariorẽ esse deo, qui ad suam gloriã explorat cultoris sui tolerantiam, quo simul & alijs exẽplo sit ad contemptum huius mundi, & ipse posteaquã se strenuè gesserit in certamine, ueræq; uirtutis ac fidei documentũ dederit, palmã & coronã ferat, nõ quernam, ac laureã, nam marcescũt & hæ,

quod genus accipiunt, qui præmium ac laudem uenantur ab hominibus: sed coronam immortalis uitæ, quam pollicitus est nõ homo quispiam qui fallere poßit, sed deus. Pollicitus est autẽ, non ijs, qui plurimum opum congesserint, nõ ijs, qui corporis robore præcelluerint, qui plurimum hostiũ fuderint, sed qui ipsius amore, huius mundi bona spreuerint, huius mũdi mala fortiter pertulerint. An syncerus sit amor dei, explorant huius mundi blandimẽta, sed multò magis tumultus afflictionum. In nobis autẽ est situm, ut dei præsidio fulti, nec blandimẽtis emolliamur, nec terriculamentis frangamur. Quòd si quem illecebræ seculi dimouent à recto mentis statu, aut si quem afflictionum molestia deducit à uera pietate, non est quod imputet deo. Qui uincit, dei præsidio uincit: qui uincitur suo uitio uincitur. Neq; enim deus præbet hominibus occasionem peccandi, sed quod ille largitur pro sua bonitate in materiam segetemq; pietatis, hoc noster animus affectibus corruptus ac uelut inescatus, sibi uertit in occasionem exitij. Deus enim in hoc aliquando nobis donat rerum affluentia, uitæq; commodis frui, ut ipsius benignitate prouocati, gratias illi agamus. Rursus patitur aliquoties nos rebus aduersis affligi, quo & nostrã pietatẽ reddat spectatiorem, & præmium augeat. Quòd si res in diuersum cedit, nostra culpa est, non illius. Siquidem ut ipse natura bonus, nullis malis solicitari potest, ita neminẽ ad mala solicitat. A' nobis est illud, quod nobis dei bona uertit in malũ. Largitur ille ciborum copiam, largitur uini liquorẽ, ut moderatè refecti, laudibus uehamus autorẽ. An hunc in ius uocabit, qui uino temulẽtus est? nequaquam: accuset animum suũ, cuius uitiosa cupiditas illexit ac pertraxit ad ebrietatem. Ex primorũ parentum uitio insita est animis nostris

Nemo cum tentatur.

quædam

quædam ad uitia procliuitas, ea ceu peccati seminarium est. Quòd si in animũ admissum coaluerit, iam mens ueluti cõcepit peccatũ. Et ni uitiosa cupiditas pellatur ab animo, paulatim grandescit & inualescit malus ille fœtus, donec pariatur capitale peccatum. Quòd ubi suis numeris fuerit consummatũ, rursum incipit & ipsum gignere. Gignit autem *fœtum omniũ peßimum, nempe mortem æternã: atq; hic est fructus longè tristißimus uoluptatis illius in speciẽ blandæ, & nescio quid suaue pollicẽtis, dum mortiferũ æs uoluptatis esca prætexit.* Quemadmodum *igitur hic mundus inferior nihil habet undiq; purũ ac perfectum, sed bona malis uitiantur, & quæ læta sunt, tristium uicißitudine miscentur, aërem uitiat lues, corporum ualetudinem infestat morbus & senium, lucis gratiam interrumpunt tenebræ: ita in nostris animis, donec his corporibus obnoxij sunt, uix quicquam est ex omni parte beatum ac purum, quòd non aliqua labe cupiditatum humanarum, aut erroris & ignorantiæ tenebris uitietur. Sed quicquid in nobis est mali, nobis imputare debemus, non deo.* Etenim *si puris essemus affectibus, si toto pectore fideremus deo, si totis uisceribus ad æterna cœlestiaq; aspiraremus, quicquid hæc uita nobis obijceret, seu triste, seu lætum, uerteretur in pietatis incrementum.* Proinde *fratres dilectißimi, nolite facere quemadmodum uulgus stultorum hominũ facit, qui quò suis uitijs blandiantur, naturæ conditorem in ius uocãt, uelut autorem peccati.* Procul *absit hic error à uobis, qui didicistis euãgelicam philosophiam.* Vt *deus suaptè natura purè summeq; bonus est, ita nihil ab illo proficiscitur, nisi bonum.* Si *quid igitur in nobis est uitiorũ, non deo, sed nobis ipsis feramus acceptum: si quid bonæ rei, si quid ueræ lucis, si quid illibatæ sapientiæ, id totum autori*

Deinde concupiscentia posteaquàm com.

Nolite itaq; errare frat.

Omne datũ optimum.

autori deo aſcribamus. Si quid lucis habet hic orbis craſſior, à cœleſtibus illis corporibus habet, & potiſſimum à ſole. Quicquid in nobis eſt ueræ cognitionis, quicquid puri ſynceriq; affectus, id à nobis non oritur, qui alioqui nihil aliud ſumus, quàm peccatores & ignorãtes, ſed à ſublimi proficiſcitur: ab autore bonorũ omnium uenit, quicquid uerè bonum eſt: à fonte totius perfectionis obtingit, quicquid legitimũ ac perfectũ eſt, taleq; ut nos deo cõmẽdet: quicquid uerè lucidum eſt, id nobis ex ſeſe mittit ille pater & princeps omnis ueræ lucis. Hæc nõ impartit meritis noſtris, ſed gratuitò nobis largitur, ut eſt natura benignus. Dona ſunt uerius, quàm præmia: liberalitas eſt potius, quàm merces. Fas igitur non eſt, ut hinc quicquam nobis arrogemus, ſed pro noſtris malis dei miſericordiã interpellemus, pro bonis non noſtris, illius liberalitati gratias agamus. Vt ille ſua natura optimus eſt, ita non poteſt dare, niſi quæ ſunt optima: ut incõmutabilis eſt, ſemperq; ſui ſimilis, ita nihil eſt apud eum, quod ulla uiciſſitudine caliginis offuſcetur. Noſtrum hunc diem nox ſuccedens excipit, nubes intercedentes obducũt: humanam ſapientiam obnubilant errores opinionum, humanam probitatem inficiũt humanæ cupiditates. Apud illum nulla malorum mixtura, nec ullæ caliginis uices. Ad huius igitur ſimplicitatem oportet & nos pro uiribus adniti, ut pijs ſtudijs præbẽtes nos magis ac magis capaces donorum illius, uelut in illum transformemur. Conuenit enim, ut filij naturam parentis referãt. Malè reddidimus Adam huius craſſæ corruptæq; natiuitatis principem. Is peccatorũ tenebris obſcuratus, genuit nos tenebris obnoxios. Quòd faſtidimus cœleſtia, quòd inhiamus terrenis, illius ingenium referimus. Quòd cæcutimus, quòd allucinamur, quòd labimur, terreni

Voluntariè enim genuit nos.

reni parentis est. Sed felicius nos regenuit pater ille cœlestis, ut iam ueluti denuò conditi, innocentia uitæ, ac ueritatis æternæ cognitione, nouæ origini respondeamus. Ille seductus fallacibus promißis serpētis genuit nos tenebris. Hic rursus nos genuit, non ex corrupto semine terreni patris, sed ex purißimo semine sermonis æterni ac ueridici. Mendax erat sermo serpentis, & à statu innocentiæ deiecit. Verax est sermo doctrinæ euangelicæ, per quē cooptamur in hæreditatem immortalitatis, & asciscimur in consortium Iesu Christi filij dei. Erat ille lux uera de summa luce profectus, cuius doctrina mētes hominum illustrauit, & ab huius mūdi tenebris asseruit. Tam efficax autē est sermo cœlestis, ut nos non mutarit solùm, sed uelut prorsus in alios homines transformarit, execrantes iam, quæ prius adamabamus, adamantes, quæ prius execrabamur. Atq; hoc honore dignatus est nos pater cœlestis, non nostris meritis prouocatus, sed sua gratuita bonitate, qua sic illi uisum est ab æterno, ut inaudita ratione cōderet in terris nouam creaturam, nosq; huius nouæ cōditionis, ueluti primitias quasdam uoluit, qui inter primos sumus ad euangelicā uocati doctrinam. Hoc igitur honoris cū nobis deus gratis imparticrit, superest ut nos uicißim illius munificētiæ pro uirili respondeamus. Gratuitò sumus admißi ad hanc felicitatem, sed à qua interim poßimus nostro uitio excidere, nisi quod gratuitò donatum est, pijs studijs tueri studeamus. Frustra cooptati fuerimus per baptismum & euangelicæ doctrinæ profeßionem in consortium filij dei, nisi castis purisq; moribus nostræ profeßioni respondeamus. Vt quemadmodū nobis æterna lux illuxit per filium dei, ita uita nostra omnis testetur, quòd ad lucis cōsortium pertineamus. Semel exuimus ueterem hominem cum erro- Scitis fratres charißimi.

ribus

ribus, cum affectibus, cum uitijs suis, nunc æquum est ut diuersa sequamur. Antehac maluistis uideri magistri, quàm discipuli, nam id uobis persuadebat ambitio, quòd doctior habeatur, uulgò, qui loquacissimus sit: maluistis irasci recte moniti, quàm agnoscere culpam: maluistis obsequi libidini perniciosæ, quàm ea sectari, quæ salutem adferunt: nunc fratres mei charissimi, quisquis uult haberi nouus homo, tardus sit ad loquendũ, uelox ad audiendum, paratus à quouis discere. Cæterũ docendi partes ne quis sibi temere sumat, neq; præpropere. Et quemadmodũ non abest à periculo lapsus, qui præceps est ad loquendum, ita uergit ad iniuriam, qui facile cõmouetur animo. Oportet autẽ pios homines procul abesse nõ solùm ab omni uindicta, uerumetiam ab omni maledicentia. Tutior autẽ erit à conuitio, qui nihil respondet: nulli faciet iniuriam, qui nec lacessitus irascitur. Apud homines fortassis iustus uidetur, qui conuitium conuitio, qui maleficium maleficio retaliat, sed idem multũ aberit à iustitia dei, qui per filium suum nos docuit bene loqui de his qui nobis obtrectant, bene uelle his qui nobis male uolunt, benemereri de male merẽtibus. Hæc nõ facit, qui linguæ laxat habenas, mẽbro uolubili & lubrico, qui iram habet in consilio. Huiusmodi cupiditates, ut obruunt ac suffocant semen diuini sermonis, quò minus subolescẽs fructificet in uobis, ita obstant ne possint in animi segetem inseri. Non hæret in solo senticoso, non in palustri, non in harena fluitante: puram, purgatã, ac solidam terrã postulat. Proinde si uultis ut semen sermonis euangelici, quod iactum est, fructum adferat in uobis, fructum inquam, non temporariũ aut uulgarem, quo ad tẽpus reficiantur corpora, sed æternam salutem animarum uestrarum: repurgate uestri pectoris aruũ, non solùm à tumultu maledi

Sit omnis homo uelox.

Nã ira uiri.

Propter qđ abijcientes.

maledicentiæ & iracundiæ, uerumetiam ab omnibus cupiditatibus, quibus inquinatur animus humanus, à spinis auaritiæ, ab harena temeritatis, à limo libidinis, à petris superbiæ ac pertinaciæ. Siquidem his rebus onusta mens, non est capax sermonis euangelici, qui frustra pulsat tympanũ aurium, nisi altè subsidat in cordis penetralia. Atq; is si semel subsederit in animos uestros, haudquaquam fuerit sterilis, sed emerget ac proferet sese pijs factis. Iudæi legem suam memoriter tenent, nec eam exprimunt uita. Philosophi ediscunt bene uiuendi rationes, & id satis esse putant, longè fallentes semetipsos, cùm non in lingua, sed in uita sita sit hominis felicitas. Vobis autem satis esse non debet, quòd catechumeni audistis euangelicam doctrinam, quòd baptizati admißi estis ad magis abstrusa euãgelicæ doctrinæ mysteria, quòd uniuersam Christi philosophiã, omnemq; illius uitam perdidicistis, quòd accepistis promißionem immortalis uitæ. Quod Christus docuit, moribus est exprimendum: quod ille geßit, nobis est pro uiribus imitandũ. Mortui cupiditatibus huius mundi, cum illo sepeliamur oportet, cum illo reuiuiscamus ad innocentiam, cum illo feramur in cœlum, denique sic uiuamus in terris, ut ne indigni uideamur præmijs cœlestibus. Vultis audire, quàm nullum fructum referat, qui leuiter & incogitanter euangelicum sermonem audierit? Similimus est homini cõtemplanti faciem suam in speculo, cõtemplatur, sed contemplatur tantùm. Nec enim potest mutare faciem natiuam, nec alius discedit à speculo, quàm accesserat. Imò quoniam ideo tantùm accesſit, ut uideret qua forma esset, ne cogitat quidem de mutandis formæ uitijs, sed simul atque recedit à speculo, ne meminit quidem, qualem sese conspexerit. At euangelicæ doctrinæ speculum non

Quia si quis auditor est uerbi.

ostendit næuos, aut tubera corporis: sed omneis animi tui morbos tibi ponit ob oculos, nec solũ ostẽdit, uerumetiam medetur. Lex Mosaica magis prodebat animi mala, quàm sanabat. Erat enim lex iuxta literam imperfecta, & magis metu deterrebat à malis, quàm efficiebat, ut homines sponte recta sequerentur. At euangelica lex per charitatem à uolentibus ac liberis plus impetrat, quàm extorquebat illa, & quod incipit perficit, quum illa nihil ad perfectum adduxerit. Ad hoc igitur speculum quisquis diligenter contemplabitur & mentẽ & uitam suam, idq; fecerit assidue, nunquam dimouens oculos ab exemplo doctrinaq; Christi, hoc est, quisquis sermonem sacrum non sic leuiter audierit, ut mox ad curas huius mundi uersus, uideatur oblitus quod audijt, sed ad eius normam uitam omnẽ componat, pijs operibus exprimens, quod animi medullis penitius infixit: hic demum beatus erit, non quòd audierit, sed quòd affectibus, ac moribus præstiterit. Audis à Christo supplicium gehennæ manere illũ, quisquis dixerit fratri suo, fatue. Ac mox oblitus quod audieras, ad leue conuitium moues arma. Audis negligendas opes, tineis ac furibus obnoxias, sed ueras esse recondendas in cœlo. Verum digressus à prædicatore, sic omnibus studijs pergis per fas nefasq; cõgerere diuitias, quasi crederes post hanc uitam non esse præmia pietatis. Quòd si quis inter uos abundè sibi religiosus uidetur, si manus contineat à furto, & pugnis, cæterisq; uitijs, sed interim non refrænans linguam suam ab obtrectationibus, à conuitijs, à turpiloquijs, neq; cor suum à turpibus cogitationibus, huius inutilis infrugiferaq; religio est. Fortasse non punitur humanis legibus, qui loquitur tantũ adulteria, non etiam patrat: at is apud deum iam adulter est, qui animo patrauit adulteriũ. Non dat pœ-

Qui autem perspexerit in lege.

Si quis autẽ putat se religiosum esse.

dat pœnas hominibus, qui rem alienam concupiscit, si liceat impune, sed apud deum furti reus est, qui furtum conceptit in animo. Ex actis illis manifestis æstimamur apud homines, quibus animus non est conspicuus. Cæterùm deus intimos animi affectus intuetur, & ex ijs nos æstimat. Porrò corruptus animus plerunq; solet in linguam erumpere. Apud Christianos conuitium homicidij genus est, tantum abest ut cum linguæ petulantia cohæreat uera pietas. Neq; uerò sufficit ad Christianam religionem, abstinuisse à peccando, oportet & bonis operibus abundare. Siquidem à malo temperant & serui, nimirum supplicij metu: at filios decet charitas, ea non est res otiosa, sed efficax, in omne bonum opus sese promens ultro. At dixerit aliquis, quæ nam igitur sunt ista facta, quæ nos uerè reddunt religiosos? Qui Iudaismum sapiunt, religionis laudem constituũt in pallijs ac phylacterijs, in delectu ciborum, in lotionibus, in prolixis precibus, cæterisq; cæremonijs, quæ sic aliquoties aspernandæ nõ sunt, si per hæc ueluti signa commonefiamus eorum, quæ sunt propria pietatis: perniciosa uerò, si quis arbitretur per hæc hominẽ fieri religiosum, quæ sola citius reddũt hypocritam. Attamen hæc seruare religio uidetur apud homines, qui perperam ponunt pietatem in rebus uisibilibus, quæ signa sunt fortasse pietatis, non causa, quum per se neq; bonæ sint, neq; malæ, nisi quòd tales uel usu, uel hominũ opinione uideantur, cũ uera pietas sit in ipsis animis, atq; alijs signis longè certioribus sese promat. Vultis igitur audire, quæ sit uera religio apud deum patrẽ, qui nõ humano iudicio uos æstimat? Nimirum hæc est pura & immaculata religio, ut queadmodũ nos experti sumus dei erga nos & misericordiã & beneficẽtiã, ita nos uicißim erga proximũ et miseri

Religio mũda & immaculata.

cordes simus & benefici, idq; non aliqua spe redituri ad nos officij mutui, sed ex mera synceraq; charitate præmiũ officij nostri non aliunde quàm à deo expectantes, qui sibi patitur imputari, quicquid in fratrem ipsius amore collocauerimus. Pius ac purus est apud Iudæos, qui morticinũ non contigerit, qui lotus sit uiuo flumine: apud deum pius ac purus est, qui orphanis ac uiduis adfuerit afflictis, qui fratrem oppressum subleuarit, qui egentem pecunia iuuerit. Apud Iudæos impurus est, qui carnẽ suillã ederit: apud deum impurus est, cuius animus fuerit huius mundi cupiditatibus infectus & inquinatus. Sed quæ nam, inquies, sunt illæ cupiditates? Mundi iudicio uilis habetur quisquis pauper est: honoratior, qui plus opum poßidet, ideoq; præcipuum illis studium, ut quàm maximã pecuniæ uim sibi cõparent. Ignauus & abiecti spiritus habetur, qui ad iniuriam illatã obmutescit. Stultus habetur, qui pro maleficio refert beneficium. Splẽdidus habetur, qui luxui indulget: sordidus, qui sectatur sobrietatem. Magnus habetur, qui fastu turget, qui inferioris notæ homines è sublimi despicit. Felix habetur, cui res interim è sententia succedunt, qui delicijs ac uoluptatibus affluit, qui uẽtri gulæq; seruit. Hæ res sunt, quæ uere reddunt impium & impurum hominis animum, à quibus quisquis abfuerit, is demum uere religiosus est apud deum patrẽ, qui nos exemptos à terrenis euocauit ad cœlestia, à perituris & caducis ad æterna, docuitq; nos, ut ueris bonis dignitatẽ hominis æstimaremus, utq; in omnibus quæ agimus, non aliò spectaremus, quàm ad ipsius gloriã, à quo solo sperãda est benefactorũ compensatio, qui ueræ pietatis officia nõ rependit fluxis ac mox perituris præmijs, quemadmodum hic mundus solet, sed beatam immortalitatem largitur. Humilis est, tenuis est cui im

pend

pendis officium, referre gratiam non potest, sed tamen in hunc longè præstat collocare, quàm in alium quamlibet diuitem aut potētem, à quo nullus fructus redire potest, nisi uilis ac tēporarius, quum pro tenui fratre subleuato Christus reponat uitam æternam.

CAPVT II.

QVi proximum amat propter Deum, & qui Deum amat in proximo, non hactenus illum metitur, quòd potens sit, aut diues, aut nobilis, sed quatenus diuinis bonis abundat. Cæterum ad hāc æstimationem nihilo potior est rex aut diues, quamuis humili aut paupere. Pro omnibus ex æquo mortuus est Christus, & omnes ex æquo uocantur ad immortalitatis hæreditatē. Proinde fratres mei, si uerè fiditis promissis domini nostri Iesu Christi, nolite facere discrimen personarum iuxta rerum mundanarum æstimationem. Christus iuxta mundū humilis fuit & pauper, & tamen hunc principem omnis gloriæ uoluit esse pater. Non opulentis, sed pauperibus pollicitus est regnum cœleste. Iam si quis ingrediatur in consessum uestrū aureo insignis annulo, aut splendida ueste conspicuus, ac simul ingrediatur pauper quispiam, nec annulum gestans in digitis, & ueste uili sordidaq; tectus, & continuò coniectis in diuitem oculis, non ob aliud, nisi quòd uestitu splendido pauperē obscurat, defertis ei locū honoratiorē, dicentes: Tu sede hic bene: Rursus pauperi dicatis ueluti contēpto, nec ob aliud, quàm ob uestem uiliorē: Tu sta illic, aut sede illic subter scabellum meū: quæso an nō statim animus uester reclamet, & condēnet tacite factū uestrū, qui honorē, qui uirtuti debebatur, per adulationem tribuatis auro & purpuræ, ob harum rerū inopiam contēnentes eū, qui deo ueris animi bonis multo cōmendatior est illo diuite? Illum

Nolite in acceptiōe personarū hab.

uobis commendat digitulus annulo gemmaq; nitens, & corpus opertum serico: hunc uobis non commendat fidei synceritas, animi modestia, sobrietas, castitas, cæteræq; dotes, quæ uerè magnum ac splendidum reddunt hominem?

Audite fratres. *Cur uestrum iudicium dissentit à iudicio dei? Aequis auribus audite fratres mei dilecti, quod res ipsa clamitat esse uerißimũ. Quantumuis mundus deferat diuitibus, deus ipse prætulit pauperes, pauperes quidem iuxta mundum hũc, qui gẽmas & aurũ, qui magistratus & regna nec habẽt, nec ambiũt in hoc seculo. Hos præteritis diuitibus cũ suo fastu, delegit, præsentium quidem rerũ inopia tenues, sed expectatione regni cœlestis & hæreditatis æternæ diuites ac potentes, nimirum fretos eo qui promisit, qui nec fallere potest, si uelit, & præstare potest quicquid uult. Quibus autem is promisit hãc admirabilem felicitatẽ? num regibus aut opulentis? nequaquam, sed ijs, à quibus uerè diligitur, quicũq; fuerint illi, siue serui, siue liberi, siue diuites, siue tenues. Et uos inuitato diuite ad honorificum con sessum, paupere ad ima subsellia relegato, prætulistis eũ, qui deo uilior est, & cõtemptui habuistis eum, qui deo & diues est & honoratus. Illi habitus est honos, qui fortasse diuitijs fraude quæsitis, aut rapina partis, sese uẽditat: hic contemptus est, qui pauper esse maluit, quàm cum iactura pietatis ditescere, qui exhaustis in pauperum subsidia diui tijs, ultrò pauper factus est, ut pietate ditesceret.* Non est *quidem impius quisquis diues est, tamen haud temerè diuitibus huius mundi conuenit cum euãgelica pietate, uerùm ex hoc hominum genere potißimùm existunt, qui repugnant Euangelio Christi. Nam qui sunt tandem, qui tyrãnidem exercent in uos odio pietatis? non'ne diuites? Qui sunt qui uos peragunt reos & pertrahunt ad tribunalia?*

non

non'ne diuites potißimum? Qui sunt qui malè loquuntur & execrantur sanctum nomen domini nostri Iesu Christi, per cuius inuocationem uos assecuti estis salutem, & in quo gloriamini? non'ne diuites? Qui intantum non fauent uestræ professioni, ut nomẽ quod uobis est salutiferum & adorandum, illis sit exitiabile & abominãdum. Sic autem professio nominis huius cœpit uobis esse salutifera, ut tamen uestro uitio poßitis excidere à promissa salute. Rex præmium ostendit, sed ei qui factis præstiterit legem regiam: ea neminem potest latere, quum iam olim literis sit prodita: est autem huiusmodi: Diliges proximum tuum sicut teipsum. An proximum ad hanc regulam diligit, qui pio pauperi præfert diuitem impium? Euangelica lex, charitatis lex est: quicquid aduersus hanc committitur, etiamsi non sit nominatim uetitum, tamen peccatũ est, & uos ipsa lex tacitè redarguit, quæ præcepit omnibus, & in omnibus diligendum proximum tanquam teipsum. Quisquis ab hac regula deflectit, legis transgressor cõuincitur. Neque uerò sibi quisquam ita blandiatur: Leue est admissum, hac parte duntaxat lex est uiolata. Imò lex euãgelica talis est, ut ni tota seruetur, tota uideatur esse uiolata. Cùm enim summa totius legis cõtineatur in charitate dei ac proximi, quisquis excidit à charitate, quæ radix est totius legis, nimirum totam legem uiolauit, & legis autorẽ offendit, cui hactenus factus est omnium reus, quòd qui semel aberrauit à scopo totius legis, quod quidem in ipso est, aberraturus uideatur, quoties se dederit occasio. Veluti quisquis in tenebris ambulat, non refert in dextrum aberret, an in sinistrum, certè cuilibet errori expositus est, qui semel excidit à luce. Proinde qui per adulationem diuitem immerentem prætulit pauperi promerenti, quoniam hac in parte uio-

Si tamen legem perficitis.

Quicũq; autem totã legem serua.

lauit legem charitatis, affinis est, omnibus commißis, quæ solent aduersus proximi dilectionem patrari. Neque leuiter offendit Deum, qui legem illius ausus est aliqua in parte uiolare. Qui semel præcepit charitatem, semel eadem opera uetuit quicquid pugnat cum charitate proximi. Etenim qui legem tulit, ne mœcheris, idem statuit, ne quem occidas. Quòd si abstinueris quidem ab adulterio, cæterum perpetraris homicidium, an ideo non uiolasti totam legem, quòd una in parte uiolasti? Idem utrunque uetuit, & eadem de causa uetuit, nempe quòd aduersetur charitati proximi. Sed non ea tantum uetuit, quæ legibus puniuntur etiam ethnicorum, ueluti furtum, homicidium & adulterium, sed omnia prorsus, quæ dißident ab Euangelica charitate. Mosaica lex nō puniret eum, qui modestum pauperem superbo diuiti posthabuisset, aut qui proximo malè uellet, sed tamen hunc punit lex Euāgelica. Ad huius igitur normā, non solum facta uestra, uerùm etiam sermonem & animi cogitationes cōponite, ne quid unquam sit, quod à proximi charitate discrepet. Lex est libertatis, non quòd per eam liceat peccare, sed quòd Euangelica charitas ultro impetret à uolentibus, quod leges humanæ metu pœnarum extorquent à nolentibus. Ad hanc itaq; legem uitam omnem componite, summum laturi præmiū, si quod præscriptū est præstiteritis: cōtrà grauißimas daturi pœnas si semel excideritis ab eo, unde lex tota pendet. Gratis uobis cōdonata sunt uitæ superioris commissa. Gratis collatum est donum spiritus cœlestis, per quem estis Deo non modo reconciliati, uerùm etiam mutua conglutinati charitate. Quo plus uobis collatum est, & collatum est gratis nihil promeritis, hoc acrius punietur, qui tantam Dei misericordiam in se experti nō se uicißim præbent mites ac mi-

Sic loquimini, & sic facite.

Iudicium enim sine misericordia.

scri

ſericordes in proximum. Qua frõte petet à iudice deo miſericordiam, qui ſeruus in conſeruum ſe præbuerit immiſericordem? quo ore poſtulabit à deo diligi, qui proximũ ſuum non diligit? Si uis iudicium nanciſci dilutum miſericordia, fac te præbeas miſericordem erga proximum, uel peccantem, uel egentem. Atq; in hãc ſanè partẽ præſtabilius eſt deflectere, ut miſericordiæ, quàm iudicio nitamur. Cùm enim penè totum ſit miſericordiæ diuinæ, quod habemus, magis quàm iuſtitiæ, potius adnitendum eſt, ut deum miſericordem, quàm ut ſeuerum experiamur. Ille nos ſeruauit ſua miſericordia, æquũ eſt & nos uiciſſim erga proximum ad miſericordiam, quàm ad ſeueritatem eſſe propẽſiores. Nec enim paulo plures colligũtur lenitate, clementia, beneficentia, quàm auſteritate: ut hoc nomine merito glorietur miſericordia præferens ſeſe iudicio, quòd qui iudiciũ experti fuerant perituri, miſericordiæ beneficio ſeruantur. Nemo noſtrum non labitur quotidie, talem experturus deum in condemnandis admiſſis ſuis, qualem ſe præſtiterit erga fratrem ſuũ. An ſatis per ſe putandũ eſt ad ſalutem cõſequendã, ſolam fidei profeſſionem? Quid autem eſt fides abſq; charitate? Porrò res eſt uiuida charitas, non ceſſat, non eſt ocioſa, exerit ſeſe benefactis ubicunq; adeſt. Quæ ſi deſint fratres mei, quæſo an inane fidei nomẽ ſeruabit hominem? Infrugifera fides eſt, quæ per charitatem non operatur, imò titulo tenus duntaxat fides eſt. Quod dixi, clarius fiet exemplo collato. Si quis fratri aut ſorori, cui ueſtis deſit, aut uictus quotidianus, dicat blandis uerbis, abite cũ pace, caleſcite, & ſaturamini, atq; hæc loquutus nihil dederit eorũ, quæ corpori ſunt neceſſaria, non'ne huius blãdiloquentia inutilis erit egentibus? Nihilominus algebunt aut eſurient ob huius orationem, quæ neceſſitati

Supcrexaltet aũt nunc iudicium.

nõ opitulatur. Verbo tenus subleuat, re nihil præstat. Sic nimirum inutilis erit fidei professio, quæ uerbo tenus constat, neq; quicquam agit, sed ueluti mortua torpet, neque magis est dicẽda fides, quàm cadauer hominis meretur hominis uocabulũ. Quod corpori est anima, hoc est fidei charitas: hac igitur subducta, mortua quædã & inefficax res est fidei uocabulum. Neq; magis tibi profuerit apud deum ore profiteri fidem otiosam, quàm proximo egenti oratio blanda, cùm re fuerit subleuandus. Rideri *se putant quibus dicis, calescite, saturamini, quibus neq; uestis datur, neque cibus.* Ita *deum ridere uidetur, qui quotidie repetit,* Credo *in deum, credo in deum: cùm nulla præbeat argumenta fidei. Vt inutilem habet charitatem, qui uerbo tenus amat, ita superuacaneam habet fidem, qui uerbo tenus modò credit.* Iam *exorietur fortasse quispiam, qui separare cupiens ea, quæ natura coniunctißima sunt, & quorum alterum ab altero diuelli non potest, dicat:* Tu *fidem habes, ego facta habeo, sit sua uterq; portione contẽtus.* Tibi *sufficiat tua fides, mihi sat est, quòd adsunt benefacta.* Imò *neutri suffecerit sua portio.* Tu *fide gloriaris: eam, si uerã habes, factis declares oportet: si mortuã habes, frustra habes.* Tu *facta iactas, nec ea sufficiunt ad consequendam immortalitatis coronam, nisi proficiscantur à charitate, quæ fidei salutaris comes est indiuidua.* Quod *in arbore sunt flores & frondes, hoc in nobis sunt officia charitatis, quæ si prorumpunt suo tempore, declarant arboris radicẽ esse uiuam, cuius succo aluntur.* Proinde *ita demum proderunt benefacta, si non præstentur ad inanem gloriam, nõ ad humanam gratiam, nõ ob metum aut pudorem, nõ spe lucri, sed ex uiua fide, quæ nobis persuasit deo præstari, quicquid præstatur ob ipsum proximo, nec ab alio, quàm ab illo*

Sed dicit quis.

lo sperandum esse premium. Tu tibi places, quòd persuasum habeas unum esse deum, cùm error paganorum credat innumeros esse deos. Rectè facis, nam isthoc nomine praecellis. Sed frustra credis esse deum, & esse deum unum, nisi sic credas, ut ab illo salutem consequaris. At id non facies, nisi fidei iungas charitatem, & pijs operibus testeris & quod credis & quod amas. Si deum credis esse, crede et salutis autorē esse, crede promißis illius, & ita uiuas, ut illius dignus uideare promißis. Promisit misericordiam, sed ijs, qui hic misericordiam exercent in proximum. Promisit uitam aeternam, sed ijs, qui huius mũdi gaudia spernũt. Ita non solùm credes unum esse deum, sed omnē fiduciam in uno illo collocabis: alioqui quis erit fructus credulitatis tuae? Daemonia quoq; credunt esse deum, credũt Iesum esse filium dei, & adeò credunt, ut contremiscant. Sed quoniam credunt tantùm, nõ etiam amant, supplicium ab illo metuunt, praemium non sperant: & iustum sentiũt, misericordiam sentire non merentur, cùm ipsi crudeles sint in alios. Quòd si adeò stultus es, ut adhuc tibi blandiaris inani fide, agè proferam exēplum familiarius ac notius, quod te doceat inutilem ac mortuam esse fidē, quae per dilectionem non operetur. Abraham, quo generis autore potißimum gloriamur, primam ac praecipuam fidei laudem meruit apud deum, à quo tributum est illi iustitiae elogium: sed in hoc fides haudquaquam sterilis fuit. Neq; enim solùm ore professus est se illius promißis fidere, uerumetiam non dubitabat Isaac unicum filium altari impositum mactare, iubente deo, cùm iuxta naturae ordinem, non aliunde sperari posset illi posteritas: sed fretus dei promißis, quē sciebat & mortuos reuocare in uitam cùm libet, nihil cunctatus est peragere, quod iussus erat. Ex factis igitur iustitiae

Tu credis quoniã unus deus est.

Vis autē scire ò homo.

stitiæ laudẽ meruit, sed quæ ex fide proficiscerentur. Sunt enim & opera legis Mosaicæ, quibus frustra fidunt, qui sunt expertes euangelicæ fidei. Quid autem non facturus erat egregius ille patriarcha, qui prõptus & alacer accedit ad mactationem unici filij Isaac, quem eo etiam tenerius diligebat, quòd in extrema senectute natus esset, quodq; huius nomine promissa esset felix illa posteritas? Pronũtiatus est iustus & antequam immolaret, sed à deo, qui nouerat uiuam & efficacem senis fidem nihil recusaturam, si se dedisset occasio. Ergo res utraq; alteri fuit auxilio: Fides addebat animum, ut non trepidaret immolare filium, quem nõ dubitabat mox iussu numinis reuicturum: sed factũ insigne, ueluti colophonem imposuit, etiam apud homines, declarans, Abrahæ fiduciam nec mortuam esse, nec uulgarem. Neq; enim fingit, neq; dubitat, qui non conatur in unico filio unice charo periculum facere. An grauetur pecuniam pro Christo negligere, qui filium, patri chariorem quàm ipse sit sibi, promptus ducit ad mortem? Ex hoc igitur tam insigni documento fidei perfectũ esse constat, quod dixit scriptura: Credidit Abraham deo, & imputatum est illi ad iustitiam, & amicus dei uocatus est. Quòd si Abraham fidei fructum & iustitiæ laudem amissurus erat, si grauatus fuisset ad dei iussum immolare filiũ, an illi proderit sua fides, qui iubente deo, grauatur impartire uestem egenti proximo, qui grauatur impartire cibũ esurienti, potum sitienti, quasi deus passurus sit eum perire frigore aut fame, qui de suis facultatibus aliquid erogarit in fratris necessitatem? Porrò si priscis illis non contigit laus iustitiæ, nisi factis fidem comprobantibus, multominus id sperandum est ijs, qui perfectæ charitatis legem profitentur. Tantum autem ualet apud deum misericordia

Ex operibus fides cõsummata est.

dia ac beneficentia in proximum, ut mulier, ut meretrix, ut alienigena, hospitalitatis officio commendata, meruerit in catalogo piorum, in catalogo ciuium, in catalogo probatißimorum Patriarcharũ annumerari. Rhabab Iudæa non erat, meritorio diuersorio præfecta erat, quæstu non admodum probato uictum parans: & tamen in diuinis libris iustitiæ laudem promeruit: non ex fide tantum, quòd persuasum haberet Deo remuneratore nulli sua benefacta perire, præsertim quod in bonos, aut certè Dei respectu conferretur: sed ex eo, quòd contempto periculo uitæ suæ, exploratorum uitæ consuluit: quòd nuntios, quos exploratum miserat dux Iudæorum, ne perirent, furtim alia uia emiserit. Poterat inire gratiam non mediocrem apud suos, si (quod ipsi erat in manu) prodidisset exploratores. Sed maluit seruire uoluntati diuinæ, quàm suo cõpendio: neq; diffidebat, quin ab illo præmium copiosius rependeretur, quàm ab hominibus. Quemadmodum igitur Abraham nõ ex fide nuda iustitiæ laudem promeruit, sed ex fide factis comprobata, ita & Rhabab frustra credidisset, Deum Iudæorum esse uerum Deum, nisi cum esset obiecta occasio, factis declarasset sese ex animo credere: alioqui fides, ut dixi, quæ friget ex charitate, nec se profert cum res postulat, nec fides quidẽ est, tantum est inane fidei nomen. Etenim quemadmodum corpus anima destitutũ mortuum est & inutile, ita fides, si desit charitas non otiosa, mortua est & inefficax.

Similiter & Rhabab meretrix.

CAPVT III.

MAgna est humanæ linguæ utilitas, si quis ea doceat, quæ pertinẽt ad ueram pietatem, sed periculosa functio est, doctoris obire munus, & hominem requirit primum insigniter eruditum in his, quæ sunt Euangelicæ doctrinæ:

ctrinæ: deinde purgatissimis affectibus, cuiq; non satis sit docere recta, sed qui non aliò spectet, quàm ad Christi gloriam. Talis doctor ut plurimùm prodesse ualet, si quod docet etiam amet: ita cuius est corrupta doctrina, aut cuius animus est corruptus prauis cupiditatibus, odio, ira, uindicta, auaritia, ambitione, libidine, magno plebis exitio doctoris locum occupat. Proinde fratres mei, ne passim ambiatis esse magistri. Tutius est auscultare, quàm loqui. Et pauci doctores sufficiūt pluribus erudiendis. Proinde, qui locum episcopi ac doctoris capessit, etiam atq; etiā semetipsum excutiat, an par sit oneri suscipiendo: atque illud in primis secum cogitet, quòd prouinciam aggreditur ingenti obnoxiam periculo, rationem exactissimam redditurus supremo iudici, si secus docuerit, quàm oportet. Siquidem huius sermo hoc latius ac periculosius spargit suum uenenum, quòd autoritate dicentis commendetur. Nihil autem difficilius, quàm sic undiq; moderari linguam, ut nunquam labaris. Etenim cùm ea sit humanæ naturæ infirmitas, ut nemo nō quotidie labatur in multis, si quis linguæ lapsus omnes uitare potest, hic uir perfectus uideri possit, & idoneus qui totū etiam corpus, ueluti rationis fræno moderetur, posteaquàm membrum illud maximè lubricum potuit cohibere, ne quid peccet. Ab hoc periculo longius abest, qui mauult discipuli, quàm doctoris uices gerere. Est aliquid imperare uentri, est nonnihil temperare oculis atque auribus, est aliquid continere manus: Sed omnium difficilimum est perfectè moderari linguam. Pusillum est membrum lingua, sed à quo ferè pendeat corpus uniuersum. Efficax quædam ac præpotens res est hominis oratio, siue ad utilitatem, siue ad perniciem multorum. Penetrat in animos auditorū, inserit aut exerit pestilentes opiniones,

In multis enim offendimus omnes.

excit

excitat aut ſedat odia, commouet ad bella, componit ad pacem, & auditorem huc aut illuc impellit. Sic frænos equis in ora immittimus, ut nobis obediant, ac exiguo ferro totum corpus belluæ pro noſtro arbitratu circumagimus. Quod os frænatum ſeſſori, hoc lingua domita homini. Videtis quantæ ſint nauium moles, hæ cùm paßis uelis miro impetu uentorum rapiantur in undis, tamē minimo gubernaculo circumaguntur, quocunque naucleri, temonem regentis, animus inflectere uoluerit. Impellit arte clauum, & tam ingens illa moles ſentit minimæ partis imperium. Non eſt igitur contemnenda linguæ moderatio. Puſillum eſt membrum, ſed turgidum & iactabundū lateq; miſcens exitium, & ingentes excitans tumultus, ni fræno animi cohibeatur: hæc totos populos, tota regna inter ſe committit. Libet intueri ſimilimum exemplum. Ecce quantulus ignis, quàm ingentem materiarū uim incendit. Vnde ſæuū illud & latißimè uolitans incendium? ex una ſcintilla natum eſt. Ea initio minimo negotio poterat opprimi, neglecta colligit undiq; uires, & eò tandem euadit, ut nulla ui poßit obrui. Vt autem ingēs ac uarius eſt uſus ignis, ſi rectè adhibeatur: ſumma pernicies, ſi ſinatur quò uolet euagari: ita ex hominis lingua plurima utilitas, & ex eadem extrema pernicies humanæ uitæ. An nō uidetis hoc ipſum naturæ opificem ſignificaſſe, qui linguam hominis & ſpecie & colore ignis eſſe uoluerit, nec aliter uolubilē ac rotatilem, quàm eſt flamma? Nec tamē in hoc ſimplex eſt malum, uelut in alijs fermè membris. Mundus eſt & cōgeries uitiorum omnium. Quemadmodum enim exigua ſcintilla ueluti ſeminarium eſt totius incendij; ita quicquid eſt malorum in uita, ex mala lingua, uelut è mundo promitur. Et quemadmodū materiarum aceruo miſcetur paulùm ignis, ut pau

Si autem equis fræna in ora.

Lingua ignis eſt.

ut paulatim totam congeriem incendio misceat: ita lingua sic admista est membris corporis, ut ni coërceatur, inficiat & inquinet sua lue corpus uniuersum, totamq; hominis uitam, ab incunabulis ad extremam usque ætatem inflammet omni uitiorum incendio. Porrò uim huius mali non illi indidit natura, quæ uallo dentium & maceria labiorum admonuit, oportere linguæ usum circunspectum esse, ac moderatum: sed afflata est ex igni gehēnæ, unde primum per impios spiritus inficitur animus, & animi lues per organum linguæ prorumpit in maius, & hominem è malo reddit pessimum, ac pestis contagio corripit & cæteros, si ut nulla ui, nulla ratione possit cohiberi malum impotens. Quid autem est usquam tam impotens, quod non aliqua ratione mansuefaciat humana cura? Nulla est fera tam fera, nulla est auis tam immanis, nullus serpēs tam pestilens, nulla maris bellua tam immitis, quin hominum ingenio beneficijsq; mansuescat. Cicurantur leones, mansuescunt tigrides ac dracones, seruiunt etiam elephanti. Subiguntur & crocodili, mitescunt aspides, redduntur familiares aquilæ & uultures, ad amicitiam etiam alliciuntur delphini. Nulla adhuc ratio, nulla ars reperta est mortalibus, quæ linguam intemperantem domaret, cum & olim domitum sit, & quotidie dometur omne genus animantium, quotquot habet terra, quotquot mare, quotquot aër: usq; adeò malum, hoc est; efferum ac uiolentum, nec impotens modo, uerùm etiam letali ueneno tinctum. Vnguibus ac dentibus sæuiunt leones, at uenenum non habent. Veneno sunt armatæ uiperæ, cæterum nec ungues habent, nec cornua. Sola lingua gemino modo noxia est, & feritate insuperabili, & ueneno letali, quod procul etiam afflat quibus uult, cum scorpij non lædant, nisi caudæ cuspide ictos, uiperæ non

Omnis enim natura bestiarum.

non lædant, nisi infixo denticulo fistulato. Atq; hæc pestis minus esset formidabilis, si simplex foret, & unico modo noxia. Nunc uarium est malum, & in omnem se uertens speciem, quo grauius ac facilius lædat, sæpe nocētius, cum boni speciem præ se fert. Nihil melius, nihil apud omnes commendatius pietate. Huius prætextu lædit potißimum, ea miscens, quæ non possunt cohærere. Neq; enim potest esse pius in deū qui crudelis et maledicus est aduersus proximum. Et tamen hoc organo laudamus deum, patrē illum dicimus appellantes, cum eodem uituperemus & infamemus proximum, ad dei similitudinem conditum. Lingua canimus deum omnium bonorum autorē, quum eadem summis malis affligamus hominē, quasi huius cōtumelia nō pertineat ad deum conditorem. Deus neq; laudibus nostris honestatur, neq; cōuitijs læditur. Homo homini uel pestilens esse potest, uel salutaris. Et quod in hunc præstiterimus, hoc deus putat ad se pertinere. Proinde ne quis credat suos hymnos deo gratos esse, quos lingua promit, non animo, cùm eadem lingua maledicentiæ uirus euomat in proximum. Quid enim pugnantius, quàm laus & uituperium? tamen res tam diuersæ ex eodem ore proficiscuntur: atque hæc quidem geruntur inter impios. Inter uos, qui professi estis euangelicam simplicitatem, non oportet hæc eodem modo fieri, quibus turpe est aliud sonare lingua, quàm sentiat animus, qui didicistis amare deū in proximo, & proximum in deo: qui didicistis adeo neminē esse lædendū linguæ petulantia, ut ad exēplum Christi iubeamini bene loqui illis, qui uobis ingerūt conuitia. Leuius autem nocens est, qui simpliciter & absq; fuco malus est. Cæterum maledicētia pietatis imagine cōmendata, quid aliud est, quàm cicuta admixta uino? quo præsentius sit uenenum, quod

In ipsa bene dicimus deū & patrem.

Non oport. fratres mei hæc ita fieri.

rei

rei ſaluberrimæ miſceatur. Habent in ore, Domine miſere re, cùm ipſi crudeliter lingua ſæuiant in fratrem. Habent in ore, Pater noſter, cùm aßiduè linguæ ſpiculo proximũ confodiant, pro cuius ſalute confoſſus eſt Chriſtus. Prædicant dei bonitatem, qui ſua clementia ſeruauit hominem, cùm ipſi linguæ ueneno properent extinguere. Prædicãt Chriſti bonitatem erga mortalium genus, cùm ipſi aduerſus exemplum Chriſti linguas acuant aduerſus cõſortem. Efferunt laudibus Chriſti manſuetudinem, qui placidè reſponderit maledicis, cùm ipſi mendacijs etiam inceſſant benemerentem. Profitentur ſeſe angelos & præcones Chriſti, cùm ſint organa diaboli. Pollicentur ſemen doctrinæ cœleſtis, cùm merum ſerant aconitum. Atq; hæc tam diuerſa non ſolùm faciunt eadem lingua, ſed frequenter etiã ex eodem ſuggeſtu, à laudibus diuinis exorſi prorumpunt in infamiam proximi, tanto pernicioſius inficientes animos concionis, quòd ficta ſpecie religionis tegant ac dißimulent mortiferum uenenum, quod ex infecto corde per linguæ organum depromunt. Quæſo fratres, an non hoc prodigij ſimile uidetur? Sunt fontes ſcatentes aquis ſalubribus, ſunt quos guſtaſſe mortiferum ſit: ſunt qui ſuffundant aquam dulcem ac potabilem: ſunt rurſus, qui præbeant aquam amaram ſalſamq;. Nec id mirum uideri poteſt, cùm per diuerſas uenas fluens liquor, calcis, aluminis, ſulphuris, alterius'ue metalli, ſeu terræ dulcis ſaporẽ refert. At quî fit, ut quum ex eodem corde proficiſcatur oratio, quum per eandem ſcateat linguam, adeò ſit ſui dißimilis, cùm inter tot fontium diſcrimina nullus reperiatur, qui ſimul ex eodem ore dulcem & amaram aquam profert? An eadẽ arbor diuerſi ſaporis fœtus edit? Videte fratres mei, nũ ficus naturà dulcis producit amaras oleæ baccas?

Nunquid fons ex eodẽ foramine.

Num uitis edit ficus? minimè, sed suæ quisq; arbori fructus respondet, & radicis succum sapore refert. An non igitur monstri simile uidetur, eundem hominem ex eodem corde per eandem linguam, pietatem & impietatem, ueritatē ac mendacium, salutem & exitium, depromere? Itaq; cùm improba lingua nihil sit perniciosius, bona & erudita nihil salubrius, cumq; rarus inuentu sit, qui membrum hoc modis omnibus queat moderari, etiam atq; etiam à multis deligendus est, qui doctoris prouinciam suscipiat. Huic oportet & animum esse ab omni cupiditatum tumultu tranquillum, & uitam ab omni turpitudine semotam, ut non solum ea doceat, quæ sunt ueræ pietatis, uerumetiam cùm omni mansuetudine doceat. Nam cōtentiosa pertinaxq; doctrina nihil aliud gignit, quàm factiones & dißidia. Atq; inter huius mundi sapientes is primas tenet, qui pertinacißimè disputat, qui linguæ uolubilitate nulli cedit. Nec hoc agitur, ut auditor discedat melior, sed ut elatior qui uicit, deiectior qui uictus est. Vulgus interim uarijs studijs inter se distrahitur, ut nec dicenti sit ullus solidus fructus, nec audienti. Inter uos autem qui philosophiam euangelicam profitemini, quisquis uerè sapiens est, & scientia uera præditus, ne fastu sermonisq; contentione declaret sese sapientem, sed pijs & integris moribus testetur qualis sit potius quàm uerbis. Vt enim inutilis est fides, ut inutilis charitas, quæ uerbo tenus præstatur, ita inutilis est sapientia, quæ non prius se probat mansuetudine morum. Hoc enim præcipuum est argumentum, quo liceat humanam Philosophiam ab euāgelica dignoscere. Illa morosos, pertinaces, ac feroces habet professores. Hæc quo syncerior est, quo præstātior, hoc minus habet supercilij. Cuius præcipua uis sita est nō in argutijs syllogismorū, aut phaleris

Qui sapiens & disciplinatus inter uos

In mansuetudine sap.

Sss eloquentiæ

eloquentiæ, sed in synceritate uitæ, in lenitate morum, quæ cedit cōtētiosis, & allicit dociles, nec aliud spectat, quàm salutem auditorum. Cœlestis est sapientia, hāc qui docet, mētem habeat oportet ab omnibus terrenis cupiditatibus repurgatā, è syncero uase depromatur necesse est. Quòd si habetis animos amarulenta inter uos æmulatione uitiatos, si cor habetis cōtentionibus, & peruicaci uincēdi studio, inuidiaq; corruptum, cedite potius docendi munus, quàm ut gloriæ uestræ contentioniq; seruientes, mentiamini aduersus euangelicam ueritatem, quam nemo synceré tradere potest, nisi cuius animus liber fuerit ab omnibus humanis affectibus. Proinde quisquis ad hanc professionē accedit, si senserit animum suū infectum amore, aut odio humano, si liuore, si studio gloriæ, si cupiditate pecuniæ, si uoluptatum amore, prius diligenter expurget intima pectoris, ut ad purißimā doctrinam purus accedat. Alioqui qui præteritis ijs, quæ uerè faciunt ad pietatem, fumos obijciunt perplexarum quæstionum, qui loquuntur ad gratiam principum, qui dicunt ad quæstum, qui doctrinā euāgelicam detorquent ad uentris sui negotium, qui uenātur gloriolas humanas, qui grauem sarcinam imponūt humeris aliorum, quam ipsi digitulo nolunt attingere, pro diuinis præceptis docēt cæremonias & humanas constitutiunculas, qui pro Philosophia euangelica tradunt nouum Iudaismum, deniq; qui seipsos prædicant uerius quàm Christum: horum sapientia non est illa sapientia, quam pater nobis per filium demisit è sublimi, ut nos à terrenis studijs auocatos in cœlum subueheret: sed crassa atq; terrena, & ideo terram sapit: sed animalis est, & ideo magis illa spectat, quæ conducunt ad hanc uitam, quàm ad uitam æternam: sed dæmoniaca est, quia non est ex afflatu spiritus diuini

Quod si zelum amarū habetis.

Nō est enim ista sapiētia.

uini, ſed ab inſtinctu dæmonum, qui ea ſuggerũt, quæ nos alienent ab Euangelica *ſynceritate.* Inter *mundanæ ſapientiæ profeſſores, uidetis quanta ſit æmulatio, quæ pugnæ, quæ diſsidia, quod uincendi ſtudium, quanta opinionum ac morum inconſtantia, & interim omnis uita, quàm omni uitiorum genere contaminata! At è diuerſo noſtra ſapientia, quæ è ſupernis proficiſcitur à ſpiritu Chriſti, primùm caſta puraq; eſt, nullis prauis affectibus inquinata: deinde pacifica, & ab omni ſtudio contentionis abhorrẽs: ad hæc modeſta minimeq́; torua: præterea tractabilis ac morigera, neq; grauatè cedens ei, qui doceat meliora: clemens & miſericors erga lapſos & errantes, quos magis ſtudet ſeruare, quàm perdere, leniter tolerãs, & nihil non tentans, ut reſipiſcãt: plena fructibus bonis, dum nunquam ceſſat de omnibus benemereri, impios cõuertens ad pietatem, errantes reuocans, indoctos docens, lapſos erigens, ceſſantes extimulans, afflictos cõſolans.* Nec *interim quenquam damnat: ſanandi quàm damnandi ſtudioſior, nihil habens fuci neq; ſimulationis, ſed ex animo ſyncero beneuolens omnibus. Ad hunc modum qui puram tranquillamq́; ſerunt doctrinã* Euangelicam, *& ſibi metunt fructũ uitæ æternæ, & alios ad ſtudium uitæ cœleſtis adducunt, quos erant cõtentionibus ac ſæuitia alienaturi. Habet & mundana ſapientia ſuum fructum, ſed aut inanem, aut mortiferum. Cæterum fructus iuſtitiæ, qui confert & hic innocentiam, & pòſt immortalitatẽ, non ſeminatur per contentionem, ſed in concordia paceq́; ijs, qui pacem amplectuntur.* Neq; *enim boni doctoris eſt odioſe digladiari cũ ijs, qui uidentur obſtinatiores, quàm ut obtẽperaturi ſint* Euangelicæ *doctrinæ.* Hos *præſtat ſuæ pertinaciæ relinquere, ſi ſpes non eſt fore ut reſipiſcant.*

Vbi enim zelus & cõtentio.

Fructus autem iuſtitiæ.

CAPVT IIII.

Vobis omnibus modis adnitendum est, ut concordibus animis agatis. Atqui id fieri non potest, nisi cupiditates mundanas, concordiæ pestem & dißidiorum semina, penitus ex animis uestris exigatis. An negabitis uos esse cupiditatibus huiusmodi obnoxios? Vnde igitur bella, unde pugnæ ac lites inter uos? unde contentionum ac dißidiorum tumultus? Pacem & concordiam uos docuit Christus, & unde dissentio, nisi ex eo, quòd magis seruitis libidini cupiditatum humanarũ, quàm charitati euangelicæ? Eæ nisi militarent, & exercitum ducerent in membris uestris, neq; lingua proximum laceraret, neq; manus fraudaret fratrem. Adhuc ueteris uitæ reliquiæ deprehenduntur in uobis, nondum exuistis totum hominem ueterem, alius concupiscit gloriam, alius inhiat lucro, hic studet regno, ille uoluptatem uenatur. Ac dum non assequimini quod quisq; uehementer appetit, protruditis competitorem, inuidetis assequuto, decertatis cum eo, qui uidetur assequuturus. Animo discruciamini, uarijsq; curarum tumultibus distrahimini, dum quod impensè petitis, non potestis adipisci. Ita nec unicuiq; secum pax est, neq; cũ alio. Cupiditates tumultuãtur in pectore, lingua, manus cæteraq; membra pugnant ac belligerantur foris cũ proximo. Atqui interim neq; satisfit cupiditatibus uestris insatiabilibus, & à ueris bonis excidistis. À deo postulandũ erat, si quid opus esset, aut si quid ad ueram felicitatem pertineret: à mundo petitis, quod à deo petendum erat: ab hoc aut non petitis, aut si petitis, non petitis quod oportet, neque quomodo oportet. Siquidem aut noxia petitis pro salubribus, aut petitis diffidentes, aut in usum impium petitis, nimirum ut quod ex benignitate contigisset ad subleuandam uitæ necessitatem

[Margin: Vnde bella & lites.]

[Margin: Concupiscitis & nõ habetis.]

cessitatem, aut egestatem proximi refocillandam, id explēdis uoluptatibus uestris insumatis. Cùm ista faciatis, quo tandē nomine uos compellabo? Christianos? Facta uestra reclamant, titulum Christianorum audio, cæterum adulterorum & adulterarum facta uideo. Semel addicti estis sponso Christo, semel in illius uerba iurastis, ille uos redemit à tyrannide uitiorum, ille uos suo sacrosancto sanguine purgauit, ut sibi exhiberet sponsam immaculatam. Et quomodo professionis obliti, obliti beneficij sponsi, obliti fidei coniugalis, in adulterinos huius mundi amores relabimini? An nescitis deum zelotypum esse amatorem? totus amari uult, solus amari uult, nō patitur mundum riualem, à cuius amore uos tanto pretio uindicauit, solus ille sufficit ad omnia præstanda. Quid igitur est quod à mundo petatis partem uestræ beatitudinis? An nescitis quòd deus odit utroque genu claudicantes? non tolerat ille seruum non contentū unico domino. Quis est maritus tam patiēs, qui ferat inimicum riualem in uxoris consortium? Et uos existimatis fieri posse, ut simul & mundo placeatis & deo? An non intelligitis, quòd quemadmodum sponsa, si se iunxerit adultero, protinus excidit ab amore mariti, ita Christianus si denuò tentet amicitiam habere cum mundo, protinus suscipit inimicitiam cum deo, cui nihil conuenit cum mundo? Illud igitur habete certum, quicunque studuerit esse amicus huius mundi, is eadem opera reddit sese inimicum deo. Nihil est commercij luci cum tenebris, nihil deo cum Belial. Sponsus homo non fert sponsam cum adultero colludentem, non patitur diuidi connubiales amores, & tamen duxit dotatam, duxit ingenuam, duxit rebus integris. Christus sponsam suam, quā seruauit ab exitio, quam asseruit à seruitute, quam abluit à peccatorum

Adulteri & adulteræ.

Amicitia huius mundi.

sordibus, quam uestiuit nudam, quam tot donis gratuitis abundè dotauit inopem, rursus patietur cum diabolo adul tero habere commercium? An putatis sine causa scriptum esse in sacris uoluminibus, quòd spiritus qui habitat in uobis, cōcupiscit ad inuidiam? In lege Mosaica nonnihil dabatur humanis affectibus, licebat quatenus impunè erat, odisse inimicum, fas erat studere parandis opibus, nō habebatur iniustus, qui uim ui, qui conuitium conuitio retudisset. Sed spiritus Euangelicus, qui nunc habitat in uobis, zelotypus est, & , ut ita loquar, inuidus, plus exigit, uult redamari uehementer usq; ad uxoris, usq; ad liberorum, usq; ad uitæ contemptum. Non fert domicilium mundanis cupiditatibus inquinatum: pura requirit, requirit cœlestia, resilit, aufugit, offenditur, si mundi huius sordes in ipsius templum inuexeris. Sed ut exigit à nobis eximium quendam amorem, longeq; puriorem, quàm lex Mosaica, ita confert uberiorem gratiam. Difficilimū est præstare quod exigit, sed in hoc ipsum largitur uires, ut facilè poßimus. Amanti nihil est difficile. Hoc ipsum illius donum est, ut illum amemus, uel redamemus potius. Attraxit nos charitate sua prior, auersos sibi reconciliauit. Augebit in nobis sua dona, si modo nos illi uacuos ac totos præstemus, si ab ipso solo pendeamus, si nihil habeamus commune cum hoc mundo, nihil cū huius mundi principe diabolo. Cum mundum dico, nihil aliud sentio, quàm prauas cupiditates rerum uisibilium, quibus hic mundus falsam quandam felicitatem pollicetur. Magna sunt, quæ exiguntur, sed maiora sunt, quæ promittuntur. Qui largiri potest immensa, idem & robur addere potest: qui summa largiri uult immeritis, idem & uires addere dignabitur infirmis. Tantùm nostris & huius mundi præsidijs diffisi, totam spem ac fiduciam

An putatis quia inaniter dicit scriptura.

duciam nostram in illo collocemus. Destituit eos, qui suis opibus arroganter fidunt: opitulatur ijs, qui sibi nihil tribuunt, sed fidunt bonitati diuinæ. Nimirùm hoc est quod olim per Solomonem dixit dominus: Deus elatis ac ferocibus resistit, sed humilibus & abiectis impartit suum fauorem. Deus uult uos sibi quàm coniunctißimos esse, præbete uos illi morigeros, quemadmodum sponsa obtemperat marito. Quòd si uos diabolus conatur ab huius amore seiungere, repellite adulterum cum suis præstigijs, & desinet esse molestus. Metuet uos, si uiderit in amore sponsi firmos & constantes. Ab hoc igitur seiungite uos, siue terreat, siue blandiatur, & pijs studijs, sanctis castisq; uotis applicate uos deo, & ille uicißim applicabit se uobis. Quocunq; uergunt animi cupiditates, eò tenditis. Si affectus rapiũt ad honesta, ad cœlestia, ad deum acceditis: sin ad illecebras carnis, ad diabolum properatis. Eòdẽ perpetuò properandum est, nõ oportet nunc huc, nũc illuc uacillare. Si Christum sponsum agnoscitis, puri sitis oportet. Proinde qui adhuc estis peccatorum cœno obliti, emundate manus uestras, abstinentes ab omni genere malefactorum: purificate corda uestra, ne quid illic resideat impiarum cupiditatũ: qui nunc estis animo duplici, partim amãtes quæ sunt dei, partim quæ sunt mundi, totũ pectus uni Christo dedicate. Cur hic felicitatẽ quæritis, quæ promissa est in cœlis? Cur inanibus huius seculi uoluptatibus deliniti, negligitis æterna gaudia? Si uultis uerè felices esse, hic sitis afflicti: si uultis æternum gaudere, hic plorate: si sine fine lætari, hic flete. Stultus iste & perniciosus risus uertatur in luctum salutarem: exitiale gaudium commutetur in salutiferum mœrorem. Inanis ista celsitudo conuertatur in humilitatem. Nemo semet erigat in altum, quin potius

Subditi ergo estote.

Emundate manus peccato.

Miseri estote.

deijcite uos ipsos in conspectu dei, ipse sic deiectos eriget ac uerè sublimes reddet. Quantò minus ipsi uobis arrogabitis, tantò maiora largietur ille. Arrogantia comitem habet liuorem, ex liuore nascitur detractio. Sceleratißimum autem superbiæ genus, fratris famæ detrahere, quò tu uidearis honestior: perinde quasi quis alienam faciem luto cōspergat, quò ipse uideatur formosior: alienam uestē sordibus cōtaminet, quò ipse uideatur cultior. Quid autē turpius, quàm ut frater fratri detrahat, inter quos oportet omnia esse communia? an non secus quàm si dextra manus sinistram mutilet, quasi futura felicior, si peius habeat socium membrum? Et tamen qui uitant adulterium, qui furtum, qui periurium, detractionem non horrent, quasi leue sit crimē, cùm hoc sit perniciosius, quò se magis tegit specie religionis. Nam qui in aliena uitia debacchatur, primùm uidetur ab his uitijs abhorrere, quæ in alijs detestatur: deinde simulat sese non liuore, non odio commoueri, sed studio probitatis. Et habet hoc uenenum suam etiā blāditiem. Mutua detractio facit, ut de utrisq; peius sentiant cæteri, nec aliud uenenum præsentius Christianæ concordiæ. Iam qui obtrectat fratri, qui'ue condemnat proximū, nō solùm facit iniuriam ei cui detrahit, uerumetiam legi, cui detrahere, quamq; condemnare uidetur. Si frater est innocens, si non est lege uetitum, quod ille facit, qua fronte tu damnas, quod non damnat lex euangelica? sin peccat, cur eum obtrectatrice lingua traducis, quem oportebat lege puniri? Lex euangelica uetat, ne nos uicißim iudicemus, ne uicißim condemnemus, & sub legis pretextu nostris affectibus indulgemus. Habebit is qui peccat suum iudicem, cur tu huius partes occupas ante tempus? Non enim das operam ut corrigatur, sed ut traducatur. Itaq; quisquis

Nolite detrahere alterutrum.

Qui detrahit fratri, aut qui iud.

quisquis obtrectat proximo, is aut legem cōdemnat, quòd nō corrigat turpia: aut detrahit, ueluti nimium dilutæ lētæq;, cuius officium occupat detractor. Habet mundus hic publicas leges coërcendis sceleribus. At Christianæ mansuetudinis est, studere corrigēdis omnibus magis quàm iudicandis. Vnus est legis cōditor, qui potest & seruare & perdere. An hūc putas latere quid quisq; peccet? Tolerat ille fortasse peccantem, ut aliquando resipiscat, tolerat ut suo tempore grauius puniat. Cur tu quilibet è plebe uindicas tibi iudicis partes? Cur ante tēpus pronuncias? Monere fraternum est, rogare charitatis, increpare beneuolētis est, sed obtrectare pestilens, iudicare superbum. Si legi obtemperas, cur legis uices arroganter occupas? Si legi præis, non es obseruator legis, sed iudex. Qui legi præit, præit deo legis autori. Is non sinet quicquam inultum, & nouit quid quatenus sit puniendum, qui solus nulli crimini est obnoxius. Tu qui es qui iudicas alterum? Condemnas fratrem ipse grauioribus cōmißis obnoxius. Etenim tendis perdere, quē seruare non poßis. Postremò in seruū alienum ius tibi uindicas, haud citra contumeliam domini communis. Relinque illū suo domino, qui solus iustè iudicat. Tu tibi iustum esse persuades, quod tibi dictauerit ambitio, quod odium, quod ira, quod liuor, ac frequenter offenderis festuca in oculo fratris, cùm trabē habeas in tuo. Nemo uirulentius detrahit alienæ famæ, quàm qui longissimè abest à uera laude. Nemo leuius fert alienam imbecillitatem, quàm qui plurimum in ueræ pietatis studio profecerit. Iam qui tanto studio moliuntur ea, quæ sunt mundi, neglectis bonis cœlestibus, uel ipsa uitæ huius incertitudine breuitateq; debebant admoneri, dementiam esse, in his bonis collocare felicitatem, quæ ut contingant, tamen ali- *Ecce nunc qui dicitis.*

quoties arbitrio fortunæ subitò auferuntur, aut si illa non aufert fortuna possessori, mors ipsum possessorē eripit bonis. Hoc ita esse quum quotidianis discant exemplis, tamē uelut horum omnium obliti, somniant longæuitatem, & quasi semper uicturi, in plurimos annos sibi congerunt opes unde uiuāt, quum hoc ipsum sit incertißimum, quandiu uicturi sint, certißimum autem sit, non diu uicturos, ac non potius uiaticū sibi parant in eam uitam, quæ nunquā est habitura finem. Agite stulti, qua nam igitur fronte dicitis, hodie aut cras proficiscemur in hanc aut illam ciuitatem, peracturi illic annum unum, facturiq; lucrū amplū quod sufficiat in multos annos, quum incerti sitis quid futurum sit die postero? Vitam per se breuißimam tot casus, tot morbi reddunt etiam incertißimam, & uos ueluti pacti cum morte, per maria uolitatis ac terras, quò uiaticum paretis senectuti, fortaßis nunquam uenturæ, quum nemo sibi crastinum queat polliceri. Quid ita uitæ huic fiditis, quasi rei firmæ stabiliq; ? Quæ tandem est ista uita uestra, cui uni prospicitis, cui uni laboratis ac molimini? Nimirū uapor est ad breue tempus apparens, ac mox euanescens. Absit igitur istiusmodi oratio ab ore Christianorum: Ibimus, peragemus annū, mercabimur, lucrū faciemus: quasi uobis in manu sit euentus futuri. Vos in diem potius uiuite, à dei pendentes arbitrio, dicentes: Si dominus uoluerit, & si nobis uitam superesse uolet, hoc aut illud faciemus. Leuiter curanda, quæ faciunt ad breuem iuxtà & incertam corporis uitam, sed omnis solicitudo conferenda est ad eas res, quæ faciunt ad uitam immortalem. Et tamen quum hæc uita nihil habeat quo poßitis tutò fidere, cùm tot casibus, tot morbis sit exposita, cùm tot ærumnis sit obnoxia, cùm tam sit euanida tamq; fugax, tamē perinde quasi

Nūc autem exultatis.

sitis

sitis immortales, sic erigitis animos, & iuuentutis opumq; fiducia turgetis. Diuini præsidij fiducia fortes & animosos esse, rectum est: cœlestium bonorum expectatione alacres esse, pium est: sed omnis ista exultatio, qua uobis placetis de bonis, primùm falsis, deinde mox auferendis, non solum impia est, uerùm etiam stulta. Fortasse tolerabilius sit hoc in his, quibus persuasum est à maioribus, à rogo nihil hominis superesse, & excusatius tam auidè fruuntur hac uita, qui non expectant aliam. Vos Euangelica Philosophia docuit hanc uitam esse negligendam, omniq; studio properandum ad uitam illam cœlestem, quæ non opibus, sed pijs factis paratur. Porrò grauius peccat, qui cùm ex Euãgelica doctrina sciat quid sit agendum, tamen corruptus malis affectibus sequatur eadem, quæ sequuntur ij, qui Christum ignorant.

Scienti igitur bonũ facere.

CAPVT V.

Agite nunc diuites, qui felicitatem uitæq; delicias, quas æternas oportebat expectare in cœlis, hic in terris occupatis præproperè, ponite cantus, omittite uoluptates, & insana gaudia. Si mentem habetis, plorate & ululate, reputantes æternas illas calamitates, quæ mox imminent uobis. Fingite iam aduenisse tempus, quod propediem est uenturum, cùm ablatis ijs opibus, quibus nũc stultißimè fiditis, sero sapietis, agnoscentes præclaras illas possesßiones iam non esse uobis præsidio, sed pro fucata felicitate adesse ueram & æternam calamitatem. Vbi nũc sunt opes, per fas nefasq; congestæ? Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt, uestimenta uestra tineis obnoxia facta sunt, aurum & argentum uestrum ærugine uitiatum est apud parcum & sordidum hæredem. Eaq; ærugo testabitur uestram impietatem, qui malueritis situ perire, quàm in

usus

usus egentium expromere. Harum rerum impendio poteratis emere uitam æternam. Nunc defoßi æris ærugo exedet intima animarum uestrarum, non secus atq; ignis. Sero frustraq; macerabit uos malè seruatæ pecuniæ pœnitudo. Duplicabit infelicitatem uestram, quòd malè parta malè seruastis. Pro misericordia dei quā licebat opum iactura mercari, collegistis uobis iram & ultionē diuinam. Nō

Thesaurizastis uobis ir. *solùm non fuistis benigni in fratrem egentem, sed tenuem debita quoq; mercede fraudastis. Ecce fraudatur sua mercede messor, qui sudans demessuit segetes uestras, clamat ad deum, & uindictam flagitat, & ita clamitat, ut uox illorum penetret in aures domini sabaoth, qui uobis etiam est formidandus. Non poterant illi ulcisci potentiores, nō audiebantur ab homine iudice, qui ferè fauet opulētioribus, obticescebant illi, sed ipsa impietas uociferatur apud iudicem deum, qui nec metuit opulētos, & oppreßi pauperis iniuriam ad se pertinere putat. At uos nihil interim commouebat pauperum esurientium & sitientium calamitas. Alienus sudor uos alebat. Aliena fames ac sitis uos saginabat. Illi ringebātur, illi algebant, illi fame sitiq; enecabantur. Vos interim suauiter & in delicijs uitam transigebatis in terra, lasciuiebatis, & omni uoluptatum genere pascebatis animos uestros, agitantes quotidiana conuiuia, nō minus splendida, quàm alij solent festo die mactata uictima. Neq; contenti fraudasse pauperem, condemnastis & occidistis innocentem non reluctantem. Putastis hoc uobis impunitum fore semper, quod apud homines impunè licebat. Homicidij genus est tenues suo fraudare uictu. Nec ea*

Patiētes igitur estote usque. *tamen crudelitas sufficiebat inmanitati uestræ. Sitiebatis illorum sanguinem, & innocentum supplicijs pascebatis animos uestros. Nunc rebus in diuersum uersis illi fruuntur*

tur æternis uoluptatibus, uos breues & insanas delicias æternis cruciatibus luitis. Proinde fratres *ne despōdeatis animum, ne uos pœniteat sortis uestræ, ne diuitibus, quibus hic res uidentur ex sententia succedere, inuideatis: ne quā moliamini uindictam in illos, sed toleretis usq; ad aduentum domini.* Nunc *sementis tempus est, tunc metendi tēpus erit.* Nondum *apparent præmia pietatis uestræ, sed tamen in tuto sunt, suo tempore reddenda.* Ecce *qui terram colit, quātum laboris sumit suo interim impendio, nimirum expectans futurum, ut terra suo tempore multo cū fœnore reddat quod accepit.* Et *tamen terræ prouētus nō usquequaque certus est.* Ni *cœlum faueat, pluuia tempestiua, quæ solum proscissum humectet, & serotina quæ grādescentem segetem ab æstu tueatur, luserit operam agricola. Atqui quum hic bona spe fructus temporarij diuturnos toleret labores, neque postulet ut protinus appareat quod seminauit, quantò magis æquum est, uos ob immortalitatis fructum, huius uitæ incommoda patienter ferre, præsertim cùm uestra merces in tuto sit, modò uos interim bonam sementem feceritis?* Et *uos igitur ad exemplum agricolæ, bona certaq; spe confirmate, & obdurate anĩmos uestros, neque uindictæ cupidi, neque in pijs operibus lassescentes.* Aderit *dominus, & impios ulturus, & uos pro temporarijs afflictionibus immortalitate donaturus.* Nec *procul abest ille dies, ueniet citius expectatione.* Proinde *fratres mei, ne quis sibi uideatur infelicior, quòd pluribus malis affligitur: nève quis inuideat ei, qui mitius habet.* Nec *enim ille qui grauiora patitur, à deo destitutus est, sed exercetur ad maiora præmia: nec hic ideo deo charior est, quòd rebus utatur tranquillioribus, sed esse uult aliquos, quorum pietas subleuet aliorum calamitates.* Ne

Nolite ingemiscere fratres.

sit

ſit igitur inter uos impius ille gemitus, index liuoris ac diffidentiæ,ut ne cōdemnemini. Nam huiuſmodi gemitus, animi præludia ſunt uergentis ad deſperationem, conſoletur uos ipſa temporis breuitas. Ecce iudex ad fores adſiſtit,in promptu ſunt præmia ſua cuiq; pro meritis actæ uitæ. Interim ſanctorum patrum exemplis fulcite animos ueſtros: ſi uobis ſolis iſta contigiſſent, erat fortaſſe quod admiraremini. Grauiora paſſi ſunt Prophetæ,qui promebant impijs oracula Dei. Vt tum non ferebant impij diuites uaticinia Prophetarum,ita nunc non ferunt doctrinam Euangelicam,uidelicet aduerſam & pugnantem ipſorum ſtudijs. Nemo tamen illorum ſortē deplorat, nemo iudicat infelices, quòd carceres & compedes perpeſſi ſint, quòd uarijs cruciatibus enecti, ſed felices ducimus, decóq; charos, quòd ob iuſtitiam occiſi ſint. Audiſtis nobile patientiæ exemplum Iob. Quantum malorum ille pertulit, impetente ſatana! Spectaſtis certantē, ſed ſpectaſtis & uincentem præſidio domini, cuius bonitate pro ſingulis malitia ſatanæ ereptis recepit dupla. Non deſtituerat dominus athletam ſuum, ſed obiectis tot malis,teſtatam ac ſpectatam eſſe uoluit illius patientiā: ſed miſericors dominus, ac natura propenſus ad clementiam, alienam malitiam nobis uertit in cumulum lucrumq; felicitatis. Sit animus ueſter purus ac ſimplex,& animo reſpondeat oratio. Nemo fucatis uerbis imponat proximo: ſed in primis fratres mei nolite iurare, ne paulatim aſſueſcatis peierare. Inter Iudæos & ethnicos fidei cauſa interponitur iuſiurandum. Inter Chriſtianos,qui nec diffidere debent cuiquam, neque uelle fallere, ſuperuacaneum eſt iuſiurandum. Affinis eſt autem peierandi periculo, quiſquis aſſueſcit iurare. Neque ſolum religioſum uobis, iurare per Deum in

[Margin: Exemplum accipite fratres.]

[Margin: Ante omnia autē fratres.]

negotijs humanis & leuiculis, uerumetiam ab omni genere iurisiurādi temperare, ut neque per cœlum, neque per terram iuretis, aut aliud quodcunque, quod uulgò sanctum ac religiosum habetur. Quisquis audebit mentiri in iuratus, idem & iuratus audebit, si libeat. Porrò qui bonus est, fidet etiam iniurato: qui malus, diffidet etiam iurato. Inter uos autem euangelica simplicitate præditos, nec diffidentiæ locus est, nec fallendi studio. Sed sermo uester simplex, non minus habeatur uerax ac firmus, quàm quodcunque, quamlibet sanctum Iudæorum, aut paganorùm iusiurandum. Quoties confirmatis aliquid, ex animo confirmate, & re præstate quod dicitis. Quoties negatis aliquid, ex animo negate: nec aliud sit in pectore, quàm sonat in ore, ne sit in uobis simulatio, quum sitis ueritatis discipuli.

Vt non sub iudicio decidatis.

Quòd si quis afflictus est inter uos, ne confugiat ad huius mundi remedia, ad anulos, ad incantamenta, ad balnea, reliquaq; lenimenta mœroris, sed ad preces uersus erigat animum in Deum cum summa fiducia, & experietur præsentaneum mœstitiæ leuamen. Rursum si quis est æquo animo in rebus prosperis, ne semet efferat insolēter, aut ineptè gestiat, sed sanctis hymnis celebret autoris dei benignitatem.

Tristatur autē aliquis uestrum.

Iam si quem affligit aduersa ualetudo, ne confugiat ad magica remedia, ne uim immensam pecuniæ consumat in medicos, quorum curatio frequēter est eiusmodi, ut præstet animo æquo à uita decedere: sed accersat ad se seniores Christianæ congregationis. Hi fusis pro ægroto præcibus ad deum, ungant eum oleo, non adhibitis precaminibus magicis, quemadmadum ethnici solent, sed inuocato nomine domini nostri Iesu Christi, quo nullum est incantamenti genus efficacius. Adsit autem precibus fiducia, & audiet deus seruabitq; laborantem.

Neq;

Neq; ſolum reſtituetur ei ſanitas corporis, ſi quidem expediat ægroto: uerùm ſi forte fuerit peccatis obnoxius, ut plerunq; morbi corporis ex animi malis oriuntur, remittẽtur ei ad ſeniorũ preces, ſi modo fides commendet & hos qui precantur, & illum pro quo deprecãtur. Et quoniam uita humana nõ conſtat ſine leuibus & quotidianis offenſis, conueniet uti quotidiano remedio, ut uos uiciſsim mutuis precibus ſubleuetis, ſuũ quiſq; delictum agnoſcentes. Ita demum ualebit remediũ, ſi morbum agnoſcas, & opẽ implores. Superſtitioſi putant occultam ineſſe uim incantamentis & precaminibus ſuis, ſed reuera plurimum ualet hominis iuſti deprecatio, quæ per fidem nihil non impetrat à Deo. Hac lege nobiſcum pactus eſt Chriſtus, ut quicquid ipſius nomine petierimus cum fiducia, impetremus, niſi tale ſit, ut expediat nõ impetrari. Quæritis huius rei documentũ? Helias homo purus erat, mortalis erat, quemadmodum & nos, & tamen ad huius preces pluit ſuper terram annos tres, & menſes ſex. Rurſus orauit ut plueret, & mox cœlum, uelut auditis precibus, dedit pluuiam, terraq; produxit fructum ſuum. Si precibus unius pij uiri cœlum obtemperat, ueluti incantatum, mirum eſt ſi deus ad ignoſcendum facilimus placatur precibus multorum? Iam illud perpendite fratres, ſi piũ eſt, ſi Chriſtianæ Charitatis eſt, communibus precibus ſubleuare morbum corporis alieni, quantò magis par eſt, ut animi morbo laborãtibus ſubueniamus? Neque enim magnum eſt hoc impetrare precibus, ut huic aut illi mors aliquantò ſerius accidat, omnino tamen aliquando uentura, ſed magnum eſt uitaſſe mortem animi. Itaque ſi quis extiterit inter uos, qui aberret ab euangelica ueritate, ſiue nimium adhuc adhærẽs legi Moſaicæ, ſiue paganiſmi à maioribus traditi pertinax

Fratres mei ſi quis ex uobis.

tinax cultor, ne quis hunc existimet conuitijs exagitandum, sed huc potius oportet omnibus studijs adniti, ut conuersus resipiscat ab errore suo. Quisquis enim hoc fecerit, magno sacrificio demerebitur Deum, qui non optat mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat. Rem enim magnam praestat, qui seruat animam à morte, fratrem liberans à peccatis, per quae morti tenebatur obnoxius. Nec interim is carebit suo praemio, siquidem Christus uicißim huic sua peccata condonabit etiam quamlibet multa, qui fratrem ab exitio reuocarit.

FINIS.

R. D.D. MATTHAEO CARDINALI SEDVNENSI, Com. Valesij Erasmus Roterod.

S. D.

VPER Iacobum dedimus & Latinè loquentem, & explanatius, nunc Ioannem damus, ut & nos paulatim carpamus operis parteis, nec tuam celsitudinem negotijs imperialibus occupatißimam obruamus, si quod tamen datur tempus uacuū hisce nostris lucubrationibus cognoscendis. Bene uale uir eximie. Louanij. VIII. Id. Ian.

IN EPISTOLAM IOANNIS Primam argumentum per Desiderium Erasmum Roterodamum.

HAnc epistolam esse Ioannis Apostoli, qui scripsit Euangelium, uel ipse sermonis character arguit. Multus est in mentione lucis ac tenebrarum, uitae ac mortis, odij & charitatis, in iterandis uerbis, uelut exceptis

ex sermone proximo. Quod genus est illud (ut exemplo quod dicimus fiat dilucidius) Nolite diligere mundũ,neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundũ,nõ est charitas patris in eo,quoniam omne quod in mundo est,& c. Ac mox: Non est ex patre,sed ex mũdo est:& mũdus transit. Quoties hic iteratur mundus? Postremò est in toto huius sermone quiddam minus astrictum, ac fusius quàm in sermone reliquorũ apostolorũ. Est autem dilucidior epistola quàm ut egeat argumẽto,quemadmodũ & duæ sequentes,quæ Ioanni cuidã presbytero nõ apostolo tribuũtur.

D. ERASMI

ROT. IN EPISTOLAM IOANNIS PRIMAM PARAPHRASIS.

EQVE *de rebus mediocribus leuibus'ue aut incompertis uobis scribimus fratres charißimi, sed de re noua: uerùm ita noua nobis,ut apud deum fuerit ab æterno. Is est sermo dei, Iesus Christus, idẽ deus & homo: qui cùm nũquam non fuerit dei filius,nuper uoluit esse uirginis filius: & qui iuxta diuinã naturã erat humanis oculis inuisibilis,dignatus est humanum corpus assumere: dignatus est inter homines uersari familiariter,ut nos ab ignorãtiæ nostræ tenebris subueheret ad lucẽ euãgelicæ cognitionis, & quem coràm oculis corporeis cõspeximus,inciperemus et mẽtis oculis intueri, Postulabat quidem humani cordis incredulitas, ut craßis experi*

experimentis fides astrueretur ueritati: sed tamen illorum pietas ipsius uoce prælata est, qui cùm nec oculis uidissent Christum, nec manibus contrectassent, tamen certissima persuasione crediderunt eum esse dei filium, & unicũ humanæ salutis autorem. Nostrum est igitur quod sensibus corporis compertissimum habemus, narrare ijs, quibus uidere non contigit: & tamẽ expedit credere, quòd nulli sit speranda uita, neq; salus æterna, nisi qui credat euãgelicæ doctrinæ, cuius nos & testes sumus & præcones. Non est humanus sermo, neq; leuis momenti, sed diuinus est & cœlestis, uitam æternam conferens ijs, qui præbuerint aures morigeras, ac liberans à morte peccatorum, à quacunque religione, à quocunq; uitæ genere sese huc conuerterint. De uerbo uitæ.

De hoc quod referimus optima fide referimus, nimirum *quod assidui sectatores nostris auribus audiuimus, oculis nostris uidimus: nec uidimus tamen procul, aut in transitu, sed coràm ad plenum perspeximus. Ad faciendam fidem hi duo sensus principes sunt: atq; si id quoq; parum est, non solùm audiuimus docentem, precantem, imperantem uentis ac dæmonibus, patrem non semel attestantẽ filio, nõ solùm uidimus edentẽ miracula, morientẽ ac resurgentẽ, uerumetiam hisce manibus cõtrectauimus. Siquidem rediuiuus à morte, quò plenã faceret fidem se non esse spectrum inane, sed eundem hominẽ uiuum, quem prius uideramus mortuũ, prebuit se nostris manibus contrectandũ, & admotis digitis nostris, ostẽdit uulnerũ cicatrices. Mortuum erat mortaliũ genus, nimirũ uitijs ac peccatis obnoxium: ille pro nostris sceleribus dependit mortem, ut illius beneficio iam uiuamus innocentiæ. Diffidebamus & nos cùm mortuum, cùm sepultum cerneremus, sed ille reuiuiscens spem certam uitæ nobis attulit. Nulla erat mor-* Vidimus & perspeximus Et uita manifestata est.

talibus æternæ uitæ spes, nisi ille se nostris oculis ingeßisset, nisi certißimus experimentis omnem dubitationem nobis ademisset. Homo pœnas luit pro nostris peccatis, sed idem deus largitur immortalitatē ipsi fidentibus. Semper ille uiuebat apud patrem, semper hæc uita nobis erat per filium decreta, sed nondum erat hoc consilium orbi proditum, licet ex prophetarū oraculis id ueluti per somnium expectabat natio Iudeorum, sed sola. Interim regnabat mors, uita latebat. Alij spem suam fixerāt in Mose, alij in mundana sapientia, sed salus ac uita omniū gentium erat Iesus Christus, sermo dei patris, magister innocentiæ, & immortalitatis largitor. Neq; enim uiuit, nisi qui piè uiuit: neq; uerò mortem effugit, nisi qui consequitur immortalitatem. Is sese tandem per seipsum patefecit orbi, omnibus sensibus humanis semel exhibēs, atq; ita insinuans sese in animos hominum. Nos autem ideo uoluit esse spectatores ac testes omniū, quæ geßit in terris, ut nostro præconio cū fide diuulgarētur per uniuersum orbem terrarum: ut quēadmodum nos per Iesum sumus assequuti uitam ac salutē, si modo perseuerauerimus in doctrina euangelica: ita & uos nobiscum ueniatis in societatem & consortium huius salutis, si quod ab ipso non audistis, neq; uidistis, nostra prædicatione discitis, nostro testimonio creditis. Non sumus neq; uani testes, neq; ultronei. Mādauit ille, ut fidi testes essemus, & testificamur apud omnes magno capitis nostri discrimine, nec aliud, quàm quod omnibus corporis sensibus habemus cōpertißimum. Nos felices, quibus aures & oculi fidē fecerūt: sed uos nihilo minus felices, si testibus illius fidem habueritis. Nostra fides conglutinauit nos Christo, reddiditq; filios dei ac membra Christi: uestra quoq; fides inseret uos eidem corpori, ut nobis societate

fidei

fidei coniuncti,constituatis unum corpus. Itaq; fiet,ut non solum unanimes simus inter nos, uelut unius corporis mēbra,uerumetiā pacem ac fœdus habeamus cùm Iesu Christo,& per hunc cum patre illius deo,à quo prius dißidebamus:ut quemadmodum filio cum patre summus est consensus,& omnium rerum communio, ita & nos per consensum Euangelicæ profeßionis coagmentemur in unum corpus Christi,participes futuri bonorum omnium capitis nostri. Scio uos gaudere de tam felici contubernio,sed hæc scripto refrico uobis,quò plenius etiā gaudeatis,si non sibi quisq; tantū de sua salute gratuletur,sed omniū felicitas singulos afficiat uoluptate. Facit enim hoc Christiana charitas,ut quisq; de bonis alienis non secus gaudeat, ac de suis. Quò pluribus erit cōmunis hæc felicitas, hoc erit uberius singulorum gaudiū. Inter nos non constabit unanimitas,nisi adsit glutinū mutuæ charitatis. Cum deo pacem habere non possumus,nisi capiti nostro Iesu Christo respondeamus. Quicquid habet ille patri fert acceptū, nos quicquid habemus Christo feramus acceptū oportet. Christus lux est uera à patre lucis omnis proficiscens. Nos esse Christi membra non possumus,nisi lucidi simus:nec lucem habere possumus,nisi in illum transformemur, & in illius consortio iugiter perseueremus. Veritas & innocētia lux est animi, peccata prauæq; cupiditates tenebræ sunt: ubi lux est,ibi uita est,ubi tenebræ sunt,ibi mors est. Quid igitur est,quod uobis annunciamus, quo plenius gaudeatis? nimirum hoc est,quod ab ipso etiam audiuimus, & auditum uobis communicamus: quòd deus, totus ac sua natura bonus est,totus sapiēs,totus purus,totus etiā lux est, & uita,neq; quicquam est in illo tenebrarum. In nobis nō itidem est:sed ex nobis ipsis multum habemus caliginis:si

Vt gaudium uestrum sit plenum.

Et hæc est annūciatio.

quid habemus lucis, hoc totum illi debemus, cuius gratuita benignitate liberati sumus à pristinis peccatis, liberati ab ignorátiæ prioris tenebris, per euãgelicam doctrinam didicimus piè uiuere ad Christi capitis exemplum. Si quis gloriatur, se per baptismum insitum esse corpori Christi,

Si dixerimus quoniam societatẽ habe.

& per hoc societatem habere cum deo patre: cùm interim uersetur adhuc in erroribus ac uitijs uitæ pristinæ, planè mentitur. Etenim cùm (ut dixi) deus absit ab omni consortio tenebrarum, quî potest cum hoc ullum habere commerciũ, qui totus adhuc uersetur en errore, uitijsq; pristinis? Errat enim tota uia, qui se putat innocentiam assequi posse, nisi per Christum: errat rursus, qui satis esse putat baptismo locum esse, nisi per innocentiam uitæ professioni suæ respondeat: errat qui hoc sentit, mentitur qui dicit. Christus autẽ ueritas est, cui nihil commune cum mendacibus. Primus ad lucẽ gradus est, agnoscere suas tenebras: primus ad innocentiam profectus, agnoscere sua peccata. Vultis igitur audire, quo argumẽto cognoscere possimus nobis esse uerum cum deo consortium? nimirũ hoc, si quẽadmodum ille lux est, omnis caliginis expers, ita nos ad exemplum illius ab omnium errorum, ac uitiorum tenebris abstinebimus, ad lucem euangelicam uitam omnẽ attemperantes: & si quemadmodum filius summam hàbet concordiam cùm patre, ita & nos innocẽter uiuẽtes unanimes simus inter nos. Non imputabit nobis pater ueteris uitæ commissa, quæ semel abolita sunt uniuersa pretioso sanguine filij ipsius Iesu Christi, si modo nos in reliquum ab omni peccato temperemus: quod quidem in nobis est. Omnes sordes abluit sanguis Christi, & ab omnibus abluit: sed non abluit, nisi agnoscentes sua mala. Quòd si negauerimus nos obnoxios esse peccato, nosipsos fallimus

inter

in errore uersamur, in tenebris agimus: & Christus qui lux est, qui ueritas est, in nobis non est. Etenim si uerè in nobis esset, discuteret hanc arrogantis ignorantiæ caliginem. Quòd si post acceptum baptismum continget, in aliquam culpam ex infirmitate humana relabi, lucemq; nostram ceu nebula quæpiam obscurarit: cauendum est, ne nos arrogantia longius ac longius semotos à luce reducat ad pristinas tenebras. Sed admittendum, ut per modestiam admoueamur luci, caliginem omnem dispulsuræ. Si quid obiter deliquerit frater in fratrem, alter alteri condonet offensam, ut deus uicißim condonet illis, quæ in ipsum admittuntur. Siquidē hac lege deus pollicitus est nobis se remissurum, quicquid in illum deliquimus, si fraterni delicti gratiam faciamus, ad extremū usq; quadrantem debitum exigens ab eo, qui domini clemētiam expertus, se parum clementem præbuerat in conseruum, uidelicet eum indignū iudicans diuina misericordia, cùm is semel gratis uniuersa cōmissa condonarit, qui leuem offensam condonare recuset ei in quē ipse quotidie uel peccet, uel peccare possit. Facilè ignoscet delinquenti, qui repetet quàm multis modis ipse delinquat & in deū, & in proximum. Atq; ut difficilimum est homini præstare, ne quid peccet, ita facilimum est mederi delictis huiusmodi mutua cōdonatione. Ignosce tu proximo, & proximus uicißim ignoscet tibi, & utriq; uelut ex pacto ignoscet deus. De his loquor erratis quæ & inter bonos incidūt, sed homines tamē, quæq; lucē euangelicæ ueritatis offuscant magis, quàm extinguunt. Nam deus auertat, ut homicidiū, aut adulteriū, aut sacrilegium incidat in uitam eorū, qui semel cooptati sunt inter filios dei. Nihil autem magis inuitat dei misericordiā, & mitigat iram, quàm si quis apud deum agnoscat pec-

Si confiteamur peccata nostra.

catum suum. Si ferox etiam homo cōdonat agnoscenti delictum, quantò magis id faciet Deus, quouis homine clementior? Natura propensus est ad misericordiam, & hac cōditione nobis pollicitus est ueniam: Remittite, & remittetur uobis. Si non ignosceret, quia bonus est: ignosceret, quia iustus est, ac bonæ fidei. Tu modò præsta cōditionem præscriptam, ille non obliuiscetur pacti. Si nos ex animo condonauerimus proximo, qui nos offendit, Deus uicißim nobis condonabit, non solum unam aut alteram noxam, sed omnia peccata: modò pro uiribus adnitamur, ut aliquando simus immunes ab omnibus uitijs. Id si nos ad plenum non poterimus assequi ob humani corporis fragilitatem, ipse tamē de sua benignitate supplebit, quod deest nostris uiribus, ac repurgabit nos ab omnibus commißis nostris; qui fortaßis ob hoc ipsum patitur in nobis residere nonnulla uestigia pristinæ uitæ, ut agnoscamus imbecillitatem nostrā. Siquidem plus illi placet peccator sibi displicens, quàm iustus sibi placens. Vult ille salutem hominum suæ misericordiæ ferri acceptam, nō meritis nostris. Iamq; testatus est neminem esse mortaliū in terris, qui non alicubi labatur. Quòd si nos negauerimus in nobis esse peccatum, Deum mendacem facimus, qui mentiri non potest, eiq; contradicimus, cui quisquis contradicit, mentiatur oportet.

Fidelis est & iustus.

CAPVT II.

HAec scribo filioli mei, non ut paratæ clementiæ fiducia peccetur licentius, sed ne quis omnino peccet, quantum in nobis est. Postea quàm Christus semel nobis omnia commissa condonauit, huc oportet omnibus studijs eniti, ut innocentiam seruemus illibatam. Et tamen si fors euenerit, ut relabamur in aliquod peccatum, non est quod desperemus de uenia. Deum habemus exorabilē, & apud

hunc

hunc habemus patronum amantē ac fidum, qui nihil non impetrat à patre filius, ac nobis ex animo bene uult, qui se metipsum impendit seruandis nobis, modò nobis ipsi penitus atq; ex imis præcordijs displicuerimus, & rursus ad meliora nitamur. Solus ille non habet quod ipsi condonetur, & interpellat pro peccatis membrorū suorum, ac patrem offensum nobis reconciliat, propitiumq; reddit: neq; nobis solùm, qui iam illius doctrinam sumus amplexi, sed uniuerso mortalium generi, si modo pectore syncero sese peccatores esse fateantur, & innocentis uitæ propositum suscipiant, susceptū urgeant, ac mordicus retineant. Non *enim ideo nos liberat baptismus ab obseruatione* Mosaicæ *legis, ut in posterum impunè peccemus, sed ut tenacius adhæreamus* Euāgelicæ *charitati, quæ plus impetrat à uolentibus, quàm extorquēt tot* Mosi *leges ab inuitis.* Multa *cōpendio præcepit, qui præcepit charitatem erga proximos, qualem ipse præstitit nobis.* Non *adigit ad se redamandum, sed inuitat, sed prouocat, sed inflāmat.* Quisquis *uerè* Deum *nouit, non potest illum nō uehementer amare.* Nec *enim quisquis* Deum *ore profitetur,* Deum *nouit: sed qui charitatis* Euangelicæ *flamma succensus, uolens ac lubens præstat, quod ille prior præstitit, ut & inimicis bene faciamus, ut pro salute proximi, non dubitemus uitæ subire discrimen, is se declarat nosse* Deum. Quòd *si quis iactet se nosse* Deū *ob hoc, quòd cathecumenus didicerit mysteria fidei, quòd baptizatus illius nomen professus sit, nec interim imitatur illius charitatem, is mēdax est, nec adhuc* Deum *plenè didicit, qui non cognoscitur, nisi fidē imbuat charitas.* Quisquis *autem mentitur, in hoc non inhabitat* Christus, *qui est ipsa ueritas: & quisquis hunc non habet in se manentem, nō est uiuum membrum corporis eius.* Fi-

Iesum Christum iustum.

Et hoc scimus quia cognouimus eū

des absq; charitate res est inanis ac mortua. Porrò charitas otiosa non est, nihil omittit eorum, quæ nouit esse grata ei, quem amat. Christus negauit se agniturum discipulum, qui sublata cruce se non sequeretur, perfectæ charitatis uestigijs ingredientem. Huius igitur sermonem qui seruat, is ipsa re declarat se tenere perfectam, ueréq; euangelicam charitatem. Hoc experimento cognoscemus quòd in illius corpore sumus, quòd illius spiritum hausimus. Quid tu te iactas, ut Christi membrum, quòd per baptismum receptus es in gregem Christianorum? Non est ociosa, non est delicata professio. Non professio facit uerum Christi membrum, sed imitatio. Qui profitetur ore se renatum in Christo, debet illius uestigijs ingredi. Non uixit ille sibi, non sibi mortuus est: totum se nobis impendit, in omnes beneficus fuit, nulli regeßit conuitium, sed in cruce fixus, pro ijs, qui probra congerebant in ipsum, patrem deprecatus est. Hæc est euangelica perfectaq; charitas, quam factis oportet æmulari, qui se profitentur Christi discipulos.

Qui autem seruat uerbum.

Charißimi nō mandatū nouū scribo. *Charißimi non est nouum hoc præceptum de charitate, quod scribo uobis, sed iam olim hoc prodidit & lex Mosaica, uel per hanc potius Christus, qui suum præceptum renouauit in Euangelio, & sic renouauit, ut illud peculiariter suum faceret: Hoc, inquiens, est præceptum meum, ut diligatis inuicem sicut dilexi uos. Neq; nouum est igitur, neq; meum præceptum, quod nunc trado uobis, neque uobis hactenus inauditum, sed hoc ipsum est, quod uobis in ipso statim initio tradidimus ex autoritate Christi. Sed idem rursus nouum est, quod nūc scribo uobis. Vetus erat, sed antiquatum moribus hominum. Iudæi memoriter tenebant: Diliges dominum deum tuum, diliges proximum tuum, sed suo quiq; compendio seruiebant. Christus hoc*

nobis

nobis renouauit, plus etiam nos diligẽs quàm seipsum, & diligens non proximos, sed hostes, sed auersos ac malo dignos. Id tametsi scio uobis quondam auditum, tamen crebra iteratione subinde renouandum, ut altius insideat animo, quod est euangelicæ professionis caput. Verum erat præceptum hoc in Christo, qui quod docuit præstitit: Sed uerum non erat in uobis, donec laborabatis odio proximi, donec conuitium conuitio, iniuriam iniuria pensabatis. Nunc & in uobis uerum est, posteaquam exorta uera lux euangelicæ doctrinæ dispulit tenebras uitæ prioris, docuitq; non esse deo gratum, nisi qui bonos amaret ob Christum, & malos diligeret in hoc, ut cõuerterentur ad Christum. Hanc doctrinam qui sequuntur, in luce ambulãt, nec offendunt in tenebris malarum cupiditatum. Odium proximi caliginem offundit animo. Proinde qui sic lotus est ac professus Christum, ut non desierit odisse fratrẽ suum, is falsò se credit in luce uersari, cùm adhuc sit in tenebris. Neque enim huic deus remittit peccata, qui non remittit fratri suo. Neque enim satis est reliquisse furtum, adulterium, & homicidium in baptismo, nisi simul ex animo reuellatur omnis simultas, & in odij locum succedat charitas. Qui perseuerat in amore proximi, is manet in luce, qui est Christus Iesus, nec impingit uelut in tenebris ambulans: adeò neminem lædit uera charitas, ut omnia sufferat, omnia uertat in bonũ. Rursus qui odit fratrẽ, etiamsi desijt immolare simulachris, etiãsi desijt esse fœnerator, aut sacrilegus, tamen adhuc in tenebris est, & obseruiens cæcæ cupiditati, in tenebris ambulat, neq; cernit rectam uiam ad salutem, quanquam illi præluceat Euangeliũ. In causa est, odij fraterni caligo excæcauit oculos eius. Vbi regnat odium, ibi cæcum est iudicium. Ego uos omnes materna

Quod uerũ est in ipso, & in uobis.

Qui dicit se in luce esse.

terna charitati prosequor, & ob id scribo, partim gratulans felicitati uestræ, partim adhortans, ut ad meliora proficiatis. Omnibus uobis gratulor, ut chariſsimis filijs, quos per semen euangelicæ doctrinæ regenui Christo, quia uobis cõdonata sunt peccata uitæ superioris, & gratis cõdonata sunt, nõ ob aliud nisi quòd professi estis nomẽ domini Iesu Christi, ut memineritis huius exemplo gratis item cõdonare suo quisque proximo. Scribo uobis, quos non tam ætatis progressus, quàm morum grauitas, & erga iuniores pia solicitudo patrum uocabulo dignos reddit, gratulans uobis, quòd non solum uulgari prudentia præditi sitis, qua senes ob usum rerum ferè commendantur, & imperitis iuuenibus rectius consulunt, sed quòd cognouistis Iesum Christum salutis autorem, qui non solùm longæuus est, uerumetiam semper fuit apud patrem. Aeternum nouistis longæui, & quò plenius hunc nostis, hoc diligentius eum prædicatis ætati rudiori. Multa uetera meminerunt ac tenent senes, uos eum tenetis, qui fuit ante tempus omne. Scribo uobis adolescentes, qui uigore fidei superastis satanam improbum, & importunum. Vulgus iuuenum hoc uidetur felix, quòd robore corporis nemini facilè cedant. Vos feliciores, qui robore mentis nec uoluptatum illecebris, nec ullis mundi terroribus potueritis superari. Aliorum uirtus emicat in bello, uestra uirtus clarius emicuit aduersus insultus dæmonum, carnis & mundi. Scribo uobis pueri, qui tametsi per ætatem nondum sapitis peritia rerum mundanarum, tamen hoc iam nunc estis assequuti, quod uobis æternam conciliet felicitatem. In alijs infantibus primum mentis specimen est, si patrem agnoscant, uos nouistis patrem cœlestem, per quem estis cœlo renati. Tueatur quisq; quod habet, et proficiat in eo quod habet

Scribo uobis filioli.

habet. Ob hanc causam & gratulor singulis & cōmonefacio singulos ordines ac status, ut agnoscentes felicitatem uestram, agatis gratias autori deo, & memores quò peruenere oporteat, semper enitamini ad perfectiora. Repetā igitur, ne queat elabi. Scripsi uobis patres, quia nostis eum qui nec initium habet, nec finem, ne quid uos commoueat huius uitæ desideriū ad æternam properantes uitam. Scripsi uobis adolescentes, quòd molliciem ætatis animi robore superastis, quodq; constanti pectore sermonem euangelicum seruastis, & opitulante Christo superastis diabolum peruicacem humani generis hostem. Perseuerate in uictoria, pergite contemnere, quod hactenus cōtempsistis, magis ac magis amate, quod amare cœpistis. Solicitat mundus falsis bonorū fluxorum simulachris, territat inani falsaq; specie malorum. Vos ea terreant quæ uerè mala sunt, nec unquam finē accipiunt. Ea capiant, quæ uerè bona sunt, & finem nesciunt. Lucem euangelicam sequentes amate cœlestia, quæ pollicetur cœlestis ille pater, cui per Christum estis renati. Fugite tenebras malarum cupiditatum, per quas mundus hic inescat fucatis bonis. Fieri non potest, ut utrunq; simul ametis, utriq; simul seruiatis. Nihil cōuenit deo cum mundo, nihil luci cum tenebris: quisquis amat mundū, excidit à charitate dei patris. Non hūc mundū dico, cuius opifex est deus, in quo, uelimus nolimus, uiuimus. Improbas cupiditates rerum inanium, in quibus hominum uulgus constituit felicitatē, uerorū bonorū oblitus, mundum appello. Non uos locus quamlibet semotus, non uos cultus, non cibus, nō uos titulus eximit à mundo, sed animus purus ab his, quas dixi, cupiditatibus. Quid autem habet hic mundus, quod non sit exitiabile? Tria sunt quibus potißimum imponit stultis & incautis, uoluptas carnis

Nolite diligere mundū neq;.

carnis, irritamenta oculorum, & faſtus ſtrepitusq́; uitæ. Obijcit enim præſtigias quaſdam inanium uoluptatum, quibus ad tempus corporis ſenſus demulceat, ut interim animus, à cœleſtium bonorum ſtudio auocetur. Nam huiuſmodi honorum cupiditates ſuggerit ſpiritus ille cœleſtis, quẽ deus pater impartit filijs ſuis uerè per Chriſtum renatis. Habet & ſatanas ſuum ſpiritum, per quem ſuggerit pernicioſum amorem rerum neque uerarum neq; perennium ijs, qui ſeſe huic mundo deuouerunt. Suggerit Veneris mala gaudia, quæ ſtulta fœdaq́; prurigine membra corporis titillent. Suggerit eduliorum ac potus cupedias, quæ gulæ palatoq́; blandiantur. Suggerit otij ſomniq́; dulcedinem, quò magis ſitu torpeſcat animus. Suggerit laſciuas cantiones & impudicas fabulas, quibus aures delíniat. Suggerit formarum illecebras, & uaria ſpectaculorum genera, quibus oculos oblectet. Suggerit honorum pompas, ac diuitiarum ſtrepitus, ambitionis iritamenta. Deniq; nulla non parte mẽtes hominum à ueris æterniſq́; bonis auocat ad inania bonorũ ſimulachra. Horum cupiditate qui capitur, ſciat ſe non incitari ſpiritu patris cœleſtis, ſed ſpiritu mundi. Mundus, ut conſtat elementis temporarijs, ita nihil præbet niſi mox periturũ. Deus ut eſt æternus, ita largitur æterna præmia. Ergo qui pendet à mundi præſidijs, euanidam quandam ac mox auferendam felicitatem ſectatur, quam frequenter & hic aufert caſus præter opinionem exortus, aut ſenium eripit. Certe mors, nulli non uentura, tollit totum illud falſorum gaudiorum ſomnium. Subducta materia, perit uoluptas, & ſuccedunt dolores. Sublato homine, pereunt omnia, & ſuccedit cruciatus æternus. Cæterum qui patri obtemperat uocãti ad amorem uitæ cœleſtis, huius felicitas nullum eſt habitura

Et mundus trãſit & cõcupiſcẽtia e.

finem

finem. Nescit enim finem, qui illam largitur. Innoxijs huius mundi commodis utendum pro tempore, sed parcè, sed moderatè, ad necessitatem naturæ, non ad uoluptatem libidinis. Cæterum summum animi studiũ ad res æternas uertendum est, ad quod etiam oportet referri cæterarum rerum usum. Nondum apparet piorum felicitas, sed ea pate fiet in aduentu domini nostri Iesu Christi. Videntur interim hic suauiter agere impij, sed imminet illis æterna calamitas, idq; breui. Videtur enim adesse tempus illud extremum, quo mutatis rerum uicibus, cum Christo regnabunt ij, qui nunc ob Christum affliguntur, ac ad nihilum redigentur, qui nunc Christo rebellant. Audistis uẽturum antichristum, qui omnibus huius mundi præsidijs ac præstigijs armatus, belligeretur aduersus Christum, moxq; antichristo reuicto liberabitur omnibus malis corpus Christi, & onerabuntur omnibus malis membra diaboli. Huius igitur antichristi aduentus, de quo uobis prædictum est ab apostolis, haud longè uidetur abesse. Intantum enim inualuit hic mundus aduersus doctrinã euangelicã, ut iam nũc complures esse cœperint, qui uocabulum antichristi mereantur, quorum & uita & doctrina, & studium omne Christo aduersetur. Quid enim aliud hi quàm antichristi illius anteambulones uidentur, & uenturæ tẽpestatis extrema præludia? Minus enim lædunt Christi populũ, qui prorsus à Christo sunt alieni, quàm hi, qui semel in illius castris uersati, mox transfugæ facti, Christi præsidijs & armis Christum oppugnãt. Simulant enim etiam ea, quæ in Christianis declarant Christi uirtutem, sanctimoniam, doctrinam, autoritatem, miracula. Atq; hi quidem exierũt è nobis, uerùm nihil est quod uos magnopere perturbent: uersabantur inter nos, sed nostri non erant. Hostes erant

Christi

Christi, etiam cum in illius castris agebant. Quòd si uerè nostrarum fuissent partiũ, perpetuo perseuerassent apud nos. Titulo cultuq; Christum profitebantur, cæterum animo mundum adamabãt. Et idcirco cùm uentum est ad tempestates persecutionum, cùm ad incendium afflictionum, prodidere semet, quales antea fuissent. Nunc à nobis semoti, subleuant nos, ueluti corpus grauatum malis humoribus, ac minus lædunt hostes aperti, quàm fucati socij. Sic uisum est Christo, quò palàm fiat nõ omnes pertinere ad Christi corpus, qui loti sunt in illius nomine, qui nomine illum profitentur, qui sacramentis ecclesiæ communicant. Verus ac constans mundi cõtemptus arguit Christianum. Animus aduersus omnes illecebras, aduersus omnes iniurias infractus & inuitus arguit Christianum. Qui ad occasionem desciscit à doctrina Christi, simulabat Christianum, non erat. Expedit autem hos palàm à nobis seiungi, ne specie boni magis etiam noceant incautis. Etiam si uobis ignoti non erant, & antè quàm se palàm subducerent. Siquidem unctio Christi, unde & uobis est nomen afflatus spiritus Christi satis indicat uobis, qui sint uerè Christiani, qui secus. Etenim qui spiritualis est, omnia dijudicat. Non erant ignoti, sed tolerabantur, si fortè resipiscerent. Quod dico uerum est, neq; hæc scribo uobis, quasi uos latuerit ueritas, qui doctorem habetis Christi spiritum, qui non patitur uos quicquam ignorare, sed in memoriã reuoco quod scitis, quò fixius adhæreatis ueritati, neq; perturbemini successu malorum. Pauciores estis, sed saniores, sed purgatiores, sed trãquilliores. Nihil decessit corpori, si resecta est uomica, si pus extillauit. Scitis q̃ Christus est ueritas, ab hoc dissidet omne mendacij genus. Quisquis fucatus est, cum hoc nihil habet cõmercij, quantũuis illũ ore profiteatur

Sed uos unctionem habetis.

Et quoniam omne mẽdaciũ ex uerit.

fiteatur. Multæ sunt mendaciorum formæ. Quisquis quocunq; modo mendax est, Christum negat, qui ueritas est, nullius mendacij mixturam recipiens. Quisquis aduersatur ueritati, Christo aduersatur: quisquis aduersatur Christo, antichristus est. Nullum autem sceleratius mendacij genus est, quàm negare Iesum esse Christum, atq; id faciunt multi pseudoprophetæ Iudæorum, qui negant illum fuisse, quem Moses & prophetarũ oracula iam olim mundo pollicita sunt uindicem ac salutis autorẽ, & aliũ nescio quem antichristum pro Christo promittũt. Nimirũ quisquis est huiusmodi, palàm est antichristus. Rursus sunt, qui licet ore profiteantur, Iesum esse Christum, tamen sic uiuunt, quasi uana sit eius doctrina, quasi uana sint præmia quæ promisit. Ille docuit beatos esse pauperes spiritu, quòd eos maneat regnum cœlorum. Et alius huc toto incumbens studio, ut dilatet latifundia, ut extruat magnificas ædes, ut augeat reditus, ut expleat arcas nummis per fas nefásq; quæsitis, ut factione ualeat, ut inopes opprimat, ut tyrannidem exerceat, an non reclamat Christo, cuius doctrinam, quod in ipso est, mendacem facit? Docet ille beatos esse qui esuriunt & sitiunt iustitiam, & alius in luxu, in gulæ uentrisq; uoluptatibus felicitatem ponẽs, non'ne Christo refragatur? Docet ille beatos esse mites, quòd ij possessuri sunt terram cœlestem, unde rursus depelli non poterunt. Et alius ita se deniq; felicem iudicat, si pauperibus oppreßis suam stabiliat opulentiã. Docet beatos esse qui lugent in hoc mundo, quòd his debeatur æterna refocillatio, Et alius per omnia sectans huius uitæ delicias non'ne Christo refragatur? Docet ille beatos, qui misericordes sunt in proximos. Et hic sibi placet, quòd malis ultro affligit meliorẽ se. Docet ille beatos qui conuitijs &

afflictionibus uexentur ob iustitiam euangelicam. Et hic omni fucorum ac technarum genere studet placere mundo. Agnoscit ille discipulum, qui sublata in humeros cruce, sequatur ipsum. Et alius nihilominus sibi Christianus uidetur, si omnem effugerit molestiam. Dicit ille suis, In mundo cruciatum habetis, in me pacem habebitis: & istis Christus grauis est, mundus suauis. Iubet ille benemereri etiam de inimico, & alius etiam immerentem afficit iniuria. Non'ne qui sic uiuit, Christo refragatur? Non reclamat os, sed reclamat uita. Cũ diuersa doceret filius, pater dixit, hunc audite. Iste uerò quid dicit? non hunc audite, dura sunt quæ docet, mundum audite. Proinde quemadmodum obsistit filio, ita repugnat & patri: & dum mundanæ factionis est, semouet se à grege eorum, quos Christus selegit ab hoc mundo. Nihil Christo commercij cum hoc mũdo, huic qui sese adglutinat, Christo repugnat, & antichristum agit, simul & patrem abnegans & filium.

Omnis qui negat filium nec pa. ha. *Siquidem patri cum filio indiuidua societas est. Hic mihi reclamabit Iudæus: patrẽ agnosco, filiũ non agnosco. Atqui quicquid in filium cõmiseris, idẽ commiseris in patrẽ. Filius nihil neq; gessit, neq; docuit, nisi autore patre. Qui filio derogat, derogat patri. Ergo qui se alienarit à filij cõsortio, is nec ad Christi corpus pertinet, quod est ecclesia catholica, nec cum patre deo cõsortium habet, cui per omnia cõuenit cũ filio. Videtis quãto cũ periculo se stulti diuellunt à filio. Vos igitur perseuerate in euãgelica ueritate, quam à probatis apostolis primũ accepistis.*

Vos audistis ab æterno. *Ne uos abducat pseudapostolorum mẽdax oratio. Si perstiteritis in eo, quod primũ tradidimus uobis, permanebitis in consortio dei patris, ac filij eius Iesu. Si cui durũ uidetur perseuerare in euãgelica professione, propter afflictiones impiorum*

piorum,cogitate præmiũ. Rem arduam exigit deus,sed ingens est præmium,quod pollicetur. Neq; enim pollicetur opes,aut regnum,aut uoluptatẽ huius mũdi,sed uitã æternam. Id paruo emit, quisquis emit etiã uitæ dispẽdio. Hæc tot uerbis refrico,& inculco uobis, solicitus,ne quos fortè seducant præstigijs suis impij, qui à Christo desciuerunt. Quanquã uel citra nostrã cõmonitionẽ satis, ut arbitror, docet uos ipse spiritus Christi,quẽ habetis asiduũ monitorem ac doctorẽ in cordibus uestris. Is quã diu perseuerat in uobis,non est necesse,ut quisquã uos doceat,quid sit cauendum. Is doctor est arcanus,sed longè certißimus. Is semel à uobis haustus,docet uos de omnibus,quemadmodum & filius promisit. Siquidẽ natura uerax est spiritus,neq; mentiri nouit. Proinde perseueretis in eo quod ille uos semel docuit. Tenetis rectam doctrinã, meministis, nihil superest, nisi ut in ea persistatis, usq; ad aduentum Christi, quem conijcio non procul abesse. Iterum atq; iterum rogo filioli, persistite in doctrina spiritus, ut cum apparuerit princeps ac iudex ille noster, bonæ uitæ conscientia nobis tribuat fiduciam apud illum,talesq; prodeamus,ut nec illum pudeat nos agnoscere suos discipulos, neq; nos pudeat in conspectum illius uenire. Nam quo ore compellabimus eum præceptorem ac dominum, si nec docẽti auscultauimus, nec præcipienti paruimus? Quo ore deum appellabimus patrem, si tota uita degeneres fuerimus ab illius institutis? Non simplex baptismus, sed seruata iustitia facit nos filios dei. Quid enim audituri sunt, qui in nomine Iesu eiecerunt dæmonia, qui prædixere futura, qui miraculis inclaruerunt? nescio uos. Pro alienis ducit, in quibus non uidet iustitiam euangelicam. Quòd si uobis persuasum est,deum esse huius iustitiæ autorem, simul & illud

Et sicut unctio eius docet uos.

Si scitis quoniã iustus est

illud scitote, quòd quisquis non professione, sed studijs, factis, ac moribus præstat iustitiam euangelicam, ex deo natus est, ad quem sibi bene conscius poterit ea fiducia accedere, qua solent obedientes filij ad patrem propitium. Similes agnoscet, dißimiles non agnoscet.

CAPVT III.

VBi syncera charitas est, ibi fiducia est et metus abest. Videte igitur, nobis qui contempto mundo cum suis & illectamentis & terriculamẽtis, perseueramus in euangelica doctrina, quàm insignem dederit charitatem, ut non solùm serui fideles, nõ solùm amici, sed filij dei & nominemur & simus. Sic enim docuit Christus, ut cœlestem patrẽ appellemus, si qua re sit nobis opus. Summus est honos appellari filios dei. Summa felicitas est esse filios dei. Huic quoniam constanti pietate adhæremus, & ab illo agnoscimur, mundus nos non agnoscit, sed ut diuersæ factionis horret & execratur. Nec mirum si nõ agnoscit filios dei, cùm deum ipsum non agnoscat, abnegans illius filium Iesum. Ne quid perturbet animos uestros charißimi, quòd uos habet despicabiles & abiectos. Apud deum habemus etiam nunc hanc eximiam dignitatẽ, quòd sumus filij dei, & gaudemus in sinu, sentientes in nobis spiritum non seruitutis, sed filiorum, cuius fiducia clamamus, abba pater. Adest dignitas, sed nondum apparuit dignitas. Adhuc pugnæ tempus est, nondum uenit dies triũphi. Ille declarabit uniuersis, quanta sit dignitas quanta felicitas eorum, qui cõstanter sese præbuerint filios dei. Nondum eluxit, quòd sumus futuri in aduentu Christi, uerum illud certa spe tenemus, simulatq; apparuerit ille redditurus cuiq; pro suis factis præmia, nos qui fuimus hic consortes afflictionum, erimus & gaudiorũ socij, quiq; sumus illi similes in mundi

Charißimi nunc filij dei sumus.

contemptu

conteptu, erimus eidem similes in maiestate gloriæ. Vidimus hic illum afflictum, uidimus humilem, tūc uidebimus, sicuti est, & semper fuit, excelsum, ac sublimem, & uidentes ad illius similitudinem transformabimur & ipsi, nō solum animis, uerumetiā corporibus. Videmus & nunc illū, sed ueluti per nebulam oculis fidei. Tunc ineffabili modo uidebimus. Sed quod tunc futuri sumus perfectè, id nūc interim pro nostra uirili meditandum est. Vt illi tunc similes simus in gloria, hic puri simus ab omnibus sordibus. Vt illum tunc uidere possimus, nunc purgemus oculos, ne cùm ille splendidus apparuerit, nobis tamē formidabilis sit magis quàm amabilis. Nec enim feliciter uidetur, nisi à similibus. Proinde quisquis habet hanc fiduciam in Christo, ut tunc consors sit illius gloriæ, interim pijs studijs purificat se à mundanis affectibus, quemadmodum in illo nihil erat inquinamētorum huius mundi, sed totus purus est ac cœlestis. Itaq; pro nostris uiribus huc ēnitendum est, ne quid in nobis resideat terrenæ fecis. Nec uerò sibi quisquā blādiatur dicens: Mihi satis est ad innocētiam, si nihil horum admisero, quæ lex Mosi uetat, quæq; Cæsaris etiam legibus puniūtur, quod genus sunt, furtum, sacrilegiū, adulteriū, homicidiū, imò prorsus omne peccati genus est fugiendum. Quisquis enim ullo modo peccat, etiamsi non peccet aduersus præscripta Mosaica, peccat tamen aduersus legem euangelicam, Mosaica longè sanctiorem. Atque hanc ob causam Christus semel uenit in mundum, ut uiam ostenderet, qua reditus illius nobis fieret salutaris ac felix. Venit ut semel tolleret non unum aut alterum peccatum, sed omnia peccata nostra, cùm ille solus nulli peccato esset obnoxius. Semel nos gratis purgauit ab omni peccato, ut sui similes redderet, quod nec lex ulla, nec

Et omnis qui habet hanc spem.

Omnis qui facit peccatum & iniq.

Omnis qui in eo manet, non peccat.

mortalis ullus præstare poterat. Per baptismum insiti sumus illius sacrosancto corpori. Sed nostrũ interim est adniti, nec excidamus à capite. Per gratuitã illius clementiã insiti sumus, sed excidemus, si in pristina uitia relapsi fuerimus. Quisquis in Christo manet, perseuerat in innocentia, & adeò cauet ab omni peccato, ut in dies magis ac magis adolescat in uirtutibus, reddaturq; capiti suo similior. Quisquis non abstinet à peccatis, quanquam tinctus est, quanquã dedit nomen Christo, nõdum plenè uidit eũ, neq; nouit eum. Quis enim si oculis fidei uideret, quanta sit dignitas cooptari in numerum filiorum dei quanta turpitudo dedi patri diabolo, sustineat à tali corpore auelli, à tali desciscere patre, & ad tam fœdam degenerare tyrannidem, à tantis præmijs ultro prolabi ad tantam calamitatem? Filioli ne quis uos seducat, blandiens uobis professione Christiani nominis, quasi id satis sit ad felicitatẽ. Non qui profitetur iustitiam, iustus est, sed qui uita ac moribus præstat iustitiam, is iustus est, quemadmodũ & Christus se dictis ac factis præbuit exemplum omnis iusticiæ. Huic qui uerè ac totus adhæret, quoad potest ab omni uitiorum inquinamento temperat, & ipsa morum puritas arguit illum esse filium dei, qui natura bonus est, & peccatum nescit. Quisquis autem peccat, etiamsi Christi sacramẽtis est initiatus, tamẽ è patre diabolo progenitus est, qui princeps est & autor omnis peccati. Hunc quisquis imitatur, parentẽ suum refert, hoc ipso quod peccat, seq; filium illius esse declarat. Non admittit deus consortiũ cum uitijs: nam in hoc ipsum misit filium in hunc mundum, ut aboleat opera diaboli, hoc est, omnia quæ pugnãt cũ euangelica charitate. Ex Adam nascimur omnes obnoxij peccatis, ex deo renascimur per semen euangelicæ doctrinæ.

Filioli nemo uos seducat.

Huius

Huius seminis uis quamdiu manet in homine, non peccat, nec potest peccare, uidelicet uetante diuina charitate, quæ rapit eum ad studium benefaciendi, & auocat ab omni cupiditate peccandi, eò quòd uerè sit filius dei, germanè referens indolem atq; ingenium patris & capitis sui. Non tituli, non baptismus, non sacramenta discernunt filios dei à filijs diaboli, sed uitæ puritas, sed charitas exerens & explicās sese benefactis. Non est ociosa, si adsit. Quisquis hanc nō declarat, nec re declarat sibi charum esse fratrē, is ex deo natus non est. Si uiuum esset membrum corporis Christi, diligeret cætera membra, pro quibus mortuus est Christus. Hæc est Christianæ iustitiæ summa: hoc est, quod in primis nobis tradidit Christus: hoc est, quod uobis ante omnia commēdauimus: ut mutua charitate declaretis uos esse filios dei, ac discipulos Christi. Siquidem odium proximi gradus est ad homicidium. Et liuor ex diametro pugnat cum charitate. Cain non erat filius dei, sed ex diabolo prognatus erat. quamobrem? quia degenerauit à bono conditore, ac referebat diabolum, qui stimulatus inuidia primus occiderat hominem instinctu letifero. Parentis ingenium referebat Cain, occidēs Abel fratrem suum. Quæ fuit autem odij causa? Nimirum uitæ dißimilitudo, quapropter & diuersi generis erant, quanquam iuxta corporis propagationem fratres erant germani. Vterq; suum parentem exprimebat. Abel erat innocens, & ad benefaciendi studium accensus. Cain contrà fratris odio concepto, non de se corrigendo, sed de fratre trucidando cogitauit. Quemadmodum hic non ferebat impius pium, & diaboli filius dei filium: ita uobis mirum uideri non debet fratres, si uos auersantur homines mundo dediti. Oderūt immerentes. Ne quis illos mutuò oderit. Illi quoniam morti

In hoc manifesti sunt filij dei.

Non sicut Cain qui ex maligno er.

deuoti sunt, & seruiunt autori mortis, mortē alijs machinantur. Nostrum est illorū misereri, nō uicissim lædere. Si quidem euangelica charitas nos abduxit à studio lædendi ad studium benemerendi: & hoc argumento cognoscimus quòd destinati simus æternæ uitæ & exempti à mortis tyrannide, quòd diligimus fratres. Qui diligit, bene uult, ac benefacit. Corpus halitu uiuit, anima uiuit spiritu Christi. Vbi non est fraterna charitas, ibi non est spiritus Christi. Quisquis igitur odit proximum suum, mortuus est, neq; uiuit intus. Nam & si fidē habet, mortuā habet, cùm non adsit charitas. An ceu leuē culpam contemnitis odium fratris? Quisquis odit fratrem suum, homicida est. Non strinxit ferrum, non miscuit uenenum, non adortus est, non maledixit, tantùm malè uoluit. Non damnat illum lex hominum homicidij, sed apud deum iam homicidij damnatus est. Qui semel admisit odium in pectus, quantū in ipso est, homicida est. Multa sunt homicidij genera. Qui ferro trucidat, etiam prophanis legibus dat pœnas. Qui ueneno necat, punitur & ab impijs. Cæterum qui fratrem uirulentæ linguæ spiculo confodit, etiamsi legibus humanis absoluatur à parricidij crimine, tamen ad euangelicam legem homicidij reus est. Viuit adhuc ille, cui malè uult osor, & tamen ipse iam mortuus est: illi uita est incolumis, & hic uitam amisit æternam, sui ipsius homicida. Vultis uidere fratres quantum nos abesse oportet à cupiditate lædēdi? Vertite oculos ad exemplum Christi. Ille sic dilexit nos nihil meritos, imò mortem commeritos, ut uitam suam nobis impenderet. Quantò magis debemus pro fratribus seruandis uitæ subire discrimē, si res ita tulerit? præsertim qui in Christi pastoris uices successimus. Nō cōcredidit oues suas Petro, nisi ter amorem professo, ac mox illi mortis genus

Qui nō diligit fratrem, manet in.

In hoc cognouimus charitat.

nus

nus indicat, ut intelligeret & sibi gregis crediti salutem uitæ dispendio tuendam. An uerò uitam impendet qui gra natur opitulari pecunia? An satisesse putat aliquis, si non lædat fratrē, si benignè loquatur? Christus re declarauit quantopere nos amaret. Qui conspicatus fuerit fratrem suū cibo, ueste, potu, tecto'ue egentem, & habet facultates unde succurrat illius inopiæ, neq; commouetur misericordia, sed uelut ad se nō pertineat, negligit eū, quî credi poßit, quòd in hoc sit charitas dei? Succurrit ethnicus ethnico, & tu Christianus non succurris Christiano? Professus es fraternam charitatē, ea si uere adest, cur hic cessat, ubi discruciatur inopia frater? Fratrem appellas, & nullum argumentum edis affectus fraterni? Filioli mei ne diligamus nos inuicem uerbotenus. In animo sit charitas potius quàm in lingua, & factis se promat potius quàm uoce. Sit fraternum uocabulum in sermone quotidiano: sed ut ueri simus, & orationi facta respondeant, quoties se dederit occasio, re declaremus in nobis esse uerū fraternum amorem. Ne desit fratri, quod nobis superest, siue uestem desiderabit, siue cibum, aut tectum, siue cōsolationem, siue doctrinam, siue admonitionem. Id si promptis animis præstiterimus, hoc argumento cognoscemus, quòd ueritatis filij simus, quodq; non fucatè, sed syncerè diligamus. Veritas autē est ipse Christus, cuius oculis probabimus cōscientiā nostrā, ut & deo probati simus, & hominibus: & factis cognoscent homines, non esse fucatam inter nos charitatē: animi synceritatem intuetur deus. Succurremus egestati fraternæ, sed ita, ut neceßitatem subleuemus, nō ut luxum alamus: & succurremus ex animo, neque mercedis ad nos rediturae spe, neque inanis gloriæ causa. Animum non uident homines, sed ipse sibi conscius est, & oculus dei con

Filioli nō diligamus uerbo neq; ling.

ſpicuus. Quòd ſi laudent nos homines, & condemnet animus ſibi malè conſcius, ut homines fallamus, dei iudiciũ nõ licebit effugere. Abditos habet receſſus ac perplexas latebras cor humanũ, ſed nihil eſſe poteſt tam recõditũ, tamq́; abſtruſum, quod ille nõ penetret. Nouit ille omnia melius nobis, nouit cor noſtrum, qui fecit cor noſtrum. Nuſquam non habet oculos, qui nuſquam nõ adeſt. Chariſsimi, ſi cor noſtrũ non cõdemnauerit nos ipſos apud deum, ſi ſyncerus eſt ac ſimplex animus, ſi ex mera puraq́; charitate facimus quicquid facimus, quales nos præſtiterimus erga proximum, talem ſe deus præſtabit nobis. Si libenter & ex animo condonabimus fratri culpã, facile & nobis delicta noſtra cõdonabit deus. Si promptè largiemur egenti fratri, quoties opem noſtrã implorat, certa fiducia petemus & a deo, quod ad ſalutẽ ac neceſſitatem pertinebit, nec ille negabit petẽtibus. Quòd ſi dixerimus illi: Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris: & intus odio fraterno tenemur, non'ne ſtatim reclamabit nobis noſtra conſcientia? qua fronte tu petis à deo, quod ipſe negas proximo? Quo ore poſtulas pactum, cum non præſtes conditionẽ? Pollicitus eſt ille ſe condonaturũ nobis admiſſa noſtra, ſed ſi fratri ex animo condonauerimus delicta ſua. Si ore dicimus, condono, & tamen maleuolentiam retinuerimus in corde, animus ſibi malè conſcius adimet nobis fiduciam impetrãdi, quod à deo petimus. Si fratrem blandè ſalutamus, nec adſumus, cùm res poſcat ſubſidium, non eſt quod ſperemus deũ nobis auxilio futurum, qui fratri defuerimus. Si nos ſurdi fuerimus ad illius iuſſa, ſurdus ille erit uiciſſim ad preces noſtras. Impudentia eſt, non pietas, ab eo petere fauorem, cuius præcepta contemnas. Verùm ſi præcepta eius ſeruamus, ſi quicquid illi

Quoniam ſi reprehenderit nos cor.

placitum

Placitum est facimus, & ita facimus, ut probemur illius oculis, qui nihil non perspicit, hinc nobis nascetur impetrandi fiducia. Hic mihi dicet Iudæus legis superstitiosus obseruator: obseruo sabbata, baptizor, ieiuno, abstineo à cibis uetitis, non committo furtum, me deus audiet. Imò non hoc est præceptum de quo loquor. quodnam igitur? nimirum ut totam salutis nostræ spem ac fiduciam collocemus in Iesu Christo filio dei, per quem pater nobis omnia largiri uoluit. Iam'ne hoc satis est? nequaquam: quin ad illius exemplum amemus nos mutuó. Sic ille iussit, sed quod iussit ipse prior præstitit. Nondum uerè diligit Christum, qui membrum odit Christi: nondum amat Christum, qui malè uult homini, pro quo mortuus est Christus. Itaque qui seruarit unicum illud charitatis præceptum, omnia seruarit. Hoc glutino coniungemur Christo, sic ut ille sit in nobis, & nos uicißim in illo. Ille per spiritum suum inhabitabit pectora nostra, si illic ferueat charitas. Spiritus Christi non est autor odij, sed largitor fraternæ charitatis. Is per impositionem apostolicarum manuum infunditur baptizatis, sed idem resilit & auolat, si contingat extingui charitatem. Hoc igitur indicio deprehendemus donum spiritus in nobis manere quod accepimus in baptismo, si perseuerauerit in nobis fraterna charitas. Quantum hæc refrixerit, tantum ille se subducet.

Quoniam mãdata eius custod.

Et hoc est mandatum eius.

Et qui seruat mandata eius.

CAPVT IIII.

INdicem dedi charißimi, quo deprehendatis an in uobis sit Christi spiritus. Sunt enim diuersi spiritus in hominibus, sed fucati, sed mali. Ne igitur protinus cuiuis spiritui credatis. Multi paßim se iactant habere spiritum dei, sed explorate num à deo profecti sint. Habet & hic mundus suum spiritum, & adumbrat spiritum dei. Prophetas

phetas afflat spiritus dei, sed complures iam in mundum prodierunt pseudoprophetæ, sese mentientes afflatu diuini spiritus loqui, cùm agantur mundano spiritu. Vultis igitur certius etiam argumentum spiritus diuini? Audite profitentem & intelligetis. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum, olim orbi promissum æternæ salutis autorem, assumpto corpore humano iam uenisse, sicuti per suos prophetas promiserat, is ex deo est, nimirũ agnoscens filium dei. Rursus hoc qui negat, quoniam mendax est, ex deo non est. Nullus enim uerè profitetur filium, nisi afflatus à patre. Negant autem illum nõ tantum ij, qui uerbis reclamant, uerumetiam qui sic uiuunt, quasi Christus nõ fuerit exemplar ueræ pietatis hominibus, aut quasi nõ fuerit autor perfectæ salutis, eoq; fingunt alium quempiã Messiam expectandum, quòd huius doctrina nimiùm dissideat ab ipsorum cupiditatibus. Si fauisset uoluptatibus carnis, si promisisset immensas opes, si donasset honores & imperia mundi, iamdudum agnouissent suum Messiam. Nunc quoniam horum docet contemptum, & ad tollendam crucem inuitat, & felicitatem omnem in futuro seculo expectandã ostendit, negãt hunc esse promissum olim humani generis redemptorem, sed alterum expectari iubẽt, qui commoda corporis, & huius seculi bona polliceatur.

Et omnis spiritus qui soluit Iesum. Nec satis est cõfiteri Christum, nisi totũ & integrũ confiteamur. Qui diuidit illum, uel diuinam naturã adimens, quam eandem habet cum patre, uel humanam, quam accepit ab homine matre, hic spiritus ex deo non est, sed est spiritus antichristi, de quo quidem spiritu iam audistis, quòd uẽturus sit, imò iam nũc uenit, agitq; in his, qui mundanis delicijs addicti, pugnant aduersus Christi spiritũ. Non est quod istos metuatis filioli: uos quoniam ex deo estis, &

spiritum

ſpiritum habetis, per illum uiciſtis antichriſtos. Ipſi *quidem imbecilles eſtis, ſed is qui habitat in uobis, maior eſt ac potentior eſt eo, qui habitat in mundo.* Per *ſua membra uos impugnat diabolus, ſed ſuo ſpiritu propugnat deus.* Illi *quoniam ad mundi factionem pertinent, & mundanum hauſerunt ſpiritum, mundum ſapiunt, & mundana loquuntur, & horum doctrina grata eſt ijs, qui & ipſi mundo dediti ſunt.* Nemo *facilè credit quod aduerſatur ijs, quæ uehementer amat. Amant terrena, & horum doctrina terram ſapit.* Nos *ex deo ſumus, hunc qui nouit, nouit autem quiſquis amat, auſcultat nobis, qui cœleſtia deoq; digna docemus.* Qui *non eſt ex deo, non audit nos, ſed abhorret ab euãgelica doctrina, quæ iubet opes effundere, uoluptates ſpernere, in afflictionibus gloriari, uitam etiam habere uilem pro iuſtitia, rectè factorũ omne præmium expectare in reſurrectione, quam iſti aut nõ credũt futuram, aut nollent accidere: quæ iubet per ſyncerã charitatem, & uitam impendere proximo, cùm homo mundani ſpiritus, etiam cum fratris iniuria ſuis commodis ubiq; conſulat.* His *igitur indicijs dignoſcere licebit ſpiritum dei ueracem, à ſpiritu mundi fallaci.* Itaq; *chariſſimi quandoquidem ex deo ſumus, nõ ex mundo, diligamus nos inuicem, & proximi commodis quiſque ſeruiat potius quàm ſuis, quoniã charitas ex deo eſt.* Quiſquis *igitur hac charitate præditus eſt, is ex deo natus eſt, ac uerè nouit deum.* Quiſquis *alienus eſt à charitate, nondum cognouit deum, propterea quòd ipſe deus charitas eſt.* Ille *ſe nobis impartit, quoties impartit charitatẽ ſuam.* Declarauit *ille ſuam in nos charitatẽ, ut nos uiciſſim noſtram declararemus in proximũ.* At *dicet aliquis,* Filij *charitatẽ agnoſcimus, ſed unde cognoſcimus patris erga nos amorem? nimirum ex*

In hoc cognoſcimus ſpirit. uer.

hoc

hoc, quòd unicum filium suum, quo nihil habet charius, misit in hunc mundũ, ac morti dedidit, ut nos per illius necẽ uitam assequeremur æternam. Atq; hoc maius etiam atq; insignius dilectionis miraculũ est, quòd nullo nostro officio prouocatus, tã insigniter dilexerit nos. Qui redamat amantẽ, tantũ gratus est, inhumanus futurus ni faciat. Nos amabamus mundum, auersi ab amore dei, & tamen deus prior atq; ultro dilexit nos. Cumq; iure esset offensus peccatis nostris, nec esset in terris immunis à delictis, qui nos illi recõciliaret (nam gratiosus sit oportet, qui intercedat apud offensum pro nocẽtibus) misit è cœlis filium suum, qui seipsum patri sacrificaret, atq; hac purißima uictima nobis eũ propitiũ redderet. Quid hac dilectione cogitari potest insignius? quid ardentius? quid effusius? Charißimi si deus, qui nostri nõ eget, ultro ac uolẽs tantopere dilexit nos, debemus & nos inuicem ad illius exẽplum diligere. Filius dei se nobis uisibilem exhibuit, cæterũ deum patrẽ nemo uidit unquã oculis corporeis, & tamen ex rerũ indicijs deprehenditur. Sentimus iratum, sentimus propitiũ, sentimus abesse, sentimus adesse. Mutuũ erga deum amorẽ non alio argumẽto testari possumus, quàm si nos inuicẽ diligamus, quẽadmodũ ille dilexit nos. Dilexit ille nos gratis, dilexit ad hoc, ut seruaret. Si sic diligimus inuicẽ, deus qui charitas est, ut dixi, manet in nobis. Vulgaris est amor beneuolentia prosequi benemeritũ, diligere qui poßit referre gratiam, beneuolentiam cõmunibus officijs testari, sed perfecta est dei erga nos dilectio. Dilexit ultro, dilexit alienos, dilexit unde ad ipsum nihil poßit redire gratiæ, dilexit usq; ad unigeniti filij iacturam. Si nos ad consimilem modum diligimus proximum, tunc perfecta dei charitas est in nobis, declarans & ipsum deum esse in nobis.

Et misit filium suum.

Deum nemo unquã uidit.

Quem

Quemadmodum idem spiritus membra corporis coniungit, & unum corpus efficit: ita spiritus dei nos & cum illo, & inuicem quodammodo conglutinat, nectitq;, & uelut in unum cogit. Quòd si spiritus dei, qui mentibus nostris afflat amorem proximi, uiget in nobis, nimirum hoc argumento cognoscimus, & quòd nos maneamus in deo, & deus uicißim in nobis. Aduersarius est igitur charitati, qui negat Iesum esse filium dei, qui redimendo mortalium generi semetipsum impenderit. At huius rei nos spectatores etiam fuimus, oculis uidimus, auribus audiuimus, manibus contrectauimus, deq; re tot modis comperta testimonium perhibemus orbi terrarum, quòd pater miserit filiū suum, cuius morte mundus seruaretur, si modò resipiscens à pristinis erroribus iuxta regulam euangelicam uitam deinceps attemperaret. Non enim solùm misit illum seruandæ nationi Iudaicæ, sed toti mundo seruatorem dedit. Quisquis igitur confessus fuerit Iesum esse filium dei, quē prophetæ esse uenturum prædixerant, hic in deo manet, & deus in eo. Nouit enim ueritatem, & amplectitur charitatem. Non agnoscit charitatem dei erga se, qui eam non exprimit in proximo. Nos autem & experimento cognouimus, & animo credimus, & ore confitemur, & factis exprimimus dilectionē, quā deus exhibuit nobis. Superest ut in eo quod cœptum est perseueremus, neq; committamus ut & deus diuellatur à nobis, & nos à deo distrahamur. Deus, ut antè dixi, charitas est. Proinde qui perseuerat in charitate, in deo perseuerat, ac uicißim deus in illo, manente nexu mutuo spiritus diuini. An uultis & aliud argumentū uobis dari, quo deprehēdatis, an perfecta charitas dei sit in uobis? Si nobis benè conscij simus, nec formidemus illum iudicij diem, quo separabūtur à Christo qui

In hoc cognoscimus quon. in eo man.

Deus charitas est.

Christum

Christum non sunt imitati. Hi tremēt cum audient horrendam illam uocē: Discedite à me. Nos autē cum fiducia diē illum expectamus, uidelicet nobis conscij, quòd quēadmodum ille uersatus est in mundo, ita & nos sumus in mūdo. Ille nihil cōtraxit labis è mundo, sed eum purgauit à suis sordibus, & ad suā, quod in ipso fuit pertraxit puritatē. Sic & nos pro uiribus, adeò non misceamur mundo, ut illū magis euāgelica doctrina, uitæq; castis exēplis ad Christum pelliceamus. Iudicij diuini metus ex mala conscientia non nascitur. Timor igitur non cōgruit charitati. Nam charitas fiduciam addit, quæ si perfecta sit, propellet ex animo prorsus omnem formidinem. Gaudet autē quoties ille iudicij dies in mentem uenit: primū optimè sentiens de bono deo, & sibi bene conscio. Charitas gaudium adfert, metus cruciatum. Porrò qui timet, hoc ipso declarat se nondum perfectū esse in charitate. Quantum deest charitati, tantū accedit ad metum. Veretur enim ne parum clementem erga se experiatur deum iudicē, qui se parum exorabilem præbuerit proximo. Ille dies aperiet, quis hic uerè dilexerit. Nos diligimus deum, nec mirum est, cùm ille prior dilexerit nos. Neq; enim nos illum amare possemus, nisi nos ad se traheret amore suo. Hoc ipsum igitur, quòd illum diligimus, illius beneficiū est. Porrò quòd diligimus deum, id testamur amando proximum, in quo uult ipse diligi. Si quis dixerit: Diligo deum, quū odio prosequatur fratrē suum, mendax est. Etenim cùm impij quoq;, quorum pleriq; deum adeò non amant, ut nec esse credant, tamen affectu quodam amplectuntur proximum, uel quia cognatus est aut affinis, uel quia notus ac familiaris, uel quia homo deniq; uidet hominem esse, quemadmodum & animantia suū quæq; genus amant instinctu naturæ: quomodo deum diliget

Timor non est in charitate.

diliget, quem non uidit unquam, cùm oderit proximum quem uidet? Deinde quî consentaneũ est eum diligere deũ, qui præcepta dei negligit? Si quis clamet, amo Cæsarem, contemnens interim edicta Cæsaris, an inuenturus est qui credat? Nos ab Imperatore nostro præcipuum hoc habemus edictum, ut qui diligat deum, diligat & fratrẽ suum, siue bonus sit, siue malus. Si bonus est, amet in eo Christum: si malus, in hoc amet, ut conuertatur ad Christum.

CAPVT V.

Quisquis credit Iesum esse Christum, hoc est, illum unde oporteat omnia salutis nostræ præsidia petere, idq; credit ex animo, is ex deo natus est, iamq; ascitus in numerum filiorum dei. Non potest autem non amare, qui filius est. Porrò quisquis ex animo diligit eum, qui genuit, diligit & eum, qui natus est ex eo, nimirum fratrem suum, quicum habet patrem communem. Hoc argumento deprehendimus, quòd ucrè diligimus filios dei, si prius ex animo diligimus ipsum deum. Nihil enim uerè diligitur, nisi quod illius causa diligitur. Porrò quòd deum diligamus, ita liquebit si seruemus illius præcepta, & seruemus alacres ac lubentes, nec enim alioqui grauia sunt illius iussa. Quid enim graue amãti? quid graue ad talia properãti præmia? Terribiles malorum species obijcit mundus, paupertatem, exilium, infamiam, carceres, flagra, mortes. Ingens est pugna, sed parata uictoria: quicquid enim ex deo natum est, uincit mundum. Quibus autem præsidijs uincit mundum? num opibus? num copijs? num machinis bellicis? num eruditione mũdana? nequaquã: sola fiducia, qua se totos committunt propugnatori deo, uincunt mundũ quantumuis sæuientem. Eripiuntur opes, sed quid obijcit fides? Habes thesaurũ in cœlo. Eijceris in exilium, sed expectat

In hoc cognoscimus quoniam.

ſuum municipem patriæ cœleſtis. Admouentur corpori cruciatus, ſed his emuntur æterna gaudia: intẽtatur mors, ſed hanc ſequetur immortalitas. Quis eſt igitur qui uincit mundum? non ſatrapes, non diues, non philoſophus, non rex, ſed is quiſquis eſt, qui uerè credit, quòd Ieſus eſt filius dei. Crede quòd ille pollicitus eſt, & nihil te mouebit, quicquid intentarit mundus. Vicit ille prior mundum, & aſſequutus eſt immortalitatẽ: uenit in hunc mundũ, aſſumpto noſtro mortali corpore, ut pro nobis uinceret, ut uincendi rationem oſtenderet, ut præmiorum fidem faceret. Quibus autem præſidijs armatus uenit ille? Per aquam uenit & ſanguinẽ Ieſus Chriſtus: per aquã, ut nos ablueret à peccatis: per ſanguinem, ut nobis uitam cõferret immortalem. Baptizari uoluit immunis ab omni peccato, ut nobis largiretur innocentiã: mori uoluit in cruce, ut nobis aperiret uiam ad immortalitatem. Non ſolùm his duobus indicijs teſtatus eſt ſeſe fuiſſe Chriſtum & ſeruatorẽ mundi: quòd baptiſmũ accepit ut homo nocens: quòd mortuus eſt ut homo ſceleroſus, cùm unus omniũ innoxius eſſet ab omni peccato: ſed & ſpiritus apparens, ſpecie columbæ, de illo teſtatus eſt, quòd is eſſet quem pater dediſſet ſeruatorem mũdi. Quoniã & ſpiritus ueritas eſt, quemadmodũ pater & filius: una eſt omnium ueritas, quẽadmodum una eſt omniũ natura. Tres ſunt enim in cœlo, qui teſtimoniũ præbẽt Chriſto, pater, ſermo, & ſpiritus: pater, qui ſemel atq; iterũ uoce cœlitus emiſſa, palàm teſtatus eſt hunc eſſe filium ſuum egregiè charum, in quo nihil offenderet: ſermo, qui tot miraculis editis, qui moriens ac reſurgens declarauit ſe uerum eſſe Chriſtum, deum pariter atq; hominem, dei & hominum conciliatorem: ſpiritus ſanctus, qui in baptizati caput deſcendit, qui poſt reſurrectionem delapſus

Quoniã tres ſunt qui teſtimonium.

lapsus est in discipulos. Atq; horũ trium summus est consensus: pater est autor, filius nuncius, spiritus suggestor. Tria sunt item in terris, quæ attestãtur Christum: spiritus humanus, quẽ posuit in cruce: aqua & sanguis, qui fluxit è latere mortui. Et hi tres testes consentiunt. Illi declarãt deum, hi testantur hominẽ fuisse. Testimonium perhibuit & Ioannes. Quòd si testimonium hominum recipimus, æquum est ut plus apud nos habeat ponderis testimonium dei. Manifestũ est enim dei patris testimoniũ: Hic est filius meus dilectus, in eo complacitum est mihi, ipsum audite. Quid dici potuit apertius aut plenius? Qui uerè credit filio dei Iesu Christo, & sic omnia uitæ præsidia in illo collocauit, ut huius promißis fretus contẽnat omnia quæ mũdus hic ostẽtet uel amabilia, uel terrifica, testimoniũ habet in se ipso, ac testimoniũ perhibet filio dei. Etenim dũ afflatus spiritu Christi, mortes etiam illius amore contemnit, non leue testimoniũ edit apud homines, non esse uana quæ Christus docuit ac promisit. Qui non credit deo, sed fidit mundo, hic quod quidem in ipso est, deum facit mendacem, qui felicitatẽ promisit ijs, qui filio suo Iesu Christo auscultarent, cùm is à mundo petendam felicitatẽ ipsa uita doceat, & huius uitæ commodis sic adhæreat, quasi nihil hominis superfit à morte corporis. Pater clamat, ipsum audite. Et huius, qui non credit, uita dicit, mundum audite. Etenim cùm filius orasset patrem, ut qui sibi credidissent, aut credituri essent, uitam haberent æternam, audita est paterna uox, ueluti tubæ sono testans preces illius fore ratas. Dedit itaq; nobis uitam æternam pater, commonstrans à quo foret ea petenda, nimirum à filio ipsius Iesu Christo. Huius doctrinam quisquis amplectitur, huius exemplum quisquis imitatur, huius promißis qui fidit, hic &

Qui credit in filium dei.

filium poßidet & uitã habet, cuius arrhabonẽ interim tenet, spiritum dei, cuius fiducia deum non ueretur appellare patrẽ. Qui à filio est alienus, is et à uita est alienus.

Hæc scribo uobis ut sciatis.

Hæc ideo tot uerbis repeto uobis & inculco, ne quis uobis diuersum persuadeat. Sed certum atq; indubitatũ habeatis uerum esse quod credidistis, uobis esse paratam uitam æternam per Iesum Christum, cuius estis ascripti cohæredes. Ius & arrhã iam tenetis, rem suo tempore possessuri. Itaque qui creditis filio dei, cõstanter credite, eiq; in dies magis ac magis fidite. Non *fallet in promißis æternæ uitæ, qui non deest uobis etiam in hac uita. Siquidem hanc fiduciam præbet uobis spiritus Christi, ut quicquid à patre petieritis in nomine filij, impetretis, si modo petatis iuxta uoluntatem illius: hoc est, si tales accesseritis ad orandum, quales ille uoluit accedere, nimirum puros ab omni odio fraterno: nihil enim impetrat à deo, à quo proximus non impetrat ueniam delicti: si ea petieritis quæ conducunt ad uitam cœlestem, quæ faciunt ad gloriam Christi.* Alioqui *nos plerunq; nescimus quid postulandum sit à deo, ac pro salutaribus sæpe noxia petimus, nisi Christi spiritus nobis suggerat quid expediat petere. Sed hunc ad modum quoties petimus, certi sumus quòd deus audit uota nostra, certi sumus illum largiturum nobis quicquid petierimus. Sic ille pollicitus est nobis, & potest præstare quicquid pollicetur, & uult quicquid nobis est salutiferũ. Neq; solũ augebit in nobis sua bona, subinde solicitatus nostris precibus, uerumetiam cõdonabit nobis quotidiana delicta, sine quibus imbecillitas humanæ naturæ uix potest durare diu: ac non tantũ condonabit sua cuiq; cõmissa, si ueniam petierit, uerũetiã audiet fratrem pro fratris delictis precãtem: modò peccatũ sit huiusmodi, ut non prorsus extinguat fraternam*

Et hæc est fiducia quam habemus.

ternam

ternam charitatem, etiamsi nonnihil obnubilet. Est enim peccatum quod non possit imbecillitati imputari, neq; leui bus paratusq; sanari remedijs: ueluti cùm quis destinata malicia persequitur sodalitatem Christianā, cùm ipse sit Christum professus, & religionis prætextu subuertere nititur religionem. Huius deplorata peruersitas non meretur piorum hominum intercessionem: & tamen pro his etiam orat perfecta charitas, optans etiam illa quæ fieri non possunt. Pro satana nullus orat, quòd sciens per inuidētiam oppugnat eos, quibus bene uult deus. Fortassis nec pro his orandum, qui in huius affectum transierunt: ac uitandi sunt potius, ne quid lædant, quàm precibus subleuandi, nisi spem præbeant resipiscentiæ. Talis morbus ualidioribus eget remedijs, ac maior est quàm ut quotidianis precibus tollatur, quibus delentur admissa leuiora, quæ committit infirmitas, non quæ designat peruersitas. Quicquid recedit à summa iustitia, peccatum est, sed peccatorum multa sunt discrimina. Et est admissum aliquod, quod etiam si minuat ac uitiet innocentiam, nō tamen extinguit prorsus Christianam charitatem: ueluti cùm per occasionē effutimus in amicum, quod mox pœnitet effutisse: cùm ira subita uerbū extorsit, quod mox optemus reuocari posse, cùm capti cibi potus'ue dulcedine, paulū aliquid sumimus ultra naturæ necessitatem. Ad hæc ignoscenda facilis est deus, si mutuis precibus interpelletur. Ad eiusmodi lapsus filiorum plerunq; conniuent & parentes propitij, qui grauiora commissa non ferrent. Quanquam nulla est culpa tam leuis, ut sit negligenda. Malum ac fugiendum est pijs, quicquid peccatum est, ac neglectum paulatim pertrahit ad mortem. Sed ut his leuioribus, quæ uix ab hominibus uitari possunt, statim est adhibendum remedium:

Qui scit fratrem suū peccare.

Non pro illo dico ut roget quis.

ita deus auertat, ut qui semel abdicarit mundum, seq; deo dicarit, reuoluatur in capitale crimen aliquod. Per euangelicam professionē efficimur filij dei, ac membra Christi. Neq; conuenit, ut filij tantopere dißideant à patre, & à capite mēbra. Proinde qui penitus intelligit se natum ex deo, cauet à flagitijs magis, quàm à morte ipsa: seruatq; seipsum, ne quid habeat cōmercij cum illo domino malo, cui prius seruierat unà cum mūdo. Quemadmodum Christus semel mortuus reuixit, & reuixit nunquā postea moriturus: ita qui semel per baptismum mortuus est mundo, & ad uitæ nouitatem resurrexit cum Christo, non decet iterare, propter quod Christo sit iterū moriendū. Sibi metuant à mundo, qui non sunt uerè renati ex deo, qui non totis animi medullis receperūt semen euāgelicæ doctrinæ. Nos scimus, quòd uere simus ex deo, quos nec mala, nec bona huius mundi separant à Christo. Mundus totus in malo constitutus est. Quocunq; te uertas, offerunt sese, quæ nos auertant ab innocentia uitæ. Sed ab huius incantamentis semel liberauit nos filius dei: qui hac de causa uenit in mundum, ut nos eximeret à contagio mundi. Is dispulit caliginem ignorātiæ prioris, ac dedit intellectum illustratum luce euāgelica, ut cognosceremus uerum illum deum, & omnis iustitiæ largitorem, cui uni nihil fuit commercij cum mūdo: & nos sumus in illo uero, qui syncero pectore doctrinam illius ac promissa sequimur, quandiu sumus in filio eius Iesu Christo, quem hac de causa misit in mundū. Hic est uerus deus, qui solus est colendus: & uita æterna, quæ sola est expetenda. Filioli, si uerè nouistis uerū deum, cauete à falsis dijs, & simulachris inanibus, quæ colit mūdus. Idolum colit, cui nummus deus est. Idolum colit, cui deus uenter est. Idolum colit, qui ob mundanos honores

dei præcepta negligit. Multa sunt huiusmodi simulachrorum genera. Vos ab omnibus cauete, si manere uultis in cultu ueri dei. Quod meum uotum faxit ratum is, cuius beneficio liberati sumus ab erroribus pristinis.

PARAPHRASIS
IN SECVNDAM IOANNIS Epistolam per Desid. Erasmum Roterodamum.

SENIOR Ioannes scribo dominæ electæ, simulq; filijs illius quos ego syncerè diligo, nec id facio solus, sed omnes mecum, qui cognouerunt ueritatem euangelicam: nec ob aliud diligunt, nisi quòd intelligunt euangelicæ professionis synceritatem, quam sequimur, manere in nobis, ac mãsuram in æternum. Gratia, misericordia & pax semper uobis augeatur à deo patre, ac domino Iesu Christo, perseuerantibus in ueritate doctrinæ euangelicæ, ac mutua charitate. Vehementer gauisus sum, quod compererim liberos tuos, matris pietatem imitantes, perseuerare in ueritate doctrinæ euangelicæ, nec auscultare falsis doctoribus, qui conantur multos ab hac auertere, cùm pater hoc nobis præceperit, ut doctrinæ filij sui audientes essemus, & ab illius uestigijs non recederemus. Itaque iam non est opus domina, ut nouis præceptis instruam pietatem tuam, tantùm in eo perseueremus, quod ab initio traditum est, ut nos mutuò uerèque Christiano amore prosequamur. Conciliet autem hanc beneuolentiam inter nos piæ uitæ consensus, ac similitudo, ut concordibus studijs uiuamus

iuxta dei præceptum, qui nihil æquè diligenter nobis iniunxit, quàm mutuam inter nos charitatem. Porrò nec inter impios intercedit uerus amor, nec inter dißimiles. Nihil igitur adfero noui præcepti, sed etiam atq; etiam admoneo, ut in eo, quod iam olim accepiſtis perſeueretis, nec inde uos ullis artibus pſeudoprophetarũ auelli patiamini. Siquidem extiterunt multi ſeductores in mundo, qui negant Ieſum eſſe Christum, qui erat uenturus in mundum iuxta prophetarum oracula. Quiſquis hoc docet, ſeductor eſt, & ille antichriſtus, Christi aduerſarius. Caueat ſibi quiſq;, ne ſi relinquat quod bene cœpit, perdat omnẽ fructum eorum, quæ hactenus bene geßit: ſed demus operam, ut plenam mercedem recipiamus, quæ non contingit, niſi perſeuerantibus uſq; ad finem. Quiſquis diuertit à ueritate, nec perſeuerat in doctrina Christi, is & à deo patre eſt alienus, cùm deſciuerit à filio. Cæterùm qui conſtanter ſequitur huius doctrinã, is eadem opera & patri charus eſt & filio. Alter ſine altero nec haberi poteſt, nec relinqui. Hæc eſt illa uera doctrina, quam à ueracibus teſtibus accepiſtis ab initio. Quòd ſi quis uenerit ad uos, qui diuerſam ab hac doctrinam afferat, ut uos abducat ab euangelica ueritate, huic adeò nõ debetis auſcultare, ut nec in domum ſit admittendus, ſi quærat hoſpitiũ: nec aue dicto ſalutandus, ſi fortè ſit obuius in uia. Periculum eſt enim ne familiam ſuo cõuictu inficiat, & pro officio cõmunicati tecti rependat maleficium, atq; à ſalutatione naſcatur colloquium. Corrumpunt autem bonos mores, colloquia praua. Porrò, qui ſalutat & congreditur cum impoſtore huiuſmodi, conſors eſſe uidetur malefactorum illius. Addit enim animum improbo, dum ſe uidet eſſe alicuius pretij apud eos, quos nititur ſubuertere: & alijs ſpeciem mali

præbet

præbet,quaſi fauere uideatur illius maliciæ,cuius nō horret familiaritatem.Erant alia multa, quæ cupiebam uobis ſcribere ſuper hiſce rebus,uerùm ea malo præſens explicare,quàm calamo chartisq; committere:nam ſpero fore, ut breui uos inuiſam, ac præſens cum præſentibus colloquar:ut gaudiū,quod ex ueſtra conſtanti ſynceritate concepi, fiat uberius ac plenius, dum & coràm intuebor in uobis, quod nunc abſens audio de uobis, & uos uiciſsim meum erga uos affectum oculis cōſpicabimini. Saluere te iubent nepotes tui, filij ſororis tuæ,fœminæ Chriſtianæ.

PARAPHRASIS
IN TERTIAM IOANNIS Epiſtolam per Des. Eraſmum Roterodamum.

ENIOR Caio uiro multum amabili, quem ego diligo ſynceré. Chariſsime, illud uotis opto à Ieſu Chriſto,ut quemadmodum proſperè agit anima tua,perſeuerans in euangelica doctrina, ita & in cæteris omnibus proſperè agat,bene fortunātе Chriſto. Neque enim mediocrem cœpi uoluptatem ex oratione fratrum,qui uenerunt ad nos,ac teſtimoniū præbuerunt tuæ ſynceritati,tam ueri teſtes,quàm tu uerè ſequeris euangelicam ueritatē,non modò profeſsione,uerumetiam ſtudijs, totaq; uita. Neq; enim ulla res animum meum maiori afficit gaudio,quàm ſi contingat,ut audiam filios meos,quos per Euangeliū genui Chriſto,ſequi ueritatem à nobis traditā.Chariſsime,quòd officioſus es erga Chriſtianos, qui iſtic agunt,aut iſtuc hoſpites commeant,rem facis dignam

eo,qui uerè fidit Euangelio ac diligit Christum. Nam illi testificati sunt de tua synceritate coram omni cœtu Christianorum. Rectè facias autem, si quos humaniter accepisti uenientes,pari humanitate deducas,quò uolunt proficisci,sicut merentur tractari, qui dei negotium agunt, non suum,ab ijs,qui deum ex animo diligunt. Non enim profecti sunt ad mercatum,quo rem familiarem augeant, sed ad prædicandum nomen domini Iesu Christi,cuius doctrinam sic impartiunt gentibus, ut ab eis tamen nihil accipiant,quo plus fructus referant Christo, cui laborant: si quod faciũt,absit ab omni suspicione captati quæstus. Decet autem,ut nos tales excipiamus hospitio, curemusq́;,ne quid desit ad uitæ necessitatem,ut aliqua ex parte participes simus eorum,quæ per illos geruntur in gloriã dei. Sic enim promisit Christus, qui prophetam acciperet ut prophetam, hunc habiturum prophetæ mercedẽ. Scripsi iam antè congregationi,quæ istic est,ut idem facerent,quod te admoneo: uerùm obstat Diotrephes,haudquaquam recipiens monita nostra, malens esse primas inter suos, quàm humilis ac purus discipulus Christi:malens autor esse nouæ hæresis,quàm ueteris euãgelicæ doctrinæ syncerus sectator. Quapropter si uenero ad uos, commonefaciam illum factorũ suorũ,quæ fortasse credit me latere, dum ipse malus,dictis maliciosis garrit in nos, quò nobis adimat fidem & autoritatem apud uos,qui uos hortamur,ut perseueretis in euangelica doctrina. Nec his contentus non solum non recipit fratres,uerumetiam eos, qui uolunt recipere,prohibet,& congregatione deturbat. Tanta est hominis peruersitas. Frater amãde,ne quod malum est imiteris,sed quod bonũ est. Nostrum est malos perpeti,non imitari. Non omnes sunt filij dei, qui baptismum acceperunt.

Qui pijs factis declarat fidem suam, is ex deo natus est: refert enim ingenium ac doctrinam patris sui. Qui impie agit, etiam si dictis deum profitetur, deum tamen uerè non uidet: uidetur autem oculis fidei purgatißimis, quos obcæcant tenebræ uitiorum. Proinde uitabis exemplum Diotrephis, ac Demetrium tibi propones. Huius enim pietati testimonium redditur ab omnibus, qui tametsi silerēt, tamen ipsa res testatur hominis uirtutem. Quin & nos experti eius synceritatem, testimonium de illo ferimus. Et ipsi nostis, quòd uerum testimonium de illo ferimus. Habebam & alia permulta, quæ te scire cupiebam, sed non arbitrabar expedire, ut ea calamo & atramento proderem chartis. Spero me propediem uenturum ad te, tum coràm omnia tutius ac plenius loquemur. Pax tibi. Amici qui hic sunt iubent te saluere. Saluta tu uicißim horum uerbis amicos qui istic sunt, diligenter ac nominatim.

IN EPISTOLAM AD HEbræos argumentum, per Des. Erasmum Roterodamum.

NVlla gens obstinatioribus animis repugnabat Euangelio Christi, quàm Iudæorum, qui Paulo etiam peculiariter erant infensi, quòd se gentium apostolum profiteretur, quas Iudæi ut profanas & impias abominabātur, quodq́; legē Mosaicam, quam illi sacrosanctam habebāt, & Euāgelij uice per uniuersum orbem spargi cupiebāt, antiquare uideretur. Adeò ut essent inter hos quoque, qui Christi doctrinam receperant, qui putarent legis obseruationem cum Euangelio miscendam. Hierosolymis igitur qui crediderant, uarijs calamitatibus afficiebantur ab ijs, qui resistebant Euangelio (nam penes hos erat publica

autoritas) conijciebantur in uincula, cædebantur, diripiebantur illorum bona. Hos itaq; consolatur Paulus, partim exemplo ueterum sanctorũ, quorum pleriq; similibus, aut grauioribus calamitatibus exerciti sunt, quò uirtus illorũ esset exploratior spectatiorq;, ac præcipuè exemplo Christi, partim spe præmij cœlestis. Deinde declarat coruscante iam Euangelio Christi, cessasse umbras legis Mosaicæ, multa repetens ex ueteri testamento, & ad Christum accommodans. Docet non ex obseruatione legis ad tempus datæ & imperfectæ, sperandam esse salutem, sed ex fide: per quam ueteres etiã illi probatæ sanctimoniæ uiri, quorum memoria Iudæis erat sacrosancta, deo potißimũ placuissent. In fine tradit præcepta quædam ad mores Christianos facientia.

D. ERASMI
ROT. IN EPISTOLAM AD HEBRAEOS PARAPHRASIS.

V M olim deus humano generi, pro sua in nos pietate consulere studens, multifariam multisq; modis sæpe locutus sit per suos prophetas, quibus nunc in nube, nunc in igni, nunc in auræ tenuis sibilo, nũc alia atq; alia specie sese ostendit, nõnunquam per angelos, interdum arcano quodã mentis afflatu semet insinuans: tandẽ hisce temporibus extremis, quò certiore argumẽto declararet suam erga genus hominũ charitatem*

ritatem, quoq; pleniorem nobis fidem faceret, loqui dignatus est nobis, non per angelum, non per hominem prophetam, sed per unicũ filium suum Iesum Christum: quem æterno suo consilio instituit hæredem ac dominum, non tantum Iudaicæ gentis, sed orbis uniuersi, utpote uerũ & unicum filium eius, cuius sunt omnia, quæ condita sunt in cœlo & in terra, quemadmodum & in psalmis antè promiserat. Nec mirum si uoluit filium habere secum cõmune dominium totius orbis, cùm per illum condiderit orbem uniuersum. Sermone condidit, ac filius patris æterni sermo est æternus: nec ille condidit mundũ per filium, ueluti per organum, aut ministrum, sed ut eadem fuerit potestas cõdentis patris ac filij. Neq; enim sic est filius dei Iesus Christus, quemadmodum homines pij nonnunquã dicuntur filij dei, quòd illius præceptis obediant: sed quòd à deo patre genitus sit deus, atq; ita genitus, ut eadẽ sit illi natura cum patre. Et tamen cùm esset æternus splẽdor paternæ gloriæ, ueluti lux manãs à luce, & imago expressa substantiæ illius, per omnia similis et æqualis illi, à quo nascitur: cumq; non solum sit conditor omnium, uerumetiam condita moderetur, ac uerset nutu iussuq; omnipotenti suo, simul cũ omnipotente patre, uidete quò se nostra causa demiserit. Assumpsit humanam naturam nostræ conditionis iniurijs obnoxiam, ac moriens, in crucis ara seipsum hostiã immolauit pro nostris peccatis: cumq; antehac sacerdos Mosaicæ legis pecudis sanguine soleat expiare peccata, hic suo sacrosancto sanguine expurgauit delicta totius humani generis: atq; ex hac demissione sui, tantam sibi parauit gloriam, ut rediuiuus ac reuersus in cœlũ cõsederit dexter dei patris maiestati, in qua semper illi fuerat æqualis iuxta naturam diuinam. Sed huius maiestas ex humilitate magis in claruit

Per quem fecit secula.

Purgationẽ peccatorum faciens.

Tãto melior angelis effe.

claruit mũdo, adeo, ut qui prius uidebatur abiectus infra infimos homines, nunc maior sit & habeatur non solùm prophetis, uerumetiam ipsis angelis: ac tantò maior, quantò plus habet dignitatis filij nomen quàm famuli. Siquidẽ angelus ministri uocabulum est, & cõuenit inferiori. Summa quidem dignitas angelorũ, qui semper aßistunt patri, contemplantes faciẽ illius. Et in his alios alij praecedunt dignitate. Sed cui angelorum deus unquã tantũ habuit honoris, ut illũ filij uocabulo dignaretur, cùm in psalmo mystico ad hunc modum loquatur Christo? Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ac rursus: Ego ero illi pater, ille erit mihi filius. Siquidem angelos ex nihilo condidit, filium è sua genuit substantia, per omnia similem atq; aequalẽ. Rursus autẽ cùm in psalmo mystico filiũ humano corpore uestitum inducit in orbem terrae, loquitur hunc ad modum: Et adorent eum omnes angeli dei. Nimirum honorantur famuli, sed adoratur filius qui patri est aequalis. Caeterùm ubi dignitatẽ angelorũ exprimit scriptura mystica, quid dicit? Qui facit, inquit, angelos suos spiritus, ac ministros suos ignis flammam. Quòd facti sunt angeli, hoc habẽt cũ caeteris rebus à Deo cõditis cõmune: quòd facti sunt spiritus, ac mentes à contagio corporis humani liberae, quodq; semper ardentes diuina charitate aßistunt agiles executores diuinae uoluntatis, hoc nimirũ praecellũt nobis. At quãto magnificẽtiora sunt, quae loquitur filio? Thronus tuus deus in aeuum omne, sceptrũ aequitatis, sceptrũ regni tui. Auditis dei uocabulũ tribui filio, auditis thronũ regni tribui, auditis sceptrũ tribui regni nunquam habituri finem. Sequitur autẽ in eodẽ psalmo: Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ, propterea unxit te deus, deus tuus, oleo exultationis ultra cõsortes tuos. Auditis hunc peculiarius unctũ

à deo

à deo patre supra consortes omnes, siue homines, siue angelos. Et *rursus alio psalmo, uide quantum autoritatis tribuatur filio:* Et *tu, inquit, initio domine terræ fundamenta iecisti, & opera manuum tuarum sunt cœli.* Ipsi *peribũt, tu autem permanes, & omnes sicut uestimentum ueterascent: ac uelut amictum circunuolues eos, ac subitò mutabuntur.* Tu *autem semper idem es, & anni tui nõ deficiẽt.* Ad *quem angelorũ unquam hæc dicta sunt? aut illud quod alio in psalmo legitur:* Sede *à dextris mihi, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Itaque *nec condendi autoritas, nec regni maiestas tribuitur angelis, sed omnes quãtumuis magni sunt, mentes sunt ministerio destinatæ, qui nonnunquam in hoc emittuntur in terras, ut adsint his, qui futuri sunt hæredes æternæ salutis.* Atqui *hi sunt discipuli* Christi.

CAPVT II.

PORrò *quòd tot uerbis demonstraui seruatoris nostri dignitatẽ, huc spectat, ut quo maior est ille, quem pater nostræ salutis causa misit in mundum, hoc attẽtius audiamus quæ per illum dicta sunt nobis, nequando excidãt, quæ nobis per illum denunciauit pater.* Summus *est qui misit, & maiorem mittere non potest.* Extremam *hanc legationem esse uoluit, nec est ulla salutis spes, si hanc fuerimus aspernati, quemadmodum maiores nostri* Mosen *aspernati sunt, & prophetas.* Quo *maior est legatus, quo maior est humanitas dei erga nos, hoc grauior erit uel cõtumaciæ, uel negligẽtiæ culpa, nisi dictis paruerimus.* Etenim *si pondus habet, quicquid hactenus deus maioribus nostris mãdauit per prophetas, aut per angelos, qui* Mosi *diuina iussa renunciabant, sicq; pœnas iustas dederunt, quicunq; iussis per illos non obtemperassent: quòd deum* *Quomodo nos effugiemus si tantã.*

asperna

aspernari uideretur, quicunque dei nuncios aspernatur: quomodo nos effugiemus pœnam, si neglexerimus non Mosaica mãdata, sed tam paratam salutem, tam insignem, tam euidẽtem? atq; eam quidem ad nos ultrò delatam, non per Mosen, non per angelos, aut prophetas, in quos utcunque fingi posit aliqua suspicio uanitatis: sed per ipsum dei filiũ, qui nobis non est loquutus procul è nube, aut per somnium, aut alia ratione, in quam caderet suspicio fraudis aut præstigij: sed coràm auditus est, conspectus est, contrectatus est, diu uersatus est inter homines, plurimis ac maximis argumentis declarans sese uerum dei filium, ac perfectam salutem offerens uniuerso mundo per fidem euangelicam. Huius tantæ rei fides cùm primum orbi tradi cœpisset, per ipsum dominum Iesum Christum, qui non solùm præco fuit salutis æternæ, uerumetiã autor, pòst confirmata est ab eis, qui testes fuerant omnium, quæ ille dixit ac gesit inter homines uersans. Ac ne horum prædicatio parum haberet ponderis, sermonem illorum deus ipse uarijs miraculorum signis ac prodigijs, alijsq; mirificis dotibus, quas spiritus ille cœlestis uariè distribuebat suis, ut ipsi uisum est expedire saluti mortalium, confirmabat: ex quibus omnibus abundè constitit, totum hoc quod agebatur, nõ esse uirium humanarum, sed diuinæ uirtutis: atque eum, qui hæc prodidit, primùm ipse, deinde per suos discipulos, nõ fuisse simplicem hominem, sed deum humano indutum corpore. Ac angelum quidem fuisse declarat Psalmus mysticus, ita de Christo testificans: Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quòd curam habes illius? Demisisti illũ paulisper infra angelos. Ac mox: Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarũ. Omnia subiecisti pedibus eius. Ante-

quam

quàm deus conderet orbem terræ, iam tum decretum erat consilio diuino, ut quicquid esset in orbe futurum, subijceretur pedibus Iesu Christi. Nulli uerò angelorum legitur dominatum tribuisse totius orbis, in quo continentur & angeli. Etenim qui dixit omnia subijcienda, nihil reliquit non subijciendum. Atq; huius psalmi uaticinium ex parte perfectū est, ex parte perficiendū futuro seculo. Nondum enim uidemus illi subiecta esse omnia. Rebellatur adhuc ab impijs, & grauis est cōflictatio ecclesiæ cū mundo. Cæterùm illud iam uidemus perfectū, quòd Iesus, qui cùm hic affligeretur uarijs cruciatibus, ac deniq; crucis supplicium subiret, & id quod est hominum iudicio amarißimū, hominum causa gustaret, sed ita gustaret, ut tamen non absorberetur, uidebatur esse factus inferior angelis, qui nec morti, nec ulli dolori sunt obnoxij: nunc tanta gloria & honore coronatus est, ut mundus intelligat ipsum immunem ab omni culpa, iuxta uoluntatem dei uolentis humanæ saluti consulere, subisse mortis supplicium. Siquidem mors illius non erat pœna commißi per illum, sed erat fauor diuinus erga genus humanum, quod sua gratuita beneficentia redimi uoluit per mortem innocentißimi filij sui Iesu Christi. Atq; ut non poterat nos euehere ad immortalitatis consortium, nisi deus esset: ita non conueniebat, ut is qui condidisset omnia, & cuius moderatione gubernarentur omnia, sineret in totum perire quod condidisset. Vbi uerò regnum filij, si solus esset apud patrem? Itaque decere uisum est, ut filius autor ac princeps salutis omnium, exploratus ac probatus multis afflictionibus, non solùm ipse sibi pararet hæreditatem æternæ gloriæ, uerūetiam multos alios filios secū adduceret, patri sua morte reconciliatos. Et ideo corpus humanum assumpsit, ut homo hominē pu-

Vt gratia dei pro omnibus gustar.

rificaret. Nam sacrificus Christus, qui purificat, & homines, qui purificantur, iuxta naturam humanam ex eodem parente primo ducunt originem, ut cõmunem patrem habent in cœlis. Vnde dei filius in psalmis non erubescit homines pios appellare fratres, cùm ita loquitur: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. An non hic palàm discipulos suos fratres appellat? Et rursus alio quodam in loco: Et ego fiduciam meã ponam in eo. Porrò probati filij est, toto pectore fidere patri. Atqui is quando promisit se omnia subiecturum pedibus filij, dubium nõ est quin & illos seruaturus sit, cum quibus regnet filius. Rursus alio quodam in loco apud prophetã Esaiam dominus discipulos appellat pueros suos, cùm ait: Ego & pueri mei, quos dedit mihi deus. Auditis cognationis uocabula. Quandoquidem igitur hi fratres & hi pueri de quibus loquitur, homines sunt, constantes ex carne & sanguine, uoluit ille qui cœlestis erat, assumere carnẽ humanam, & hac parte similis illorũ fieri, quos erat ascitururs in æternæ cognationis consortium: ut morte sua aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc est, diabolũ, ac liberos redderet eos, qui metu mortis æternæ per omnẽ uitam obnoxij erant seruituti satanæ, qui per mortem regnabat in omne mortalium genus. Nam quisquis peccato obnoxius est, idem morti est obnoxius, nec enim cuiquam angelorum hoc honoris habuit Christus, ut illius assumpta natura frater aut cognatus illi fieret. Sed iuxta promißionẽ diuinam semen Abrahæ apprehendit. Iudæus natus est ex Iudæis, homo natus est ex homine, obnoxius omnibus nostræ naturæ incommodis, siti, fami, æstui, frigori, laßitudini, dolori, morti, quo similitudo testaretur ueram naturæ cognationem, & fidem faceret illum non desertururm

Ex uno omnes.

ſerturum eos,pro quibus tantum malorũ ſubiiſſet, quosq́; ſibi tam arcta neceßitudine copulaſſet: unde congruebat, ut his quos ſibi fratres eſſe uolebat,per omnia ſimilis red deretur,quò maiorem illis fiduciam præberet impetrãdæ ueniæ,quòd is qui pontificis munus ſuſcepiſſet, ut apud deum intercederet, expiaturus peccata totius populi, omneq́; mortalium genus illi reconciliaret:hoc argumento uideretur miſericors ac fidus futurus erga ſuos, quòd non ſolum eſſet eiuſdem naturæ,uerumetiam quòd ipſi contigiſſet innumeris huius mundi afflictionibus explorari pro bariq́;,quò facilius uideretur ſuccurſurus iis, qui malis hu ius mundi uexarentur.

CAPVT III.

QVapropter fratres,iam filij ſanguine purificati,ac dei gratuita bonitate ad hoc uocati, ut ueniatis in conſortium uitæ cœleſtis, quò magis illius beneficijs reſpondeatis:conſiderate quãta dignitate præemineat apoſtolus ac pontifex ueſtræ profeßionis,hoc eſt, euangelicæ fidei,Chriſtus Ieſus,quamq́; purè atq; integrè ſe geſſerit erga deum,à quo fuit conſtitutus in tota eccleſia:quemad modum Moſes laudatus eſt,quòd fidelem miniſtrum geſſe rit in tota ſynagoga ſua,quæ eſt domus ac familia dei. At Chriſtus tantò plus honoris ac dignitatis promeruit,quan tò plus debetur honoris ei, qui condidit domum, quàm domui ipſi. Siquidem omnis domus ædificatur ab aliquo. Porrò qui condidit omnia, deus eſt. Moſes igitur ſic uerſatus eſt in domo dei, ut ipſe pars eſſet domus, non autor. Ac meretur quidem hoc Moſi pietas, ut apud nos magnæ ſit autoritatis, quòd in tota domo dei bona fide uerſatus ſit,ſed tanquam miniſter ac diſpenſator,non tanquam filius. Ille uerſabatur in domo aliena,

Amplioris enim gloriæ iſte præ Moſe.

hic in sua. Ac Moses typos tantum ac umbras rerum adferebat earũ, quas pòst Christus erat explicaturus. At Christus ut conditor ac filius administrauit suam ipsius domũ, cuius domus sumus nos, qui per euangelicam professionem aggregamur illius ecclesiæ, si modò perseuerauerimus in eo quod instituimus: hoc est, si in concordia domus permaneamus, & fiduciam quam nobis tribuit spiritus Christi, simul gloriosam spem, qua ceu germani filij dei, fratresq; Christi, cœlestem hæreditatem expectamus, ad finem usq; firmam & illabefactatam tenuerimus. Nihil enim nobis proderit audisse doctrinam euangelicam, nisi perseueremus uiuere iuxta doctrinam euangelicam: imò hoc grauius puniemur, quo maior est qui per se nobis dignatus est loqui. Quare meminisse oportet, quod in psalmo mystico loquitur spiritus sanctus, adhortans populum, ut obediat uoci diuinæ, ne prouocatus ille, grauiter illos puniat & à promissa requie secludat: Hodie, inquit, si uocẽ eius audieritis, ne obduretis corda uestra, sicut fecistis cum deum exacerbaretis murmure ac rebellione eo die, quo patientiam uestram explorabat in deserto: ubi, inquit, tentauerunt me patres uestri, uelut explorantes an is essem, qui possem punire nocentes, & experti sunt iram meam: & qui dictis credere nolebant, uiderunt opera mea, idq; annis quadraginta. Tantum enim temporis in deserto circumacti sunt, cum ex Aegypto profugi peterent terram, in qua promiseram illis quietem: quapropter offensus erã illi genti, ac mecum dicebam: Hij semper errant corde, sequentes suas cupiditates, neq; cognouerunt uias meas. Atq; ob hanc inobedientiam iratus iuraui, nunquam fore ut ingrediantur terram, in qua pollicitus sum illos requieturos ab laboribus itinerum. Audistis fratres deum patri

bus

bus nostris comminantem, non peruenturos ad terrā promissam, ni perseuerassent obedire iussis ipsius. Ac nos quidem per baptismum liberati à delictis uitæ prioris, egressi quidem sumus ex Aegypto, nunquam tamen perueniemus ad immortalitatem promissam in cœlestibus, nisi persliterimus in obseruatione fidei & charitatis euangelicæ. Sin respicimus Aegyptum relictam, hoc est, si relabimur ad pristinæ uitæ cupiditates, excludemur à consortio uitæ cœlestis. Videte igitur, ne sit in ullo uestrū cor prauū ac rebelle iussis euangelicis, aut obnoxium incredulitati, sic ut reflectens sese ad relicta uitia, & mortis principem diabolum, desciscat à deo uiuente. Quin potius quotidianis hortatibus confirmate uos inuicem ad perseuerantiam in tolerandis huius uitæ laboribus quibus deus explorat synceritatem fidei nostræ, quādiu dicitur dies hodiernus: hoc est, quamdiu gerimus hoc mortale corpus, & adhuc in huius mundi deserto non absq; periculo peregrinamur: ne quis fractus huius uitæ malis ab instituto itinere seducatur illecebra peccandi. Quemadmodum olim Hebræi maiores nostri, pertæsi laborum diutinæ profectionis, desiderabant nidorem ollarū, quas in Aegypto reliquerant. Sumus quidem insiti corpori Christi per baptismum ac fidei professionem, sed ita, ut nostro uitio poßimus excidere, nec aliter in hæreditatem immortalitatis nobis promissam peruenturi, nisi felicitatis initium ac fundamentum, quod per Euangelium in nobis iactum est, solidum & inconcussum tenuerimus usq; ad finem, semper proficientes in eo quod cœptum est, admoniti per hoc quod nobis semper dicitur: Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione. Quidā enim audita uoce domini non obedientes, exacerbauerunt illum, in

Sed adhortamini uosmet ipsos.

 dignationē

dignationem illius in se prouocantes: at non omnes id fecerunt, qui profecti fuerant ex Aegypto duce Mose: atq; ijs sanè datum est peruenire ad terram lacte ac melle manantem. Quibus autem indignatus est annis quadraginta? non'ne ijs qui peccauerant? At isti non introierunt in requiem, sed horũ cadauera prostrata sunt in deserto. Quibus autem sic indignatus est, ut iuraret eos non ingressuros in requiem promissam? nisi ijs, qui uoci dei non paruerant? Videmus itaq; deum utrobiq; ueracem fuisse, qui quidem & præstiterit morigeris quod promiserat, & inobedientibus, quod fuerat comminatus. Peruenerunt illi sua patientia, isti non potuerunt ingredi propter incredulitatem ac diffidentiam.

CAPVT IIII.

QVod maioribus nostris tum erat Moses, hoc nobis nunc est Christus. Ac terrena requies erat, ad quã illi properabant: nos tendimus ad requiem cœlestem. Metuamus igitur negligere uocem dei, quæ nobis quotidie loquitur per Euangelium: ne quemadmodum ex illis cõplures sua culpa frustrati sunt expectatione quietis promissæ, ita contingat, ut ex nobis etiam uideatur aliquis esse frustratus, nec assequatur ad quod ire cœperat. Siquidem nobis denunciata est longè fœlicior requies quàm illis, idq; per legatum multò certiorẽ quàm illis. At illis nihil profuit accepisse promissionem quietis, & hactenus audisse uocem domini, propterea quòd non crederent auditæ. Introimus enim in ueram requiem, quæ nesciet ullos malorum tumultus, nos qui credidimus uoci dominicæ: quemadmodum contrà negat ingressuros, qui non crediderint, dicens: Sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meã: cùm tamẽ prima dei requies iam multis retro seculis

Ingredie- mur enim re quiem.

præcess

præcessisset, nimirũ operibus illius in orbe condendo perfectis, & in huius quietis memoriam Iudæi sabbatismum suum celebrent. Siquidem de prima quiete loquens, quæ contigit die ab opificio mundi septimo, scriptura dicit: Et requieuit dominus die septimo ab omnibus operibus suis. Ac rursus hoc in loco quem adduximus è psalmo, meminit secundæ quietis, quæ refocillaret Hebræos hospitio terræ Palæstinæ longo itinere defatigatos, dicẽs: Si introibunt in requiem meam. Ex his igitur quoniam consequitur deum primò introisse in suam requiem condito mundo, & in secundam paucos ingressos fuisse propter incredulitatem, & tamen uanam fore promißionem, nisi populus aliquis ingrediatur, prioribus exclusis, quibus in umbra legis erat promissa requies, quam tamen non ingreßi sunt, quibus erat promissa: rursus psalmus mysticus per os Dauid, post tot annos à possessa Palæstina præfinit alium diem, quẽ non septimũ, sed hodiernũ uocat, quemadmodũ sæpe iam dictum est: Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Etenim si Iesus Naue filius, quo duce quidam ingreßi sunt Palæstinã, præstitisset Israëlitis requiem ueram, nequaquã deus per os Dauid alterius diei postea meminisset. Alioqui dicere poterãt: Quam nouam requiẽ nobis proponis, cùm promissam teneamus, regnantes in terra Iudæa? Restat igitur alius quidã sabbatismus populo dei: restat alia requies, nõ in Palæstina, sed in cœlesti patria, quò properamus duce Iesu Christo, quod tamen nõ continget, nisi sabbatismũ euangelicũ hic purè celebrauerimus, abstinentes ab operibus huius mundi. Quisquis enim ingressus est in hanc uerã requiem dei, iam & ipse conquieuit ab operibus suis, quemadmodum deus conquieuit à suis orbe condito. Siquidem perductus

est in eam uitam, quæ nullum habet laborẽ aut dolorũ tumultum. Ergo dum adhuc in huius uitæ deserto peregrinamur, ne restitemus, ne respectemus, sed iugibus studijs, sed ardentibus uotis properemus in uerã illam requiẽ, ad quam uocat Iesus dux noster: neque committamus, ut aliquis nostrum concidat in uia, quemadmodum illi conciderunt. Nec enim erit nobis leuior pœna, si simili peccemus exemplo. Neque uerò negligẽdum est, quod minatur sermo dei Christus Iesus: nam uiuus est & efficax, ac penetrantior quouis gladio utrinq; incidente, neq; solùm incidens membra corporis, uerumetiam intimos affectus animi, adeò, ut dissecet animam à spiritu, dissecet compages omnes ac medullas mẽtis, discretior cogitationum arcanarum & consiliorũ cordis nostri: & adeò nihil illum fallit humanæ cogitationis, ut nulla sit usquam omnino creatura, neq; in cœlo, neq; sub terra, quæ illius oculis nõ sit manifesta, sed omnia nuda sunt ac resupinata oculis eius, cui nobis erit uitæ nostræ reddenda ratio. Vt olim nõ fefellit deum murmur Hebræorum, nec opus erat ullo gladio ad perdendos illos, nisi iussu diuino: ita non fallet nunc Christum, qui professus euãgelicam uitam, furtim amat ea quæ mundi sunt, neq; syncero affectu properat ad promissam requiem. Cùm igitur habeamus Pontificem uerè magnum, Iesum Christum filiũ dei, qui peracto sacro pro nobis reconciliandis, non ingressus est adytũ templi manibus structi, sed penetrauit cœlos nobis propiciaturus patrẽ, perseueremus in professione nostra, sequentes uiam quam ille monstrauit, & properãtes ad ea quæ ille promisit. Ne nos deterreat illius magnitudo, sed magis animũ addat clemẽtia. Agit ille quidẽ in cœlis, sed prius homo uersatus in terris. Ne igitur imaginemur nobis esse põtificem, qui nõ

Ad quem nobis sermo.

possit

poßit tangi nostræ sensu imbecillitatis. Tentatus est ille omni genere malorũ, quibus obnoxia est uita nostra: at uictor repetijt cœlos, ne nos delassemur in afflictionibus, illius ope freti, & infractis animus pertendamus ad requiem æternæ fœlicitatis, ad quã ille peruenit. Nec enim ob aliud ille afflictus est, cæsus est, consputus est, crucifixus est uelut nocens, cùm esset innocens, ut nos, qui uerè nocentes eramus, purgaret ab omnibus peccatis. Non mutauit erga nos affectum suum, modò ne illum alienemus nostra peruersitate. Freti igitur illius clementia, accedamus ad thronum eius non terribilem, sed placabilẽ, & ad iuuandũ paratũ, nõ ad perdendum: accedamus cũ fiducia nihil hæsitantes, ut cõsequamur misericordiam, quæ nobis peccata nostra condonet: & gratiã, quæ nos cœlestibus bonis instruat & opituletur quoties res poßulabit. Neq; enim ab alio sunt nobis postulanda præsidia, quàm unde speramus præmia. Thronum gratiæ.

CAPVT V.

Porrò solenne est apud Iudæos, ut omnis pontifex ex hominum numero delectus constituatur in hoc, ut in his negotijs quæ inter deum & homines aguntur, interpellet pro hominibus ceu medius quidam inter utrosq;: ut si quid offensus sit deus peccatis mortalium, is illum donarijs ac uictimis ritè oblatis reconciliet, qui propter autoritatẽ pontificiæ dignitatis sic ualeat apud deum, ut tamẽ non sit alienus ab humana imbecillitate, quò placabilior sit ijs qui per ignorantiam erroremq; deliquerunt, propterea quòd sit obnoxius eidem imbecillitati, ob naturam communem. Facilius enim alienis malis indolescunt, quos experientia similium malorum docuit misericordiam, ac lubentius succurrit aliorum erratis, qui ipse labitur nonnunquam, aut certè non abest à periculo lapsus. Atque

hanc ob causam Mosaicus sacerdos quemadmodum immolat hostiam pro peccatis populi,ita debet & pro suis immolare.Porrò Christus sic habuit naturã nobiscum communem,doloribus mortiq; obnoxiã,ut tamen expers esset omnis peccati.Pœnam expertus est,peccati nescius. Ad hæc iuxta Mosaicos ritus,nemo sibi ultrò uendicat atque usurpat honorẽ pontificiæ functionis,sed hunc tantùm sumit qui huc iussu numinis asciscitur, quemadmodũ ascitus est Aaron.Siquidem honore uidetur indignus,qui per arrogãtiam ambit dignitatem:& parum idoneus est ad functionem,qui semet ingerit.Atq; hac quoq; in parte Christus legitimi põtificis exemplum præbuit.Nec enim ultrò uindicauit sibi gloriam pontificiæ dignitatis,sed approbatus est à patre, qui primùm agnouit Iesum uerum filium suum,cùm ait:Filius meus es tu,ego hodie genui te. Mox etiam uerum ac legitimum sacerdotem cõstituit, cùm ait: Tu es sacerdos in æternũ secundùm ordinẽ Melchisedec. Quomodo sit ordinatus habetis, nunc quomodo sit tentatus ac probatus, accipite. Cùm adhuc mortale corpus gestaret in terris,preces & obsecrationes obtulit deo patri, qui poterat illum à supplicio crucis seruare,nisi maluisset morte filij mortalium saluti cõsulere:obtulit autem ingenti affectu,cũ ualido clamore ac profusis lachrymis, & auditus est,pro charitate simul & dignitate,qua ualet apud patrem,impetrauit quod uoluit.Voluit enim non ut suppliciũ crucis effugeret,sed ut sua morte nobis pararet salutẽ. Sensit horrorẽ,sensit cruciatũ mortis,sed uicit amor humani generis.Filius erat,& nihil nõ erat impetraturus à patre,si postulasset:sed ita uisum est magis cõgruere nostræ saluti,ut omnibus malis afflictus,ad crucis usq; suppliciũ præberet suis perfectæ obediẽtiæ formam. Rogatis

Qui in diebus carnis suæ.

quid

quid profecerit hæc tolerantia sacerdotis nostri? Sic modis omnibus spectatus ac probatus, ut nihil in eo desideraretur, non solùm seruauit seipsum, sed causa fuit salutis omnibus, qui hoc obedientiæ exemplum imitantur. Impetrauit enim à patre, ut quos habuisset socios afflictionũ, haberet & regni cõsortes. Ob hoc sacrificium rite peractũ, cognominatus est à deo pontifex secundum ordinem Melchisedec. Quis autẽ fuerit Melchisedec, & qua congruentia filium dei figurauit, multa nobis essent dicenda, sed omnia perdifficilè fuerit e narrare uobis, eò quòd aures uestræ parum capaces sunt huius sermonis, atq; imbecilliores, quàm ut sermonem tam arduum tamq́; prolixum ferre poßint. Qua quidem in re studium uestrum ac profectus ardorẽ desiderare cogor, qui cùm tot annis iam sitis professi Christum, ut pro temporis modo debeatis esse doctores aliorum, rursum opus sit uobis, ut uos doceamus prima rudimenta, ac uelut elemẽta scripturæ diuinæ, quæ ceu pueris tradi solent his, qui per baptismum renascuntur Euangelio: quosq́; iam robustos ac firmos esse decebat in euangelica philosophia, uelut infantes teneri, infimæ doctrinæ lacte adhuc egeatis potius, quàm idonei sitis solido cibo sublimioris eruditionis. Adhuc hæretis, ac uelut repitis in historia diuinæ scripturæ, necdum assurgitis ad sensum abstrusiorem. Porrò qui talis est, ut sit adhuc lacte fouendus, is rudis est, & nondum satis firmus ad audiendũ iustitiam euangelicam, quæ non in historia, sed in allegorijs inuenitur. Et ideo non est capax sermonis, qui tradit nobis perfectã iustitiã, quia adhuc in Christo est infans, nuper insitus corpori Christi, sic ut paulatim proficiat ad maiora. Porrò solidus cibus sensus altioris adultorũ est ac perfectorũ, nempe horũ qui longa aßiduaq; meditatione

sensus habent exercitatos ad boni malíque discretionem. Qui puer est ac lacte alitur, uiuit quidem: at nondum usu atq; ætate sibi collegit robur, ut ipse sibi deligat ex omnibus quod optimum est, non expectet ut alius lac, aut alioqui puerilem cibum præmansum in os inserat.

CAPVT VI.

QVapropter nos quos iã oportet desisse pueros esse in philosophia Christiana, omisso sermone, qui rudes solet primis emolumentis instituere, feramur ad perfectionẽ, neq; semper in hoc hæreamus, ut subinde fundamentum iaciamus pœnitentiæ. Quandoquidem primus omnium gradus est ad Christianismum, uitæ superioris agere pœnitẽtiam, & à peccatis recedere: deinde ut doceamur à deo sperandam esse ueram innocẽtiam ac salutem: mox, ut baptismo sacro purgemur à sordibus uitiorũ, & innocẽtiæ restituamur: sub hæc per manus impositionem accipiamus spiritum sanctum: utq́; credamus futuram resurrectionẽ mortuorum, simulq́; iudicium illud supremũ, quod alios addicet æternæ felicitati, alios æternis cruciatibus. Hæc semel didicisse satis est, semel professos esse satis est, semel credidisse satis. Absurdum autem fuerit, si his traditis sic deinceps agamus, ut necesse sit subinde nobis iterari quæ in hoc traduntur, ut fundamentũ sint ædificio superstruendo. Verũ elementis huiusmodi semel acceptis, ardentibus studijs enitẽdum est, ut euadamus quotidianis auctibus pietatis grãdes ac perfecti, & à semel iacto fundamento nobilis structura ex auro argentoq́; & lapidibus pretiosis uirtutum ac pie factorũ surgat ad supremũ usq; fastigium. Nostrum est huc eniti, ut quod conamur perficiamus, si nobis conantibus affuerit prosper ac fauẽs deus, sine cuius præsidio nihil potest humanum studium.

Hunc

Hunc cursum posteaquam semel aggreßi sumus, non est resistendum, non respectandum, non ad relicta redeundũ, sed semper ad meliora proficiendũ. Stultißimũ autẽ sit ad id recurrere, quod iterari nec debet, nec potest. Siquidẽ ne potest quidẽ fieri, ut qui semel reliquerint tenebras uitæ prioris illuminati per doctrinam euangelicam, iamq; per baptismum cõdonatis peccatis, experti sunt dei gratuitã liberalitatem, ac cœleste donum, quo sublatis semel uitijs omnibus largitur innocẽtiam, deinde per impositionẽ manus sacerdotalis, participes facti fuerint spiritus sancti, per quem fidere cœperũt felicibus promißis æternæ uitæ, iamq; ceu prægustare uirtutes seculi futuri, si per iniuriã relabantur in dedecora uitæ prioris, denuo renouentur per pœnitentiam: id quod semel factum est in baptismo, in quo semel deponitur uetus homo cum actibus suis, & exit è lauacro noua cretura. Siquidem qui postulant, ut subinde relapsi in uitam pristinã, denuo per baptismũ innouentur: hi quid aliud agunt, quàm ut iterum sibi crucifigãt filium dei, ac ueluti ludibrio exponãt? Semel ille pro nobis est mortuus, semel cum illo mortui sumus in baptismo. Semel ille resurrexit, nunquam iterum moriturus: & nos oportet sic in nouitatem uitæ cum illo resurgere, ut nõ relabamur in mortẽ uitæ semel relictæ, hoc acriorem prouocãtes iram dei, quo fuit uberior illius in nos liberalitas. Oportet enim ut diuinæ erga nos benignitati nostra respondeat industria. Semina quædã pietatis indit ille, quæ ut adolescant, nostra item cura est adhibenda. Nam terra quæ pluuiam frequenter in se uenientẽ cõbiberit, ac progenuerit herbam utilem his à quibus colitur, ea collaudatur à deo, quòd sterilis non sit, neq; semen iactum absque fructu premat ac suffocet. At quæ recepto bono semine

Terra enim uenientẽ super se bibẽs imbrem.

prod

produxerit ſpinas ac tribulos, reproba eſt & affinis execrationi diuinæ: cuius exitus huc tendit, non ut demetatur, ſed ut exuratur. Atque hæc exhortandi gratia loquimur chariſſimi, non quòd hæc quæ diximus de terra ſterili, in uos competant. Imò de uobis meliora nobis perſuaſimus, quæ ſalutem ueſtram promittant, auxiliante deo, potius quàm exitium: tametſi ſimilitudinē hāc produximus, quò in uobis ſtudium euangelicæ pietatis exacuamus, ne relanguescentes paulatim deueniatis ad extremum malorum. Aderit uobis deus ad meliora nitentibus. Non enim ingratus eſt, nec iniuſtus, ut obliuiſcatur benefactorum ueſtrorum, ſuſceptiq; laboris, non ob gloriam aut quæſtum, ſed ex amore nominis ipſius, quem ipſa re declaraſtis: qui & de facultatibus & officijs ueſtris, & olim ſubminiſtraſtis ſanctis, per quos nomen Chriſti prædicatur, & adhuc etiam ſubminiſtratis. Porrò ea gratia hæc diximus, quòd cupimus ut in eo quod facitis perſeueretis omnes, inter quos ſunt nonnulli languidiores quàm uellem, nec perſeueretis modò, uerumetiam ut magis ac magis in dies proficiatis, donec perueneritis ad perfectionem, ut quod nunc de uobis bene ſpero, plane cōfidam, uidens uos ſemper in melius progredi, proculq; abeſſe à periculo eorum, qui ſegneſcentes paulatim relabuntur in uitam priſtinam, ſed eorum potius ueſtigijs ingredientes, qui fidentes Chriſti promiſsis, tenaciq; ſpe præmiorum cœleſtium, perueniunt ad hæreditatem immortalis uitæ, quam ſuis promiſit in regno cœleſti. Qui diffiſi promiſsis dei, reſpectabant Aegyptum relictam, non peruenerunt ad terram promiſſam: ſed Abraham cōſtanter fiſus dei promiſsis, etiā reclamante natura, conſecutus eſt quod expectarat. Deus enim quò certior eſſet fides promiſsionis, iuſiurandum interpoſuit,

quod

quod apud homines certißimum pignus esse solet. Iurauit autem per semetipsum, eò quòd nõ haberet maiorẽ se per quem iuraret. Iurauit autem hunc in modum: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo semen tuũ sicut stellas cœli, & harenã quæ est in littore maris. Deus igitur perspecta constantia senis, nihil contantis etiam filium occidere, in quo uidebatur omnis spes posteritatis esse sita, iureiurando confirmauit quod antè promiserat. Nam deus cum homine agens, humanũ morem imitatus est. Siquidẽ homines iurant per eum qui maior est, quo grauius sit iusiurandum. Atque iisdem si quid dubium est, aut controuersum, id soluitur finiturq́;, si iurisiurandi confirmatio accesserit. Atq; hac de causa, cum deus uellet insigniter declarare firmitatem consilij sui hæredibus promißionis, iusiurandum interposuit: ne quis suspicari posset deum mentiturum, qui suam fidem gemino uinculo astrinxisset, primùm promisso, mox iureiurando: utq; certa concepta fiducia, firmam habeamus consolationem in huius mundi procellis, qui non collocauimus felicitatem nostram in huius uitæ commodis, sed huc confugimus, ut spe proposita potiamur in futuro seculo: quam interim in his mundi tẽpestatibus uelut ancoram animæ firmam ac tutam tenemus, ut quæ nobis non in rebus fluxis, sed in cœlo fixa est, nimirum porrigens sese usq; ad ea quæ sunt intra uelum, ubi nullæ sunt rerum uices, sed æterna stabiliaq́; omnia. Hæc est illa pars interior templi, quàm nos eò præcurrens, uiæq́; monstrator ingressus est Iesus Christus, pro nobis interpellaturus patrem factus pontifex in æternum secundum ordinem, ut dicere cœperam, Melchisedec.

Caput

CAPVT VII.

IAm quando nos ipse sermonis cursus reduxit ad mentionē Melchisedec, uideamus qualis ipse fuerit, & qua ratione gesserit typū nostri sacerdotis. Nam hic Melchisedec rex ciuitatis dictæ Salem, pontifex fuisse legitur dei altißimi, qui occurrit Abrahæ reuertenti à cæde trium regum, eiq; benedixit ob rem fortiter gestam, cui decimas etiā omnibus ex rebus suis impartijt Abraham. Ac Melchisedec ex ipsa statim nominis interpretatione dicitur rex iustitiæ: deinde ex regni titulo dictus est rex Salem, hoc est, rex pacis: dictus nec patrem habere, nec matrem, nec genealogiam, nec initium dierum habens, nec uitæ finem habiturus. Sed de illo dictum est, quod uerè competit in filium dei, quòd maneat sacerdos in æternum. Et hactenus quidem nihil non competit in Christum pontificē nostrum, qui iustitiæ regnum statuit, qui pacis est princeps, qui iuxta diuinā naturā, nec patrem habuit in terris, nec matrem: cuius genealogiam nullus hominum potest effari, qui nec esse cœpit, nec esse desinet: cuius sacerdotium manet in æternum, purificans omnes ipsi credentes usque ad finem seculorū. Nunc eiusdem dignitatem cōtemplemur, quantoq; interuallo præcesserit Mosaicæ legis sacerdotes. Abraham tantus patriarcha, non solùm dignatus est ab hoc recipere benedictionem post cædem regum peractam, uerumetiā de spolijs dedit illi decimas. Ac Mosi quidem lex hoc præscripsit, ut qui genus ducerēt à Leui, succederent in functionē sacerdotij, & decimas acciperent, sed dūtaxat à fratribus suis, hoc est, Abrahæ posteris, neq; longius se porrigit ius, ac dignitas Leuitarū. Verū Melchisedec cùm alienus esset à genere Iudaico, decimas accepit ab ipso gētis totius autore Abraham, & benedixit ei,

unde

unde iuxta promißionem dei proditura erat natio Iudæorum. Extra controuersiam est autem, id quod minus est, ab eo quod maius est, benedictiõem accipere. Quisquis enim benedicit, uelut autoritate sua cõprobat quod gestum est. Porrò comprobandi ius penes superiorem esse solet, non æqualem aut inferiorem. Atq; in genere quidẽ Leuitico decimas accipiebãt hi qui & ipsi mortales sunt, quorũq; morte ius transit ad alios. At de Melchisedec dictum est, quòd uiuat ac maneat in æternũ perẽni sacerdotio præeminens. Deniq; cùm à Leui principe ius exigendarũ decimarum peruenerit ad sacerdotes, in hoc quòd Abrahã decimas pendit Melchisedec, uidetur & ipse Leui decimis soluendis obnoxius esse factus, cùm is soleat ab alijs accipere. Vt igitur minoris habentur, qui Leui soluunt decimas, ita Leui quoq; fuit inferior Melchisedec, cui decimas dederit. Dicet aliquis, quomodo dedit decimas, qui nondũ erat natus id temporis cũ Melchisedec occurreret Abrahæ? Sed quoniam posteritas quodammodo censetur esse in autore gentis, ideo dixi ad hanc rationem Leui Abrahã dedisse decimas Melchisedec. Quòd si perfecta religio pẽdebat à sacerdotio Leuitico, quemadmodum uidetur Iudæis, quòd sub Aarõ, qui tribus erat Leuiticæ, lex lata sit: quid opus fuerat præterea alium exoriri sacerdotem, qui iuxta psalmum mysticum non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedec diceretur institutus? Etenim cùm legis autoritas ratioq; coniuncta sit cum ratione sacerdotij, necesse est ut in aliam formam traslato sacerdotio, commutetur & legis forma. Nam mutata tribus satis declarat mutãdum esse sacerdotij genus. Is enim de quo loquitur psalmi uaticinium, fuerat alienus à tribu Leuitica, sed ex ea tribu, unde nullus adhuc adstiterat al-

tari, quando palàm est, quòd dominus noster Iesus exortus sit è tribu Iuda. At Moses cùm instituerat ritum ac ius sacerdotij, nullam mētionem fecit huius sacerdotij, quòd cognationem haberet cum tribu Iuda. Porrò sacerdotiū de quo loquitur psalmus, nō esse eiusdem rationis cum sacerdotio Mosaico, magis etiam ex illo fit perspicuum, quòd euidenter addit uaticinium, secundum ordinem Melchisedec, uidelicet sacerdotem indicās dissimilem Aaron, ac similem Melchisedec, ut intelligamus nō minus interesse inter personam ac personam, quàm inter ritū ac uim sacerdotij. Quid autem sibi uult: secundum ordinem Melchisedec? hoc est, qui nō immolet pecudes, quas præscribit crassa lex & carnalis, sed per gratiam cœlestem possit ad uitam æternam perducere. Siquidem illa lotionibus ac uarijs lustrationibus purificabat carnem, hæc efficaciore uictima purificat animos. Quemadmodum enim Aaron non manet in æternum, ita sacerdotium illius non erat æternum: & quemadmodum Melchisedec dictus est manere in æternum, ita sacerdotium huius nullum est habiturum finem. Atque hæc in Christum uere competere declarat psalmus mysticus, dicens: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Temporariū sacerdotium cedit æterno, & mortalis pontifex cedit immortali. Vt autem sacerdotiū imperfectius concedit perfectiori, ita lex imperfecta locum dat legi euangelicæ perfectiori, per quam uelut abrogantur scita Mosaica ueteris testamēti, eò quòd nec satis haberent roboris, nec adferrent utilitatem quam oportuit. Voluit enim deus nos reddi perfectos, at ea lex nihil adduxit ad pfectionē, nec in hoc erat data, neq; tamen frustra est data. Nimirū in hoc data est ad tēpus, ut gradus quidam esset, qui nos tandem perduceret ad spem

Reprobatio quidē fit præcedentis.

ad spem meliorem. Siquidem illa promisit terram frugiferam, in qua tranquillam uitam agerēt, qui legis Mosaicæ præcepta seruaßēt. Crassa erat lex, crassum erat præmiū: sed ita consultum est craßis hominum ingenijs, ut ex rebus sensibilibus paulatim assuescerent rebus animi. Præscribebatur ne occiderent, ne furarentur, ut morticini contactū certis ritibus purgarent: promittebatur terra, in qua annos pauculos quietè degerent: nobis promittitur cœlum, in quo semper fœlices uiuamus, & præscribitur interim, ut inimicos etiam nostros diligamus. Illorum sacerdos cū religiosißimè uersabatur in sacris, interpellaturus deū pro populo, recipiebat sese ad interiora ueli. At noster sacerdos ipsos etiam cœlos penetrauit, causam nostram acturus apud deum patrem, cui nos admouemur per legatum nostrum Christū Iesum, qui est caput ecclesiæ: nec potest abesse corpus, ubi caput est. Atque hoc certior est spes nostra tali pontifice, quàm fuerit Iudæis per suos, quòd illorū pontifices absq; iureiurando constituti sunt, noster cū iureiurando: quod ideo deus uoluit intercedere, quò nobis certior esset fiducia de promißis, si sacerdos, cuius interuētu speramus promissam immortalitatis fœlicitatē, iureiurādo approbetur pontifex æternus: idq; à deo, qui nec alioqui nouit mentiri. Sic enim loquitur in psalmo prophetico: Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Meschisedec. Quantùm igitur interest inter terram et cœlum, inter tēporaria & æterna, inter mortales et immortales, inter humana & diuina, tātò melioris testamēti spōsor factus est Iesus pōtifex noster, ac tantò certior, quantò certius est apud homines promissum iureiurādo cōfirmatū, promisso simplici. Quid quod sub lege Mosaica, necesse erat plures institui sacerdo

Per quā proximamus ad deum.

dotes, uel ut statis uicibus fungerētur sacerdotio, uel quòd mors non sineret eosdē semper permanere in functione, ut habeat nonnihil incertitudinis sponsor subinde mutatus. At hic noster unus est pro omnibus, nec eget successore: sed quia manet in æternum, perpetuum habet sacerdotium. Vnde quos cœpit saluos facere, potest ad perfectam salutē adducere, quippe qui semper habeant paratum sacerdotē, per quem adeant deū. Siquidē semper uiuit Christus in hoc, ut quoties opus sit, pro suis deum interpellet. Neq; enim sic immolauit uictimam, ut paucis ad breue tēpus prosit, sed ut omnibus & in omne tēpus sit efficax ad placandū deum. Ergo cū lex esset perfecta ac cœlestis, decebat ut talis itē esset pontifex, pius, expers doli, impollutus, longè semotus à consortio peccatorum, euectus super cœlos omnes, cui non sit necesse, ut quēadmodum faciebāt sacerdotes Mosaici, quotidie offerat uictimas pro peccatis proprijs, deinde pro delictis populi. Quales enim recōciliatores erant illi, quibus ipsis opus erat reconciliatione apud eum, apud quē deprecabātur pro commissis aliorū? Quale erat sacrificiū, quod pro alijs atq; alijs delictis idē tidem erat iterandum? Noster pontifex, qui nullum habebat peccatum suum, totius mundi peccata in se transtulit, ac semel pro omnibus uictimam obtulit, non pecudem, sed semetipsum. Nā Mosaica lex ut erat imbecillis & imperfecta, sic pontifices constituebat obnoxios infirmitati. At sermo iurisiurandi, quēmodo retulimus, qui declarat ueteri legi meliorē successurā, non hominē quēlibet, sed ipsum filium dei sacerdotē constituit in æternum, semper paratum atq; idoneum ad intercedendū pro nobis, ut quē neq; mors intercipere posit, nec ulla infirmitas obstet, quo minus sit idoneus atq; perfectus pro nobis deprecator.

Talis enim decebat ut nobis esset pontifex.

CAP

CAPVT VIII.

Caeterùm eorum quæ tot uerbis disseruimus, caput ac summa est, ne posthac admiremur pontificem Mosaicum, cùm habeamus tam modis omnibus excellētem pontificem, ut dexter aßideat magnifico throno dei in cœlis, ut rite peragat nō sacra illa umbratica, quæ præscripsit Moses, sed sacra uera cœlestiaq́; uerseturq́; intra tabernaculum: non illud umbraticum, quod fixerat homo, sed in adytis ueris tabernaculi, quod fixit deus cœlestia dirimens à terrenis. Porrò cùm omnis pontifex ad hoc soleat instituí, ut donaria ac uictimas offerat deo: fieri nō poterat, ut pōtifex legitimus sit, cui nō sit quod offerat. Quòd si datum esset illi pontificiū terrestre, quēadmodum cæteris, ne sacerdos quidem esset Christus: ut qui nihil obtulerit unquam, nec offerat, earum hostiarum, quæ solēt iuxta legis præscriptum ab alijs sacerdotibus immolari, quæ nihil aliud sunt, quàm umbræ ac typi quidam templi cœlestis & hostiarum cœlestium. Quicquid enim Christus etiā in terris gesßit, quoniam non iuxta carnē, sed iuxta spiritum gestum est, & à cœlo profectum, ad cœlum tēdit, meritò cœleste dicitur, ad Mosaici sacerdotij craßitudinē collatum. Nam id significasse uidetur deus, cùm illi præscribens formam extruēdi tēpli loquitur hunc in modum: Vide, ut facias omnia secundum exemplar, quod ostensum est tibi in monte. Viderat enim Moses spiritualibus oculis, aliud sanctius templi genus, aliud uictimarum ac sacerdotij genus, ad quorum exemplar crassam aliquam rerum imaginē interim adumbraret, donec ueniret tempus, quo uisum esset umbras ueris cedere. Nunc igitur hoc adest tempus, habemus cœlestē pontificem, & illo dignum sacerdotium, hoc utique præstantius, quo præstantius est euangelicum te-

Nunc autem melius sortitus est.

stamentum ueteri Mosaico, quoq; sunt magnificentiora promissa noui, quàm ueteris. Illic pecudum cruore purificabantur corpora, hic Christi sanguine purificantur animi. Illic promittitur terra, hic promittūtur præmia cœlestia. Atq; in hoc testamēto cœlesti ritu intercedit inter homines ac deum pontifex noster cœlestis. Quòd si prius illud testamentum tale fuisset, ut in eo nihil desideraretur, quemadmodum existimāt Iudæi, haudquaquam quæsitus fuisset locus secundo. Superuacuum enim erat aliquid adiungere perfectis. Nunc deus queritur prius illud inutile fuisse, & pollicetur aliud efficacius ac melius, hunc in modum loquens apud Hieremiam prophetam: Ecce dies ueniunt dicit dominus, consummabo super domum Israël, et super domum Iuda testamentum nouum: non iuxta testamentū, quod feci patribus illorum, in die cùm apprehenderem manum illorum, ut educerem eos ex Aegypto: quoniam ipsi non perstiterunt in testamento meo, & ego uicissim neglectui habui eos, dicit dominus. Nam hoc est pactum quod paciscar cum domo Israël, dicit dominus. Cùm leges meas non insculpsero saxis, aut chartis, quemadmodum frustra tentatum est, sed indidero mentibus illorū, & cordibus illorum inscripsero. Et ero illis uerè deus, et ipsi uicissim erunt mihi uerè populus. Neq; tradēt per manus alijs alij, ut cogatur quisq; docere proximū suū, & unusquisq; fratrē suum, dicēs: Cognosce dominum, propterea quòd iam nō solùm pauci Iudæi, sed omnes ubiq; cognituri sint me à minimo usque ad maximum: quòd per filij intercessionem propitius reddar, condonatis sceleribus ac peccatis illorum, nec iniquè gestorum ab illis recordabor amplius. Audistis uerba pollicentis nouum testamentum, eò quòd uetus fuisset inutile. Porrò quod nouum appellatur,

tur, id est, spirituale, significat abrogandum esse uetus, id est, carnale. Alioqui hoc nouum dici non posset, nisi quod præcessit antiquetur, ac ueterascat. Porrò quod antiquatur ac senescit, in propinquo est, ut euanescat, nimirum paulatim uergens ad interitum.

CAPVT IX.

DIxerit aliquis, an uana fuit igitur ueteris templi religio? nequaquam. Olim quidem *& uetus illud templũ, cuius religio succeßione ueritatis euãgelicæ iam euanuit, habebat ritus quosdam statasq; cæremonias, lotiones ac uictimas pecudum, quæ obseruatæ iustificandi purificandiq; speciem habebant, rebus quibusdam extrarijs ac uisibilibus, typum sublimiorum ac spiritualium exhibentes oculis hominum.* Hi *ritus potißimum peragebãtur in ea templi parte, quam scriptura appellat sanctum seculare, siue mundanum, quòd in hanc promiscuè pateret aditus omnibus, siue Iudæis, siue proselytis, siue gentibus. Nã ut tabernaculi, ita tẽpli stuctura talis erat, ut alia pars haberetur alia religiosior, donec ueniretur ad eam, quæ sanctißima uideretur. Si quidem primo loco factum est tabernaculum, in quo seruabantur non sine religiosa ueneratione, lucernæ, mensa, sacriq; panes septem, quos propositionis appellant, quòd in sacra mẽsa proponi soleãt. Atq; hanc templi partem appellant sancta tantùm, quòd sic abesset à profanis, ut multũ tamen abesset ab ijs, quibus præcipua sanctimonia tribuebatur. Post secundum autem uelum, quod hanc templi partem à reliquis dirimebat, erat aliud tabernaculum, quod ob excellentiam religionis uocabatur sanctũ sanctorum: id continebat sacratiora quædam monumenta, thuribulum aureum, arcam quam testamẽti uocant, laminis aureis undiq; circuntectã, in qua in-*

erat urna aurea: hac seruabatur manna monumētum miraculi ueteris, cùm fame laborantibus Hebræis nouum cibi genus è cœlo deplueret, & uirga Aaron, quæ inaudito prodigio, cùm esset à stirpe resecta, fronduerat, ac turgētibus gemmis eruperat in flores, & floribus successerant amægdalæ. Inerant et tabulæ, quas testamēti uocant, quòd in his haberētur decem præcepta, insculpta digito dei. Supra arcam imagines alatæ Cherubim, repræsentantes maiestatem & gloriam diuinam, quæ alis suis obumbrabant propitiatorium, quæ omnia significationem quandam habebant rerum sacratiorum, quas pòst prodidit Euangelium. Sed prolixum sit de singulis horum quid sibi uelint disserere, nobis sat erit summam totius negotij ad Christi sacerdotiū conferre. Itaq; cum templo ad hunc modum distincto, ac sacris monumentis in sua loca digestis, in prius illud tabernaculum quotidie ingrediebantur sacerdotes quilibet, qui sacrorum ritus peragerēt. Cæterùm in secundum illud sacratius solus pōtifex, cui prima dignitas erat inter sacerdotes, semel duntaxat singulis annis ingrediebatur, non sine sanguine pecudis quem illic offerebat, pro suis primùm, deinde pro populi delictis, per errorem & ignorātiam commißis. Quibus rebus, ueluti per ænigmata quædam significabat spiritus sanctus, id temporis nondum patuisse aditū ad ea loca, quæ uerè sancta sunt, neq; quicquam habent terreni contagij. Cùm enim solus pontifex ingrederetur secretius adytum cæteris exclusis, maneretq; adhuc prius illud tabernaculum, quod imaginem gerebat illorum temporum, in quibus homines craßis quibusdam cæremonijs, utcunq; continebantur in religione Iudaica, ne in deteriora prolaberētur, in eo tabernaculo craßi quidam, ac plebeij ritus peragebantur à uulgaribus sacerdo

His uerò ita compos.

ſacerdotibus. Offerebãtur donaria, mactabãtur pecudes, immolabãtur hoſtiæ, quæ ſic habebant ſpeciem aliquam purificationis, ut tamen non poſſent eos qui his uterẽtur, ad plenum reddere puros iuxta conſciẽtiam & animum, ex quo nos æſtimat deus, etiam ſi iuxta corpus & hominũ æſtimationem aliquid puritatis addere uidebantur. Quicquid enim illic agebatur, ad corpus potiſsimũ pertinebat, ſitum in delectu ciborum ac potus, cùm cibus uerè nec purificet, nec inquinet animũ, in uarijs ablutionibus, alijsq; purgationibus carnis, quæ nec in hoc erãt instituta, ut cõferrent homini perfectam iuſtitiam: ſed ut hiſce rudimẽtis paulatim aſſueſcerẽt ueræ religioni, & per umbras ducerentur ad ueritatem, fierentq; meliorum capaces, quæ ſuo tempore proferret euangelica doctrina. Habetis ſummam totius religionis, qua ſibi tantopere placent Iudæi. Nunc noſtri pontificis dignitatem cum his conferamus. Chriſtus enim pontifex ſponſor & autor, non purificationis corporeæ, neq; bonorum huius ſeculi, quæ finem habent, ſed æternorum, ac cœleſtium bonorum: non per uelum manibus hominum textum, ſed per aliud tabernaculum non manu factum, hoc eſt, non huius ſtructuræ, quam ut erigũt homines, ita demoliri poſſunt: ſed per ipſum cœlum ingreſſus eſt in loca uerè ſancta, et ab omni mortalitatis cõtagio uerè ſemota: non adferens ſecum ſanguinem hircorum ac uitulorum, quo deum placaret, ſed proprium ſanguinẽ, quẽ in ara crucis pro nobis effuderat: quo non unum populũ, ſed uniuerſum hominũ genus ab omnibus peccatis liberauit: idq; non uno anno, ſed in omne tempus uſq; ad finem mundi, modò reſipiſcentes à prioribus uitæ cõmiſsis Chriſtum agnoſcant, ac pro uiribus imitentur. Quæ enim collatio mutæ pecudis ad Chriſtum deum & hominẽ? Quòd

Quæ parabola eſt temporis inſt.

Chriſtus aſſiſtẽs pont.

si sanguis taurorum & hircorum, aut cinis exustæ uitulæ aspersus inquinatis, purgat eos iuxta carnalem quandam & umbraticam sanctimoniam: quātò magis sanguis Christi: qui non per ignem corporalem, sed spiritum æternum, humanæ salutis sitientem, obtulit: non pecudem brutā, sed semetipsum hostiam puram et incontaminatam deo patri: purificabit non corpora uestra, sed conscientiam uestram ab his operibus, quæ uerè mortem adferunt animæ? Mors illius nos ab æterna morte liberat: et spiritus illius purissimus nostrū purificat spiritum prius inquinatū. Vtrobiq; sanguis est, sed ingens discrimē: utrobiq; mors est, sed inæqualis: utrobiq; spiritus est, sed admodū dispar. Siquidē quod ibi gestum est per umbras ac simulacra quædam, hoc Christus uerè præstitit. Quoniam enim is, qui in ueteri testamento medius intercedebat inter deum & homines, non adferebat perfectam innocentiam, ideo Christus successit noui testamenti nouus intercessor: uti per mortē suam abolitis peccatis, quæ per prius illud testamētū aboleri non poterant, quæq; deum alienabāt à nobis, iam per euangelicam doctrinam promissionem ac spem accipiant æternæ hereditatis, non iudæi tantùm, sed quicunque uocati fuerint ad Christi consortium. Etenim ubi testamenti uocabulum auditur, ibi mors testatoris intercedat necesse est: alioqui testamentum non esset, aut si esset, ratum nō esset. Nam mors testatoris ratum facit testamentum, quod nondum certum habet robur quandiu uiuit qui condidit, ut cui liberū sit, si uelit mutare. Vnde quoniam uetus quoq; illud testamentum est dictum, non est dedicatum absque sanguine & morte, sed pecudis, & alioqui perituræ. Nam quemadmodum legis in Exodi libro: cùm Moses recitasset totam legē dei populo, & quid ex obseruata

Et ideo noui testamenti mediator intercessit.

ster

ſperare præmij, quid ex neglecta metuere pœnæ deberent, expoſuiſſet, quò ratum eſſet pactum inter deum & populum, ſanguinem uitulorum & hircorum miſcuit in cratera unà cum aqua, & intincta lana coccina, atque hyſopo aſperſit ſimul ipſum librum, unde recitauerat præcepta domini, ſimul uniuerſum populum, dicens: Hic *eſt ſanguis teſtis, et confirmator eius teſtamēti, quod uobis præcepit deus, ut obſeruetis.* Nec *hoc cōtentus tabernaculum inſuper, & quicquid in hoc erat uaſorum ſacrorum, quibus utebantur in ſacrificijs, ſimiliter aſpergebat ſanguine.* Quin *in cæteris item ritibus, quæcunq; purificabantur iuxta præſcriptum legis* Moſaicæ, *ſanguine purificabantur.* Nec *ulla fiebat remiſsio peccatorum, niſi per effuſionem ſanguinis.* Atque *ita ſanè congruebat ut in terris, quæ repræſentabant imaginem & umbram rerum cœleſtium, huiuſmodi craſsis purificationibus peragerentur.* Cæterùm *ubi ueritas illuxit, decuit ut ipſa cœleſtia ſacra, & potioribus uictimis peragerentur, et ueriorem adferrent puritatem.* Nam, *ut dixi, cœleſte eſt etiam totum hoc, quod* Chriſtus *geſsit in terris.* Neq; *enim* Chriſtus *ingreſſus eſt in ſancta manibus hominū fabricata, quæ magis opinione quàm re ſancta ſunt, quæq; profanari poſſunt: nec aliud erant, quàm umbræ quædam rerum uerè ſanctarum ſed in ipſum cœlum ingreſſus eſt, ubi habitat deus immortalis cum æthereis mentibus, atque in huius conſpectu tanquam pōtifex legitimus deprecatur pro totius mundi peccatis, commendans ſeſe proprio ſanguine, quem ex mera gratuitaq; charitate effudit pro nobis: idq; fecit hoſtia tā efficaci, ut non fuerit opus quotannis repetere, quemadmodum ueteris teſtamenti pontifex ſingulis annis ingrediebatur ſecretius adytum.* Nec *mirum eſt hoſtiam illius*

non

non fuisse perinde efficacem, cùm & ipse obnoxius esset peccatis, ac sanguinem offerret & pecudis & alienum. Quòd si talis fuisset pontifex Christus, cùm toties ab orbe condito recurrerent secula & anni, necesse erat illum frequenter immolasse uictimam, quemadmodum faciebāt ueteris testamenti sacerdotes. Nunc autem talis fuit, ut satis fuerit semel immolare semetipsum, ac semel aspersione proprij sanguinis abolere peccata omnium seculorū usq; ad finem mundi. Idq; factum est non ab initio mundi, sed instante fine, cùm omnibus constaret, omnia uitiata peccatis: nec ullum esse remediū, nisi à deo: ut palàm esset, quàm esset efficax sacerdos, qui unica uictima, tam immensum acervum peccatorum expiaret, relicto parato faciliq; remedio, ut eadē hostia in annos innumeros satisfaceret omnibus, qui sese non præberēt indignos. Transtulit enim in se, nō solùm eorum peccata, qui ante multos annos spē salutis in ipso posuerant, uerumetiā eorū, qui multis pòst seculis credituri essent eius Euāgelio. Nō est igitur, quòd mundus expectet alium sacerdotē, aut aliam hostiam expiandis peccatis: sed quēadmodum illud manet omnes homines, ut semel moriātur absq; spe redeundi in hanc uitā, in qua & labimur subinde, & expiamur: neq; quicquam expectatur à morte singulorū, nisi iudiciū illud extremū, quod æterna præmia decernet, siue pijs, siue impijs: ita & Christus qui semel moriēs, pro omnibus oblatus est, omniū quod in ipso fuit, peccata in se transferēs, ut pro omnibus pœnas lueret: nihil superesse uoluit nisi iudiciū supremū, in quo rursus cōspicietur hominibus, nō ut ātea, uelut hostia deuota, uelut scelerosus homo et supplicio dignus, sed ut gloriosus et ignarus omnis peccati: salutaris autē & felix cōspicietur ijs, qui nūc purificati per mortē illius, per seuer

Et quēadmodum statutum est.

seruerãt in innocẽtia uitæ, donec iterum aduenerit, nõ immolandus, sed iudex, optabilis pijs, formidabilis impijs.

CAPVT X.

POrrò quò minus idem ualuerit pontifex ueteris testamenti, in causa est, quòd lex illa, eò quòd non obtineret uiuam ac ueram imaginem bonorum, sed umbram modò quandam, quæ designaret potius aliquid quàm efficeret, uulgaribus pecudum hostijs, tametsi singulis annis cõtinenter ab illis sacerdotibus offerrentur, nunquam poterat perfectos reddere, qui per sacerdotes infirmos, hostijs inefficacibus accederent ad deum reconciliandum: quod si fieri potuisset, non'ne semel oblatæ desijssent iterari? Atqui in istis sacrificijs quoties repetuntur, rursus fit commemoratio superiorum delictorũ, quæ res arguit illos parũ fidere uni sacro. Quorsum enim attinebat in singulos annos renouare sacra, si una uictima sic purgasset ab omnibus peccatis, ut iam nulla resideret conscientia delictorum in ijs, qui semel immolassent, ac semel essent purgati? Cùm enim peccatum sit animi uitiũ, non corporis, non potest res crassa corporeaq;, qualis est sanguis taurorum & hircorum, abolere morbum mẽtis. Solùm id potest ad plenũ cœlestis ac spiritualis hostia Christi, quæ per fidẽ ac baptismum, sic semel omnia superioris uitæ commissa delet, quantumuis multa, quãtumuis atrocia, ut in consciẽtia nihil resideat metus, aut remorsus. Tantùm si cauerimus, ne in pristina flagitia reuoluamur. In tantum enim deus huiusmodi multiplicatis hostijs nõ reddebatur propitius, ut offensus potius, unum aliquod efficax & perenne sacrificiũ desideraret. Sic enim loquitur deo patri filius in psalmo mystico, ueluti mũdũ ingressurus, ut proprij corporis hostia propitiaret illum humano generi: Sacrificiũ & ob

dem meruerunt sanctificari, sic ut nihil omnino pristinorum scelerũ nobis imputetur. Quod dico testatur & ipse spiritus sanctus, loquens per os prophetæ, ac multò antè prædicens futurum, quod nunc factum cõspicimus: Hoc, inquit, est testamentum, quod condam erga illos, post dies illos, dicit dominus. Cùm indidero leges meas cordibus illorum, et mẽtibus eorum illas inscripsero, nec amplius recordabor peccatorum aut iniquitatum illorum, tantũ aberit ut uelim ulcisci. Porrò posteaquàm semel condonata sunt in æternum peccata omnia, quorsum opus est Iudæorum hostijs, quæ peccatis expiãdis adhibebãtur? Cùm igitur fratres sublata peccatorũ conscientia, quæ nos ab interpellãdo deo deterrebat, data sit fiducia ingrediendi in sancta, freti sanguine Iesu, quem ille pro nobis recõciliandis effudit, ac uiã aditũq; nobis aperuit, à uetere illa longè diuersam, uidelicet recentẽ ac nouã, uiuamq; & efficacẽ ac perpetuã, quæ semel aperta, postea claudi nõ queat, quam ille nobis auspicatus est, primus omnium ingrediens per uelamẽ, hoc est, carnẽ suam, qua ad tempus tegebatur apud homines illius diuinitas, eaq; sublata in cœlũ, patefacta sunt cœlestia: cumq; habeamus sacerdotẽ magnũ à deo promissum secundũ ordinẽ Melchisedec, quẽ præfecit toti domui suæ deus, hoc est, ecclesiæ catholicæ, quã nõ ut minister, sed ut autor ac dominus moderatur: adeamus cõdẽ interim et nos, quò nobis uiam aperuit Christus: adeamus autẽ non pedibus corporis in tẽplum saxeum, sed in templum cœleste penetremus corde syncero, cum summa fiducia ĩpetrãdi quod petimus: sed prius aspersi, nõ iuxta corpus sanguine pecudis, sed iuxta mẽtem ac spiritum sanguine Iesu Christi, ac per hũc depulsa ueterum peccatorum conscientia, ad hæc per baptismum abluti, etiam corpore, aqua

Habẽtes itaque fratres fiduciam.

aqua pura, et omneis abstergēte sordes animi: superest ut perseueremus in eo, quod semel sumus aggressi, ac spē uitæ immortalis, quā professi sumus in baptismo, teneamus firmam, nullaq; ex parte uacillantem, hoc uno freti, quòd deus qui promisit, certæ fidei est, nec potest fallere si uelit, si modò nos in fide perstiterimus. Ad hæc quoniā facti sumus eiusdē corporis membra, mutua charitate consensuq; cohæreamus, considerantes inuicem quantum quisq; profecerit in euangelica professione: nō ut inuideamus ei qui nos āteuertit, aut aspernemur cū qui à tergo relictus est, sed ut mutuis exemplis, ut mutuis hortatibus prouocemus ad charitatem ac pia opera. Id fiet, si fratris profectus nos extimulet ad ardentius studium pietatis, & si quem cessātem uiderimus, eum fraterna solicitudine extimulemus ad meliora, gratulantes præcedentibus, & fauentes annitentibus, haudquaquam committentes, ut quisquam destitutus pereat à grege nostro, quemadmodum solēt quidam à rebus bene cœptis per occasionem deficere, sed modis omnibus alios alij stimulemus et inflāmemus, ut in eo quod institutum est, pergamus usq; ad finem. Atque id eò magis faciendum est, quòd uidetis imminere diē domini, qui redditurus est pro suis cuique factis præmia, nec iam locum relinquet sarciendi, quod parum rectè gesseris, sed quicquid gestum est exacto iudicio perpendetur. Atq; his quidem delictis, quæ per errorem aut infirmitatem humanam committuntur, facilis erit uenia. Cæterùm posteaquam per Euangelium cognouimus ueritatem, edocti quid expectandum, quid fugiendum, & quæ præmia maneant pios, quæ impios, si uolentes ac scientes reuoluamur in capitalia flagitia, quæ semel suo sanguine abluit Christus, cùm ille semel duntaxat mortuus sit, nunquam iterum

mori

moriturus, non superest relapsis in ueterem uitam hostia, quæ rursus per baptismum gratis cōdonet peccata. Quid ergo superest? Nimirum formidabilis quædā expectatio iudicij supremi, ac mox ignis sæuus & infestus, qui ad uindictam contēptæ bonitatis diuinæ deuoraturus est aduersarios. An putatis impune fore, si quis legem euangelicam contempserit? Quo clementior est, quo plus adfert beneficij, hoc grauiores dabit pœnas, qui eam sciens ac uolens habebit ludibrio. Habet autem, qui semel ascitus in numerum filiorum dei, uolēs se conijcit in numerum seruorum diaboli. Si tanta erat animaduersio apud Iudæos: ut qui non obtemperasset sacerdoti proponenti legis Mosaicæ præcepta, hoc est, qui iussus abstinere à carnibus suillis, per cōtumaciam uesceretur: conuictus duorum aut trium hominum testimonio, protinus absq; misericordia tolleretur è medio: quantò grauius meretur supplicium, qui non quemlibet sacerdotem, sed filium dei Iesum conculcauerit? conculcat autem eum, qui tantum illius beneficium aspernatur, qui non sanguinem pecudis, sed sacrosanctum illius sanguinem, quo dedicatum est nouum testamentum, ceu rem profanam duxerit: præsertim quo semel fuit purgatus ab omnibus peccatis uitæ prioris: qui spiritum, per quem euangelicam gratiam sit assecutus, contumelia affecerit, quòd eo suis uitijs expulso, templum dei prodiderit diabolo. An ideo nobis promittimus impunitatē, quòd non statim animaduertitur ab hominibus in eos qui desciscunt à synceritate uitæ euangelicæ? Nouimus eum qui dixit: Meum est ulcisci, ego rependam, dicit dominus. Ac rursum alio in loco: Dominus iudicabit populum suū. Ne quis sibi blandiatur nocens, si hominis ultoris manus effugit: dei manus nemo potest effugere. Sed horrendum est

Et ignis æmulatio.

incidere in manus dei uiuẽtis. Porrò quo maiore cum laude cœpistis euangelicã professionẽ, hoc maiore cum dedecore recidetis ad uitam priorem. Quod ne fiat, reuocate uobis ipsis in memoriã tempora superiora, in quibus per euãgelicam doctrinã ac fidẽ illuminati, non simplex afflictionũ certamẽ fortiter sustinuistis spe futuræ uitæ: partim dum & probris & molestijs affecti, spectaculo fuistis omnibus qui Christi doctrinã execrantur: partim dum ob euangelicam charitatẽ, ultro uenistis in consortiũ probrorum & afflictionum, quibus afficiebãtur alij Christiani sicue apostoli, qui contempto mundo, regulam euangelicam sectabãtur. Siquidẽ afflictionum probriq; quod ex uinculis meis apud homines impios uidebatur accidere, fuistis ultro participes, & alieno dolore doluistis, alienã contumeliam uestram esse duxistis: nec hucusq; tantum præstitistis uos ingenue Christianos, uerumetiã direptionẽ facultatum uestrarum, gaudẽtibus animis accepistis, nimirũ re ipsa declarãtes uos scire & credere, quòd habeatis potiores & meliores opes repositas in cœlo, quas nec fur clancularius, nec prædo uiolentus possit eripere. Imò crescunt illæ iactura bonorum huius mundi, quam ob Christi nomen patimur. Hæc facta meritò addebãt uobis fiduciã assequendi promissa Christi: debentur enim tã inuictæ fidei summa præmia, & haud dubiè persoluẽtur à deo iusto ac benigno, sed suo tempore. Nunc certandi tempus est, pòst distribuentur coronæ. Interim opus est uobis patientia, ut ubi cõstantibus animis obsecuti fueritis uoluntati diuinæ, uictores reportetis promissam coronam æternæ gloriæ. Nondũ apparet ille dies, quo, sublato certamine, dabũtur præmia, tamẽ haud procul abest: & imperator noster, qui ascensurus est in cœlum, pollicitus sese denuo ad nos redi-turum

Rememoramini pristinos dies.

Nolite itaq; amittere cõfidentiam.

turum, ueniet, nec diu morabitur. Interim iustus ex fide sua uicturus est, quantumuis afflictus, quãtumuis irrisus quantumuis extinctus, tamen expectatione promissorum sustinebit fortem animum. Quòd si non perstiterit in fide, sed fractus desperatione subtraxerit sese ab euangelica professione, non probabitur animo meo. Sed auertat deus, ut subducamus nos à bene cœptis in exitium ob diffidentiam. Quin potius fidem professi sumus, & in ea persistemus, ut uitam ac salutem animæ lucrifaciamus, iuxta consilium Esaiæ dicentis: Iustus ex fide uiuet.

CAPVT XI.

NVlla res æquè pios cõmendat deo, ac certa de illo fiducia. Siquidem argumentũ est animi optime de deo sentientis, nihil addubitare de dictis illius, cum nec appareant usquam humanis sensibus quæ dicuntur, nec humana ratione probari queant. Vulgus inania somnijsq; simillima ducit ea, quæ cum nusquam extent re, tantũ animi spe concipiuntur, & stulte uera credi putat, quæ non possint oculis demonstrari. Atqui hæc fides, per quam iustus uitã tuetur alijs pereũtibus, nõ est uulgaris aliqua credulitas, sed est solida firmaq; basis earum rerũ, quæ nec sensibus nec rationibus humanis deprehendi possunt, sed eas firma spe, ita repræsentat animo, quasi coràm cernerẽtur, quasi manibus tenerentur, quæq; per se uideri non possunt, eas persuadet esse certissimas, non argumentis humanis, sed certa fiducia erga deum autorem. Iudæi fidunt operibus suis, sed hæc res est una, quæ nos deo probatos charosq; reddat: neq; nos solum, uerum si quis repetat ab orbe condito, reperiet maiores nostros omnes, quorũ memoria celebris est ob laudem pietatis, fidei commendatione potissimum promeruisse, quod assequuti sunt.

incidere in manus dei uiuĕtis. Porrò quo maiore cum lau de cœpistis euangelicā profeßionē, hoc maiore cum dedecore recidetis ad uitam priorem. Quod ne fiat, reuocate

Rememoramini pristinos dies.

uobis ipsis in memoriā tempora superiora, in quibus per euāgelicam doctrinā ac fidē illuminati, non simplex afflictionū certamē fortiter sustinuistis spe futuræ uitæ: partim dum & probris & molestijs affecti, spectaculo fuistis omnibus qui Christi doctrinā execrantur: partim dum ob euangelicam charitatē, ultro uenistis in consortiū probrorum & afflictionum, quibus afficiebātur alij Christiani siue apostoli, qui contempto mundo, regulam euangelicam sectabātur. Siquidē afflictionum probriq; quod ex uinculis meis apud homines impios uidebatur accidere, fuistis ultro participes, & alieno dolore doluistis, alienā contumeliam uestram esse duxistis: nec hucusq; tantum præstitistis uos ingenue Christianos, uerumetiā direptionē facultatum uestrarum, gaudētibus animis accepistis, nimirū re ipsa declarātes uos scire & credere, quòd habeatis potiores & meliores opes repositas in cœlo, quas nec fur clancularius, nec prædo uiolentus poßit eripere. Imò crescunt illæ iactura bonorum huius mundi, quam ob Christi nomen patimur. Hæc facta meritò addebāt uobis fiduciā assequendi promissa Christi: debentur enim tā inuictæ fidei summa præmia, & haud dubiè persoluētur à deo iusto ac benigno, sed suo tempore. Nunc certandi tempus est, pòst distribuentur coronæ. Interim opus est uobis patientia, ut ubi cōstantibus animis obsecuti fueritis uoluntati diuinæ, uictores reportetis promissam coronam æternæ gloriæ. Nondū apparet ille dies, quo, sublato certamine, dabūtur præmia, tamē haud procul abest: & imperator noster, qui ascensurus est in cœlum, pollicitus sese denuo ad nos rediturum

Nolite itaq; amittere cōfidentiam.

turum

turum, ueniet, nec diu morabitur. Interim iustus ex fide sua uicturus est, quantumuis afflictus, quātumuis irrisus quantumuis extinctus, tamen expectatione promissorum sustinebit fortem animum. Quòd si non perstiterit in fide, sed fractus desperatione subtraxerit sese ab euangelica professione, non probabitur animo meo. Sed auertat deus, ut subducamus nos à bene cœptis in exitium ob diffidentiam. Quin potius fidem professi sumus, & in ea persistemus, ut uitam ac salutem animæ lucrifaciamus, iuxta consilium Esaiæ dicentis: Iustus ex fide uiuet.

CAPVT XI.

NVlla res æquè pios cōmendat deo, ac certa de illo fiducia. Siquidem argumentū est animi optime de deo sentientis, nihil addubitare de dictis illius, cum nec appareant usquam humanis sensibus quæ dicuntur, nec humana ratione probari queant. Vulgus inania somnijsq; similima ducit ea, quæ cum nusquam extent re, tantū animi spe concipiuntur, & stulte uera credi putat, quæ non possint oculis demonstrari. Atqui hæc fides, per quam iustus uitā tuetur alijs pereūtibus, nō est uulgaris aliqua credulitas, sed est solida firmaq; basis earum rerū, quæ nec sensibus nec rationibus humanis deprehendi possunt, sed eas firma spe, ita repræsentat animo, quasi coràm cernerētur, quasi manibus tenerentur, quæq; per se uideri non possunt, eas persuadet esse certissimas, non argumentis humanis, sed certa fiducia erga deum autorem. Iudæi fidunt operibus suis, sed hæc res est una, quæ nos deo probatos charosq; reddat: neq; nos solum, uerum si quis repetat ab orbe condito, reperiet maiores nostros omnes, quorū memoria celebris est ob laudem pietatis, fidei commendatione potissimum promeruisse, quod assequuti sunt.

Primum quòd intelligimus mundũ hunc uniuersum cũ his, quæ amplectitur, conditũ fuisse uerbo dei soloq; iussu conditoris, non'ne fidei debemus? Quis enim alioqui persuadeat ex inuisibilibus gigni uisibilia: aut ex his, quæ nõ sunt, fieri, quæ sunt? Philosophi ratiocinationem humanã secuti mundum putant ingenitũ esse, neq; magis habuisse exordium, quàm habuerit opifex ipse. Nos autem, quod nec uideri potuit, nec humanæ mentis ratiocinatione colligi potest, perinde credimus, ac si uideremus, nimirum freti libris diuinis, qui narrant mundũ esse iussu dei conditũ, quẽ scimus nihil non posse, nec posse mẽtiri. Abel primus omnium iusti cognomen promeruit, atq; hoc sanè maiore cum laude, quòd nullius exemplis prouocatus, innocentẽ ac fidẽtem deo se præbuit. At quæ tandẽ res efficit ut hic charior esset deo, quàm Cain frater? Nimirum fides, qua totus pendebat ab eo, cùm Cain ceu diffidens, nec contentus ijs, quæ sponte fundebat humus in alimoniam innoxiæ uitæ, terram proscinderet. Vterq; de suis facultatibus offerebat hostias deo. Sed solius Abelis sacrificiũ fuit acceptũ deo, quòd uir innocẽs syncero pectore fideret illius bonitati, neq; circunspectaret huius mundi commoda, sed pietatis suæ mercedẽ expectaret in cœlis. Non igitur hostia, sed fide promeruit, ut deus igne de cœlo demisso, complexus illius donaria, testaretur eum esse iustum, atq; hoc pulcherrimo elogio nunc etiam post tot annorũ millia sic uersatur in ore hominum, ut mortuus etiã uiuere loquiq; uideatur. Occiderat fratri, cum innocẽs esset interfectus: at non occiderat deo, cui sanguis eius adhuc clamabat de terra. Nec obfuit Enoch pio, quòd ex impio patre prognatus esset: sed huic diuinæ literæ testimonium ferunt, quòd cũ deo uersatus sit etiã cũ ageret in terris: uidelicet fide

fectans

sectans, non ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur, hoc est, æterna cœlestiaq́; : & ob hoc sublatus est uiuus ad ea quæ dilexerat, mortiq́; subductus est. Sic enim uixerat, antequàm tolleretur ex hominum consortio, ut in cœlis uideretur uiuere potius, quàm in terris, & morte uideretur indignus qui nihil cōmisisset dignum morte, ut huius exemplo primū discerent homines, per innocentiam uitæ per'que fidem patere uiam ad immortalitatem. Ideo sublatus est, quia placuerat deo. Sed fide potissimum placuit, sine qua nemo illi placet, quātumuis abūdet alioqui factis. Quisquis enim illi uelit esse commendatus, primùm oportet credere deū esse, qui possit omnia, quiq; uelit optima. Deinde hunc agere curam rerum humanarum, perq́; hūc nec pios, qui neglectis uisibilibus huius mūdi bonis deum inuisibilem inquirunt, fraudari suis præmijs, quantumuis affligātur in hac uita: nec impijs defutura supplicia, etiāsi in hoc seculo uideantur secūdis uentis uti. Fidei igitur debet hoc seu gloriæ, seu fœlicitatis, quòd sublatus ex hominū cōtubernio uiuit cum deo. Sed insignius etiam hoc exemplum fiduciæ erga deū præbuit Noë: qui cū esset oraculo admonitus, futurū ut inundatio deleret uniuersum animātium genus in terris, nec apparerēt argumenta, quibus colligi posset, quod prædicebat oraculū, eò quòd cœlū esset serenū, homines securi, cōuiuātes, & matrimoniū celebrātes, ridebant oraculi minas: ipse tamen indubitatum habēs euenturū, quod deus euenturū prædixerat, apparauit arcam, qua simul & seruauit suam familiā, & reliquos homines condēnauit, adeò diffidentes sermoni diuino, ut adornantem fabricam in futurū diluuiū uelut insanum irriderent. Neq; solum seruatus est à diluuio, uerumetiā successit in laudem maiorū suorum Abel & Enoch, qui cele-

bres sunt ob iustitiam, quæ per ueram fidem commendat hominem deo. Iam Abraham quoties insignis erga deū fiduciæ dedit documentum? Primum cum nihil sit homini dulcius natali solo, tamen cum à deo iuberetur relicta patria & affectibus suis commigrare in terram ignotam, nihil contatus obediuit uoci diuinæ, nullius exemplo prouocatus, nullis probabilibus argumentis spem facientibus, fore ut relictis agris paternis, terram nescio quā hæreditate poßideret, cuius neq; nomē, neq; situm adhuc nouerat. Adeo certa erat illi fiducia, fore quicquid deus esset pollicitus. Eiusdem fiduciæ fuit, quòd cum deuenisset in terrā à deo promißā, neq; succederet res ex animi sententia, nec ipsi, nec filio Isaac, nec nepoti Iacob, cum tamē non Abrahæ tantum, sed posteris etiā illius esset promissa terræ huius hæreditas, sed ipse subinde conflictari cogeretur cum hostibus, & Isaac moleste negotium exhiberent Philistæi, & Iacob per Esau fratrem profligatus esset in Mesopotamiam, unde reuersus tandē coactus est paulum emere locelli, ubi figeret tabernaculum: tamen nihil omnibus hisce rebus commotus est Abraham, ut diffideret deo pollicito terram: neq; quæstus est se exulem esse, non hæredē: neq; flexit animum ad ea, quæ uidentur in terris, sed ad cœlestia, quæ non cernuntur, nisi oculis fidei. Sensit enim non hanc esse terram, de qua sensisset promißio diuina, quam adeo non magnifecit, ut nec ædificium ullum, aut oppidum in ea putaret extruendum, sed uelut hospes mox aliò migraturus, in tabernaculis sese contineret cum suis. Quid igitur expectabat, cum cerneret hæc non apparere promissa? nimirum expectabat aliam ciuitatem, stabilem ac perpetuam, unde nunquam esset depellendus, longe dissimilem his, quas & condūt & demoliuntur homines,

cuius

cuius opifex, & cōditor esset deus. Quin & huius uxor Sara, cum & maritum haberet uetulum, & eò processisset ætatis, ut matrici natiua uis deesset ad semen uirile attrahendum, ac retinendum, tamen concepit & peperit Isaac, diffisa quidem naturæ uiribus, sed confisa deo, qui per angelum illi fœtum masculum promiserat in annum proximum: non audiebat reclamantem naturam, tantum habebat persuasum, deum mentiri nō posse. Promiserat deus Abrahæ posteritatem parem stellarum numero, parē harenæ littorali, nec ullam spem prolis dabat natura. Nihil tamen ille diffisus est. Atq; ob id ex uno sene iam annis effœto, prognati sunt posteri, tanto numero, quanto sunt stellæ cœli, quāto harena quæ est in littore maris. Siquidem ille filios ac nepotes expectabat, non iuxta sanguinis cognationem, sed iuxta fidei imitationem, quo nomine nos omnes posteri sumus Abrahæ, qui fidimus promissis euangelicis. Ergo non Abrahæ tantum, sed & posterorū illius germanorum tam constans fuit fiducia, ut illis nec mors eam ademerit. Mortui enim sunt omnes hi, cū nondum tenerent promissa, sed procul ea fide uiderent, crederentq;, præq; desiderio cōsalutarēt, adeò nō fidentes huic terræ ī qua nemini diu uiuere licet, ut sese cōfiterētur hospites ac peregrinos esse, nō solum in Palæstina, sed in toto mundo. Frequēter enim uitam hanc, peregrinationē uocant & incolatum: & in Psalmo mystico Dauid profitetur se peregrinum in terra, quemadmodum fuissent omnes patres ipsius. Et tamen is regnabat etiam in Palæstina, & ciuitatē cōdiderat. Atq; hæc sane regio finibus admodū āgustis circunscribebatur, & magna ex parte nō cessit Hebræis Abrahæ posteris, eò quòd pristinos possessores non possent loco depellere; nec hanc tamē ingressus est Moses,

ſed procul è monte conſpectam ſalutauit moriturus, neq; deſperauit tamẽ de promiſsis. Itaq; quum ſe fateantur eſſe peregrinos, ſatis declarant ſeſe deſiderare patriam. Quã autem patriam inquirunt, quibus hic mundus totus exilium eſt? Chaldæam patriam reliquerãt, cuius deſiderium ſi illos cruciaſſet, non adeò procul aberat, quin poſſent eò commodè redire. Non igitur illam patriam deſiderabant, ſed aliã ac meliorẽ, in qua liceret æternum uiuere, prorſus exemptos ab omni dolorum moleſtia. Hæc erat illa patria cœleſtis in quam illos euocarat deus, & cuius amore uolebat eos ſic in hoc mundo uiuere, quaſi in mundo non eſſent. Atq; hac de cauſa deus cùm ſit cõditor ac princeps omnium, tamen peculiariter ſe uocat deum Abraham, Iſaac, & Iacob. Siquidem illorum propriè deus eſt, qui fiduciam omnem, & omnia felicitatis præſidia in ipſo collocarunt. Ac talibus parauit ciuitatem non terrenam, ſed cœleſtem, in qua ſemper felices regnant cum deo, cuius amore cõtempſerunt omnia. An non & illud inſigne fuit fidei documẽtum in Abraham, quòd cùm deus explorãs, quàm ex animo ſibi fideret, iuſsiſſet ut immolaret filium ſuum Iſaac, cùm is & unicus eſſet, & cuius nomine promiſſa fuerat poſteritas (ſiquidem hic erat ſermo promittentis: In Iſaac uocabitur tibi ſemen) nihil tamen cunctatus aggreſſus eſt facere, quod iuſſus eſt, nihil interim ſecũ diſputans, unde mihi poſteritas, ſi hunc occido, in quo uno ſpes eſt poſteritatis? Sed illud in animo perpẽdebat, deum qui promiſerat mentiri non poſſe, & ſi libeat uel à mortuis excitare poſſe filium extinctum generis propagatorem: et quia credidit reſurrectionem mortuorum, idcirco datum eſt illi, ut filium quod in ipſo fuerat extinctum, domum ueluti uitæ redditum reduceret, iam tunc imagine

quadam

quādā adumbrantem futuram resurrectionē Iesu Christi. Iam & illud erat euidens animi bene fidētis deo documentum, quòd Isaac moriturus, cùm ipse nondū accepisset promissam à deo fœlicitatē, tamen ausus est eam polliceri filijs suis Iacob & Esau, cùm utriq; benediceret, præuidens utriusq; uitam, ac diuersum utriusq; præmiū. Adeò res est oculata fides, ut ea quoq; cernat ueluti præsētia quæ procul semota sunt à sensibus corporeis. Consimilis fiduciæ fuit, quòd Iacob moriens, singulis filijs Ioseph benedixit non ignarus futuri, qui transuersis brachijs dextrā imposuit Effrem, qui sinister aderat: læuam Manasse, qui dexter: nihil addubitans, quin futurum esset, quod diuinus spiritus illi significarat euenturū. Sed longius etiam prospiciebat senis fides, cū exosculās summā uirgā filij Ioseph, ueneraretur in eo Christum omnibus imperaturum, cuius ille delatus ac proditus à fratribus imaginem gesserat. Ne Ioseph quidē degenerauit à fide maiorū suorum. Siquidē moriturus in Aegypto, præuidit, futurū ope diuina, quod tamen id temporis non uidebatur probabile, ut Israelitæ demigrarent ex Aegypto, peruēturi ad terrā promissam à deo: adeoq; non dubitauit de hac re, ut simul de ossibus suis eò transferendis mādauerit. Quin Mosi recens nato, parentū fides saluti fuit. Cū enim rex edixisset, ut quicqd ex Hebræis nasceretur sexus masculini, statim interimeretur: parentes huius ut cōspexere puerū, ipsa statim indole uultus magnum quiddam præ se ferentem, interpretantes deo gratū esse, ut infans bono publico populi seruaretur, neglexerunt regis edictū, ac puerum apud se tribus mensibus occultarunt: deinde scriniolo inclusum exponunt in ripa fluminis, non dubitantes, quin deus seruaturus esset puerum cui tantam gratiam offuderat: magisq; metuerunt

offendere deum, quàm tyrannum, nimirum intelligentes eos qui pietatem colunt, utcunq; res hominum cadunt, nō posse destitui præmio suo. Sed hæc laus debebatur parentibus, Mosi uerò illa fuit huius propria, quod posteaq̄ adoleuisset, et adoptatus esset à filia Pharaonis, respuit honorem regiæ cognationis, maluitq; palàm professus Hebræum esse se, communibus malis affligi cum populo dei, quàm ex impia simulatione capere commoda huius uitæ, feliciores diuitias esse iudicans, iam tum pro seruando populo ferre probra malorū, in typū Christi, qui olim erat grauiora passurus pro salute gentis suæ, quàm uniuersos Aegyptiorū thesauros. Cōtempsit quod erat in manibus, & fidei oculos uertebat in ea, quæ procul aberant à sensibus, deo fretus, qui nō patitur hominum pietatē fraudari meritis premijs. Idem dei præsidio fretus, ausus est his etiam maiora. Non dubitauit moliri fugā ex Aegypto, secumq; populum educere, nihil ueritus tyrāni ferocis irā. Contempsit regem, quem oculis cernebat: neglexit minas tanti principis, quem armatum uidebat imminere ceruicibus suæ gentis: nec aliter animo infracto fisus est inuisibilibus præsidijs inuisibilis dei, ac si eum coràm oculis suis cōspexisset. Eiusdem fiduciæ fuit, quòd cùm intellexisset fore, ut angelus ultor obambulaturus esset per uniuersam Aegyptum, & occisurus quicquid esset primogenitorū, suis Hebræis nihil omnino metuerit, quibus id temporis sub exitum instituit solennem ritum edendi paschalem agnum, è cuius sanguine cōspergebāt limen ac superliminare, simulq; postem utrunq; domus. Atq; hoc signo freti nihil sibi metuebāt in media cæde Aegyptiorum. Mox simili fiducia cùm mare rubrum obstaret fugientibus, atq; id ictu uirgæ Mosaicæ diduxisset sese, sic uia relicta in

medio

medio, ut tanquam per siccum iter euaderent Hebræi, totus populus deo fretus incolumis effugit. Cæterum Aegyptij cum ira præcipites sese credidissent eidem mari, mox coëuntibus undis demersi sunt. Quæ res autem effecit, ut olim mœnia Hiericho *septimo die septies ambita, subito corruerint, nullis impulsa machinis, sed ad sonitũ sacerdotalium tubarum, populiq; clamorem, sic, ut* Hebræis *urbem cingentibus, quà quisque steterat ingressus daretur, non'ne fides* Iosue *ducis ac populi?* Persuaserat *sibi nihil non posse deum, & haud dubie futurum, quod ille facturum se promiserat.* Quin *illud fidei non leue documentum fuit, quòd* Rhaab *meretrix, quæ prius missos exploratores exceperat hospitio, cum intellexisset eum populũ esse deo charum, maluit illis cum suæ uitæ periculo consulere, quàm apud ciues impios inire gratiam : ac fidei suæ mercedem tulit, quòd una omnium cum sua familia seruata est, ne periret cum ijs, qui suis uiribus freti, non crediderant, deum ubi uellet, euersurum ciuitatem. Sed cum inter tot prodigiosa facinora maiorum nostrorum nihil omnino gestum sit insigniter absque fidei præsidio, quorsum attinet singula commemorando persequi?* Tempus *enim citius nos, quàm exempla deficient, si pergam referre de duce* Gedeone, *qui fretus dei præsidijs, ausus est cum trecentis uiris adoriri* Madianitarum *copias, & uiris, & armis, reliquoq; belli apparatu instructißimas.* Et *immensam multitudinem fudit, fugauitq; clangore tubarum crepituq; lagœnarũ, & lucernarũ miraculo, sic, ut* Hebræis *non stringentibus gladium, ipsi se hostes mutua cæde conficerent.* De Baracha, *qui fretus uaticinio* Delboræ *mulieris, cõgressus est cum instructißima acie* Cyzaræ *ducis, et ad internitionẽ cõcidit omnes, rege* Iabin *in fugã acto,*

qui

qui mox manu fœminea cõfossus est. De Sampsone, qui fultus ope diuina, multa prodigijs simillima gessit aduersus Philistæos pro gente, quæ nec à plurimis simul iunctis, nec ullo robore humani corporis geri poterant. De Iephthe, qui cũ esset nothus et abiectæ fortunæ apud suos, tamẽ fretus auxilio dei, pulcherrimã uictoriam retulit ab Ammonitis hostibus populi sui. De dauid, qui præter tot uictorias auxilio diuino partas, præter tot uitata pericula, seruatore deo, nõ dubitauit adolescens cõgredi cum Goliad armato, inermis ipse, quẽ ictu fundæ prostrauit, ut uictoriæ gloria penes deum esset, nõ penes hominẽ. De Samuele, qui nullo satellitio munitus, per multos annos moderatus est populum Israëliticum, gratis administrans iudicis ac principis officium, uidelicet certus à deo reditu rum præmium, siquis quid rectè gesserit. Tempus, inquã, me defecerit, si pergã huiusmodi exempla omnia percensere: ut sileam interim tot eximios prophetas, qui deo freti, tyrannorũ minas pro nihilo ducebant: tot religione celebres uiros qui non opibus humanis, sed præsidio dei, in quo totam fiduciam collocarant, prodigiosa patrarũt, & egregijs factis sui memoriam posteritati reliquerunt. Etenim, ut omißis uocabulis autorũ, rerum summa attingam capita, fidei illorum tribuẽdum est, quòd cæteris omnibus rebus impares, auxiliante deo expugnarũt opulentißima regna, nec ullis terroribus potuerunt abduci ab obseruatione traditæ legis, præmium expectantes à deo: & quoniam nulla dilatio promissorũ minuit illorũ fiduciã, tandẽ cõpotes facti sunt eorũ, quæ maioribus deus promiserat. Impetrarũt à deo uotis fidentibus quod iuxta naturæ cursum fieri non poterat: erepti sunt è summis periculis, seruatore deo: leones in alios inuictæ sæuitiæ, aut uicerunt, aut

aut senserunt innoxios, uelut occluso ore, aut alligatis un
guibus lædere non possent, quos deus uolebat esse innocu-
os: in medium incendium coniecti, sic illæsi perdurarunt,
quasi suis corporibus natiuam ignis uim extinguerent: è
medijs ensibus hostium in se districtis, incolumes effuge-
runt, protectore deo. Atq; eodẽ animum instaurãte, à sum
ma rerũ desperatione, summum animi robur collegerunt,
adeò ut paulò antè pro mortuis habiti, subito fortiter se
gesserint in bello, & hostium incursiones strenuè repule
rint. Quin illud etiã meruit mulierũ fiducia, ut matres li
beros defunctos ad uitam reuocari conspicerent. Alij distẽ
ti in eculeis, uarijsq; tormentorum generibus exanimati,
maluerunt in his exhalare animã, quàm obsequentes im-
pijs principũ iußis, eximi à tormentis, ingenti fiducia ui-
tam impẽdentes deo, quam scirent se cum fœnore receptu
ros in resurrectione mortuorum, multoq; satius esse iudi-
cantes, breuis huius uitæ iactura depacisci immortalita-
tem, quàm ob lucellum exigui tẽporis perdere uitam æter
nam. Alij rursus ob ueritatis ac iustitiæ pertinax studium,
ludibrio fuerũt hominibus, derisi, traductiq; uelut amẽtes
ac scelerosi: neq; probris tantùm affecti sunt ob fiduciam,
quam habebãt erga deũ, uerumetiã flagris explorata est
illorũ synceritas, insuper & uinculis & carcere: lapidati
sunt, dissecti sunt, horrẽdo supplicio corporis membris in
diuersa distractis: deniq; quo genere malorum non sunt
tẽtati? Cæsi gladijs occubuerunt, persuasi nec morte pios
à deo diuelli posse. Porrò quibus nõ cõtingit morte finire
cruciatus, ijs uita nihil aliud cõtulit, quàm ut longo mar-
tyrio cruciarentur. Exulabant ab ædibus suis, eiecti oppi
dis, ferarum ritu oberrabant per solitudines, utcunq; tecti
pellibus ouillis & caprinis, laborantes inopia rerum ne-
cessa

cessarium, imminente undique persequutorum sæuitia presi, uarijsq; huius uitæ incommodis afflicti, usqueadeo non digni malis huiusmodi, ut uiris tam sanctis mundus ipse potius esset indignus, ut deus uel ob hoc uideri posset illos semouisse ab hominum consortio, ne puri castiq; inter pollutos & inquinatos uitam agerent. Itaq; uagabantur incertis sedibus per auios montes pro tectis speluncis utentes, ac terræ cauernis. Atque omnes ij cum nondum assequuti sint promissam pietatis mercedem, quæ continget in resurrectione corporum, tamen ob fiduciæ constantiam, æternam laudē meruerūt. Dicturus est aliquis, quur non statim à morte singulis redduntur sua premia? Nimirum ita uisum est deo, ut uniuersum Christi corpus simul accipiat gloriam immortalitatis. Omnes enim eiusdē corporis mēbra sumus, & qui nos præcesserunt, libenter expectant, ut toti cum corporibus socijs, ac toto fratrum sodalitio pariter ueniant in hæreditatem æternæ gloriæ, suoq; capiti simul copulentur.

CAPVT XII.

CVm igitur tanta turba ac ueluti nube sepiamur corū qui ferendis huiusmodi malis testati sunt, se toto pectore fidere promißis dei, etiam in ueteri testamento, nimirum horum exemplis animati, curemus & ipsi, ut abiecto onere sarcinaq; rerum corporalium & cupiditatum, quæ remorantur onustum curis animum ab expetendis cœlestibus, excussoq; peccato, quod nos undique complectebatur, rerū cœlestiū spe inflammati, strenue curramus in hoc nobis proposito certamine, nec ullis afflictionibus aut auocamentis retardemur ab instituto cursu, nusquam oculos dimouentes à Iesu Christo: qui ut nobis autor est huius de deo conceptæ fiduciæ, ita quod cœpit

in no

in nobis consummabit. Consideremus qua uia sit ingressus ille, & quò peruenerit, cum innocenti liceret effugere mortem, & tam abesse ab omni cruciatu, quàm aberat ab omni peccato: tamen contẽptis huius uitæ gaudijs, subijt mortem, & quo malum esset grauius accessione ignominiæ, subijt mortem crucis. Nam gloriosam mortem facilius perferunt homines. Quà sit ingressus uidetis, nunc quò tandem peruenit? Contemptu uitæ huius assequutus est immortalitatem: contemptu ignominiæ apud homines, assequutus est æternam gloriam in cœlis, ubi nunc assidet dexter magnifico throno dei patris. Ad huius gloriæ consortium, cum per ignominiam uariasq; dolorum afflictiones properetis, ne quando defatigemini fractis animis à cursu proposito, reputate uobiscum, quòd dux uester nescius omnis peccati, tamen ut nobis ostenderet exemplar ueræ tolerantiæ, tantum probrorum, tantum ignominiæ, tantumq; criminationum perpessus est, ut ad crucis usque supplicium adigi sese passus sit. Ne uos abijciatis animũ, qui, non immunes ab omnibus peccatis, leuiora patimini. Præstat millies mori, quàm in pristinam uitam relabi. At uos leuioribus adhuc malis affecti, nondum usq; ad sanguinis effusionem restitistis peccato, quod uos acriter impetit rebellantes, & statim arbitrabimini uos esse destitutos à deo, nec uenit in mentem, quid uobis tanquam filijs propitius pater loquatur in mysticis prouerbijs, cõsolans uos, et ad animi magnitudinẽ blandè extimulans: Fili mi, inquit, noli negligere correptionẽ domini, neq; despõdeas animum, quoties ab eo argueris. Quem enim diligit dominus, eum huius uitæ malis corripit, & flagellat omnem filiũ quẽ recipit. Quòd si castigationẽ huiusmodi patiẽter fertis, agnoscit suos filios deus, seq; uicißim illis offert ut

patrem

patrem propitium & amantem, nec excludit ab hæredita te uitæ cœlestis. An ideo uos putatis inuisos ac neglectos deo, quòd affligimini malis huius mundi? Imò hoc ipsum argumento esse debet, uos esse destinatos hæreditati paternæ. Quis enim pater, qui nō corripiat aliquãdo filium suum, quem ut germanum agnoscit? Porrò cum omnes pij, qui deo chari sunt, aut fuerunt, afflictionibus temporarijs eruditi sint ad ueram pietatē, si uos immunes estis ab huiusmodi castigatione paterna, nimirū argumētum est uos nothos esse, nō germanos filios. Quòd si parētes nostros, ex quibus secundum corpus tantum sumus progeniti, non modò paßi, sed etiam reueriti sumus, dum nos conuitijs ac uirgis erudirent ad institutionē uitæ cōmunis, nihil illorum autoritati reluctantes, sed sic interpretantes, quasi quibuscunq; modis tractarent nos, amico id animo facerent: an non multo magis subijciemus ac permittemus nos patri cœlesti, qui nō corporum tantum, sed & spirituum est autor? hoc semel nobis habentes persuasum, quibuscunq; malis ille nos patitur affligi, tamen paterno animo nostræ saluti consulere. Quemadmodum pater corporalis non ita sæuit in filium ut occidat, sed ut seruet, melioremq; reddat: ita deus in hoc castigat nos in hoc mundo, ut uiuamus in æternum. Atq; illi quidem parētes pro suo arbitratu nos instituebant, nonnunquam abutentes autoritate sua, & instituebãt ad breue tempus in rebus fluxis, moxq; perituris, nimirum in his, quæ ad rem familiarem parandam ac tuendam pertinent, nonnunquam et suis cō modis consulentes, ut obsequio nostro iuuarentur. At hic nostri nō egens, perpetuo consulit nostris commodis, nec his sanè uulgaribus. Nec enim hoc agit, ut terrenis opibus ditescamus, nec ut in aliquot iugerum hæreditatē succedamus

cedamus, sed ut sua cœlestia bona nobis impartiat, hoc est, sanctimoniam in hoc mundo, in futuro seculo felicitatẽ æternam. Hunc fructũ tam eximium qui suo cũ animo reputabit, facile patietur temporariã huius uitæ molestiam. Etenim cùm cæteri parentes corripiunt liberos suos, habet ea castigatio nõ uoluptatẽ, sep molestiam in præsenti quidem: cæterum ubi iam grandiores facti, sentire cœperunt, quanto bono sibi fuerit ille cruciatus, magnopere gaudent se fuisse cæsos, & obiurgatos, & cũ risu gratias agunt his, quos antè lacrymantes ferebant. Sic huius mundi calamitas grauis quidem interim est sensibus nostris, dũ imminet atq; premit hæc mortalia corpora. Cæterùm hic dolor, ille tumultus, quo turbantur & animi nostri ob corporis cõmercium, tranquillũ ac suauem iustitiæ fructũ reddit suo tempore. Afflictio docet pietatẽ: pietas adfert gaudium bonæ mentis: bona mens parit immortalitatẽ. Proinde ne quẽ in hoc pulcherrimo certamine destituat animus. Sudor est ingens, sed eximia præmia, sed fidus agonotheta. Imitemini fortes athletas, & strenuos cursores, manus lassescentes excitate, genua soluta labantiaq; surrigite, recto cursu properate ad metam propositam, neq; pes huc aut illuc deflectens aberret à recta uia. Imò si quid aberratum est, si quid cessatũ est, id alacritate noua sartiatur. Neq; uerò satis uobis, ut quisq; sibi certet securus aliorũ, imo pax & concordia uos omnes ita iungat & conglutinet, ut communi studio alij pro alijs soliciti sint, curentq; ne quis in cõmuni cursu decidat à gratia dei: ne quis alienus à sanctimonia, quæ decet mẽbra Christi, et sine qua nemo uidebit deũ, grauis sit corpori, et indignus qui brauco proposito potiatur: ne properantibus ad cœlestia, radix aliqua amarulẽtiæ suppullulans ac fruticãs, obturbet alio-

Omnis autẽ disciplina in præsenti.

Propter qđ remissas manus.

Pacem sequimini cum omnibus.

rum pijs studijs, eaq; latius serpens, cõplures inquinet suo contagio. Ne quis sit inter uos scortator, aut alioqui profanus, gulæ uentriq; deditus. Siquidem huiusmodi cupiditates remorantur cursum uestrum, ac deflectunt à recto tramite: fitq; ut dũ ad huiusmodi fucata bona respicitis, summum illud & æternum braueum amittatis. Sic nimirum euenit Esau, qui famelicus ob unius edulij uoluptatem uendidit ius primogeniti, breui uoluptatula perpetuam emẽs pœnitudinem. Nam illud meminisse debetis, quo uobis sit exemplo, quod postea cum conaretur benedictione patris sibi restitui ius primogeniti, reiectus est: nec profuit illi sera pœnitentia, tametsi lacrymis profusis testaretur sibi dolere quod fecerat. Amarulentia quæ nascitur ex odio, liuore, & arrogantia, uitiat fraternam cõcordiam: libido, luxus, cæteræq; rerum sordidarum cupiditates, uitiant puritatem, & sanctimoniam uitæ. Atqui duas hasce res oportet inter uos esse saluas, nec altera sine altera cõstat. Nec enim est inter impuros grata deo concordia, nec illic esse potest uera morum integritas, ubi regnat discordia. Cauendum est igitur & nobis, ne cœlestem hæreditatem cum huius mundi delectamentis stultissimè commutemus. Cœlestia sunt ad quæ properamus, puri accedamus oportet, in euangelica luce uersemur, tam sanctæ professioni uitæ sanctimonia respondeamus oportet. Pontifici uestro atq; huius legi respondere necesse est. Nõ enim accessistis quẽadmodum olim maiores uestri, cùm Moses legem ferret, ad montem Sina, qui corpore cõtingi potest, & ad ignem incensum, qui sensibus humanis percipitur, ac turbinem & caliginẽ, procellamq; ac tubæ sonitũ, quæ auribus atq; oculis percipiũtur: nec ad uocẽ uerborum, quæ licet aëre pulso sentiri poterant auribus humanis, ac tenuem modò

imaginem

imaginem habebant uocis ueræ diuinæ, tamen non carebant maiestate sua, adeò ut populus qui audiebat expauefactus horrore uocis, deprecaretur, ne pergeret loqui deus, sed ipse Moses sua uoce pronūtiaret, quæ mādasset ille. Alioqui terribilior erat illa uox, quàm ut humanarum aurium imbecillitas ferre posset. Tantum autem habebant religionis ac formidinis, quæ per typum tantū euangelicæ legis gerebātur, ut à cōtactu montis procul arceretur populus, & edicto publicaretur, ut bestia quæ tetigisset mōtem, lapidaretur, aut iaculo configeretur. Nam usq; adeò terrifica species erat rerū, quæ sensibus corporalibus exhibebantur, ut ipse Moses expauerit ac terruerit horrore spectaculi. Ad huiusmodi igitur sensibile spectaculum uos non accessistis, quod umbras ac typum habebat rerum longè meliorum, sed accessistis ad res hoc ueriores, quòd animo, nō sensibus corporis percipiuntur: ad spiritualem montē Sion, qui spiritu cōtingitur, non manibus ad ciuitatem dei uiuētis Hierusalē cœlestem, ubi pax est æterna: ad innumerabilium angelorū cœtum, qui sunt huius ciuitatis proceres & indigenæ: ad concionē filiorum dei, qui cùm Esau non perdiderunt ius primogeniti, sed Christo adhærentes, conscribi meruerunt in cœlis, facti ciues eiusdē ciuitatis: ad iudicē uniuersorū deum, eius reipub. principem ac spiritus iustorum hominū, quos perfecta pietas cœlesti contubernio copulauit, ac iudicis assessores reddidit: ad noui testamenti pontificem Iesum, qui non perdit, sed reconciliat: & ad huius sanguinem, cuius aspersu purgātur animæ, quiq; multò meliora loquitur, quàm sanguis Abelis. Siquidem ille flagitabat ultionem, hic impetrat remissionem. Quò clementius & amantius sanguis eius loquitur pro nobis, hoc magis cauendum est, ne aspernemur

Videte ne recusetis loquētem.

Christum sic nobis loquentem. Etenim si pœnas non effugerunt contempti sermonis, qui Mosen hominem in terra loquentem auersabātur, multò grauiores pœnas dabimus nos, si Christum è cœlo nobis loquentem auersemur: cuius uox tum cōcußit terram, ut sensibili terrore deterreret à peccando. At nunc quid è cœlis comminatur se facturum per Agæum prophetam? Adhuc semel, inquit, & ego mouebo, non modò terram, uerumetiam cœlum: ut expauescant non solùm homines terreni, uerumetiam cœlestia. Porrò illud quod dicit, Adhuc semel, significat eorum quæ concutiuntur translationem: utpote quæ facta sunt hominum manibus, quod genus sunt templum & ciuitas Hierosolymorum, ut maneant ea, quæ hominum manibus facta non sunt, & ideo concuti non possunt, cùm sint æterna. Gloriantur suo templo Iudæi, gloriantur sancta ciuitate, sed hæc aliquando non erant. Expectant regnum, uidemus aliò translatum. Quapropter nos qui cœpimus eniti ad regnum cœleste, quod labefactari non poßit, idq; beneficio spiritus diuini, perseueremus in beneficio dei. Itaq; uersemur in hoc templo cœlesti, sic deum cum reuerentia ac religione colentes, ut puritate mētis illi placeamus, qui non requirit posthac aliud sacrificij genus. Si religio erat olim in peragēdis sacris quicquam admittere, quod offenderet oculos hominum, quantò magis nobis obseruandum in hostijs spiritualibus, ne quid offendat oculos dei? Si olim periculum erat, non rite adeunti loca religiosa, quanto plus erit periculi, si parū puris mentibus adeamus ipsum deum: qui non ignis est corporeus, qui ut accenditur, ita restingui potest: sed ignis est efficax, ad nihilum etiam redigens quæ uult?

Caput

CAPVT XIII.

PErseueret apud uos fraterna charitas, cùm sitis eiusdem corporis membra: neq; solùm eos amore complectamini, qui uobiscum aßiduè uiuũt, uerumetiam eos qui hospites ad uos diuertunt. Neque enim mediocris laus est hospitalitatis apud deum. Per hãc enim Abraham meruit, ut angelos insciens exciperet hospitio, cũ se crederet hoc officium in homines conferre. Postulat & hoc Christiana charitas, ut eorum qui in uinculis sunt ob Christi professionem, calamitas uos æquæ moueat, ac si ipsi essetis in uinculis: & cruciatus eorum qui alioqui uarijs malis affligũtur, sic uos afficiat, ut appareat uos meminisse, quòd corpus habetis iisdem obnoxium malis, nec alienos esse à sensu dolorum, quos patiuntur eiusdẽ corporis membra. Coniugiũ, quod rite seruatum etiam apud ethnicos, suum habet honorem, sit apud uos item honorabile, neq; cubile ullo stupri genere contaminetur. Cæterùm scortatores & adulteros iudicabit deus. Vestri mores absint ab auaritia, sic, ut contenti sitis rebus præsentibus, uelut in diem uiuentes absq; solicitudine futuri. Sic enim deus ipse pollicitus est Iosue, & in hoc omnibus ipsi fidentibus: Non te desero neq; derelinquo: hoc freti, fidentes dicamus quod in psalmo mystico dicit propheta: Dominus mihi auxiliator est, nec timeo quid faciat mihi homo. Rationem habete eorum qui præsunt uobis, à quibus accepistis non humanam doctrinam, sed uerba domini: curateq; ne quid illis desit rerum necessariarũ. Horum uerbis quemadmodũ initio credidistis, ita uitam illorum ueluti scopum intueamini, ac fidem imitemini, considerantes qua constantia perseuerent in euangelica profeßione usq; ad uitæ finem. Euãgelium semel rectè traditum, semper est constantißimè tenendum.

Iesus Christus heri & hodie.

Vt enim Iesus Christus & heri fuit & hodie est,& semper futurus in omne tempus, nec unquam mutabitur, ita semper manebit illius doctrina. In hac igitur persistite, stabiles ac firmi, neque ceu nullo certo fundamento nixi, circũferamini doctrinis subinde nouis ac uarijs. Nõ aliud docuit lex Mosaica, quàm docet Euangelium, sed aliter. Stultum est autem umbris inhærere,cùm illuxerit ueritas. Et tamen non desunt, qui ueterem Iudaismum iam antiquatum renouent,in escis ciboq; corporis pietatem constituentes, in quarum rerum obseruatione qui superstitiose uersati sunt,nullum inde fructum iustitiæ retulerunt. Qui solidam ac ueram pietatem assequi uelit, quæ non tantum umbram habeat iustitiæ,sed animum ipsum bona conscientia confirmet apud deum, in gratia fideq; consistat, huic fundamento quod iecit Christus,innitatur, & non uacillabit Iudaicis superstitionibus. Sit illis religiosum à certis abstinere cibis,etiam ab immolatis.Habemus & nos altare multò sacratius,de quo nõ est fas edere ijs, qui adhuc addicti legalibus cæremonijs,nesciunt gratiam euangelicam,ueræ salutis largitricẽ.Siquidem iuxta legis præscriptum,animantium,quorum sanguis offerri solet pro peccato per pontificem in tabernaculis quæ dicuntur sancta, cadauera cremari iubẽtur extra castra:perinde quasi sanguis habeat aliquid sacri,cùm corpora ceu polluta deferãtur foras,in prophanis locis exurenda, atq; ob id ab his uelut ab impuris abstinẽt cibis.Vmbrã habẽt isti,sed nos amplectimur id quod umbra significauit. Illi nihilo sanctiorem mentẽ habebant posteaquã fuerãt aspersi sanguine, nec puriores erant,quòd ab esu corporũ abstinerent, cùm animi uitijs maderent. Nos Iesum uictimam nostram ac pontificem amplectimur,qui uelut alludens ad legis imaginem

ginem,ut proprio sanguine purgaret populum suum, extra portam Hierosolymitanæ ciuitatis uoluit crucifigi. Cuius exemplum oportet nos non superstitiosè, sed religiosè imitari:id faciemus,si & ipsi,sublata cruce nostra, sequamur illum exeuntem è contubernio hominum,ueluti scelerosum. Egrediamur & nos à commercio mundi huius, nobisq; dulcius sit subire probrum pro Christo,quàm mundi gloria frui. Valeat nobis hæc ciuitas terrena, qui nõ habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram ac cœlestem æternamq; desideramus. Exit autem ciuitatem, quisquis affectus abijcit carnis, totoq; studio cœlestia meditatur. Intra mœnia non immolatur hostia nostra,cæterũ egreßi cum pontifice nostro Christo, semper offerimus & ipsi quandam hostiam per ipsum gratam deo,nõ pecudem aliquam,non fruges agrorum,sed fructum labiorum:labiorum,inquam,non tam corporis,quàm animi,quibus agnoscimus dei beneficium erga nos, & commemorãtes Christi crucem,pro condonatis peccatis,pro tot dotibus, gratias agimus. Huius altaris non sunt participes Iudæi, qui manentes intra muros,nihil amant nisi carnale. Iam accipite & aliud sacrificij genus dignum Euangelio,quo litare oportet aßiduè deo. Beneficio iuuandus est proximus, ac si egeat facultatũ subsidio subleuandus. Talibus enim hostijs conciliatur deus citius, quàm Iudaicis obseruatiunculis neglecto fratre. Parete præfectis uestris, cõcedentes his,etiam si mali sint,modò ne pertrahant ad impietatem. Etenim cùm suo funguntur officio,uigilant pro animabus uestris,saluti uestræ consulentes: atque id faciunt suo periculo,nimirum reddituri rationem deo, à quo proficiscitur omnis potestas. Horũ onus aliqua ex parte leuabitis, si uos morigeros & obtemperantes præbueritis, ut quod

Beneficẽtiæ autẽ & communicationis.

faciunt, faciant cum alacritate & gaudio, potius quàm ge mentes. Nã id quemadmodum illis est molestum, ita uobis est inutile. Illis tædio est labor sine fructu susceptus, uobis non expedit iram dei prouocare in uos inobedientia. Fratres, & nos precibus uestris deo cõmendate, si quidem uideor annumerãdus inter eos, qui uobis bene præsunt. An omnibus prober nescio, certe cõfidimus, quòd synceere nos gessimus cum bona conscientia apud omnes, qui cupiunt ad euangelicam regulam uiuere. Quod ut faciatis, eo precor impensius, quo celerius possim uobis restitui. Interim uicissim precor pro uobis, ut deus pacis autor, qui reuocauit à mortuis summũ illum ouium pastorem dominum nostrum Iesum Christum, qui rediuiuus per sanguinem suum ingressus est cœlum, pro nobis interpellaturus patrẽ, quo sanguine consecrauit nouum & æternum testamentum, perficiat uos & consummet in omni opere bono, ut idonei sitis, qui satisfaciatis uolũtati ipsius, atq; idem efficiat, ut quod agitis, acceptum sit in conspectu ipsius: idq; per Iesum Christum, qui semper adest commendans sacrificia nostra, cui debetur omnis gloria, non solũ in hac uita, sed in omne tempus, Amen. Nihil est quod nobis ex benefactis arrogemus, ipsius donum est, quicquid facimus tale, ut placeat oculis dei. Hæc exhortandi gratia scripsi uobis, id boni consuletis, quod à nobis bono animo factum est. Scripsi paucis, ut ipse uos breui uisurus. Scire uos uolo, quòd Timotheus in præsentia mihi non adest, sed aliò dimissus est: is si celerius redierit, hoc comite uos inuisam. Salutate meis uerbis omnes qui præsunt uobis, sed & cũ his omnẽ sanctorum gregem. Salutant uos Itali. Gratia fauorq; dei semper adsit uobis omnibus. Amen.

FINIS.

3 H. in 1 vol.

208 ll.

16 ll.

760 ll.

Ac